

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

No. Curent 25621 Format II

No. Inventar 113290 Anul .....

Secția ..... Raftul .....

Inv. N. 25.741

25621

V. A. URECHIA

CUM ERA ODINEOARĂ

LEGENDE

113290

BUCUREȘCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ „MINERVA“

SOCIETATE ANONIMĂ

80, STRADA ISVOR, 80

1901

CONTROL 1953

BIBLI.	25621	100
Cota	113290	BIBLI.

No. 44

Exemplarele nesubscrise de mine, vor fi urmărite.

V. Stănescu

B.C.U. Bucuresti

C113290

GHEMUL VIETEI

Mult și cu rîvnă caldă s'a rugat la icoana Maicei Domnului de la Sărindar jupâneasa Calița, să-i dăruiască D-zeu un făt frumos, ce pe soare să te poți uita iar la dinsul ba! Câte făclii albe ca ghiociei, cu pecetea din cherhanaua ¹⁾ Episcopiei n'a aprins la sfânta icoană marea logofeteasă Calița...

Și i-a dăruit sânta născătoare de D-zeu un copil după pofta inimei, frumos ca d-l Hristos, cu părul de aur creț, cu gurița cât pecetea cea mică de la inelul lui Vodă și cu niște ochi mari ca smaragdurile din surguciul domnesc...

Da încă la botez ce mai sărbătoare, ce mai cumetrie! Nașa venit-a neașteptată o zîna năzdrăvană, care drept dar de cumetrie lăsat'a în leagănul de mătase al pruncului un ghem mare cu fire de aur și a ăș logofetesei Caliței: «Iacă ghem de viață lungă și fericită pentru Toderel finul meu. Veți de nu i-l da să-l depene iute, când s'o face măricel, că firele de aur acoper fire de argint și firele de argint sunt pe d'asupra firelor de fer și de o sfirși răpede firele de aur

¹⁾ (Fabrică). În secolul trecut pe locul Ateneului era mitoc de episcopie și prima fabrică de luminări de ceară albă, monopolizată în favoarea episcopiei.

să nu dea zor și la cele de argint, că tot firul care are capăt de începere are și capăt de sfârșit și vai de omul care dă de firele de fer. Fericirea pe lumea voastră stă în cumințenia și potoleala cu care fie-cine își deapănă ȗilnic ghemul vieții».

— Așa e treaba? gândi logofeteasa Calița; apoi las'pe mine, o să ascund ghemul lui Todderel de n'o putea băețelul să deșire din ața de aur, doar de i-o ajunge măcar pe 100 de ani.

Și așa făcu cum ȗise buna mamă, chiar și după ce soarta o lipsi de d-lui boerul logofet și rămăsese în văduvie neagră.

Era neagră văduvia nu pentru că doară boerul logofet ar fi lăsat jupâneasa lui în lipsă și scăpătăciune, că din potrivă: o ulița întreagă aproape de mitropolie era plină numai de ecarturi și de casele țiganilor, zestrea jupânesei Caliței. D'apoi moșii întinse, de porneaî dimineața la hotar și ajungeaî la cela-l-alt hotar numai când toca popa de vecernie!

Plânse cât plânse jupâneasa Calița după d-lui boerul, dar și lacrimile se sfirșesc ca totul pe lume. Și apoi dragostea de mamă ostoi rana sufletului soției. Și mai mult iubea copilul seî și Todirel crescú încet, fără zor, dar deștept, sănătos și fericit.

Se uita cu grije jupâneasa Calița în fie-ce seară, după ce adormea dragul de plodeț, la ghemul năsdравancei, să vadă de nu s'a deșirat prea mult din ața de aur. Apoi ori cât n'ai zori să treacă ȗiua și noaptea, ele tot trec și cu ele se tot strînge funia mototoc la parul vieții. Și ȗi și noapte trecute în alintări și desmerdări, numai ce destrămaî din firul de aur

al ghemului. Greu e pentru o mamă să nu 'și mângâe copilășul! Jupâneasa Calița se îngrozea vedând cum dragostea ei nu sporește ghemul.

* * *

Trecură încetinel, numărate pe desmerdări, ȕilele copilăriei lui Todirel. Ghemul stătea ascuns în fundul sipetului, într'un ciorap de mătase și de cât să-î mai cheltuiască ața de aur, jupâneasa Calița desmerda băiatul mai rar.

Dar când o veni vremea dorului de alt-fel de desmerdări decât ale mamei, ce s'o face, ce s'o întâmpla cu ghemul din ciorap? se gândea tremurând de groază buna mamă.

Și din nenorocire pentru Todirel, D-deu îi luă și pe mama, atunci când tocmai mai mare nevoie avea de sfatul ei.

Abia dusese la groapă cu lacrimi cât bobul pe maică-sa, și băiatul, care acum era de vre-o 18 ani, rămas stăpîn pe averi, dete într'o ȕi în sipet de câți-va ciorapi. pe cari jupâneasa Calița îi făcuse chișce îngânfate de galbeni ferecați, adunați de cumințenia dănzei, cu gând bun pentru Todirel.

Cât băgă flăcăiașul mâna în ciorapii cu galbeni, numai ce sbucni din ciorap unde stătea mototolită strechea tinerețelor și unde mi'l înhăță pe băiat!... Apoi ce? nu 'și simțea el mijind pufușorul auriu de asupra buzei? Ce zor mare pe copilandru doar o ajunge flăcău! Cum își trage tuleile de d'asupra buzelor, doar le o aduce să semene a mustăți! Ba merge de două ori pe săptămână la bărbierie să 'i rază barba, că a auȕit că crește mai iute după briciu, ba cere să 'i dea perdaf doar s'or îngroșa tuleile.

Neînțeleptul băiat nu pricepea șiretenia naturei, care ea ne împinge să ne cheltuim cât mai iute viața, doar vom face loc altora.... Saturn care își mănâncă copiii, n'a încetat de a trăi. El este jupâneasa natură, care purdalnica își face o jucărie, din a ne naște, a ne da zor să creșcem, să îmbetrânim și hap! ne înghite.

Ciorapii, chișcele cu galbeni, se deșertară unul după altul. Nu e sac fără fund, necum un ciorap! Dar ce mai zafeturi, ce mai șaluri indiene la briul și la capul lui Todirel! Ce mai blăni de samur împărătești, ce mai leagăne cu roți aurite, ce mai cai arăpești, ce mai juvaere, sorii și stele, ce mai ospețe și prasnice și mai ales ce mai pupături de ochi albaștri, negri, verzi, căprui!... Nici Sultanul nu buicea mai în huzur de cât Todirel. Curgea viața ca aurul pe șgheab la tarapanaua împărătească. Numai luminișuri cu flori și soare în calea vieții!...

Dar de, boeria se ține cu cheltuială. După galbenii din ciorapi, Todirel vîndu unul după altul acareturile din strada jupânesei Caliței.

Iar ce cheltuia mai cu zor Todirel fu ghemul vieții. Intr'o și mai scotocind prin sipețul măseii, că doar o mai da de vre-un ciorap cu bani, dete de cel cu ghemul nădrăvancei.

— Ce-o fi asta? se întrebă Todirel, luând în mână un ghem de ață de fer.

Un glas ca de sub pământ răspunde la întrebarea flăcăului: «Nenorocitele, e ghemul vieții tale. Ai cheltuit, ai risipit firele de aur și după ele firele de argint... Uite ce ți-a rămas pe ghem!»!

Todirel vădu risipindu-se ca fumul suflat de vînt toate fericirile vieții. Cămătarii îi luară tot

și judecata lui Vodă, după legile țerei, la cererea cămătarilor, cari rămăseseră încă neplătiți, îl aruncă la pușcărie, iar ulița jupânesei *Calitei* de atunci se numi a *Calicei*, căci calic rămase neînțeleptul Todirel, care bolnăvit în temniță de răul traiu, se alese cu o mână și un picior paralizat, de nu mai putea să-și câștige hrana de toate zilele, măcar ca slugă la slugile îmbogățite ale jupânesei *Calitei*.

Flăcăi, nu deșirați ca Todirel ghemul vieței voastre cu zor și necumințenie!

ZARVA DE LA PARAIPAN

I.

— Nu, nu! jupân jude și D-voastre cinstiți 12 pîrgari, nu putem să primim porunca D-voastre, să facem după cum e placul părintelui Natanail, starețul sfintei monăstiri Troița, din satul nostru, căci noi nu suntem nici robii monăstirei, nici rumâni (iobagi), ci călărași și dorobanți ai Măriei Sale lui Vodă Matei, că oamenii slobozi și moșneni adeverați am fost și suntem din neam în neam.¹⁾

Așa răspuns deteră, în Octombrie 1632, ceata de locuitori din Paraipan, chămați la judecata județului.

Dar mai dirz dintre toți era Tudor Vale-iute, care era cel care ducea cu el, ori încotro voia, pe toți sătenii, ca matca albinele. Tudor era chiar poreclit Vale-iute, că deacă odată apuca cu vorba seaă cu fapta încotro-va, apoi nici o pedică, cât de mare i-s'ar fi pus în cale, nu-l mai putea opri, ori barem să-i potolească ămbletele minței și ale buzelor.

Avea Tudor o fată frumoasă, de-î mersese buhul peste nouă țeri și peste nouă mări. Când

¹⁾ În vremea iobăgiei nu era oștean cine era iobag, *rumân*, cum se dicea la Munteni și *vecin* la Moldova.

la ședetoare mama Mușata spunea povestea Ileanei Cosinzenei, numai că ținea că era mândră și frumoasă Ileana Cosinzeana... uite, nici măi mult, nici măi puțin de cât Ilinca lui Tudor Vale-iute.

Păi, cum vrei să nu se fie uitat flăcăii din Paraipan la fata pîrgarului, — că fusese Tudor cândva unul din cei 12 judecători — ca la icoana cea zugrăvită de sfinții Apostoli. Și care flăcău n'ar fi dat «calul cu ambletele» și «Flinta cu gloanțele», adevărat tot ce era măi drag flăcăilor, pentru o clipită de grai blând cu Ileana, la lumină de lună, la pîrlazul casei ei părintești.

Dar ea n'avea nici ochi, nici auz îndreptat spre flăcăi, nici chiar spre Ionel, mîndreața de băețan, al celui măi bogat moșnean, Grindea, care când pornea plugul cu opt boi la capetul brazdei, numărai în huzur toate liscăile turcești din Visterie, până ce se întorcea plugul iarăși la capul brazdei, atît era de lungă sfoara lui de moșie!

N'ar fi țis ba, jupân Grindea, (că din jupân nu-l slăbea tot satul) să vadă pe Ionel căsătorit cu Ileana lui Tudor Vale-iute, și nici acesta nu încrețea din sprîncene când Grindea îi pomenea de încuscrire, dar găsea că prea e tîner băiatul și prea nepricepută încă la ale căsnicieii Ileana.

— Să se măi coacă strugurii, ținea Tudor. Și apoi avem în spinare și purdalnica de *dava* (proces) cu monăstirea. Dar o hotări-o M. Sa Vodă și atunci... vîdînd și făcînd...

Dar părintele Natanail era nu numai călugăr, ci și om tînăr și Dumineca, când cădelnița poporenii la sânta leturghie, cum să nu vadă el, pe sub genele negre, cari înhobotau ochii lui vicleni, cât era de frumoasă Ileana lui Tudor Vale-iute.

Și tot vedënd-o odată, de douë, de dece ori, ba la biserică, ba la șeđetoare, ba la horă, bietului călugăraș îi sări țandura de la minte și așa gândi :

— Deacă voiü strînge eü în chingă satul, adecă pe nea Vale-iute, și voiü dobândi de la Vodă dreptul de a avea ca rumâni pe toți săteniü, apoi să vrea să nu vrea jupân Tudor, fata-ï a mea... că de unde nu, n'alege nici praf din toată strînsura casei lui...

Când cel împelițat a băgat în gândul omului întețirea patimei, năvăleşce omul la păcat, ca orbul spre prăpastie. Părintele Natanail pleacă să meargă la Tîrgoviștea, unde petrecea atunci Domnia, cu dăsağı plini de hrisoave, tot cu peceți domneșci, scrisoare sârbească pe pele din Anadol. Nu că doară acele hărțoage îi sprîjineau pîra lui, că satul Paraipan era sat de *rumâni* ai monăstirei, dar găsise el un logofet de Divan, care era vestit cărturar, de đice că la nevoie putea să te facă să ieï luna drept soare și luceafărul drept lună... Să te apere sântul Dumneđeu de cel care rësuceșce frînghiü, că de ți-o prinde numai un deget, te trage întreg pe roata cu care învërteșce ițele cănepei!...

Și mai rău cu cei cari rësălmăcesc scripăturile!...

Părintele Natanail, înteles cu logofetul al II-lea, jupân Scotocilă, scoase înaintea Divanului Mă-

riei Sale diata titoricească de întemeiere a monăstirei sfinteï Troițe. Ȋicea în diată, că înzestreaă sânta mănăstire, pe lângă altele, și cu moșia încungiurătoare monăstirei și tălmăcea părintele Natanail și logofetul Scotocilă, că satul Paraipan era aședat pe acea moșie încungiurătoare și că prin urmare locuitorii din sat sunt *rumâni*, iar nu moșneni, oameni slobodși.

Ce să facă și Măria Sa Vodă? Domn drept era și cu șcirea lui, strâmbătate la Divan nu se făcea. Dar ori cât de dreptși domnitorii, îi poate duce la păcat sfatul necredincioșilor lor boieri. Iată că Măria Sa Vodă, nebănuind viclenia popei și părtășia la rele a lui jupân Scotocilă, iscăli și dete la mâna lui Natanail, următoarea carte domnească:

«Cu mila lui Dumneđeū, Io Mateiū Basarab Voevod și Domn, scriem Domnia mea Vouă tuturor rumânilor monăstirei sfinteï Troiță de la Paraipan. Cătră aceasta vă daū în scire Domnia mea, că aici la Domnia mea aū spus călugării de la monăstire, cum aū venit aci la voi, ca să vă dați datul și gălețile și grîul ce sunteți datori, și de stupi, de rîmători să vă dați banii, iar voi ați sărit asupra lor și ați Ȋis, că ați ucis pe alții mai mari, dar pe călugări!... Și Ȋiceti, că sunteți călărași, dorobanți și nu veți da nimic. Iar Domniei mele nu-mi trebuesc *rumânii* monăstirii, călărași seaū dorobanți. Și v'am dat iar *rumâni*, că de ați stătat împotriva vrăjmașului, pentru casele voastre ați stătat: să nu vă robească tătarii feciorii. Decî, în vreme ce veți vedea această carte a Domniei mele, iar voi să dați tot ce este venitul monăstirei, că v'am scos Domnia mea și din

Visterie de la catastif, să fiți *rumâni*. Iar carele va sări peste această carte a Domniei mele, acela om mare certare va avea și bucatele i-se vor lua domnești și voiți trimite Domnia mea de vă vor aduce legați aici. Intr'alt chip să nu fie! După ȕisa Domniei mele și ipravnice... singur. Am ȕis Domnia mea.»

S'a scris la leat 7141 (1632) meseȕa Noembrie 27.¹⁾

Egumenul Natanail se întoarce voios de isbândă la monăstire și cât sosi, chiamă pe Tudor Vale-iute și îi ceteșce, ba îi poftoreșce (*repetă*) cetirea cărȕii M. S. lui Vodă.

— Ce mai ȕici, neică Tudore, întrebă călugărul rîdënd. Adună satul, fă pe oameni să înȕeleagă că nu se pot pune împotriva cărȕii domnești și o fi bine de dumneata și de Ilenuȕa fata dumitale.

— S'adun satul? să le spun că din oameni sloboȕi au ajuns rumâni? Cu mare cinste și închinăciune luăm cunoșcinȕă de poruncile domnești, dar sloboȕenia nu ne-o dăm decât odată cu viaȕa, rēspunde cu mândrie, răstit, Tudor Vale-iute. Să-mi fie bine mie și Ilenuȕei mele? Eu nu sunt Iuda Scariotul, cinstite părinte. Nu-mi vënd fraȕii!

Clopotul de la biserica din sat rēsună într'o dungă. E semn de primejdie. Intr'o clipă se adună în curtea bisericei toȕi sătenii: bărbaȕi, muieri, copii. Pe peatra din faȕa pridvorului bisericei, peatră de descălecătoare de pe cal, se ridică Tudor Vale-iute.

¹⁾ Acest act este la creditul fonciar rural, carton 61.

— Oamenii buni, strigă el; părintele Natanail s'a întors de la Tîrgoviște cu pitac domnesc, prin care M. S. Vodă ne dă monăstirei ca *rumâni*.

Un strigăt grosnic, ca dintr'un singur pept, face să se cutremure văzduhul: Nu! orî oameni slobođi, orî moarte!

— Suntem dorobanți, suntem călărași, adaogă Vale-iute, părinții noștri și-au vărsat sângele pentru țeară și pentru domnie. Sunt 5 ani abia de când sute de ai noștri cădură în răsboiul împotriva Tătarilor, peste Olt. Eram buni oșteni atunci și oameni slobođi și acum suntem robii monăstirii? Sub domnia lui Leon Ștefan am plătit dăjdi și biruri, alătura cu boierii, pentru Românii fugiți din țeară din pricina birurilor grele, și sub povățuirea căpitanului Matei Basarab ne-am bătut împotriva lui Leon Ștefan Vodă, la Poiana Vistierului, și căpitanul Matei Basarab a scăpat de moarte în casa lui jupân Grindea, care cu primejdia vieții îl trecu în Ardeal, prin potecile neămblate. Și acum jupân Grindea și noi toți să fim *rumâni* ai părintelui Natanail?

— Nu! nu! nu! strigă tot satul; orî slobođi cum am fost, orî murim cu toții!

*
* * *

La fântâna cu trei cruci de peatră, în capul satului, despre monăstire, Ileana lui Tudor adapă oile. Ionel Grindea scoate ciutura cu apă și o toarnă în șghiabul de adăpat. Multă apă se varsă pe de lături, că Ionel nu la șghiab și la ciură își pironesc ochii săi negri și luminoși, ci la frumoasa Ileana. Abia mijește pe buza băiatului mustața neagră, dar și în inima lui mijește o scânteie, care-i gata să se aprindă pălălaie...

Ilinca rînduește oițele la șghiab, le mîngăe, dă la o parte pe cele prea grăbite și din când în când răsplătește pe Ionel cu câte o căutătură blîndă a ochilor ei, orî cu câte un: mulțămesc Ionele, nu te mai osteni, este apă de ajuns în șghiab.

Dar Ionel ar fi voit să nu se mai sature oile de apă și să tot scoată ciutura plină pînă o seca puțul, pînă s'or sătura ochii lui de dulcea priveliște...

De odată, în goana calului, sosește la puț chelarul monăstirei, bulgarul Ivanciu. Fata și băiatul se uitară cu mirare la călăreț, dar el descălecă, și se răpede asupra Ileanei... Ea țipă, Ionel dă busta spre răpitor, acesta, trup uriaș, față brutală, îl culcă la pămînt cu un singur pumn și sare pe cal cu fata leșinată în brațe și calul apucă iar fuga nebună de a lungul câmpiilor îngălbenite de toamnă, în direcțiunea monăstirei.

Cînd Ionel se deșteptă, peste câte-va clipe, desperarea îi dete puteri îndoite: cu fuga el intră în sat și se îndreaptă spre casa lui Vale-iute.

* * *

Încă nu inoptase bine. Satul întreg răsvrătit se îndrepta spre monăstire, întehit de cei doi fruntași Grindea și Vale-iute.

Dar egumenul prevăduse răsvrătirea și mai dinainte aședase la meterezele zidului argați bulgari și sîrbî gata să împușce lumea de va da năvală asupra zidurilor. Porțile de stejar, legate în fier, de sub turnul monăstirei erau zăvorite și sub bolta porții stăteau îngrămădiți păzitori.

O lovitură de flintă din clopotniță, trasă asu-

pra mulțimei, care urca dîmbul, pe care era așe-
dată monăstirea, emoționează pe asaltanți, deși
glonțul nu isbește pe nimeni. După un scurt
moment de ezitare, un băetan înarmat cu un
topor înaintează din mulțime, agitând arma în
aer și strigând:

— Să nu lăsăm pe Ileana lui jupân Tudor!
Era Ionel!...

— Să rămânem oameni slobođi, ori să mu-
rim! strigă numeroase glasuri, și mulțimea îm-
bărbătată urcă din nou dîmbul.

* * *

— Primejdie, cinstite părinte, ȃice paracli-
serul Onofreiu, intrând răpede în trapeză, unde
egumenul, însoțit de Ivanciu Bulgarul, lua cina
de seară.— Satul întreg dă năvală... lovitura de
flintă din clopotniță i-a înfuriat!

— Ce vor ei?

— Cer să dai drumul fetei lui Tudor... Mulți
strigă însă, că vor să moară apărându-și slo-
bođenia.

Un sgomot infernal de topoare, care isbesc
în poarta clopotniței, arată egumenului, că nu
mai este de glumă. O salvă de puști se ames-
tecă cu sgomotul topoarelor, fără de a-l face
să înceteze.

Părintele Natanail e galben ca ceara și o
mișcare convulsivă agită buzele și tot trupul lui.
El merge la ușa tainiței, care lega clopotnița
cu trapeza, deschide ușa de fier, urmat de
Ivanciu:

— Ia-o, dă-ți drumul pe porțița de din dos
a monăstirei... Imi ajunge robia satului!.. Ce-

letnice (femei rele) de ajuns... Rău făcuși Ivanciu, că o răpiși.

Ivanciu scoate de mână pe Ileana mai moartă de spaimă și dispare cu ea.

* * *

Răsvrătirea continua la poarta clopotniței, iar din metereze flintele nu se mai sloboceau, din porunca lui Natanail, care adunase toți străjarii săi jos, sub poartă, temându-se să nu străbată prin ea mulțimea înverșunată.

De odată îndărătul mulțimei, din partea opusă porții, aleargă o fată.

Cine mai întâiu trebuia să o cunoască de departe, deacă nu Ionel?

— Jupân Tudore, Ileanuța a scăpat! strigă băetanul, care luând-o de mână grăbia pașii spre locul unde era concentrată mulțimea.

Tudor se răpeși și el în calea copiilor și dintr'o vorbă două înțelese de la Ileana, că nimic rău nu i se întâmplase. Atunci, în parte fiind ajuns scopul zarvei, Tudor îndemnă mulțimea să înceteze asaltul, să meargă oameni din partea satului la Tîrgoviștea, să îngenunche la Domnie, să ceară sfărîmarea pitacului dat la mână călugărului și să rămână așa Paraipanul sat de oameni sloboși, cum a fost din moși, strămoși.

Iar în fruntea aleșilor satului să meargă și jupân Grindea, căci își va aduce aminte M. S. Mateiș Vodă Basarab de dîlele de pês, când l-au ajutat moșnenii de la Paraipan.

La sfatul celor doi fruntași, ca de minune zarva se potoli, răsvrătiții se retraseră pe la casele lor, singur Ionel nu se liniști, până ce, la

pârlazul bătăturei casei lui Tudor, Ileana nu-î dîse încă odată:

— Ionele, fii pe pace, mă duc și eă cu tata la Tîrgoviștea; să ne vedem cu bine la întoarcere!

II

O iarnă întregă, de la Decembre la Martie anul următor 1633, rămaseră în Tîrgoviștea trimișii satului Paraipan, fără să isbutească de a învinge pe puternicul Natanail, orî mai bine pe sprijinitorul lui, pe logofetul al II-lea Scotocilă. Bun era M. S. Vodă Mateiū, dar a tot puternici îmbunătorii (curtezani) domneșci! Prin zidul îmbunătorilor nu străbate lesne săracul înaintea Domniei, și glasul lui nu ajunge la auđul Domnitorilor cînd se isbeșce mai întiū de urechile surde ale îmbunătorilor. Ba că ađi, ba că mîne vor putea străbate la Divanul lui Vodă. Trecu đi după đi și lună după lună și pe cînd Tudor și cu jupân Grindea dădeau tărcoale zădarnice pe sub turnu Chindiei, la casele domneșci, Natanail isbutise să stoarcă o nouă iscălitură de la Vodă, sub pitacul următor:

«Io Mateiū Basarab. Voivod, etc., «Scriem domnia mea voue rumănilor santei monăstiri sânta Troiță de la Paraipan. Cătră aceasta vē dăm în șcire Domnia mea, că aicea aū spus părintele egumenul, cum nici ascultați de călugări să lucrați la ce vē vor da învățatură, nici vreți să arați, cum a fost obiceiul, nici nimica, ci unii vē faceți călărași, alții dorobanți, alții, vē semețiți și nimic ce este lucru santei monăstiri nu vreți să lucrați, ci numai ămblați în voia

voastră. Dar cu ce semeție vă țineți? Cred că voi știți, că Domniei mele nu îmi trebuiesc rumâni sântei monăstiri, slujitori, nici nimic. Decî cu vreme ce veți vedea această carte a domniei mele, iar voi să căutați să ascultați de călugări, de toate ce vă vor da învățatură: să arăți și să lucrați la tot lucrul, cum este obiceiul și legea rumânilor. Că Domnia mea nu voi să fac rumâni și pomana titorilor, slujitori. Iar carele nu va asculta de această carte a Domniei mele, acela om mare certare va avea de către Domnia mea. Intr'alt chip să nu fie; după disa Domniei mele. Și ispravnic singur a disa domnia mea.»

Leat 1633 (7141) luna Marte 25.¹⁾

Vestea rea curând sosește bietului om. Primă trâmășii de la Paraipan șcire, pe la începutul lui Prier 1633, că ispravnicii județului au venit înșii la Paraipan, de au cetit pitacul cel nou al lui Vodă și că pe trei din sat, cari s'au împotrivit de a se supune nedreptății, i-au înșfăcat slujitorii lui Vodă și i-au dus la groapa ocnei. Și plecară amăriți și întristați din Tirgoviștea Tudor și cu Grindea și când ajunseră în Paraipan amândoi aflară casele lor jăfuite, strînsura lor de toamnă prada ianganului (incendiului), vitele date în tamazlăcul cu turmele monăstirei, iar soțiile lor îngropate în curtea bisericei satului, din mila creștinilor! Ileana, care urmase pe tatăl său la Tirgoviște, cât auți că mămuca ei murise, cădu la pământ moartă. Io-

1) Actul acesta se poate vedea în original în carton Nr. 61 în condica moșiei Paraipan. Veți și articolul ce am publicat în 1889, 5 Februarie, în «Revista literară».

nel plânse lacrimile toate pe sicriul și pe mormântul miresei sale.

— Nu cu lacrimi de muiere se răsbună omul vrednic, îi dîse într'o țî lui Ionel Tudor Vale-iute. Vino cu mine și cu taică-těu la haiducie: codru îți face dreptate, dreptate ce n'o afli la curtea lui Vodă !...

III

DUPĂ 21 DE ANI

Pe malul Oltului, spre Rîmnicul-Vâlcei, într'un zăvoi, erau aciuați într'o noapte, pe lună, doisprezece haiduci voinici, ospătînd din mieii fripți haiduceșce și ascultînd graiul unui moșneag sfătos, pe cînd alți 4 din ei veghiau la marginea zăvoifului cu flintele încărcate.

— Așa vė sfătueșce moșul Tudor (că era Tudor Vale-iute), să vė lăsați de haiducie, că nu-î pită curată cea căștigată cu sînge, și să intrați în dorobăntime, că Matei, Vodă strînge oaste să se apere de Lupu Vodă din Moldova și de țeara răsvrătită din pricina rėutăților visterului Ghinea, ale Logofetului Scotocilă și ale marelui armaș Radu Vărzaru, cei care storc și jăfuiesc țeara mai rėu de căt Turcii. Iacă se adună mereu oaște nouă la Tîrgoviște, că Vasile Vodă dela Moldova, înțeles cu cazacii, cu ginerele sėu Timuș, s'a, și ciocnit cu Vodă al nostru la Focșani, unde Lupu l'a rėpus, precum l'a, învins pe Matei Vodă și la Cioplea, mai țilele trecute din anul acesta 1653. Mai bine, flăcăi, de căt să haiducim, să ajutăm lui M. S. Vodă să-și repună dușmanii de preste hotare, că de

dușmanii noștri de pe lângă domnie, bun e Dumneșeu întâlni-i-vom la strimtoare și la gât le-om face mărgele!..

— Așa, tată Tudore, întrerupse haiducul Ionel Grindea, să ajutăm lui Vodă, că unsu lui Dumneșeu la toate primejdiile lui ferit trebuie, dar să răsbunăm Paraipanul nostru săracul, împotriva lui Scotocilă, a lui Radu Vărzaru și a celor-l-alti boieri, cari ne-au jefuit de slobozenie și de avere.

— Da, da! dute jupân Tudore la Domnie și ne fă rost de dorobănție.

*
* * *

Mateiș-Vodă, în fruntea oastei celei nouă, de 7000 oameni, în care intrase și haiducii din Paraipan, eși întru întâmpinarea lui Vasile-Vodă, încălecând cu toată curtea lui din Tîrgoviște, Duminică 15 Maiș 1653, iar la 17 Maiș au tăbărit în sat la Finta, pe apa Ialomitei. «Și așa se lovira unii cu alții (Mateiș cu Lupu), cât se speria Mateiș-Vodă că-l va birui» și îndemna dorobănțimea la luptă, de aș biruit pe Vasile-Vodă, da și Mateiș primi un glonț la piciorul stîng, după care Domnitorul s'a învîrtejit (întors) a doua și la Tîrgoviște. Când intra pe poarta Chindiei, iată dintre dorobănțime iasă unul și îi dice: «Măria ta, cu toată vîrtutea ne-am răsbolit pentru țeară și pentru Măria ta, dar acum e rîndul Măriei tale să ne faci dreptate. Suntem din Paraipan; moșii și strămoșii noștri oameni sloboși aș fost, iar Măria ta, după sfatul boierilor necinstiți din Divan, acum 20 de ani, ne-ai dat *rumăni* la monăstire».

Așa grăia țanțoș și domirit Ionel Grindea,

iar Vodă era dus pe o năsalie, greu bolnav de rana de la picior, având lângă dînsul straje de încredere pe oastea lui biruitoare la Finta.

Vodă nu răspunse, orî căci era bolnav, seauă căci răspuns n'avea de dat.

— Feții mei, ڃise atunci moș Tudor, cînd ți-e poftă de măr domnesc, nu cere de la pom, ci ia-l singur după cracă.

— Așa e! ha! ha! ha! hohotiră dorobanții și seimenii din apropiere.

N'apucase Vodă să fie așezat pe pat în casă, și un număr de dorobanți dau năvală în palat, să caute pe boierii cei vinovați de îngenunchierea țării. Și căutară prin toate casele domnești și pe sub patul unde odihnea domnitorul, și prin poduri și prin lădi.

— Iacă unul! strigă Ionel Grindea, înhățînd dintr'o tainiță pe logofetul Scotocilă.

— Iacă și altul, Ginea Țucală.

— Pe Radu Vărzaru! strigă moș Tudor, al de a făcut să moară biata mea muiere. Și-l înșfăcase de haină și-l trăsese de sub o masă din trapezarul domnesc.

— Să ne erți, Măria ta, ڃise apoi Tudor cătră Mateiu-Vodă, că noi n'avem nimic cu Măria ta, ci cu năpârcile cari s'aũ năpustit asupra noastră, înșelînd bunătatea Măriei tale.

«Desbrăcînd de haine pe boierii prinși, ڃice cronica, bătîndu-i nemilostiv pîna i-aũ scos afară la câmp, acolo i-aũ omorît înaintea tuturor oștilor.»

Și a luat moș Tudor Vale-iute în traistă capul lui Scotocilă și urmat de Ionel Grindea mers'aũ în sat la Paraipan într'al 21-lea an de la robia satului.

Dusu-s'aũ amêdoî de-a dreptul în țintirimul

bisericeii și depunând capetele celor două mișei pe mormântul soției sale și al Ilenuței, au plâns cu amar, îngenunchiând amândoi nenorociții...

A doua zi, la revărsatul zilei, paracliserul mergând la biserică să toace de polieleu, dete de doi oameni dormind pe mormintele coperite de spini și bozi.

— Sculați, mă... Aici dormiți?

Ce să doarmă?... Tudor și cu Ionel erau morți, își făcuseră seamă...

Peste o clipă tot satul se adună la biserică, jălind pe Tudor și pe Ionel și-i duseră la groapă, cu cinste, dar fără de preot, că celor ce-și fac înși-și seama, nu le cetește popa pogribanie. Dar satul mai milostiv, le duse din băerele inimei: Dumneșeu să-i ierte! Capul lui Scotocilă jăfuitorul Paraipănenilor îl aruncară sătenii într'o gropșoară, la capul mormântului egumenului Natanail, căci și el murise cu mai mulți ani în urmă, blăstemat de tot Paraipanul.

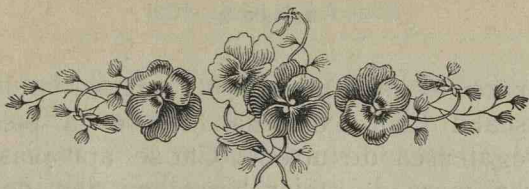
— Numai de n'ar ieși strigoii din toți ăstia! duse unul din săteni, ca să ne mai pustieze satul, cu boale în oameni și în vite.

— Aruncă capul în groapă, că este gata! Așa! Diavolul să aibă parte de voi!...

Iar betrânul Fundeanu, om de 90 ani adaose :

«Oamenii buni, zarva din Paraipan n'au bună ispravă, că nu e bine să se facă zarvă împotriva Domniei.

— Ei, fârtate Fundene, întrerupse Neagu, alt bătrân al satului, graiul de aur grăiși, dar iarăși nu se cade să rabde țeara și pe ăia, cari Domniile cele mai de la Dumneșeu le împing, cu îmbunările lor, pe calea păcatului.

JUDECATA LUÎ SOLOMON

I

«*Scandela*» ⁽¹⁾ mare în dimineața zilei de 17 Noembrie 1818, în fața pridvorului bisericei *Iancului* din București. Lume multă adunată : iacă Gogoasă bărbierul, gură de Têrgoviște; uite, jupâneasa Neacșa dulcețăreasa — de când e bătrână — a marelui Ban Brâncoveanu, dar când era tînără, fată'n casă la doamna lui Vodă Alecu Suțu, până a nu fi soție de Domn; d'apoi Ilinca Precupețoaia, care spintecă prazul în două, doară o câștiga îndoit? dar Hagi Osman Bragagieriu?... S'aũ oprit sumedenie de gură-cască, ca la priveliștea neamțului cu maimuța cu haină roșie. Cine nu cunoaște în această mulțime pe Gogoneață, rîndașul de la cofetăria talienească a lui Borelli? Ia vedeți pe simigiul din fața bisericeii, kir Iane Ahilefs... D'apoi ce de copii... Toți stau ciomăltoc în jurul lui Joan Postărnac, dascălul de la sfînta biserică. De la două-șeci — trei-șeci de pași, toți la un loc par'că sunt un ghem mișcător.

---

¹⁾ Scandal.

Dar ce se întâmplase?

Dascălul Ioan Postărnac venise la biserică să pregătească de utrene. Cât se apropiase de ușa cea mare de stejar legată cu fier, de sub *pisania* (inscripțiunea) titoricească, numai ce isbi cu piciorul într'un mototoc de boarfe. Pe dată îi trecu prin cap lui *kir* Postărnac, că iar o fi lepădat la ușa bisericeii un copil din flori vr'o nenorocită.

Tocmai bine ghicise dascălul.

El desfăcu legătura cu boarfe și dete de un biet copilaș abia născut, vînat de frig, că era vreme ca aceea, lună de iarnă...

— Hiara sêlbatecă! exclamă dascălul. Să-și lepede copilul pe un ger de crapă petrele!

Și milostivul dascăl se desbracă de scurteica cu blană de pisică și învêli în ea pe nenorocitul copil și-i suflă în mănute, să-i le mai încălzească.

Căutând mănutele, dete dascălul de un petic de hârtie groasă turcească, cu însemnarea: *Acest copil n'a fost botezat.*

— Auđi—afurisita de mamă—măcar nu l'a creștinat! Hiară sêlbatecă!

Apoi luând în brațe copilul părăsit eși în scara pridvorului, de unde chiamă pe jupân Gogoasă, bărbierul din față și pe jupâneasa Neacșa...

— Veniți, oameni buni, că am găsit un biet copil lepădat...

Cei chiamați se grăbiră a veni. Cine nu-i bucurios să vadă o «scandelă»?

Și într'o clipă, pe lângă cei chiamați, se îngrămădi toată ulița, în jurul dascălului Ioan Postărnac, mai dihai de cât aleargă când acela trage clo-

potul să chiami închinătorii la sfînta biserică.

— Ce scandelă, soro!

— Cine o fi ticăloasa de mamă!... Ia să-l vedem, dascăle!...

— Ce frumos copilaș!...

— Uite, față subțire de neam mare...

Se crucesc graiurile, observațiunile, criticele ce se ȧes cu vorbe de îndurare pentru copil și de batjocură, de blăstem pentru mama denaturată.

— Dar, oameni buni, nu-ı botezat țincul, — adăogă a ȧice dascălul. De vreme ce D-ȧeu mie mi l'a scos în cale, eū se cade să-ı fiū naș, să'l botez!

— Dar d-ta, jupâne dascăle, nu ești om în-surat, cum o să poți d-ta să crești bietul plod? ȧice bărbierul.

— Păi așa este, oameni buni. După ce'l voiū lumina cu sf. botez, — rēspunde dascălul, — îl duc la vătășelul de mahala, Mihalake Scorbură, și i'l daū să'l dea vătășoaiței doicelor, ce cresc copiii sērmani.

Căt sosi părintele Onofrei, jupân Gogoasă aduse din prāvălie ceva apă fiartă, de astîmpără puțin apa rece ca ghiața din cristelnița, Ilinca Precupețoia se răpeȧi și ea la maghernița și aduse un cearșaf în care să poată fi primit pruncul luminat din sf. botez, iar dascălul scoase dintr'un sfeșnic de la iconostasul sfîntului zilei lumînările trebuitoare și popa, peste o jumătate de oră, înscrise în condica bisericeı un creștin mai mult, cu numele de Ioan, numele nașului. De, cumetrie nu se făcu, nu că nu era cine să dea pe gâtlej ceva rachiū de drojdie și vin de Deal, că gata era la așa petrecere

și jupân Gogoasă și Gogoneață, ba și muerile toate din mahala, dar cumetrie fără de tată și mamă cine a mai făcut?

Abia orăcăia nenorocitul copilaș în cearșaful milostivei precupețe, învelit bine în boarfe și în scurteica de blană a nașului și iată că sosi și vătășelul Mihalake Scorbură ¹⁾ anume chemat într'o fugă de către jupâneasa Neacșa. Cum să n'asculte vătășelul de un ipokimen simandicos, ca dulcețăreasa boierului Brâncoveanu?

Acum jupâneasa Neacșa ia în brațe pe noul creștin, că s'a hotărît să meargă și ea cu bietul părăsit, cu vătășelul și cu nașul Ioan Postârnac, până la vătășoia de doice. ²⁾

— Bucuroasă la oaspete nou, mamă vătășoie?—dice vătășelul mahalalei, pășind pragul camerei ce da în tinda casei.

— Iar vr'un lepădat de vre-o dihanie de muiere, întimpină mătușa Sofronia vătășoia.

Și primi în brațe mototocul în care era înfășurat bietul copil.

— O fi barem creștin, dascăle?

— L'am creștinat adineaore. Il chiamă Ioan... O să-î zicem Ioan Lepădatul, mamă Vătășoie, răspunde dascălul.

*
* * *

În fundul camerei, pe un capăt de laviță sta o femeie tânără și frumoasă, care după îmbrăcăminte se vedea că e o țerancă, și privia la

1) Vătășel echivala cu sub-comisar.

2) Doicele erau plătite de la «Vornicia Obștilor», o instanță care avea cele mai multe din atributele primăriilor actuale. Vătășoia era o specie de inspectoare asupra doicelor, cari creșteaă la mahalale copiii găsiți. Exista însă și o instituțiune numită «Orfanotrofie», care și ea dădea la doici, la mahala ori la țeară, copiii găsiți.

nouii sosiți în casa mamei moașă, că era și moașă Vătăjoia de doici. Ea era din satul Pupăzeni, din județul Ialomiței.

— Ce frumos plod, Uța dragă, exclamă Vătăjoia, care desfăcu din boarfe pe bietul părăsit.

Uța era numele țerancei.

Aceasta se apropie de patul pe care bătrâna moașă disbodolise copilașul.

— Adevărat, frumos copilaș, adăogă dascălul. Abia l'am putut ține în brațe la botez... Cum se poate afla, doamne sfinte, un suflet al diavolului, care să arunce pe drumuri așa copil frumos?

Uța, după ce privi un minut copilașul gol, numai ce, nitam-nisam, îl luă în brațe și-i dete sînul să sugă.

— Dascăle, iaū de suflet copilașul ăsta... Mi-l dați?

— Da ce-o ȃice Nea Călin, bărbatu-tău, Uța dragă? întrebă moașă.

— Omul meū e bun...

— Da, de cât voi mai aveți două copilași...

— Dar nu știi că sunt numai trei ȃile de când am îngropat pe unul? Dumneȃeu mi l'a luat pe Ionel și tot Dumneȃeu mi-a adus astă-ȃi aicea, la d-ta, mamă Sofronie, pe cesta-l-alt Ionel.

Pe dată vătășelul — într'un suflet — merse și aduse pe părintele Onofrei. Cât sosi, își atirnă patrahirul de gât, puse pe Uța în genunchi, cu Ionel în brațe și le citi rugăciunile de înfiare.

Acum Ionel avea o mamă, ba și un tată și în loc de a-și ȃice când o fi mare: Ionel Lepădatul, o să-i ȃică în tot satul Pupăzeni: Ion al lui Călin.

II

DUPĂ ȘEPTE ANI

Ionel fu primit cu dragoste și de Călin, soțul Uței, și crescu mare, de opotrivă desmerdat și îngrijit de părinții săi adoptivi, ca și surioara lui Tasiica. Ia să fi pomenit cine-va din sat, de față cu băețașul, că el este înfiat și nu cu adevărat fiul lui Călin și al Uței, că ținea minte cât ar fi trăit, de ocară ce 'i da bunii părinți!

Acum era Ionel pe al șeptelea an și făcea în casă și la câmp treabă bună părinților săi. Deștept, harnic, ba învăța și carte pe bucoavnă, la popa Eftimie din sat, de era o minune cum ținea Dumineca la biserică isonul cântărețului la strană.

Iată că într'o zi sosește în Pupăzeni un mumbașir (trămis executor) domnesc și trage d'a dreptul la casa lui Călin.

— Pitacul domnesc al lui M. Sa Vodă Gr. Ghica, (că acum nu mai era domn Alecu Suțu), poruncește să meargă cu mine femeia Uța și să ia cu dînsa pe copilul Ionel.

— Da ce am făcut? întrebă îngrijată Uța.

— La judecata Divanului... Eă nu știu ce-ți vor... Am poruncă să vë ridic pe dată și să vë duc la București.

Sosi tocmai și Călin de la munca câmpului.

— Vom merge, jupâne, țice Călin, că Divanul nu taie capul celor din judecata lui... Am trecut ușor țilele grele din rēzmerița Grecilor și ale Domnului Tudor... Acum o să ne fie teamă de Divan, când avem domnie românească? Să mergem, Uțo!...

Uța pregăti într'o clipă merinde de drum și tot ce trebuia pentru cei două copilași, că dor nu era să lase singură în sat pe Tasiuca. Călin prinse șarga la căruță, puse fân da ajuns ca să poată sta bine trimisul lui Vodă, Uța și copilașii, că el o să mîne ca vizitiu... O vecină primi să îngrijească de casă, de boi și de toate și căruța porni spre București.

*
* *

Ce se întâmplase?

Muierea nelegiuită, care-și lepădase copilul abia născut, acum în 1825, aproape după șapte ani, aflase de la un logofețel de la mitropolie, că boerul cu care ea avusese acel copil a murit în resmeriță, ucis de Greci, dar că lăsase la mitropolie o diată în care dăruia jumătate din averea lui, copilului născut din floră în timpul domniei lui Alexandru Suțu. Pe dată ce dînsa știu că e nădejde de o *periusie* (clironomie), se puse să-și caute copilul. Chiar de la părintele Onofrei, de la Biserica Iancului, primi șciră de cele întâmplăte. Deci ea se prezintă cu o jalbă la Domnitorul Grigore D. Ghica, mărturisindu-și fapta și rugându-l să-i dea Vodă îndărăt copilul. Domnitorul trâmise jalba la Divanul Domnesc, ca să chibzuiască veliții (mari) boeri asupra cererei. Divanul trâmise mumbașir la Pupăzeni, să aducă pe Uța și pe băiat. Svonul de asemenea proces se lăți în tot Bucureșcii. Toți așteptau acum să vadă: cum va fi judecata Divanului și a lui Vodă? Numai împăratul Solomon avu de făcut asemenea judecată, a doue mame, cari se certau de la un singur copil!...

*
* *

Divanul domnesc ascultă pe ambele părți în deosebi și făcu lui Grigorie D. Ghica Vodă următoarea anaforă, în 29 Noembrie 1825:

«*Prea înălțate Doamn*»,

«Plângerea ce face jăluitoarea printr'această jalbă este pentru un copil ce dăce că din păcatul c... făcându-l în văduvie, l'aŭ lepădat la biserica Iancului, care copil botezându-se de dascălul bisericeii, el l'aŭ dat vătășelului Matake de l'aŭ dat la vătășoiaica doicelor ce cresc copii sërmanî, iar vătășoiaica l'aŭ dat de suflet la o Uță, femeie de la satul Pupăzeni, jud. Ialomița, rugându-se jăluitoarea, acum să se ia copilul de unde este dat și să i se dea. Pentru care făcend cercetare, ne-am pliroforisit (*am cules informații*) că într'adevăr, găsindu-se acest copil lepădat la biserica de mai sus numită l'aŭ botezat dascălul bisericeii, puindu-i numele Ilie și dându-l vătășelului mahalalei, el l'aŭ dus vătășoiaiei de doici, spre a'l da la doică, spre creștere, care vătășoiaică de față fiind, iarăși ne arată, că găsindu-se atunci o femeie, numele ei Uță, soția lui Călin, din satul Pupăzeni, din Ialomița, și cerindu-l a'l lua de suflet, i l'aŭ și dat. Apoi sculându-se jăluitoarea a început a presăra vorbe, că copilul a fost al ei și lepădat de dînsa, cerendu-l a i se da. Am cercetat osebit și pentru această Uță, ce aŭ luat copilul, și atât prin obraz la fața locului, cât și de la chiar însăși înaintea noastră viind, ne-am încredințat, că aŭ luat copilul de suflet și-l are întomai ca al ei. Deci de vreme ce jăluitoarea mărturisește că însăși aŭ lepădat copilul la biserică, iar după a noastră cercetare,

tocmai acum târziu aŭ mers după el cerîndu-l, Ńicem cã chiar sã fi fost al ei, *fiind-cã s'a arãtat mai rea de cãt o fiarã, dupã povața pravilei nu numai nu-i rãmãne cuvînta șil cere, ci încã se cunoașce ca o ucigașã. De aceea și pãrerea noastrã e: a rãmãne copilul la Uța, femeea ce'l are de suflet, fiind creștinã și casa ei e șciutã aici în țeara Mãriei Tale. Iar hotãrirea cea desãvîrșitã rãmãne a se da de cãtre Mãria Ta». (1825 Noembrie 29).*

Douë sãptãmãni Vodã stãtu pe gãnduri : oare dreaptã este ori nu sentința Divanului? La 13 Decembrie 1825 amẽndouë femeile, cari 'și disputaũ copilul, sunt aduse la Spãtãria-cea-mare și introduse de Aprodul hatmanesc înainteã lui Vodã.

Uța întovãrãșitã de Cãlin și de amẽndouï copiii staũ la dreapta scaunului domnesc; la stînga stã o cocoanã, pe care întãiași datã o vãdurã cei de la Pupãzeni. Cucoanã, îi Ńicem, cã purta haine de oraș și cu multe gãteli, zorzoane și scule pe dînsa.

Uța, la porunca lui Vodã, aduce pe Ionel chiar lãngã tron.

— Bãete, Ńice Vodã, cum te chiamã?

— Ionicã Cãlin, rãspunde copilul, privind duios spre pãrinți sãi adoptivi.

— Veđi tu jupãneasa asta? E mai bogatã de cãt Uța și Cãlin..., Veđi, are scule frumoase..... Vrei sã te duci la dînsa?

Pe Uța o podidirã lacrimile. Cãlin încã plãngea, Tasiica se rãpede lãngã Ionel și-l trage de sumãeș, sã-l aducã lãngã Uța, Ionel fuge lãngã Cãlin.

Jupãneasa era acum sigurã, cã judecata'i dã bãiatul. Vodã privind scena se simte emoționat.

— Ascultă, tu femeie, ȕice Vodă Uȕei. Acest copil nu l'ai purtat în sînul tîu și totu'si ȕi-e drag, ȕii la el?

— O! da, Măria Ta, nu l'am purtat eũ în sînul meũ, dar ni l'a dat Sânta Biserică, acum al nostru este și ni-e drag ca ochii din cap.

Ionel se rapede și se ascunde în fota Uȕei.

— Dar tu muiere, tu, care l'ai purtat în sînul tîu, cum de te-ai îndurat să-l lepeȕi la biserică și încă în puterea unei noȕți în care gerul putea să-l omoare înainte de a da vre-un creștin de dînsul? Tu ești mamă? Tu ești mai rea de cât fiara sîlbatică, care nu-și părăseșce ȕinciũ... Bine a judecat Divanul... Bună este chibzuirea lui. Uȕo, iată fiul tîu... Aprod, scoateȕi afară pe această mumă vitrigă și să fie dusă spre spăsenie la monăstirea Viforîta, de astă-ȕi 13 Decembrie 1825, pîna la altă poruncă a Domniei mele...

Uȕa și Călin îmbrăȕișară pe ambii copii.

Impăratul Solomon nu putu judeca mai drept.

BOERII LUI GRIGORE D. GHICA-VODĂ

— Dacă cu adevărat mă iubești, ai să faci cum îți dic, dragă Mărioară!

Fură ultimele vorbe ale tinerului bezade Costache, fiul lui Gr. D. Ghica-Vodă, adresate frumoasei Maria, fica lui Nicolae Trăsnea.

După ce bezadea eși tiptil din casă, însoțit de la poarta curței de arnăutul care-l aștepta, Marioara stete numai o clipă pe gânduri; apoi, ca cine-va care a luat o hotărîre, îmbracă răpede maloteaua, îmblănită cu blană de cacom și eși după Beizadea, însoțită de doica sa Paraschiva.

Când ajunse în dreptul bisericei Enei, în ulița Colței, Marioara șopti la urechia doicei și aceasta intră în o căsuță tupilată din curtea bisericei. Marioara rămase în fața băcăniei de peste drum de biserică și ca să-și dea o contenință oare-care, inspecta când copăițele înșirate pe tarabă, pline de roșcove, smokine uscate, mistopide, lulele roșii turcești, cremenii, făină de porumb, calăpurii de săpun turcesc, năut, alune, șofran, când marfa atârnată de cercuri vechi de hârdae, aninate de ștreșina casei, în fața tarabei:

zulufi de cositoriū, căpăṭini de zahăr, lumînări de seū, sticle cu vutce, vișinate, viū colorate.

Doica nu întârḑie a se'ntoarce însoṭită de un tînēr.

— Iacă fiul meū, cuconiṭă, ḑise Paraschiva; n'ai grije, el o face ce-i dori. Este paraclisier la biserică...

Tînērul sărută mâna junei femei. Ea-i ṣopti câte-va vorbe.

— Bine, cuconiṭă, dar de te-o afla părintele Onofrei, ṭi se poate întâmpla rău de tot din partea boerimei, care o să se adune acolo...

— Să mă bagî în altar.

— O femeie în altar!...

Paraclisierul, însoṭit de Mărioara și de doica, merseră la pridvorul bisericei. Aci aruncă o privire grijilivă în toate părṭile...

— Nu e nimeni. Părintele s'a duș să se în-tâlnească cu boerii... Aū să vină peste cel mult un ceas, ḑise el deschidēnd ușa bisericei. Pofim, dar eū nu te bag în altar, că-i pēcat... O femeie în altar!... Te gândeșci!

— Bine, dragă Niṭă, întrerumpe doica, maică-sa.. Nu te măi olicări, pēcatul l'o ispăși cuconiṭă, că are de unde da, nu unul, ci 12 sārindare...

Ușa de stejar, bătută cu piroane de fer, se închise după gîngașa prietenă a lui Beizadea Costake, fiul lui Vodă Ghica, iar doica se întoarce a casă, nu fără de a-și face trei cruci e-șind din pridvorul bisericei.

Și tocmai la vreme să depărtase și doica și paraclisierul, că o minută după aceea sosia părintele Onofrei. Bētrânul duhovnic al celor măi mari case boereșci merse direct la locuinṭa lui Niṭă paraclisierul, care abia intrase în tinda ca-

sei, dregându-și glasul cu cântarea gamei: pa-vo-ga-di-zo-ni-ke-pa!

— Niță, îimise părintele, întrerupându-l pe nota zo... Niță, dă-mi cheile bisericeii. Aprinsă-îcandela de la hram? Cât o înopla bine, te culcă, că n'ai tu treabă la biserica...

II

— Te ved! te ved! striga răspântiașul (gardistul) din față hanului lui Filaret (actualmente teatrul Național) într'o noapte întunecoasă din luna lui Octombrie, anul 1827. Răspântiașul zicea că vede, deși lumînările de seü din cele două felinare, aședate unul în dreptul bisericeii Sărindar, și al douilea tocmai în față hanului lui Filaret, erau trecute de mult... Vorbă să fie că vedea! Era însă formula adoptată ca să șcie spărgătorii de prăvălii că *Agia* (poliția) are oameni de pază.

De era orî nu vre-un pungaș prin apropiere de răspântia din cale, între două căscaturi zgomotoase, răsuna obicînuitul *te ved*, în noaptea de 18 Octombrie. Dar la câți-va pași de răspântiaș, învêluiți în zăbranicul negru al nopței se furișează două indiviși cari se vedeau că așteaptă îndepărtarea răspântiașului, sau adormirea lui, căci dînsul acum, rezemat de o tarabă de prăvălie, căsca tot mai cu poftă și pătruns de oare-care revenială a nopței, își mișca membrele, ca să și le încăldească.

— De geaba așteptăm, șoptește una din cele două umbre, n'o să adoarmă curênd și e mai bine să apucăm drumul pe la biserica Dintr'o

și prin Sf. Sava să tulim pe la Colțea ori prin *hudița* lui Palade, spre Biserica Ienei.

— Ai dreptate, răspunde tot șoptind cea-l-altă umbră.

Și amândouă pleacă căutând să nu răsune călcăiul cismelor pe bolovani cu cari erau împlete găurele numeroase din stradă. Ajunși la Sf. Sava, misterioșii necunoscuți trecură printr'o *hudiță*, care răspundea pe atunci la biserica Enei. În pridvorul bisericii intrară și cu discrețiune bătură de trei ori în ușa bisericii. Ea se deschise. La lumina candelilor din fața catapeteasmei se puteau vedea adunați aci câți-va boeri, de atare luându-i după hainele lor.

— Bine venirăți, boeri dumneavoastră, și se preotul Onofrei, deschidând ușa bisericii la semnul întreit al celor trei necunoscuți.

— Adunatu-s'au toți ai noștri? întrebă unul din ei pe preot.

— Da boerule; iată-i colo lângă strana domnească.

Cei două sosiți nu erau alții de cât boerul G. Filipescu și cunoscutul Frangolea G. Filipescu, cel însărcinat de Grigore Dumitru Ghica-Vodă să lucreze împreună cu Alecu Filipescu Vulpe și cu hatmanul Stan Bălăceanu noua reformă a legilor țerei, după cererea Rusiei, era omul lui *Domnando*, mare și tare în consulatul rusesc al lui Minciaki. Tot așa era pe lângă G. Filipescu, mare și tare, grecul Frangolea, omul care-l însoțea pretutindenea ca *prăselele* cuțitul.

Când aceștia intrară în biserică, cei adunați acolo, cât îi zăriră, le eșiră înainte.

— Bine veniși, boerule, și se lui G. Filipescu

Alecu Vilara. Protegiat de Minciaki, Vilara ajunsese de curând *factotum* al Vistierului mare Brâncoveanul. El era al 2-lea Vistier, el era sameș, el era și *nazir*, adică el ca nazir se *inspecta* pe sine-și ca sameș.

Și cu toată această situațiune favorizată de Vodă, Vilara ținea sfat ascuns dușmănesc cu boerii nemulțamiți de domnie.

— Vestе bună, boeri d-voastră, adăogă Vilara. A sosit mai adineaori scire la consulatul rusesc, că flotele Franței, Angliei și Rusiei, au nimicit flota turcească, în 3 Octombrie, la Navarin. Acum e vreme de ciocnit oul, să iasă puiul.

Toți boierii se fac roată în jurul lui G. Filipescu, candidat de domnie și amicul intim al lui Minciaki.

— Iacă, boeri d-voastră, omul de încredere al nostru, Frangolea. El are gata cincî sute de derbedei, meșteri de bătae; ba și de zarvă mare, țise G. Filipescu. Părinte Onofrei, pune patrafirul și adu Sf. Evanghelie, să jure Frangolea că va fi credincios și tainic păzitor al cugetelor noastre și că ne va aduce până în trei țile capul lui Vodă.

Bêtrânul preot făcu ce i se ceru și Frangolea jură cum îi porunci stăpănu-seu.

— Cu greu am străbătut aci, cu Frangolea, mai țise G. Filipescu, că au poruncă răspântiașii, de la Aga, să pună mâna pe Frangolea, cât îl vor zări pe uliță, că a ajuns veste la urechile lui Vodă cum că la Cioplea, el a adunat cete de oameni. Marele spătar Alecu Ghica, are poruncă domnească, să pună în poarta temniței capul lui Kir Frangolea. Apoi nu mai e de

răbdat, boieri d-voastră, adaogă a dice cu vocea mișcătoare, agerul dusman al lui Vodă-Ghica. Poarta a cerut de la țeară 5 milioane de lei și pe atâta și proviant. De unde să mai dăm? În toate slujbele țerei numai rudele și slugele lui Vodă: Costache Ghica, Caimacam Craiovei; Gh. Ghica, mare postelnic; Mihalache Ghica, până mai erî mare Vistier; Nicolae Ghica, mare Cămăraș. Până și Neculaî Trăsnea mare și tare, pentru că are fată frumoasă.

— În cafas se auđi un sgomot.

— Ce este părinte Onofrei? ăice întrerumpându-se oratorul.

— Nu-î nimeni, nu avea grijă, boerule, răspunde preotul. Este un diavol de șobolan care cam face *sprafcă* prin ale lăđi ale creștinilor, adăpostite colo în cafas ...

În realitate, acolo se urcase Mărioara, bine chitindu-se, că mai sigură va sta acolo, de cât în altar. Când G. Filipescu, în vorbirea lui, făcu aluziune la dînsa, ea, prin o mișcare nervoasă de picior, lovi lada lîngă care ședea aciuiată.

Boerul, asigurat de vorba preotului, continuă discursul său: N'a mai rămas, boieri D-tre, nici pisică în casele nepoților și ale strănepoților lui Vodă nepusă în slujbe, orî să nu le fie trecute numele în catastiful lefilor de la cutia milosteniilor... Vă place moneda calpă ce Vodă bate la Sibiu? Vă vine la îndemână paguba ce vi se aduce mereu cu schimbarea cursului monedei? Da Beizadea Costake să-și riđă mereu de casele noastre, cum și-a ris de biata fată a armanului Agob Tenghiroglu, la Țarigrad?

— Eū m'am întors din pribegire, de la Brașov,
— ăice Scarlat Grădișteanu, ca să lucrăm îm-

preună, să răsturnăm domnia, care ne surpă privilegiile și ne sărăcește.... Am fost prieten lui Tudor, și cu el jurasem să curățim neghina din griu. Nu pot privi țeara pe mâna Ghiculescilor. La lucru, dar *simpatrioților!*

— Așa, la lucru! strigară și cei-l-alți boieri, între care erau Aga C. Racoviță, cel în casa căruia găzduia consulul rusesc Minciaki, marele clucer Fălcoianu, Hagi Moscu...

— Unde sunt adunați oamenii lui Kir Frangolea? întreabă Racoviță; sunt ei tot la Cioplea?

— Nu, boerule, răspunde Frangolea, că prinsese de veste despre ei marele Spătar... I-am împrăștiat câte unul două pe la satele din Jilava până la Ciorogârla. Prin un călăreț al meu, toți oamenii mei vor fi la Cotroceni, până în trei zile cel mult. La porunca d-tră ei vor da iuruși asupra Curții domnești. Până ce să prindă de șcire beșliii turci ai lui Vodă și pandurii ce au adunat din oastea sfărîmată a lui Tudor, numai ce Vodă va fi adus în mâinile d-tră, viu seau mort...

— Acum că turcii au fost bătuti la Navarin și că strălucirea sa Minciaki este cu noi, de ce să mai trăgănim lovitura? adaoase și G. Filipescu.

III

De ce atâta ură a boierimei împotriva lui Grigore D. Ghica Vodă?

— Cum să nu te urască, Măria Ta? Au nu Măriei Tale ți-a fost milă de țeran și nu M. Ta ai cerut Divanului, să mai scaadă din zilele de muncă ca să mai răsufle și nenorociții de

Români? Apoi nu tot Măria Ta, ai cerut Divanului, să să se dea la catastifele Visteriei din miile de *scutelnici* și *poslujnici* ce boerimea și-a însușit din birnicii țerei?

Așa judeca pe boierii rebeli, Nicolae Trăsnea favoritul Domnitorului și avea dreptate, cât privește soarta țeranului, dar nu și cât privia nețermuritul *nepotism* și *favoritism*, ce domnea la Curtea Domnitorului.

Vodă Ghica, grație vegherei neadormite a agerului său favorit Trăsnea, simțise încă de mai multe zile că boierii se mișcă, că ei țin sfaturi dușmănești. Mai șcia Vodă, că nu fără de tainica aprobare a lui Minciaki și nu fără părtașia la sfaturi a lui Damnando, agentul lui Minciaki, clocotea cazanul zaverei celei mari. Când mai veni lui Vodă și vestea, că turcii au fost bătuti la Navarin, Ghica ordonă să se ție gata trei-zeci de cai cu hamurile pe ei, ca la orice moment să poată fugi din București, spre Ardeal, unde deja expediase comorile sale în mai multe sipete încredințate fostei sale Doamne.

Ea se întorsese la București, după lungă absență, cu gând ca aci să rămână. Era vorba să se împace cu Ghica. Imprejurările zilei o obligară să ia din nou, curând, drumul Ardealului.

IV

Eșiră boierii pe rînd, tiptil, din biserica Enei, în care rămase numai preotul Onofrei. Când acesta se vădu singur, în întunericul abia rășbit de lumina candelor de la icoanele împărătești și de la acea de la iconostasul hramului,

își dîse: Ia să vedem, ce poznă aū mai făcut șobolanii prin cafas. Că sgomotul adineoarea... Uite! lucrul naibeii! De ce mi se încrețeșce pelea capului, de ce mă furnică prin pîr și simt par'că am ghiațā în spate? Ai dîce că mi-e frică să mă aflu singur în biserică pustie, la miez de noapte... Ia tacî, popă, că doar nu întēiași datā te aflu în biserică noaptea, la *polieleu* și la *Utrene*... Așa, dār atunci e spre dîuā și parcliserul deriticā prin biserică și aprinde făclile de la sfeșnicile mari.

La dreptul grăind, cum să nu-î fie părintelui Onofrei, barem *sfială*, el care dîlnic a citit prin casele creștinilor, molitve de scos afarā dracii... Eî, s'ar prea putea să nu fie fost adineoarea sgomot de șobolani, ci de... *Ucigă-l toaca!*...

Așacugeta părintele Onofrei, sugestionându-se tot mai tare, și cu o lumînărică de ceară în mîna stîngă, luată de la sfeșnicul cel mare, urca *sfi*os scara ce ducea la cafas și-și făcea din cînd în cînd, la soroace, cruce, și mototolea în buze un psalm al lui David.

Cuele de la tocul cismelor popei, lovind treptele scării, făceaū un sgomot, care, înmulțit de echo al bisericeii pustii, adăoga la emoțiunea lui, dar și la acea a tinerei femeii, care ascunsă în cafas, ascultase vorbirile boerilor și care acum se întreba cum va scăpa din mînele părintelui Onofrei, de rēsbunarea lui și a boerilor conspiratori?

Ce să facā Mărioara lui Trăsnea? Sgomotul pașilor popei pe treptele scării se apropiaū tot mai tare... O clipă încă și e vaî de Mărioara!...

Dar muierea, la ora de grea cumpēnă, e mai voinică decāt un bărbat. Marioara se răpede

ca fulgerul în capul scării pe care se urca părintele. Sgomotul pașilor ei făcu pe preot să se oprească în cale înainte ca el să fi dat cu ochii de dânsa. Cu un curagiū, care creștea pe măsură ce scădea al preotului, Mărioara dă năvală pe scară și 'nainte ca el să se desmeticească, ea suflă în lumînarea din mâna lui, alunecă ca o șopârlă pe lângă el și în câți-va pași este la ușa bisericeii, o deschide și ese...

Părintele Onofrei tremura ca frunza plopului la vânt, ținându-se de zăbrelile scării, făcându-și cruce și zicând: «Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul, mântuirea mea este Duhul Sfânt!»

Cu dinții clântănind de groază, părintele Onofrei se scoborâ și el d'a bușile pe scară, după ce mai multe minute rămăsese încrămenit... O matahală neagră a trecut pe lângă el... Cine altul putea fi, de nu Scaraoski? Că uite, miros de catran, de pucioasă a lăsat în urma ei. Veđi, așa ți-se cade părinte, deacă te amesteci în sfaturile boerilor dușmanii ai lui Vodă! O să mă rog de prea sfințitul Mitropolit să'mi citească molitvă de ertare... Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul...

De abia ajunse Mărioara a-casă și Beizade Costache, în faptul țilei, însoțit de credinciosul său arnăut, bătea în fereastra de la camera fetei, care dădea spre stradă. Doica Paraschiva deschise cu îngrijire poarta curții și introduse pe tînărul fecior de Domn în camera Mărioarei, fără ca nimeni din casă să prinđă de veste.

Juna fată de abia avusese timp să-și ia broboada după cap și să-și desbrace maloteaoa.

Beizadea o coprinse de fina-i talie și săru-

tând rumenii ei obraji, o întrebă:—Ei, ce ai aflat?

— Ce am aflat mi-a dovedit că nu mă înșelase feciorul de la vornicul Racovița: da, boerii vor să dărîme domnia Măriei Sale, chiar deacă ar trebui să-î ridice ȕilele... — M'am țînut de juruință, dragă Costică, adaose fata după ce'i povesti, emoționată, toată scena din biserica Ienei; acum e rîndul d-tale, să-ți împlineșci cuvîntul. Eū sunt nenorocită... Când tata ar șci că eū sunt o fată necinstită, m'ar ucide.

Și cu brațele ei cuprindea pe junele amant și'l strîngea la sînul ei...

Dar acum Beizadea, care aflase tot ce-i trebuia să șcie, se smuceșce din brațele drăgostoase ale fetei și nemilostiv îi ȕice: Nu, femeea mea nu poți fi!... Te voiū mărita cu un om de treabă, te voiū înzestra...

— Netrebnice înșelător, strigă energica fată a lui Trăsnea. Așa mi-ai grăit atunci când m'ai ademenit?... Eū nu sunt nenorocita fată a armeanului Tinghiroglu... teucid!

Dar fără a mai asculta vorbele Mărioarei, Beizadea, deprins cu d'al de astea—eși din cameră. Arnăutul îl aștepta la poartă. Insoțit de el și hăulind un cântec grecesc, se întoarse la curtea domnească.

Mărioara, rămasă singură, nu-și putu birui lacrimile ce o podidiră.

VI

— Boerule, ȕice lui G. Filipescu, arnăutul său Gherasim. O tîneră fată vrea numai decât s'o primiți, ȕice că are să vē spună o taină vajnică...

— Așa de dimineață? Nici nu sunt îmbrăcat...

— Dice că e vorba de viața d-tale.

— Să intre...

Mărioara Trăsnea sbucni în etacul marelui boer. Ea îi povesti tot ce făcuse astă-noapte și cum Beizadea Costache acum știe pe nume pe toți cei cari se adunaseră la biserica Ienei...

— Omoară-mă, boerule, sunt vinovată, dar îl iubeam și-mi jurase că mă va face soția lui...

Orî-cât de înfuriat putea fi G. Filipescu contra trădătoarei spioane, el, cu pătrunderea sa de spirit, cântări toate împrejurările și înțelese că Mărioara, în setea ei de răzbunare, era cel mai bun aliat al conspirațiunei contra lui Vodă. Decî el își potoli, cât mai bine putu, prima mânie și dîse fetei: te du acasă, frumoasă copilă... te vom răsbuna noi... Păzește-te de a te mai întâlni cu Beizadea...

Imediat Filipescu vesti tuturor boerilor, amici ai lui, cele întâmplăte și peste o oră cu toții erau adunați în chioșcul de la Ferăstrău. Toamna timpurie îngălbînise trestia din baltă și ostrovul pe care era durat chioșcul nu mai sgomota de șoaptele misterioase ale amorezaților. Ales la ore matinale, locul era cu desăvêșire pustiū, decî bine ales pentru întâlnirea conspiratorilor.

VII

La curtea domnească era în dimineața zilei de 19 Octombrie 1827 mare mișcare. Beizadea Costake, cât sosise de la casa lui Trăsnea, intrase în etacul unde odihnea tatăl său Grigorie D. Ghica-Vodă și-i dete șcire de toate cele ce

se întâmplase în timpul nopții. Curînd sosi și spătarul Alecu Ghica.

Cât află Vodă de conspirațiunea boerilor și mai ales când știu că Damnando al consulatului rusesc era cu boerii, el înțelese că domnia îi e pe sfirșite. Gata era Ghica-Vodă să ordone să tragă la scară caretele pregătite și să ia drumul Ardealului. Dar Beizadea Costache și Marele spătar se împotrivesc, zicînd că încă nu este primejdie pe cât timp Minciaki nu s'a arătat fațăș rău voitor al Domnului.

— Trebuie, Măria Ta, zice Spătarul, să fie înconjurați boierii adunați la sfatul de taină, cu pandurii din straja Curței și surghiuniți câți-va din capi și o să vezi cum se vor liniști toți cei-l-alți. Și iacă mî-a venit veste sigură, că tocmai acum boerii buntușnici s'a adunat la chioșcul de la Ferestrău. Căpitanul de la straja Mogoșoaiei mî-a adus acum o clipă asemenea știre.

În acea clipă intră în camera de culcare a lui Vodă, Nicolae Trăsnea, devotatul său servitor.

— Măria Ta, zice el, cu adevărat boerii neprielnici Măriei Tale sunt la Ferestrău. Dă-mi voie Măria Ta, să iaș o ceată de panduri și peste o jumătate de oră ți'i aduc pe toți legați fedeleș.

— Fie cum vreți voi, zice Vodă, pufîind din nerghilea și făcînd să clocotească apa din ea. Numai feriți-vă de a vă atinge de omul consulatului. Să te ved, Trăsneo!

VIII

Abia se adunaseră în chioșcul de la Ferestrău boierii de căpetenie înțeleși cu boierul G. Fi-

lipescu. Se aștepta sosirea lui Damnando, când de odată o trăsură se oprește în fața Ostrovului pe malul lacului și din ea sare în luntrea de la mal Mărioara Trăsnea.

— Fugiți, boeri d-voastră, strigă tînăra fată, deschidënd ușa chioșcului. Vine tata și cu Beizadea, cu mulți panduri să vă prinďă.

Boerii cearcă a o tuli care încotro...

Dar era prea târđiũ.

Tot malul lacului era înșesat de panduri. Număi pasere să fi fost, ai fi putut scăpa din mânele oamenilor lui Trăsnea. Acesta se avârle în o luntre și cât ai gânda este pe pragul chioșcului. Boerii staũ toți încremeniti și îngroziți. G. Filipescu scoate angerul cu plăsele de petre scumpe din șalul de la brău și se răpede la Trăsnea.

Și mai răpede decăt mișcarea lui Filipescu fu aia a Mărioarei: ea se puse în fața armei ridicată de Filipescu, făcënd din fragedul ei corp un scut de apărare a tată-sěũ. Un moment și Filipescu ne mai putënd opri mânia lui o ucidea, străpungând sînul nefericitei fete. Pandurii dădeaũ însă în acea clipă iureș în chioșc și boerii fură prinși, legați cu mânilे îndărăt și fură așa duși înaintea lui Vodă.

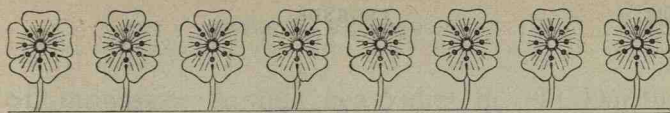
Nicolae Trăsnea, buimăcit de primejdia în care se aflase Mărioara, nu se mai gânda de căt la ea. Era fica lui iubită.

— Mărioară, Mărioară, ca cauți aici? o întrebă el căutând să se convingă că n'a fost atinsă de angerul lui Filipescu.

Un rîs convulsiv fu tot răspunsul fetei.

Mărioara era nebună!...

POVESTEA BALAURULUI

De la târgul Petrei pleacă o veche cale peste apa Cuejdiului celui nebun, pe la Dărmănești și urcă un mare deal spre Cracău. E calea ce duce la monăstirile cunoscute de maice, Vărațic și Agapia, dar și la Târgu-Neamț.

Pe această cale s'a petrecut — e mult foarte mult de atunci — o întâmplare, ce îmi propun să v'o povestesc.

În faptul unei zile din luna lui Maiu, pe când încă aburii matinali molatici și răcoroși încununau creasta dealului de la Dărmănești spre Cracău, călărea grăbit — un călător, pe cât putea urca la deal bălanul, în buestru.

«— *Sub o poală de icoană
Cernita mă chiamă....*»

haulia acest călător, alternându-și cântecul cu îndemnurile adresate calului său și cu pocniri, din soroace în soroace, în tinere frunze ce smulgea, fără de scop, din pomi codrului pe sub care trecea.

— «*Mare-î dealul, lungă-î calea,
Dară nu-mî întrece jalea....*»

hăulia un alt călător, care acela descindea dealul.

Și acesta și cel-l-alt se vedeau, după haine, că erau din breasla mazililor, breaslă necăjită cum e mai rău, că nici boeri nu puteau fi, dar nici țărani «*a catadicsi*»... Vai! de viața lor, că una-două venea pitac domnesc să plece *atîția* mazilî, ba cu o treabă a cârmuirei, ba în alta a domniei...

Tot pe drumuri, prin văi și coclauri își treceau Țilele albe și noapțile negre... Doară cei mai bătrâni din sat se mai odihneau, deacă D-Țeu le dădea câte un rod bun din sângele lor, câte un flăcăoandru voinic, cum erau și acești două călători, că făceau rîndul bătrânilor la slujba țerei, feciorii lor.

— Bună dimineața, vere Țeară-lată, strigă de departe călătorul ce urca dealul către cel care îl pogora, mai mult sêmăluindu-l decât cunoscându-l bine, prin aburii dimineței.

— Bun ajuns, vere Busuioc... Dar încotro ?

— Dar din cotro și d-ta ?

Amîndouî tinerii călători descălicară și legându-și caii de cât un fag bătrân, se aședară pe un trunchiû răsturnat de tresnet și pe jumătate putred.

— Vin de la cetate, Țise Țeară-lată, că m'aû trimis acolo, la monăstire ispravnicul cu cărți la starețul... A poruncit M. S. Vasile-Vodă Lupul să găsească conac (gazdă) pentru Hatmanul fratele Măriei Sale, care merge să-și vadă de

Sf. monăstire Agapia cea zidită de el... Dar tu mă Busuioc, în cotro mă?

— Eă? In cotro?

— *Sub o poală de icoană
Cernita mă chiamă!...*

răspunde apocaliptic flăcăul... Măi, Țeară-lată, să știu bine că mi-or putrezi oasele într'o groapă de ocnă, eă am să fur fata de la monăstire, că mi-e dragă, vere, de n'am odihnă nici o clipă... Ți și noapte chipul Rucsandei îmi pironesce mintea și vėđul...

— Să fură fata de la monăstire? Mă Busuioc, ai înnebunit? Nepoata lui Vodă? Sora Rucsanda de la maica starița? Bagă-ți mințile în cap, mă vere, oră ți-e poftă de mărgele roșii pe la gât... Că Măria Sa Vodă Lupul nu glumește!....

Busuioc vėđu cu ochii minții într'o clipă toporul gădelui d'asupra grumazilor lui, dar tot în acea clipă în mintea lui se înfățișa chipul Rucsandei, frumos, tiner, fermecător.

— Ce o fi să fie! eă o fur...

— *Sub o poală de icoană
Cernita mă chiamă!...*

II

În chilia maicei Domnica, stareța monastirei, o fată frumoasă, de vr'o 16 ani, în rasă de soră, aprindea candelile de la iconostas și împodobia cu flori de primăveară icoana Maicei Domnului cea ferecată în argint de Nușu, argintarul domnesc de la Suceava.

— Rucsando, e vreme să mergi la S-ta Leturghie, că ađi e Înălțarea Domnului, ăise bētrâna stareță, intrând în camera unde găsirăm pe juna fată. O să cânți la strana dreaptă, cu cele-l-alte surori.

— Ascult, maică.

— Și veđi, nu mai preămbila ochii prin biserică, după obicei. Ține-î pironiți spre altariu... Că nu șade bine fetelor, precum mielușelelor lui Hristos, să mai întâlnească cu ochii lor căutătură lacomă de mirean... Haide puneți cu lionul peste frunte și să mergem, Rucsando.

Și eșiră amândouă, Rucsanda pășind după maica stariță, prin cărarușa strîmtă, mărginită de ambe părțile cu pajșteea verde a primăverei.

Abia făcură câți-va pași în spre biserică și ochii Ruxandei zăriră pe Busuioc descălecând sub poarta clopotniței monăstirei. Maica Domnica nu observă ce mișcare fără de voie agită tot corpul Ruxandei și cum peptul ei începu a bate cu o mare repeđiciune, care trimitea la obraji o rumeneală mai frumoasă de cât aceea zgrăvită tainic pe geana cerului de razele soarelui, care încă nu a sosit pe lume.

Busuioc zări și el pe Ruxanda. Nici el nu șcie ce să facă mai înteiu: să-și lege calul de fiarele porței, ori în doui pași să sboare spre fată ?....

Maica Domnica, cu cārja starețească în mână intră în biserică și luă loc pe jețul stărețesc de la dreapta. Ruxandra rămase câți-va pași îndărăt. Acum se uita spre maica stariță, acum își îndrepta privirile spre ușa bisericei. Ce greu ți-e e pasul, ce anevoie mergi înainte, când aștepti să te ajungă cel pe cine iubești!

O privire a maicei starițe sili pe tânăra fată, de și cu pas trăgănat, să meargă la strană, unde cele-l-alte surori cântău *amin* și *Doamne miluește* cu glasuri dulci îngerești.

— Ochii spre altar! i-a zis maica stariță; dar floarea soarelui o poți opri de a nu se întoarce spre razele celui care i-a dat nume? Geaba te chiamă altarul, dragă soră, pe ușa bisericeii a intrat soarele inimei tale...

Și nu numai Ruxanda, dar și cele-l-alte surori trimiseră câte o privire furișată spre noul venit, că era frumos și tânăru, de fura mințile fetelor.

III

În toamna anului din urmă, Măria Sa Vasile Vodă, călătorind prin țeară, cu alaiuri nenumărate și trecând prin ținutul Neamțului, voia să meargă la Cetate, unde înființase biserica cu hramul Sf. Neculae, ca s'o târnosească. Turcii poruncise lui Vodă să dărâme toate cetățile, dar Vasile Lupu, om isteț, băgă sfinte icoane în Cetatea Neamțului și o prefăcu în monăstire, ca s'o scape de peire.

Din porunca ispravnicilor de la Camina (Peatra), maziliu din toate satele ieșiră în calea lui Vodă pentru cinste și alaiu. Cei mai tineri, călări, sprijineau leagănele domnești, în care călătorea Vodă cu Doamna, Hatmanul, fratele lui Vodă și fetele din haremul Doamnei. La trecerea pe apa Moldovei leagănul cel din urmă în care era nepoata lui Vodă cu maica stariță Domnica, se răsturnă în riu; noroc că lângă trăsură era Busuioc și cu Țeară-lată, vărul său.

Busuioc smulse în brațe din trăsură pe Rucsanda, iar Țeară-lată ajută, pe cât putu, pe cuvioasa maica stariță. Trăsura perduse o roată și altă trăsură îndărăt nu mai era, cu care cele două călătoare să treacă apa. Ce-î de făcut vere Busuioc? întrebă Țeară-lată, arătând cu mâna cât s'aũ depărtat cele-lalte leagăne cu alaiul domnesc ?

Busuioc depusese din brațe pe Rucsanda lângă țerm. Rucsanda, emoționată, îl privea. O privea Busuioc mișcat.

— Ce-î de făcut? răspunde mândrul flăcău; adică cum trecem noi în toate Țările apa prin vad? Bălanul mi-e voinic, murgul tău mănâncă jêratic. Ia tu pe cal pe maica starița: trec eu cu bălanul meu pe Domnița...

Și înainte de ce să stea pe gânduri cele 2 femei, voiniciu le urcară pe cai cu dânșii, nu fără ca Busuioc, pe nevedute de maica starița, să-și cam bată joc de vêrul Țeară-lată, care n'avea partea cea mai bună.

Trecură apa și par'că Busuioc ar fi vrut să fie lată cât Dunărea, că simțea la grumajii lui voinici rêsufierea caldă a tinerei fete și brațele ei îl strângeau de mijloc, că de.... se temea fata să nu cadă...

O dată pe mal, Busuioc sări de pe cal, luă în brațele lui vânjoase pe frumoasa Rucsanda; ajută lui Țeară-Lată să pogoare sarcina ceva mai grea, de și sfântă, pe maica Domnica.

— Ascultă vere, Țeară-Lată, rămân eu aci cu d-lor, încalecă și sboară ca gândul de ajungî alaiul, să vie o trăsură îndărăt să ia pe jupănițele.

Până ce Țeară-Lată îndeplini cele Țise de Bu-

suioc, el întinse pe prundul malului mantaua roșie de Brașov deslegată de la oblâncul șalei.

— Poftim, măicuță, poftim Domniță, de ședeți până vine leagănul.

Ruxanda urmărea lung, cu dulce privire toate mișcările voinicului Busuioc. După ce se așeză jos, ea întrebă pe tîner: cum îl chiamă? de unde este? are părinți?...

Se întetea întrebare din întrebare de par'că isvorea șiroi limpede din stîncă de la munte.

Nu, nu erau numai întrebări banale, pornite din simplă curiositate; un observator cunoscător al adîncimei sufleteșci, ar fi tălmăcit întrebările, de cari nici tînera fată, nici voinicul mazil nu și-ar fi putut încă da seamă... Par'că și dă seamă fulgerul încotro se îndreaptă?... Era dragostea care fulgera sângele copiilor acestora.

Și răspundea Busuioc cu drag la întrebări și spunea fetei cum el este fecior de neam, cum tatăl tatălui său fusese boer de Divan la curtea lui Ieremia Movilă Vodă, dar cum cădînd în răsboi, a rămas mama sa văduvă de tatăl său, și el un băețan de n'a mai putut străbate la curtea Domnitorilor următori, de aũ fost bucuroși să-l lase domnia măcar *mazil*.

Rucsanda asculta cu o vedită plăcere povestirea voinicului.

— Auđi măicuță, ȕicea ea, nu e din oameni de rînd. Și ȕicînd acestea, obrajii i se rumeneaũ ca un mîr pîrguit de auritele raȕe ale soarelui. Apoi ea se uita și mai cu drag la Busuioc și îi spunea cum și dînsa este fără de mamă și fără de tată și cum unchiul său, Măria Sa Vodă, e singurul ei sprijin pe lume.

Când Busuioc îi spuse că răzăsea tatălui său e doar la depărtare de o fugă de cal de monăstirea unde măicuța este stăriță, se făcu un moment de tăcere; Ruxanda se uita când la Busuioc, când la maica Domnica, iar Busuioc par'că mai aștepta să audă grăind fata, cum aștepți cu urechia ciulită, în tăcerea nopței de primăvară, să prindă ciripitul dintâiu al privighetoarei.

Dar leagănul sosi urmat de călărețul Țeară-Lată. Busuioc ajutând pe Ruxanda să se urce în leagăn, simți că mânuța ei albă strîngea pe a lui. I se păru că cerurile se deschiseseră; el cuprinse într'o căutătură caldă pe copilă...

— Maică Domnică, ți se dîna aședându-se lângă stăriță, ce frumoase locuri sunt pe aci! Eu nu mă mai duc nici la Iași, nici la Suceava; mă primești ucenică la monăstire?

Și ținînd aceste vorbe cu glas mai tare, par'că dorea să fie audită de Busuioc și își întoarse frumoșii ochi negri în spre el, care încălecuse și ținîndu-se aproape de leagăn din partea Ruxandei, urmărea toate mișcărilor ei trupești și sufletești.

Din acea zi Ruxanda și Busuioc se iubiră, iubire sântă și tainică, care mija în adîncul sufletului, dar pe care Busuioc, un biet mazil, nu cuteza să o mărturisească și pe care Ruxanda, nepoata lui Vasile Vodă Lupul, nu găsea mijlocul s'o prefacă din vis în stare aevă.

Ruxanda rămase la monăstire pe lângă maica Domnica. Nici îndemnurile lui Vodă, nici tabelul ce i se puse înainte de însăși maica stăriță, de greutățile vieței monacale nu o făcură să și schimbe hotărîrea. Nici la Iași, nici la Suceava

Ruxanda nu mai putea întâlni pe mândrul și frumosul flăcău, pe când rēmēnând la monăstire ea spera să'l poată revedea. Asemenea cugetări le ascundea tînēra fată în adîncul inimii sale, dar ele erau cālēuza ei în hotărîrile luate.

Rēmasă la maica stariță, după ce curtea întregă își luase ȃiua bună de la ea și se întoarse la Iași, Ruxanda aștepta ȃiua de Duminică, orî de sērbătoare, cu nerăbdare tot mai spornică. În asemenea ȃile locuitorii mireni din satele vecine veneau la monăstire. Sprijinit de o arcadă din biserică, Busuioc nu lipsea nici o dată. Ochiul lui cătau ei spre altar orî spre strana din dreapta la care, după câte-va sēptămâni de stare în monăstire începuse a cînta tînēra *soră* Ruxanda? Nu ochii Maicei Preces-tei de la catapetezma se întâlneau cu ai lui Busuioc, ci ai *sorei* Ruxanda! Și se făcea roșie de'i ȃicea maica starița: nu cînta din pept fată dragă, că prea te-ai *înroșit!*... Cîntă mai din cap!

Trecu Duminică după Duminică, sērbătoare după sērbătoare, Crăciun, Anul Noū, Bobotează, Paști, pe vremi groaznice de iarnă, prin troene și viscole de n'ai fi dat afară din casă un cîne, dar de la biserică nelipsit era Busuioc; pururea la acelaș loc, nemișcat, ochii pironiți spre... icoana sufletului lui, și se părea o cariatidă sprijinind bolta bisericeii. O singură ȃi ochii Ruxandei nu aflară pe Busuioc la locul obișnuit în biserică. Ruxanda se îmbolnăvi, avea friguri...

— Ai rēcit, Ruxando; cāt s'o întoarce părintele Natanail de la înmormîntarea bieteii vē-

duve Maria a mazilului Busuioc, o să-ți dea el niște picături ce le are de la doctorul italian din Iași și o să-ți treacă frigurile.

— A murit mama... *lui?* întrerupse Ruxandra. Ce spui, măicuță?

— Mama *cui?* întrebă la rîndul ei, intrigată, călugărița.

Sânta femeie perduse cu totul din amintire pe tînerul Busuioc, voinicul de la apa Moldovei; ea nu mai știa de cât ceea-ce îi spusese duhovnicul monastirei, ca să-și justifice absența pe ȧioa aceea.

Ruxanda nu mai răspunse, dar acum, explicându-și în mintea ei cauza lipsei de la biserică a lui Busuioc, nu mai avu nevoie de leacul părintelui Natanail: ea se îndreveni la moment...

IV

— S'a stins focul în cădelniță maică, ȧise la leturghia de Înălțarea Domnului, către stareță, clisiarha cea mare; bine-cuvintează să meargă sora Ruxandra la chilia stareției, că-i cea mai aproape, să aducă în cățuie ceva jăratec.

Maica stareță se învoi.

Cu ce mișcare răpede plecă Ruxanda de la strană, luând din mîna clisiarhei cățuia de fier.

Ea eși, nu fără a-și întoarce capul în spre locul unde era Busuioc. Acesta, — ce-i putea pasiunei! — presimțise eșirea din biserică a Ruxandei și el era deja în privdor, pe cînd ea îl căuta din ochi lângă arcada obișnuită.

Slujba în biserică continua...

Maica stareță numără pe mătăni «Doamne

milueșce», corul de fete făcea să răsunе bolta bisericeii de glasuri limpede, aduse pe nas...

Dar Ruxanda cu jăratecul nu mai vine.

Maica clisiarhă își frîngea mînilе. E ora să iasă cu sfintele daruri și diaconul are cădelnița stinsă.

— Să meargă altă cântăreață să ȃică Ruc-sandei să vină mai iute...

În acea clipă intră în biserică cu pas pripit maica portăreasă. Are fața speriată, tremură buzele ei groase pe gingiile vеduve de dinți. Ea se apropie de maica stareță și face mētania datorită:

— Maică, bine-cuvintează... sora Ruxandra a încălicat pe un cal cu un mirean și... (făcēndu-și cruce).

— Ei și?

— Și a fugit calul în goana mare...

Mare turburare în toată biserică... Maica stareță se rapede spre ușă, preoții stau cu slujba întrebând prin dverele altarului, deschise înainte de vreme, de este foc unde-va?... surorile dau busna la ușa bisericeii.

Cât ai clipi din ochi, o droae de argați de la vitele monăstirei încalecă pe caii de la imaș, pe deșelatele, și pornesc toți în toate părțile ca furnicile dintr'un furnicar.

Le-a ȃis maica stareță: Acum să-mi aduceți fata! E nepoata lui Vodă... Perdeți capul de nu o aduceți!

V

— Te iubesc! Vino! Lumea e mare! Fii fericită, Ruxando! Vino!

Atâtea vorbe putu șopti Busuioc Ruxandrei

în pridvorul bisericeii. Fata, care îl căuta cu ochii în biserică și-î întoarse dulci și tainic grăitori către june, mai privi odată lumea din biserică.

— Te iubesc! a ta sunt! te iubesc!

Și într'o scăpăratură de cremene, calul e deslegat de sub clopotniță, ca pe o pană Busuioc ridică pe Ruxanda pe cal lângă el și înainte de ce călugărița portăreasă să se desmeticească și să strige, calul pleacă ca un vîrtej de vînt: fâlfăe rasa neagră a sorei, culionul cade după cap, în părul negru ca abanosul și despletit se joacă vîntul stărnit de iuțeala ametoare a goanei și se duc, tot se duc...

«*Munți și văi se limpezia*»!

Dar iată, mare, că Busuioc zărește îndărătul lui un nor negru de praful ridicat de caii go-nașilor argați. Și ori-cât striga flăcăul:—Acum să te vîd, Bălane! Nu ne lăsa Bălane! Și ori-cât bălanul înțelegea glasul rugător și mîngăetor al stăpănu-său, norul negru tot mai aproape se vedea.

— Suntem perduți! țise Busuioc, ne ajung din urmă...

— Ba nu sunteți pierduți, strigă o voce din tufiș, deacă veniți după mine.

Dar din tufiș nimeni nu eșia.

Busuioc opri calul, sări jos după el și merse la tufiș.

— Dar cine ești tu? Nu cumva ești d-ta, vere Țeară-Lată? O fâșnătură prin frunzele uscate cădute din toamna trecută se auđi...

De sub ele țisni un șearpe mare de două stînjeni. Ruxanda se îngrozi, calul sforăi din nări... Busuioc îl apucă de căpăstru și cu mîna cea-

l-altă ridică securea din brâu asupra capului șarpelui.

Un hohot lung sbucnit din tufiș, îngheță singele în vinele Ruxandei.

— Incalecă, Busuioc, mai ȳice glasul misterios, și urmează după șearpe.

Busuioc încălecă.

— Să fii tu Ucigă-l crucea, ori ânger trimis de Dumneȳeu, te urmez deacă scapi pe Ruxanda, deacă o dăruiești sufletului meu! strigă flăcăul încălecând.

Șearpele începu a sălta prin codru, când la dreapta, când la stînga, cu o repeȳiciune că de abia se putea ține de el bălanul. Și fugind ca eretele în vȳzduh, prin codru fără de cale și fără de potecă, sărind peste buturuge de pomi căȳuți, acum urcând dâmburi drepte ca perețele, acum pogorând stânci lunecoase pe cât urieșe, abia putea Busuioc să apere capul scump al fetei de isbirile crăcilor de pomi ce-i închi-deaș calea. Și aș mers, tot aș mers, după șearpele neobosit, cu bălanul numai spume, de la eșirea din leturghie până la toaca vecerniei, de la a vecerniei până la a privigherei, când cloșca cu puș se ridică strălucitoare pe cer.

Dar de odată șearpele se face nevȳȳut și înainte de ce să-și dea seamă Busuioc de primejdie, Bălan se poticneșce... el cade într'o prăpastie groaznică, fără fund!... Un sgomot subpămȳntesc, asurȳitor, amestecat cu țipete de muritori se repercută din rărunchii prăpastiei, apoi succede o tăcere mormîntală...

— Așapăteșce cine se atinge de mielușelele lui Hristos, strigă glasul misterios, din adîncul prăpastiei.

Când în ziua următoare argații monăstirei detersă de Busuioc și Ruxanda, îi găsiră morți, dar îmbrățișați.

Argații duseră cadavrele la S-ta Monăstire.

— I-a pierdut Balaurul Muntelui, maică stareță, dîseră argații.

— Balaur? Balaur e dragostea, gîndi bîtrîna cîlugăriță.

De atunci dealul ce urcă de la Dărmănești spre Oșlobeni și Cracău, se numi: *Dealul Balaurului!*

O SOACRĂ DIN 1823

Cine vedea pe Stanca lui Vasile și a Ioanei Guraliu din Craiova, la leturgie, Dumineca, la monăstire, nu putea să nu gândească — între două cruci ori două mătăni: — «Oleoleo! ce mândrețe de fată!» Până și biv-vel ¹⁾ Logofetul Constantin Câmpineanu, caimacamul Craiovei, întâlnind într'o Ți pe Stanca în cale, nu putu să nu-și oprească calul arăpesc, ca să-și îndrepte privirea încântată spre Stanca. Ce bine 'i ședea în cămașa ei înflorită cu altițe de arniciuri colorate și fluturi de aur, strînsă pe sînu-î virginal, cu coșile pe spate, lungi și negre, cu șoldul împresurat de fota, vîrgată de pare că se îngâna pe ea amurgul cu Țiua... Dar când aducea apă de la puțul cu Crucea-de-peatră!... S'o fi vîdut purtând ulciorul cu smalț verde pe umăr, iar cu cea-l-altă mîna sumecînd ușurel fota după piciorușe, ca să nu se ude în pîriul de la puț și pricepeai de ce însuși marele caimacam al Craiovei se opri în cale să-î vorbească.

— A cui ești tu, fetică? o întrebă boerul Câmpineanu.

---

¹⁾ Fostul mare Logofet.

— A lui jupân Vasile Guraliu, starostele de cojocari subțiri.

Cine știe ce ar mai fi întrebat boerul cel mare pe Stanca, deacă nu s'ar fi adunat, într'o clipă, lumea în jurul lui și al fetei... Cum să nu se adune lumea, care cunoșcea pe boerul caimacam, când îl vedeu că-și oprește armăsarul să stea de vorbă cu Stanca? Firească *perierghie* ¹⁾ era aceea a lumei. Numai, deacă vedeu marele boer lumea adunată, dete biciu calului și-și căută de drum, nu fără de a mai întoarce capul, ca să mai vadă pe Stanca, care-și urma calea cu demersu-î grațios.

*
* * *

Dar nu trecu pe la Puțul cu Crucea-de-peatră numai boerul caimacam, în acea zi de 12 August 1823, ci-și mai adăpă calul seü, în sghiabul de la puț și Constantin Țoroceanu.

Era Constantin Țoroceanu moșnean din plasa Valcan, de la Jiul-de-Sus ori «Gorj», cum se încăpăținează administrațiunea, a porecli pe slavonește acest județ românesc. Mândru flăcău era Țoroceanu și mamele îi scoteau pe întrecutele fetele în cale-î, că doar l'or prinde în mreață, că de! nu era numai flăcău mândru ca Făt-frumos din poveste, ci mai șcia toată lumea că stăpânia gogemete «Ocină» ²⁾ înșghebată din trei «bêtrâni».

Stanca, care tocmai sosise la puț când descălecuse Costică, primi să-î dea ajutor călărețul

1) Curiositate.

2) Moșia de la ascendenți.

la ridicatul cumpănei cu ciutura cu apă din puțul adînc. Ba ce făcu, ce drese Costică, mânilor lui ridicînd cumpăna, întîlniră, nu numai o dată pe ale Stancăi... de se rumeneau ca niște mere domnești obrajii fetei... D'apoi cînd flăcăul aședă ulciorul cu apă pe umărul fetei!... Să fi vădut atunci cum se roșiă Stanca!

Da ce? am ținut eu catastif ca un calemgiu de la visterie, de havaeturi, de toate mișcările sufletești ale unui flăcău de 20 de ani și ale unei fetișcane de 16 primăveri?

Să spun numai, că din ziua cînd s'au întîlnit la Puțul-cu-Crucea-de-peatră, ei s'au iubit; îmi ajunge atîta pentru șirul povestirei mele.

Peste puține zile de la întîlnirea lor la puț, toată mahalaua Precistei de la Dudu, resună de vestea, că se mărită Stanca lui Vasile Guraliu și a Ioanei cu Costică Țoroceanu.

Și fetele fericiau pe Stanca. Numai vecinele de casa miresei șopteau între ele:

— Săracul bietul Țoroceanu! în ce casă a intrat! pe ce mîni a încăput! Soacra e o aspidă... O să-i facă zile fără de soare...

— Nefericitul de Țoroceanu! Bine ziseși, cumetă; păi n'a murit de necazul ei cel-l-alt ginere a *babei* Ioana a lui Guraliu?

Adevărul e că groaznică soacră își luă pe cap Constantin Țoroceanu!

*
* * *

Se făcu nuntă mare. Nunți au fost însuși boerul Caimacam al Craiovei, cu soția sa. Ce mai alaiu însoțea nunta de la casa lui jupân Vasile Guraliu până la biserică! Ce mai ospet domnesc după nuntă!..

Numai d'abia se împrăștiară musafirii de la nuntă, și începu viața amară a lui Țoroceanu.

Când cugeta bietul mire că de acum începe viața fericită pentru el, iacă vine mama soacră și ia de lângă dinsul pe Stanca, care tocmai își desprindea beteala după cap.

Ba că una, ba că alta, Stanca nu se mai întoarse lângă bărbatu-său în acea seară.

— Da de ce așa, mamă soacră? întrebă Costică a doua-zi, cu ochii roșii de nesomn, de zadarnică așteptare.

— Păi ce? Nu cum-va ți-am dat pe Stanca s'o nenorocesci?

— Cum s'o nenorocesc? Nu-i nevasta mea? Nu cu mine are să-și petreacă de acum înainte viața ei.

Stanca se uita înlemnită când la mama ei, când la Costică și sta pironită pe loc.

Dar Țoroceanu cât simți că are a face cu o soacră zănatică, de care ascultă orbește fata ei, își dîse: las că știu eū ce să fac.

Și făcu ceea ce șcia că trebuie să facă: a doua noapte se furișă binișor din camera lui și străbătu în aceea unde dormea *nevasta* lui. Cum dormea, îi astupă gura să nu țipe, și în puterea nopței încălecând pe calul mai dinainte pregătit la scara pridvorului casei, luă pe Stanca pe cal și fugi băete, ca gândul, ca vîntul.

Când socoti că nu-l mai poate ajunge mama soacra, în zori de dîuă, ajunși la un sat, Costică năimi o căruță, care-i duse până seara la *Ocina* lui.

Plânse Stanca cât plânse după părinți, dar apoi se liniști și două luni de zile viața lui

Țoroceanu fu dulce și femeea lui începu pare-se a uita de măsă și de tată-său.

* * *

Dar mama soacra nu uita. Două luni i se părură două ani. În aste două luni, aspida își ascuți acul veninos. Cum să facă, cum să dreagă să strice casa fetei sale? Ea plăti bine dascălului Firfircă, de la S-ta Precista, să meargă la moșia lui Țoroceanu, să întâlnească pe Stanca și de n'o vrea cu voie bună, s'o răpească și s'o aducă la casa părintească din Craiova. Ba mai dete niște baclavale să le ducă Stancei, ca ea să dea din ele de mâncare bărbatului său, *dar ea să nu guste din ele.*

Dascălul n'avu nici o greutate să convingă pe Stanca să se întoarcă la părinți. De mică copilă ea nu știa de cât de *voința* mamei sale. O privire a ei o fascina! Poate că încă iubea pe Costică, dar *voința* mamei sale o stăpânea mai mult decât iubirea soțului său. Deci primi să fugă cu dascălul Firfircă la casa părintească.

— Dar cu *baclavaua* ce facem? întrebă dascălul Firfircă.

— Pune-o pe masă, colo. Eū nu i-o dau.

Se gândi dascălul, că ajunge să ducă a casă la Craiova pe Stanca. Ce să mai stăruiască a *otrăvi* pe nefericitul Țoroceanu, cu *baclavaua*?

Că era otrăvită cu șoricică și argint viu.

Noroc că dete peste ea cânele de vĕnat al lui Costică. Hazor mĕncă din *baclava*, tocmai cĕnd intră în cameră stăpĭnu său.

— Uite, cotarla, mĕnĕncă *baclavaua* făcută de Stanca... Mașir!...

Cânele fu isgonit și acum se pregătea Costică să pună talerul cu baclavaua rămasă pe o poliță înaltă, când de odată intră în casă mama lui:

— Costică, a fugit Stanca cu un om de la Craiova. A vădut-o ciobanul nostru Ilie... Goneaui caii în toată puterea lor, de se netezea pământul.

Incrementit rămase Costică...

Un argat intră iute în casă:

— Jupâne, Hazor se svîrcolește și chelălăe... O să moară cânele... strigă el.

Ca un fulger luminând noaptea fu graiul argatului... Moare Hazor... A mâncat baclavaua... E otrăvită... Mamă, mamă, Stanca a voit să mă omoare!...

— Nu Stanca, dragă Costică, ci cu bună seamă soacră-ta.

— Dar eui o iubesc, mamă, nu pot trăi fără de Stanca!...

*

* *

Ce-î rămâne bietului Țoroceanu să facă? Scăpat prin cânele Hazor de moarte, el reclamă la justiția din Craiova, cerându-și îndărăt pe Stanca de la părinții ei. Iacă actul oficial din care am scos istorioara noastră de mai sus:

Prea înălțate Doamne,

«După luminata poruncă a Înălțimei Tale, ce mi se dă la alăturata jalbă a lui Constantin Țoroceanu, din Sud¹⁾ Gorj, făcând cercetare, am

1) Sud, adică județ.

vădut că jalba lui este pentru Vasile și Ioana, soția lui, de la Craiova, că luând în căsătorie pe Stanca, fata lor, numai două luni de zile a trăit cu dînsa căsnicește, iar de atunci pînă acum, după relele povățuiri ale părinților, nu numai a fugit soția sa de la casa lui, dar cîta vreme a ședut cu dînsul, n'a putut trăi cît de puțin în liniște, încă a cugetat să-i răpue și viața dîndu-i argint viu și săricică de a b_eut... Țorocanu acum cere, ca cu mumbașir să se aducă aici, atît socrii lui, cît și soția sa, a'și afla dreptatea. Aŭ ar_etat spre dovadă de v_eđui și anaforaua ce aŭ făcut Clirosul S-tei Episcopii, scrisă fiind de la trecutul lui August în 9, prin care îndatorează pe p_ârîții socrii lui, ca nu numai să ducă pe soția j_ăluitarului a casă la dînsul de unde vor fi ascuns'o, ci încă să-i dea și legătură prin zăpis, că nu o vor mai sfătui spre neunire și ori-cînd va mai fugi să fie tot ei datorî a o aduce la j_ăluitar și să se și pedepsească, căci vre-o pricină de despărțire n'aŭ găsit între j_ăluitar și soția lui. Decî fiind-că de mai sus ar_etata anafora a Clirosului S-tei Episcopii nu se găsește j_ăluitarul învinovățit, ci mai vîrtos îl arată, că este om cu bună stare și chivernisit și pricina neunirei în căsnicie se vede că este din povața părinților și de vreme ce arată j_ăluitarul, că soacra lui a cutezat rele asupra vieței lui, pregătindu-i baclavale cu argint viu și cu săricică, ca să-l omoare, găsim cu cale, să se dea luminată porunca înălțimei tale, cu mumbașir aprod hatmănesc, să meargă la Craiova, unde să-i înfățizeze înaintea d-lui caimacam și a d-lor boeri ai Divanului...»

1823, Decembrie 1

Dreptatea a înapoiat pe Stanca la casa lui Țoroceanu, iar pe *mama soacra* aŭ făcut'o *surghiun* pe toată viața la o monăstire.

Câți gineri n'ar bine-cuvînta astă-đi asemenea judecată!

ILIEȘI STURDZEA

EPISOD ISTORIC

Un șir de care mocăneșci urca în o dimineață din Maiu 1673 dealul Bordei, vechiul drum al Romanului, prin codrii seculari. Cine n'a aușit și n'a înțeles graiul jalnic al osiei de la carul, ale cărui roți se înfundă în făgașele drumului disfundat, acela n'a aușit și n'a înțeles nici doina ce hăuleșce țeranul. Acesta, cu stremurariul în mână, învăluit în aburii umeși, ce din văile Iașilor se ridică a lene spre culmea dealului poleită de geana țilei, îndeamnă, la soroace tot mai dese, obositele vite de la jug, iar osiile carelor, care de cari mai guralii, întetesc o musică stranie și pătrunțetoare la suflet. Cine nu-și simte sufletul nedomirrit mișcat, ascultând, veara, la câmp, pe ții de arșită, țirăitul greerului; cine nu simte sufletul său răscolit la aușul cântecului carului țeranului român, ars și el de nevoi, acela numai n'ar fi priceput, adâncă durere, nemărginitul pês al țeranilor, cari urcau dealul Bordei, ducând proviant pentru oștirile turceșci, tocmai la Nistru.

Și de ce se tânguia duios șiragul de care urcând dealul Bordei?

Apoi nu era oare domnia jacașă a lui Duca Vodă? Și Hâncu cu cei doi tovarăși ai lui: Durac și clucerul Constantin, cari cu Lăpușnenii și Orheenii juraseră isgonirea lui Duca Vodă, nu fuseseră răpuși de domnitor, ajutat de oștiri turcești? Și nedreptatea și tirania nu se întin-seseră și mai aprige asupra țerei?

Avea de ce să cânte jalnic roțile de la șiragul de care încărcate cu podveși turcești.

— Moș Tighicene, ce ne facem de o mai dăinui resmerița? întrebă unul din cărauși pe cel mai betrân, care pe jos, cu strămurarea în mână, îndemna hoii la deal.

— Ce să ne facem? Să gemem și noi cum gem carele. De n'o fi mințit părintele Natanail de la biserica noastră, apoi D-șeu aude suspinele celor nenorociți și doar de o auși și gemetele noastre. Să șcii Zare-Lungă, că pân să aușă D-șeu tânguirea săracului, se cade să străbată jaloba lui la cei mari ai pământului...

— Să ducem jalbă la împărăție? ăice al III-lea cărauș. Da nu veși d-ta moșule, că e vai de cel care se jălușce împotriva Domniei? Nu șcii ce a pătit *Ilie Pornitul*, din sat de la Oșlobeni? A pus nenorocitul de el pe dascălul de la biserică, să-i scrie o tânguire la Divanul domnesc împotriva M. S. lui Vodă Duca, care, având moșie vecină cu a lui, i-a încălcat hotarul, de i-au rășuit-o mai mult de jumătate. Păi cu ce s'a ales? A înfundat ocna, de unde D-șeu șcie de-o mai eși vre-o dată.

— Voi nu șcii că mai sunt și alte căi pe unde jalba noródui străbate la aușul celor

mari? Dintre oamenii lui Hâncu s'au apucat uniia și au făcut scrisori cu *donosuri* (denunțări) grele împotriva lui Duca Vodă și au plătit bani mulți chiar unul din boerii nemulțamiți de Vodă, la un Hogeia turcesc, care pricepea limba țerei noastre de le-au tălmăcit pe turcește și apoi, cu duiumul le-au presărat prin căile unde sunt ămbletele turcilor celor mari, de este bună nădejde, că măcar câte-va din acele scrisori de nimeni iscălite or fi ajuns la mâna Vizirului, deacă nu și a Sultanului. Așa chitesc eu cu mintea mea bătrânească, că sunt numărate ȃdilele lui Duca-Vodă.

Roțile scârțiauă mai energic și par'că încuviințauă vorba moșneagului. Și apoi cum să nu creadă Zare-Lungă în istovirea nevoilor țărănești, când la biserica de la Hotin a lăcrămat icoana maicei Precistei, «*că se răsturnaă lacrimile pe chipul icoanei, de le vedeaă toți oamenii și cădeaă într'o tîpsie ce era sub icoană*». Și apoi ce semn mai mare, de cât că s'a cutremurat pămîntul? O fi doar semn de peirea leșilor în răsboiū la Camenița. Doar o da Cel de sus și semn de peire a spurcatei Domnii!

* * *

Cum cugetase bătrânul cărauș, tocmai așa se brodisese. Din răvașele aruncate în drumul Țuțorei au ajuns destule la mâna celor mari din tabăra turcească și chiar la mâna Vizirului Cupruli-Ahmet. Numai acesta îndemnă pe Sultan, căruia îi arătă jalba norodului moldovenesc, să nu mazilească îndată pe Duca Vodă, până ce

n'o isprăvi facerea podului pe Nistru, că toc-mai lucra el la pod, la Dărăbani, în jos de Hotin.

Dar nu târzie vreme, primi împărăția (care stătea tăbărită la Țuțora,) șcire, că gata este podul. Și atunci oastea turcească ridică tabăra și Sultanul în fruntea ei apucă calea spre podul cel nou.

La căpătâiul podului, dincolo de Nistru, aștepta Duca Vodă să întâmpine pe Sultan și așa credea el, că împăratul îl va acoperi de laude pentru lucrarea făcută. Dar neștiutoare e firea omenească de primejdiile sale! În loc de laudă, când Sultanul ajunsese la capul podului peste Nistru, numai ce făcu semn la beșliii lui, de luară pe Duca Vodă și l'aă închis la Baș-Ceauș.

— Nu vă spuneam eu bine?—dicea, câte-va zile apoi, moș Tighiceanu, trecând cu șiragul de care încărcate cu proviant pentru oștire, peste podul cel nou de la Nistru. Laudă Domnului și Sf. Icoane a maicei lui de la Hotin, scăparăm de Duca Vodă.

— Hei, fraților, adăogă a dice bătrînul, scăparăm de Duca Vodă, da nu știți voi vorba veche, că «*schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor?*» Cine șcie peste ce Domn vom mai da...

*
*   *   *

Din porunca Sultanului se adunară boerii mari și mici ai țerei Moldovei în bătătura cortului domnesc din tabăra moldovenească. Erau acolo de față, în săivan (cort) și afară de săivan, că toți nu încăpeau în el, vestitul Miron Costin și Solomon Bârlădeanu, cel care a zidit monăș-

tirea Bogdana și Alex. Buhuș, căpitanul cel mai neîntrecut și Hăbășescu, Grigorașcu și N. Racoviță, pârcălabul Sucevei și Gavrițașcu Costache, marele Spătar. Nu mai puțin, marele Vistier Ursache și marele Postelnic Stamate, măcar că rămăseseră credincioși mazilitului Vodă, încă erau de față, doar vor drege trebile Domnului lor. Boerii mai mici ai lui Duca Vodă, ca Medelnicerul Grigorașcu Ghenghea, Comisul Ionașcu Racoviță, vornicii de poartă Prodan Drăgușescu, Roșca Romanul și Pătrașcu și Medelnicerul St. Petriceicu, simțind că ori-ce ar face nu vor putea aduce iar la domnie pe mazilitul Domn, gândeauă pe cine să ceară ei Domn ca să împace țeara?

Era greu de împăcat țeara cu boerimea cea mare, că până și cei mai cu tragere de inimă pentru țărănime nu prea își dădeau sufletul lor pentru mântuirea și fericirea ei.

Unul singur dintre boerii de neam mare, dar care era în vremea domniei lui Duca printre boerii de mâna a doua, la toate împrejurările se arătase bun prieten norodului asuprit. Acela era Ilieși Sturdzea.

Nu că doar boerii cei mari n'ar fi dorit fiecare să apuce pentru sine-și scaunul veduv al țerei, decât boerimea cea mare tot-d'auna n'a rivnit după domnie când ea i se părea primejdioasă capului celui care ajungea Domn. Era vreme de răsboi. Sultanul în tabără. Vizirul Ahmed-Cupruli nu glumea la ori-ce greșală i se părea că făceau boerii... Tot cu dilațiile în mâini âmbra boerimea.

— E și de mare cumpănă! Să facem Domn pe cine are mai la inimă țărănimea și boeri-

mea de mîna a doua, că doară nu-ı domnia pe via a.

A a se g ndi fie-care boer dintre cei mari. De aceea, c nd boerimea mai măruntă, cu sfială  i numai într'un noroc  opti lui Miron Costin numele lui «Ilieș Sturdzea», boerii cei mari într'un glas strigară:

— Bun, bun! Să tr e ci Măria Ta!

 i ceau ul turc care era de fa a se răpede  i apucă pe Ilieș Sturdzea de m n   i e gata a-l duce la s ivanul Sultanului, ca Domn ales al  erei.

Ilieș Sturdzea se sm nce ce din m nile turcului  i cu un glas răsunător  i h t rit strigă: Nu! nu primesc!

Boerii mici  i boerii mari, fie-care după rostul g ndului, interesat ori desinteresat, slobod  i ei un A! de mirare, aprob tor ori desaprob tor.

— De ce nu prime ci domnia țerei?  ntreb  Miron Costin. Biata noastr  mo ie are nevoie de un Domn tîner, cu bra  puternic. T ner ești, Domnia-Ta, boerule. Neamul nostru dore ce un Domn  ntept  i iubitor de dreptate. A a te  cie tot moldoveanul. Prime ce, Măria Ta.

— Nu, exclamă  i mai cu  arie Ilieș Sturdzea.

Boerii mici se apropie de el; care de care il îndeamnă, il roag .

— Nu, nu, nu! r sun  departe în tabără.

— Dar de ce nu?  ntreb  Cea ul, reprezentant al Vizirului.

— Pentru că, mă jur pe Dumne eu sf ntul, că de m  face i Domn, bine să  ci i, că pe voi to i boerii v  pun sub sabie, că de la voi se trage risipa  i nenorocirile țerei noastre!

Un alt *A!* eșit în diferite tonuri din pepturile celor de față împlu văsduhul.

Apoi cum boerii șciau că Ilieș Sturdzea ce ȳcea aceea ȳcea, cȳ nu era om sȳ-șȳ schimbe gȳndul, ci statornic la cuvȳnt și la simștirile sufleteșci, nici cȳ mai gȳndirȳ sȳ dea acestuia Domnia. Boerul Hȳbȳșescu șopti lȳ Miron Costin: De ce n'am face Domn pe medelnicerul St. Petriceicu, socrul lȳ Ilieș Sturdzea? Miron Costin, graba fiind mare, propune și el acest nume. Boerȳ marȳ îl aclamȳ, boerȳ micȳ, carȳ vedeau în socrul lȳ Ilieș pe unul din ceata lor și pe unul care ținea seamȳ de cuvȳntul înșelept al ginerelui sȳu, se unesc cu boerȳ marȳ și Petriceicu e proclamat Domn.

— Numȳ de nu l'ar duce de rȳpȳ și pe acesta boerȳ viclenȳ și fȳrȳ dragoste cȳtrȳ țearȳ, ȳce Ilieș Sturdzea cȳtre mitropolitul Ghedeon. Cu boerimea stricatȳ nu scapȳ țearȳ. Domnia sȳ se razime pe popor, iar a se rȳzima pe treptele de jos nu va putea decȳt acel Domn, la aușul cȳruia vor putea strȳbate plȳngerile și pȳsurile țereȳ.

— Adevȳrat grȳeșci, boerule, rȳspunse bȳtrȳnul mitropolit. Tocmai pentru asta rȳu fȳcușȳ cȳ n'ai primit domnia. Cȳ de aceea plȳnge ȳcoana Maiceȳ Domnului din Hotin, cȳ sfȳnta noastrȳ apȳrȳtoare a țereȳ cu lacrimi se roagȳ fiului sȳu pentru odihna și mȳntuirea neamului romȳnesc. Pȳcat boerule cȳ nu primișȳ!

ȚEARĂ FĂRĂ BĂTRANI

Poftele omenești sunt vechi cât și omenirea.

Vérité de monsieur de la Palisse.

Când începe a-ți înfiera musteața nu știi ce 'i-ai face să dea mai iute.

Când ai ce să prinzi cu cimbistra pe sub nas, te crezi deja om întreg.

După ce fulgiu de la bărbie 'i-ai făcut groși și aspri ca rogozul tot rădându-'i cu briciul, apoi nici una nici două, te bizui să ții celor mai bătrâni: «Sculăți-vă de acolo, că 'mi-a venit mie rîndul se staă... Nu vedeți că am musteți și barba 'mi-o rad?»

* * *

Păi ci-că într'o țeară — numele ei nu-'l mai spun, că nu e de nevoie pentru «înșirite-mărgărite» al povestei, — s'au hotărit tinerimea să-'șiucidă toți bătrânii! Că ce? aș nu sunt ei — cei tineri — cu musteți și cu barbe? Ce nevoie mai aș ei să tot scoată căciula la mai bătrâni și să-'i lase pe aceștia să ducă trebile țerei?

Ce? tot cei bătrâni să fie mari slujbași ai țerei?

— Adică de ce numai niște ghiuji să aibă toate onorurile și toate bunătățile țerei și nu tinerii?

- Jos! cu ghiuzii!
- Jos cu csenamorasii!
- Jos cu ramoliții!
- La țeară tină, oameni tineri!

*
* * *

Și într'o noapte s'au apucat voinicii de tineri de au ucis pe toți cei bătrâni...

Numai un fiu mai cu suflet n'a cutezat să ucidă pe tatăl său și s'a mărginit a'l ascunde într'o peșteră, unde nimeni nu'l putea găsi și unde pietatea filială îi ducea toate cele de care avea nevoie.

*
* * *

Chemat-aă atunci Vodă al țerei în Divanuri și în toate slujbele numai din generațiunile tinere. Din toate barbile marilor Divaniști n'ai fi putut lega barem o bidinea de Doamne-ajută, să înălbești de Paști vatra casei. Din toate mustețile boerilor judecători nu alegeai nici o pereche de musteți ungurești...

*
* * *

Dar iată, măre, ca țeara acea a tineretului era vecină cu neamuri dușmane, care ca uliul pîn-dea de mult să pună ghiara pe ea.

Cum să înceapă cearta?

Că dă, chiar când zgîndărești o gâlceavă din senin, tot se cade să creadă lumea ca d-ta ești cu dreptatea. Povestea lui «*Tîrîe Briu*» nu este de ieri de alaltăieri...

Păi ci-că așa chitiră dușmanii neamului din țeara tineretului: Să cerem noi înapoi de la acea țeară *funia* ce strămoșii noștri o împrumutară strămoșilor tineretului... De nu ne or da-o — și nu ne-o pot da — apoi le luăm țeara amanet și amanet al nostru o rămânea până să găsească ei *funia*...

De cât ce funie voiaă viclenii de vecini?

— Funia împrumutată de la strămoșii noștri era din *fire de nisip* împletită...

— Ei, vr'o mare treabă n'o fi asta, răspunse *imberbul* ministru de externe cetind nota vicleanului ministru de externe al statului vecin. O să-ți dăm funia.

Și pe dată chiamă pe toți fabricanții de frînghii și le ordonă să facă până în 3 zile un stînjin de funie din boabe de nisip.

Dă în sus, dă în jos... frământă nisipul... întinde-l... Ași, funia nu esă nici cât esă adevăr prin gura minciunosului.

— Atunci vecinul viclean neprimind funia amenință cu răsboiul...

— Vai! ce ne facem noi! se întrebaă slujbașii mari ai statului tineretului... Ce ne facem? Suntem perduți!

*
* * *

Dar iată că într'o zi fiul cel bun merge la peșteră, să ducă schimburi albe și noi tată-său. Și-l vede bătrânul gânduros și amărit.

— Ce ai fiule iubite?

— Ce să am? Ia stăm rău, că uite așa, uite pe dincolo...

Și-i povesti pretenția vecinului dușman.

— Păi de atâta vă speriarăți voi, copii? ȕice bătrânul. Răspundeți la cartea dușmanului eaca așa: moșii și strămoșii noștri când au împrumutat (că de împrumutat nici vorbă, au împrumutat) funia ce ne cereți acum îndărăt, au ȕis strămoșilor noștri: tăieți din funie un căpețel, să fie de probă, să nu ne cereți mai apoi altfel de funie decât ceea ce ne împrumutați. Apoi bine, dați-ne căpețelul de funie de probă, ca după el să vă facem funia întregă...

După sfatul bătrânului făcu ocârmuirea tinerimei și vecinul strigă:

— Tot mai au un bătrân să-'i sfătuească... Să amânăm urmărirea planului nostru până n'or mai avea nici un bătrân, alt-fel nu biruim!

* * *

Și eaca de unde s'a născut graiul bătrân, că dacă un sat nu are un bătrân să și-l cumpere, de vrea să fie salvat!

VODA VREA IAR HÂNCU BA!

Indelung răbdător este poporul, dar până unde merge răbdarea lui nu poți măsura cu mintea, ci mai lesne îți dai seamă de aceasta pe calea inimei. Inima purdálnica le face toate și de aceea i-a strigat poetul:

*« Tacî inimă, tacî!
Toate tu le faci! »*

Răbdat-au Moldovenii mulți domni răi, ba și mai răi de cât Duca-Vodă, și nu s'aũ burzuluiț asupra lor, cum aũ dat pe față ura și mânia la 1673, în a doua lui domnie.

Mintea orî inima făcut-a răzmerița, răscoala de acum 225 de ani ?

Mintea nu, că bine puteaũ să șcie cei răsculați, că în 3—4 zile Duca Vodă putea să aibă din Galați și Brăila destulă oaste turcească, ca să-i nimicească și să le potolească răsmuerița.

Inima, părdálnica, năsbuțioasa, inima care când se leagă de ea orî dragostea orî ura, te împinge la fapte nesocotite.

Și orî-ce fel de dragoste încape în inima omului: dragostea de prieten (Orest și Pilat), dragoste de neam, — vitejii care aũ sciut muri pentru el la Plevna; dragoste... Dar de dragostea de femei pomenească-vă Antonie despre Cleopatra lui, că eũ am în cuget despre alt-fel de dragoste să amintesc aci: *Dragostea poporului*; iată dragostea despre care pe ȕiua de astă-ȕi, unde atât de puȕini oameni o aũ, am de gînd să amelintȕ câte ceva.

Dragostea poporului e mare lucru și pe cãt de mare, pe atãta greũ de priceput și pe atãta încã și mai greũ de pãstrat.

Te trezesci într'o bunã dimineatã, cã poporul se uitã galeș la tine și te 'ntrebĩ pentru ce te iubesc?

Ce mândrã, ce dulce ȕi-e viaȕa cãnd ești în bunã cãtare a poporului!

Decãt cum nu ȕi-ai dat seamã pentru ce ai plãcut poporului, tot așã iȕi chinuesci mintea să înȕelegĩ pricina pentru care, dintr'o ȕi într'alta, perduși acea dragoste scumpã a lui.

Dragostea poporului cred unii cã o aũ, pentru cã i-aũ luat apãrarea. Se înșealã: ca muiera legendarã, care-șĩ iubescẽ bãrbatul pentru cã o bate și o mustruluesce, așã face une-orĩ poporul; el iubește pe August, pe Ludovic al XIV-lea, pe ȕepeș-Vodã...

Purdalnica de inimã, iar nu mintea sã-șĩ dea seamã de așã nesãbuite dragosti.

Ajutaȕi de minte ascuȕitã nu erau pasã-mi-te Mihalcea Hãncu, Serdarul Durac și Clucerul Constantin, cãnd la 1673 rãsculaũ pe Orheenĩ, pe Lãpușnenĩ și pe Sorocenĩ, și se nãdãrduiau

în dragostea poporului pentru ei. Îi iubea poporul, fără să-și dea seamă pentru ce inima lui era câștigată de acești trei boerinași.

Ba adică pentru Hâncu încrestase țăranimea și ostășimea la răbușul amintirei destule fapte care-l arătau lumii de om sdravăn la fapte și la cuvânt. Pe timpul domniei întâiu a lui Duca și în scurta domnie a lui Iliăș Vodă, Hâncu deșteptase de minune băgarea de seamă a Moldovenilor, mai ales prin semeția ce arătase față cu Divanul cel mare al țerei și cu domniile. Intr'o zi el răspunsese lui Iliăș Vodă : «Măria Ta, te preambli și-ți petreci timpul în ospete, dar Soroceni, Lăpușneni și Orheeni au ajuns la sapă de lemn și n'au nici pită neagră. Numai încape nici o picătură în cupa lor amară».

Și Orheeni și Soroceni, ba după ei și Lăpușneni, făcură lui Hâncu legenda cunoscută : «*Vodă vrea și Hâncu ba*». Și dragostea pentru Hâncu se restrânse caldă și asupra lui Durac și Clucerului Constantin și în dragostea poporului, în inima, iar nu în mintea lui s'a sprijinit răscoala din Noembrie 1673 și s'au oțelit inimile capilor răscoalei.

*
* * *

În curtea domnească din Iași, Duca Vodă petrecea fără grijă, înconjurat de greci și de boeri, cari îl îmbunau cu vorbe dulci, mințindu-l că țeara e fericită, că e linistită și că dânsa îl iubesc. *Dragostea poporului!* Ce-î păsa lui Duca Vodă de așa ceva ? N'avea el destul cu dragostea *îmbunătorilor săi* ? Și apoi sosise de câte-va zile la Curtea domnească și un trâmisi al Porței, ca să primească tributul țerei și Vodă

il dăruise cu blănuri scumpe, cu șaluri de preț și cu pungă de bani, iar Turcul asigurase pe Măria Sa de toată dragostea Porței pentru el. Sdreanță de aruncat era pentru Duca, prin urmare, *dragostea poporului*. Și judecând prin cumpăna minței, nici Duca Vodă nici boerii săi nu puteau bănuși măcar, că se îndreptau asupra Iașilor cete de țărani și de oștire necredincioasă Domniei, hotărâți toți, după povățuirea inimii lor, să scape țeara de domnia pe care Hâncu n'o vrea. Ajunseser cetele răsculaților la *Ciric*, la marginea Iașilor, și Vodă benchețuind la Curte, habar n'avea.

Acum Tătărașeni, acea mahala a Iașilor, care mai în to-d'a-una s'a asociat la mișcările împotriva domniilor rele, devin avant-garda răscualei. Ambletele lor spre mijlocul orașului cu strigăte dușmănești pentru Greci și pentru Domnie, duc veste la Curtea lui Duca Vodă de burzuluiala țerei, de sosirea la *Ciric* a lui Hâncu.

Și atunci prăvăliile se închid, căci neguțatorul nu știe de *dragostea poporului*; îi ajunge *dragostea banului*. Și la Curtea domnească arnăuții ieau loc la metereze; crainicii chiamă de pretutindenii lefegiii domnești; boerii greci și cei pământeni cu suflet de boer grec, se adunară la Spătăria cea mare, în curtea domnească. Hatmanul Domniei cu puține cete, înfripate în pripă, pleacă, din porunca lui Duca, să întâmpine pe rebeli. Grijă și emoțiunea sunt pe toate fețele la Curtea domnească și în curțile din Iași locuite de boerii greci. Această grijă, această emoțiune e nespūsă când se primi șcierea, că cetele Hătmăniei «*vedënd că n'or putea sprijini*», adică să întâmpine pe răsculați, au

început *a se pleca* către dînșii și unia aŭ fugit din oastea domnească și s'aŭ lipit de a lui Hâncu.

Acum Hâncu intră în Iași. El și cu Durac staŭ călări în fruntea cetelor lor, iar Constantin iea loc la cetele din urmă. Intrare triumfală avură rebelii de-alungul Tătărașilor. Țărănimea se adăoga ca la alaiŭ în cetele răsculate, înarmată cu ce putuse găsi prin casă. Femeile și copiii din prispe și după garduri făceau să răsune văzduhul de strigăte voioase, iar puținiŭ lefegii domneșci cari, fiind de neam străin, nu înțelegeau dragostea poporului pentru Hâncu, luaseră tălpășița și într'o goană ajunseră la Curtea domnească, unde li se deschise porțile de intrare și apoi le zăvoriră, ei împărțindu-se pe la metereze.

Că nu numai strigăte de bucurie răsunară în Iași în ziua de 8 Noembrie 1673, tocmai în ziua onomastică a lui Hâncu, nu rămâne îndouială : multe case de greci fură călcate de Tătărășeni și prădate, așa că spaima de aceste fapteuri sporea grija și spaima din Curtea domnească.

*
* * *

Iată acum Hâncu ajuns la Curtea domnească în aclamațiunile cetelor sale și a orășenilor moldoveni. El înconjoară curtea întărită, la distanță, până unde nu puteau bate puștile din metereze și apoi rădică steag alb în fața turnului porței, steag de parlamentar.

Bucuros, Duca Vodă trâmite pe marele Postelnic să grăiască cu Hâncu.

— Ce e voința d-tale, boerule Hâncu?—în-

trebă cu fața galbenă ca ceara Postelnicul lui Duca Vodă.

— Ce să fie, mărite boer,—răspunde Hâncu. —Iacă, să primească Vodă solia țerei, pe acești 12 țărani cu bătrâne ȱile, cu ȱerul capului alb ca zapada, dar cu inima caldă pentru țeară. Primească-ȱ Măria Sa, să mai stea la vorbă și cu ei, că destulă sindrofie avut-a cu cei ce nu iubesc țeara. Deacă Măria Sa o înȱelege graiul bătrănilor noștri, bine; deacă nu, păcat n'om avea.

* * *

Peste câte-va minute în Spătăria cea mare a Curȱei, Duca Vodă înconjurat de boierii greci, păzit de copii de casă cu toege și de beșlii turci din straja domnească, primea pe cei 12 țărani, solia trimisă de țeară.

— Rugămu-ne Măriei Tale, să nu te tulburi, nici să săgeteze grija prin mintea Măriei Tale, ȱice moș ȱircovnicul, un bătrân de 80 de ani, cu barba, mustăȱile și ȱerul întroenite de zăpada vremei.

— Hâncu, căpetenia noastră, omul țerei, ni-a trămis solie la Măria Ta, să'ȱi aducem veste curată, că țeara nu te mai vrea, că ai ingenunchiat-o la greci fără suflet, cari au adus-o la sapă de lemn.

Lui Duca Vodă par'că i se rădicase după faȱa giulgiul morȱei. Capegi-bașa turc, vedând cum tremura barba lui Vodă, îi ȱise pe grecește: «N'aibi grijă Beiule, sunt și eu p'aci.»

Incurajat de prezenȱa turcului, un boer din cei cari înconjurau pe Vodă, se încumetă a ȱice, înainte de ori-ce răspuns al Domnitorului:

— Măria Sa voește însă să rămână și va rămâne!

— Dar Hâncu va zice *ba*, împreună cu țera, întrerupse un țeran din solie.

— Să ne ierți, Măria Ta, dar ascultă de sfatul nostru: Cu bine și cu pace să eși Măria Ta din pământul țerei, că nu te primește țeara să-ți mai fii Domn, că nu mai poate suferi dările cele grele și nevoile ce i le pui pe gurmaz, că n'a mai rămas nimica în casele noastre și ai stricat M. Ta obiceiurile cele vechi ale pământului și nu mai este cu putință să trăim cu Măria Ta.

— Afară mișeilor! strigă Domnitorul. Hatmane, seimenii să îndrepte pușcile împotriva buntușnicilor.

— Supuneți-vă! strigă și Capegi-bașa, că de unde nu, veți cădea la nemila și urgia împărăției, ca niște haini.

— Nu suntem haini împărăției, țice bătrânul conducător al soliei, ci numai pe Duca Vodă nu'l primim pentru multe reuțări ce a făcut țerei, ci să ne dea împărăția alt Domn, că are mulți oameni și poate să ne trimită pe altul.

— Afară mișeilor! strigă din nou Duca Vodă.

— Noi ne ducem, Măria Ta, dar de, de nu vei eși și Măria Ta, de bună-voie din curtea domnească, o să eși de nevoie și atunci o fi mai rău. În numele lui Hâncu al nostru, îți dăm răgaz de trei țile, ca să te gătești de plecare.

Solii eșiră închinându-se lui Vodă și turcului și trecând printre două rînduri de seimeni pe scara domnească și prin alte două rînduri de lefegii, prin curtea domnească, fură scoși pe poarta mare de sub turn și porțile se rostogo-

liră îndată cu sgomot în urma lor, și zăvoarele fură trase, iar din turnul după poartă puștile fură îndreptate în veleag asupra asediatorilor.

Cât pe aci să înceapă încăerarea, dar bine vedând Duca Vodă că n'o să se poată apăsă mult timp, trâmise îndată carte lui Hâncu, că primește să ieasă din țeară cu bine și cu pace, după răgaz de 3 zile, ca să se poată găti de plecare.

Nerăbdarea și mânia cât pe aci să isbucnească în cetele lui Hâncu, când aușiră că el s'a învoit să mai rămână Vodă în curte timp de trei zile. Durac țipa cât îl lua gura, că șearpelui nu i se dă răgaz, că de nu'l uciți îndată, te mușcă și te omoară el.

Dar Hâncu, cum nu perduse din puterea ce avea asupra mulțimei, din dragostea poporului, ținu pept lui Durac, ajutat de Clucerul Constantin și cetele se liniștiră, legând tabără împrejurul curței domnești, și zi și nopte timp de trei zile păzind cu ochiș deștept asupra tuturor mișcărilor din curte.

* * *

În dimineața zilei a 3-a, la 10 Noembrie, se deschiseră porțile de stejar groase legate cu fer, de sub turn și eși un rădvan cu roți aurite, și alte trăsuri încărcate cu bagaje. La un semn al lui Hâncu, rădvanul se opri la câți-va pași de la poartă. Hâncu, Durac și Constantin înconjurară trăsura, pe când cetele manifestaș prin urlete neînțelese ura și bucuria lor.

— Bine făcuși, Mărite Doamne, țice Hâncu lui Duca, că odată măcar ascultași de glasul

țerei. Ce ved? Ai luat cu Măria Ta pe măritul turc trimis de Poartă? Socotești că din el să'ți faci pavază împotriva țerei răsculate? Nu era de nevoie, că românul nu'și ucide domnișei, ci când domnișii își uită de datorie cătră țeară, se desparte de ei cu bine și cu pace, că domnișii sunt *unșii lui D-deu*. Noi nu suntem haini împărăției, dar vrem domnie nouă, care să ostoiască nevoile țerei. Cale bună, Măria Ta! Iată tovarășii mei Durac și Constantin, cu cete de călări te vor însoți pe Măria Ta, ca să aibi cale liniștită, până departe de Iași. Numai nu scormoni, Măria Ta, gânduri rele pentru țeară, că nu te va erta D-deu să-i mai aducă ȃile negre. Loc voinicilor! strigă apoi Hâncu cetelor, cari împedicau trecerea trăsurilor; loc! să treacă acela pe care noi nu-l vom mai primi în țeară!

— Să treacă!

— Ducă-se pe pustii!

— Să-l mai ved când mi-o'i vedea ceafa!

— Să-l iea dracu!

— Pecat că nu-i făcurăm mărgelile roșii la gât.

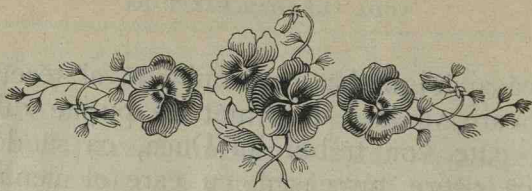
Sute, miș de glasuri, cu fel de fel de asemenea strigăte dușmane clocotesc, isbindu-se de zidurile Curții și, ca sgomotul urlător al vîntului în vijelie, se unesc amenințătoare cu sunetul clopotelor de la biserică, trase într'o dungă, de dandana.

Și pe când rădvanul domnesc înaintează prin *Podu-Roșii* spre Frumoasa, biserica Balicăi, ca să apuce drumul Bordei spre Vaslui, cetele triumfătoare se răspândesc prin oraș cu strigătul: *Trăiască Hâncu-Vodă*

Acesta cu ai șei și cu boerii cari fură gata a părăsi pe Duca Vodă, intră în curtea dom-

nească și înjghiabă guvernul nou al țerei, guvern care va mai dura atât de puține zile, atâtea câte vor trebui lui Duca, ca să dobândească oștire turcească, cu care el venind în țeară, să probeze, că nu-i de ajuns *dragostea poporului* pentru isbânda unei cauze, ci mai trebuie ca dragostea aceasta a poporului să fie călăuzită de minte ageră și înțeleaptă.

JUPÂN VÎNTURA-VESTI

TABLOU DE LA ANTIPODI

O frumuseță de peșchir de in în patru ițe pe spetează deasă, împuiat la capete cu țarțamuri în bibiluri și înflorit cu arniciuri în fețe vii, atârnă de un cot de lemn ce înaintează din păretele casei d'asupra Podului-Mogoșoaiei, mai sus de ușa prăvăliei lui jupân Vîntură-Vești, starostea de bărbieri.

Dar mi-te prăvălia?

Ia vedeți cum dă ocol nesfirșit de-alungul celor trei păreți ai camerei, lavițe așternute cu velințe vârgate. Colo la colț este soba cu căldarea în care clocotește sgomotos leșia. Pe pricipiul sobei se tolănește un cotoi mare alb. Pe păreți, spre răsărit, *Icoana Breslei*, terecată în argint. Înaintea ei arde și noape o candelă mare numai de filigran, eșită de sub ciocanul lui Ilie Zlătarul domnesc. Sub icoană prapura, steagul breslei. Apoi pe amândouă pereții, față în față, patru roți de tinichea lucioase, din cari es câte două fofeze în cari ard luminări de seș, cari trămit spre bagdadia apropiată o lumină înneacă în fum negru ce vitejește caută să se

înmulțească în luciul metalului. Printre aceste patru feluri de policandre se întind, ca niște brațe articulate, coturile, pe cari se usucă peșchirurile. Din vârful acestor brațe cari se pot mișca după trebuință, atârnă căldărușa lungă-reată, cari prin burloiul așezat la fund dă scurgere, după voie, leșiei pentru lăutul capului mușterilor.

La minunat vad mai e așezată prăvălia lui chir Vântură-Vești.

D'apoi să vedeți cum urdină la dînsa lumea, ca albinele pe gardina gurei știubeiului. Și ați 24 Noembrie 1797, mai mult de ori-când, că e ajun de sĕrbătoare. Nu se dichisește lumea la bărbieri în ȃi de sĕrbătoare, că doar nu sunt jidani, ci creștini pravoslavnici. Și eacă de ce unul intră altul ese pe ȃiua de aȃi din prăvălia de bărbierie a lui jupân Vĕntură-Vești.

Și ce lume intră și ese! Tot unul și unul, ca boabele de soroace de la mătăniile Mitropolitului: neguțători chiaburi, judecători de la departamentul de șapte, de opt și de crimination, de la Spătărie și de la Agie, logofeți II și III... Doară boierii cei mari de nu vin de la olaltă la prăvălia lui chir Vĕntură-Vești, că de, ei aũ cu ce plăti să meargă pe la curțile lor meșteșugarii, ca să nu se amestice protipendada cu lumea cea de rînd.

Nu i vorbă, că și lumea cea de rînd nu se sinchisește și când îi vine, la *cahvenea* (cafenea) ca și la bărbierie, dă iuruș asupra boerimeii cu vorbe ascuțite și scornind svonuri nu tocmai de cinste pentru protipendadă. Eii, că doară nu erau nici boerii pogoriți cu hĕrzobul din cer!

Dece calfe și dece ucenici are în slujbă jupân Vîntură-Vești și în ajunul sărbătorilor toți sunt rupți în șeale de muncă, de stare cinchiți cu briciul, cu foarfecele, cu cleștele de scos dinții....

— Un perdaf lui jupân Scufă?

— O spălătură de cap cu leșie tare lui jupân Moscu, care ține iratul ocnelor domnești!

— Mă Gogoasă, barba de boer mare lui jupân Racoviță!

— Tu, Hodoroagă, rade pe cap pe jupân Marda, dar veți să nu te pogori cu briciul mai jos de cât acoperă fesul!

— Bagă de seamă, mă Zarzavat, să nu văpșesci pelea boerului ci numai părul, canea de Țarigrad!

— Aoleu! mi-ai prins și falca cu măseaua, strigă un pacient!

Și bricele și foarfecele sgomotează și curge șopot leșia din decă de căldări asupra lighenelor galbene, scobite pe rotunzeala gâtului, ce țin pe mâni doritorii de lăutori, pe când calfa ori ucenicul îl săpunesce cu săpun turcesc de'i scapără ochii când îl ajunge pe la ei.

La sgomotul instrumentelor de tortură se unesc graiuri mai sgomotoase schimbate de la mușteriu la mușteriu și de la călfă la mușteriu.

Bărbierul era în secolul trecut și la noi (de nu cum-va e și ađi) ceea-ce era Figaro în Apusul Europei. La București nu era gazeturi cari să te laude, ori să te ocărăscă, după cum ești sau nu din gașca ei. Gazetă era însă fie-ce bărbierie. D'apoi mai dihai de ori-ce altă bărbierie, era aceea unde ne aflăm. De aceea îl și poreclise Vîntură-Vești, pe jupânul, de'i rămăsese porecla nume.

Așa, dar iată că vine jupânul de la Curtea domnească. A retezat firele din barba Măriei Sale, care treceau obraznice peste hotarele cuvenite.

— Bine veniși, jupân Vētură-Vești, strigară mai toți mușterei, cari încă unii așteptau rîndul.

— Mă ieî pe mine?

— Ba pe mine!

— Ca la moară, ca la moară, la rînd, cinstiți boeri.

— Ce mai vești, nea Vētură-Vești, că vii de la Curte.

— Adică unde am tuns barba Măriei Sale așiș am deslegat burduful lui de vești de la Țarigrad, ori de la Beciu (Viena)? Ce mai vești? adaoge a ȃice guraliul măi—mare—Staroste. Ce să fie? Pîră veche: se sfădesc la Divan boerii *paia* (cei fără slujbă) cu boerii *halea* (cei cu slujbă). Se sfădesc de la plapomă: unii o trag încoace, alții încolo...

— Dar Vodă ce ȃice, Kir Iancule? întrebă un mușteriu, privind și cercetând într'o oglindă rotundă cu fundul înflorit în sîdefuri, ca să vadă de nu cum-va a scăpat calfa briciul în pērul alunelei.

— Ce să ȃică? Le strigă și el, ca eū odinioară: Ho, stați pe rînd ca la moară!

— De cāt, jupân Măimărie, nu le vine rîndul destul de des.

— Păi lipitoarea că-i lipitoare, și încă-i trebuie timp pînă să se îmfle de sângele supt. Deacă Vodă nu-i lasă pînă să se îmfle punga lor din iraturi (venituri) și havalele, cu ce se alege creștinul că l-a poftit Măria Sa pe scaun în Divan?

— Dar pe ȕiua de astă-ȕi ce se mai svoneşce, kir Vêntură-Veşti?

— Eũ sunt om domnesc, pe mine nu mę întrebaţi. Adică nu cum-va credeţi că o să vę spun, că Vodă are de gând să-şi schimbe Divanul, că prea s'aũ burzuluiit cei ce aşteaptă? Nu cum-va vę trece prin gând, că, eũ om domnesc, voiũ deschide sghiaburile gârlei de nemulţamiri, de bârfeli împotriva domniei?

Ce-o să facă şi Măria Sa, ca să mulţamească pe toată lumea? Țăranului nu-ı place să dea vácărit şi să 'şi facă claca după pont; boerului cum să-ı placă să stea cu punga goală? neguţătorului să nu-ı ceri fumăritul, cotăritul şi havalalele cele-lalte.

— Auđi vorbă la jupân Vêntură-Veşti, întrepruse boerul Faca, care tocmai se sculă după laviţa, sfirşită fiindu-ı dichiseala. Auđi vorbă de rumân! D'apoi numai de asta e nemulţamită țeara? Dările aũ adus'o la sapă de lemn. Biserica e necinstită, pentru că Mitropolitul n'a vrut să se supue lui Vodă de a ridica jurământul arhieresc, ca să nu se mai pue pe țeară vácăritul. Ispravnicii din județe sunt mai răi de cât paşalele din Serhaturı (de peste Dunăre): fură, taie, spınzură după pofta inimei lor. Judecătoria din toate departamentele nu dau dreptate de cât pe banı..

— Dar cu școala norodului? întrepruse dascălul Pahomie, de la școala Slavono-Românească de la Sf. Gheorghe-Nou. Școala cea mare a ajuns de batjocură. Pristav peste dascălime aũ pus Vodă pe kir Cucu, cel cari ani întregi nu mai dădea pe la școală decât să-și iea leafa, deacă nu 'i-o lua kir Pandeli cofetarul Vutcar.

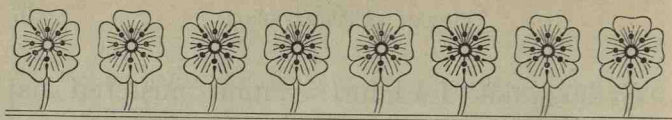
Și dăi și dăi! La lafuri se întind mușterei mai dihai de cât gazetele noastre de ađi.

Numai într'una nu se potrivește vremea de ađi cu cea de la Noembrie 1797: Pe boerul Faca mi l'a înșfăcat Vodă și mi l'a trimes surghiun, în loc pustiú, la Sinaia, să se pocăească de *duhul franțuzesc* și de alcătuire de *pasqueluri* (satire); pe dascălul Pahomie a poruncit Vodă nazirului școalelor să-l treacă la Cutia milelor, să nu se mai lege de juvaer de om ca jupân Cucu, iar bărbierul domnesc de la care Vodă a aflat ce fel de *gazeturi* se fac în prăvălia lui, l'a acoperit Măria Sa cu un lung hrisov de scuteli și *privileghii* noi în folosul... nu al țerei, ci al lui.

Ei, se potrivește?

MAMA TARABOANȚA

— Păi da, fătul meu, eă sunt mama Tărăboanță, acea de paște văcuța ei prin ponoarele Moțu-Dracului. De cum se ridică zăpada, plec din Tesila și mă urc pe colț cu Plăvana, măi înainte de ce să sosească ciobanii cu oile de la Baltă.

— Da bine, mătușă dragă, ai vr'un bordeiă, ori măcar vr'o colibă de blăni pe Moțu-Dracului?

— Cum de nu? O scorbura de brad bătrân: când plouă stau cinchită într'insa, ca în curțile D-tră; când nu plouă, întind și răsfăț oasele astea bătrâne, pe velințele lui Dumneșeă: iarba cu floră și mușchiul moale.

— Și cu ce-ți ții țilele acolo, în creeriă munților?

— Păi a semănat Dumneșeă dragul pentru noi săracii știr, urzică și bureți de tot felul și Plăvana îmi dă prisos de lăptișor și-l aduc tot la două țile la tērg la Sinaia și *bogdaprosti*, îl vînd pe la creștini și cu gologanii ce prind îmi cumpăr mălaiă și lână de tors pentru țoale... Numai de un cărd de vreme tērgovețele din Sinaia, care vînd și ele lapte la curțile boerești,

îmi ațin calea la răscruce de drum și mă huciesc ca pe un erete care dă târcoale pe la găini... Ele nu mă lasă să-mi câștig biată mă-măliguță, ba încă mi-aū scornit un ponos...

— Ce ponos, mamă dragă?

— Ci-că sunt o babă fermecătoare și că în casa unde calc eu, înțarcă vacile... De babă, babă sunt; că descânt cu cărbuni apă de la isvor, de durere de cap, orî frec copiii de gâlcî cu vorbe de la mama învățate, de aia sunt fermecătoare?

Și mătușa Tărăboanța își face trei cruci spre răsărit.

*
* * *

Intr'al opt-șeci și douilea an — și nu numărați pe foi de trandafiri, mama Tărăboanța e ađi un schelet uscat, îmbrăcat cu pergamen sbîrcit și bătînd în galben-verde. Pe cap șuvițe de pîr alb foesc sub o broboadă veche, ruptă, dar spălată la Prahova de cîte orî o tuleșce de la munte la tîrg; în gură douî dinți mai țin hotar buzelor, să nu dea năvală asupra fâlcilor. De altmintrelea mama Tărăboanța se ține dreaptă, fără de cocoașă cu care prea darnica natură îți încarcă spetele la bătrînețe, și picioarele aū rămas sprintene de urcă colțul Bucegilor mai ca și pe timpul tinereților. N'are pe nimeni pe lumea asta, biată bătrână:

— Veđi, domnule, când Dumneđu îți lungeșce anii vieței peste răboajele omeneșci, te trezeșci singură-singurică, cu vatra rece și cu gard de tăcere a orî-ce dragoste în jurul tîu... Cine mi-o închide ochii? Ia vr'un cioban creștin, milostiv...

*
* * *

Cum vedeți, am făcut cunoștință cu mama Tărăboanță, astă-primăvară, la Sinaia. Tinerimea de azi, care se laudă cu metoade noi de tot felul, în rostul vieții, de răsună mahalaua cu sunet de oală spartă, nu-și bate capul să mai stea de vorbă cu bătrânii, ba încă—noui Spartiați—vor să înlătore din calea omenirii moșnegimea netrebnică și de aia, când pot, le dă bătrânilor și câte un picior, s'ajungă cât colo, tocmai ca... ăla Leului îmbătrânit din fabulă. Mie mi-a plăcut s'ascult pe bătrânii sfătoși, chiar și când nu prea alegeam bob curat din mazărichile graiului lor. O fi poate din interes, că-mi puteam dice: nu rîde, mă băete, c'o să ajungi și tu bătrân! Ori este pentru că sunt încredințat de adevărul dicătoarei vechi: «când satul n'are un bătrân, să-și cumpere unul îndată, că alt-fel e rău de sat!»

*
*   *   *

«Păi, fătul meu, n'am fost eū doar tot o băborniță, cum mă vedeți; avut-am și eū odată obraji rumeni, de nu șciam de *frunzișoară roșie* de la coropcarii marchitani, ca cele-l-alte surate din sat și pērul negru împletit în doue cođi se încolătăcia ca o cunună domnească pe capul meu și spuneau hitrii de flăcăi la horă, Dumineca, că ochii mei negrii dădeaū foc la șira de paie a minței lor... Și câte și mai câte drăgălășeni n'auđiam eū de la tineri, ba chiar și de la bătrâni vėduvi, când cu donița cea împistrită de lingurarul Sărăcilă, cu fiare de foc, mândră de'ți era drag s'o privești, mă întorceam a casă, de la isvoare, purtând'o pe umēr

și cea-l-altă mână ținând cumpăna, rotită pe șold. Hei câți se mai opreau în cale să bea, sanchi, o gură de apă din doniță!... Si eă sumeteam fota, din față, să nu se prelingă apa din doniță pe fireturile ei, iar cel ce bea par'că nu se mai îndestula de bcut.

Dar iacă într'o 'nameađi, auđim pe taica oprind carul cu boi în bătătura casei. Venea de la Cămpina, unde dusesese un maldăr de lemne de vinđare. Ca nealtădată taica nu dejugă mai înteiă boii, ci intră iute în casă. Era însoțit de un necunoscut țirgoveț.

— O fi iar vr'un *tacsildar* (strîngător de biruri), care vine să ne mai iea ce bruma ne-a mai rămas prin casă, îmi șopti mama Săfta.

Dar țirgovețul cât păși pragul casei, și cât ochii lui deteră de icoanele din păretele despre răsărit, se închină la sfintele icoane ăicend: «Mulțamesc sfintă Fecioară că m'ai mîntuit!»

Era pe poala cea cu bibiluri cusută de mama, icoana Maicei Domnului și acea a hramului căsniciei părinților mei, Sf. Nicolae. ăilnic eă le împodobeam vara cu vezdoage și cu lemnul Domnului și iarna cu busuioc uscat și cu flori de la marchitană, iar în față Maicei Domnului a fost atârnat un hărzob de hărție de aur tăiat de mine ca un zarf lung, în care era prins un ou roșu de la Pașci.

Gândii înteiă că necunoscutului îi plăcuse găteala mea de la icoane, dar mi-a spus îndată tata, că nu de asta se închinase musafirul, ci căci cu adevărat sfinta fecioară îl mîntuise. Era, ăise tata către mămuca Safta, un boer urmărit de zabiții din București, cari aveau poruncă să'l prindă, viu ori mort. Ci-că vina boerului

era, că se dădese în sfaturi potrivnice Impărăției rusești și generalul cel mai mare rusc, Kiselef, care ținea pe atunci scaunul domnesc la București, poruncise să fie prins bietul boer și să fie spânzurat, ori să'i ducă zabiții capul ca dovadă că l'aū omorit, urmărindu'l. A scăpat sërmanul cu țile până în lunca de lângă Câmpina, unde îl întâlni taica, nemâncat și obosit ca vai de el. Taica 'l-a cunoscut că fusese vătășel al aceluia pe vremea Ciumei celei mari, când, ca mazil ce e taica, era însărcinat să ămble cu «*sănătoși*¹⁾» prin plaiurile Bucegilor și să ducă la acest boer, isvod de sănătate.

— Să nu perdem timpul, boerule, zice tăicuțu. Dumnețeu ajută pe Sf. Petru, deacă și Sf. Petru dă din mâni, ca să nu se înnece. Să ne grăbim, că cloncanii de mumbașiri²⁾ ne calcă pe urmă. Să te schimbi în haine de-ale noastre. Fa Săftică, țice mamei, ian scoate din sicriū ale țoale de Pașci, să le îmbrace boerul. Și tu, Marioară—veți așa mă chiam eū din boțez—ia'ți pe umere un suman să'ți fie de căldură noaptea și pleacă cu boerul de'l scoate prin Bucegi peste pajurele nemțesci, în Ardeal. Călăuzește-l tu fată hăi, pe la Vêrfu cu dor, pe la Obârșia Ialomitei. Eū rêmân a casă, boerule, că de'or sosi aci zabiții stăpînirii și m'or afla în sat, numai ce-or crede că doar și d-ta nu ești pe departe, că bine știu ei că ai venit din Câmpina cu mine și așa până ș'or perde vremea cercetând satul doar să te afle, d-ta vei fi ajuns la Brașov. N'avea grijă, cucoane, Mă-

1) În timpul ciumei erau oameni însărcinați să întrebe de sănătate din casă în casă.

2) Mumbașiri, adică *exsecuție*.

rioara mea cunoaște toate potecile Bucegilor, te poate călăuzi și noapte prin locuri neămblate.

Iute-iute boerul se făcu țeran. Mă uitam la el cât îi ședea de bine în haine de-ale noastre. Era tânăr, tot să fi avut 25 de ani.

— Auți tu, Mărioară, să nu care cum-va să'i duci boerului, când veți poposi pre la stâni, în munte, de cât pe nume. Ți-i «Nea Gheorghe», spune, că ți-e văr primar.

Așa ne sfătui taica rîdînd, când boerul și cu mine furăm gata de plecare.

Mama biata ne îngriji de merinde la dăsağı.

— Veți, fată hăi, adăogă taica, când furăm ajunși la pirlaz și ne găteam să pășim din bă-tătura casei la drum; veți de n'apuca calea prin sat pe la Isvoare, că vetaful de plaiu Gojgojea e tocmai într'acolo cu mai mulți pote-rași și o fi primit carte închisă de la Bucu-reșci să urmărească pe boer. Apucă mai bine pe piscul Cănelui, tulește pe Cumpăt la Va-lea-rea și urcă pe lângă monăstirea Sinaia că de vă va și întilni vr'un sihastru, nu va fi lucru cu primejdie, ba veți poposi pe noapte la vre-un sfînt călugăr.

Am sărutat mîna taichei și a mamei... Oh! nu șciam eă că o să fie cea după urmă sărutare.

Plecarăm, eă mergînd înainte, măcar că, fe-mee fiind, se cădea să staă la urmă, dar trebuia să-i arēt calea. Hai! Hai! din codru în lumi-nișuri, din luminișuri iar în codru. Deal după deal se așternea ca velințe uriașe sub picioarele noastre tot urcând pe alt munte mai 'nalt. «*Nea Gheorghe*» cu mintea îngăndurată nu scotea vorbuliță măcar. Eă, de, fată mare de 15 pe

16 ani, nu-mi era dat mie să scormonesc vorba și deci, cum tăcea muntele, cum tăcea muschiul, cum tăcea stânca, așa tăceam amândouă, de nu se aușia de cât lovitura măsurată a încălțămintelor noastre pe peatra vârtoasă, amestecată cu vaetele vântului prin ramurile brașilor și cu cloncănitul șoimilor prin ponoare fără de fund.

În ziua aceea, cu toată silința pusă, nu ajunserăm de cât mult după apusul soarelui în poiana Sihăstriei de la Sânta Anna.

— Să rămânem aci pe noapte... nene Gheorghe, ăiseiū eū. Noaptea o să fie besnă, că luna ese numai spre ăiuă și pădurea ce avem a trece mai departe face noaptea și mai neagră, de nu o să vedem unde călcăm. Uite, colea, lângă scorbura sihastrului, este o căpiță de iarbă mirositoare... O să-ți întind un braț de iarbă cu miresme. Să te culci... nene Gheorghe și să te odihnești, că lungă-î încă calea și picioarele d-tale nedepinse ca ale noastre... Uite, patul ăi-e gata. N'avea grijă, în luminișul Sihastrului Pahomie, nimeni nu te poate bănuī. Ș'apoi veghia-voiū eū.

— Să veghezi d-ta, Mărioară? îmi ăise nea Gheorghe, aruncând spre mine o căutătură plină de gânduri, ce pe atunci eū nu le pricepeam.

Părintele Pahomie, sihastrul, aușind graiū omenesc în jurul locuinței lui, eși să vadă ce este.

— Oamenī bunī, creștini drept credincioși, ăiseiū eū călugărului. Mergem la schitul de la Peștera Ialomitei și cum noaptea e cât colea, bine-cuvintează, sfinte părinte, să aromim nișel astă noapte pe nițică iarbă din a căpiță.

Călugărul era om bătrân, cu barba lungă, albă ca zăpada. Genele și sprâncenele lui albe îi acopereau ochii ca un vël de mătase. El ne bine-cuvintă, ȃicând: bine, feȃii mei; odihniȃi cu Domnul!...

Și întrând în coliba lui, ne aduse cîte o strachină de lapte de capră de curênd fert. Eũ scoseiũ o pită din dăsaȃi.

— Poftim... nea Gheorghe, ȃiseiũ eũ; poftim de ospătează și ȃi părintelui *Bodaproste* pentru lăptișor.

Măncarăm. Boeru cum mănca nu-șî mai lua ochi de la mine. Eũ stăteam la doui pași de el, pe o buturugă de pom rēsturnat de fulger. Atunci nu băgaiũ de seamă ce fel de căutătură țîntea nea Gheorghe spre mine; numai apoi 'mî-am dat seamă de ea.

— Sunteȃi tineri însurăȃei? întrebă Sihastrul luând strachinele golite.

Eũ simȃii sângele năvălit în obraji.

— Ba nu, cinstite părinte, îngânaiũ, «*Gheorghe*» mi-e frate.

Sihastrul se uită la mine, întoarse apoi privirea spre boer:

— D'apoi de ce nu? Nu seamănă frunză cu frunză pe același pom, necum frate cu soră.

Călugărul nu găsisese nici o asemēnare între mine și «*bădica Gheorghe*».

Da de ce să lungesc vorba ca drumul le-neșului.

Boerul se tologi pe iarbă.

— Da nu te culci Mărioară? mă 'ntrebă el.

— Ba mă culc, numai să aprind colea, lângă d-ta, nișel jar, că noaptea-ı rece.

Și cum suflam în lemnele ce clădisem pe

doi cărbuni scoși din spuza focului Sihastrului, lumina roșiatică a flăcării se întindea pe fața boerului tologit nu departe de căpița de iarbă. Ce să-ți spun? Făr' de voia mea mi-se păru... nea Gheorghe, un flăcău foarte frumos... Ce-ți pârdaľnica de vĕrstă tinĕră? Da, mi-am dat o tiflă peste ochi gĕndind: da ce, muiere, nu poți căta ĩntr'altă parte când suflĭ ĩn foc?...

Decĕt, boierul, și el, nu-și descleștă ochii de la mine.

— Ce frumoasă ești Mărioară, la lumina jarului! șopti el cu glas dulce, ca un cĕntec ce merge la inimă.

Nu rĕspunseiĭ nimica și cĕnd focul fu aprins bine, eĭ, cu pricină ca să mĕ adun ceva vreascuri din codru, mĕ depărtaiĭ, gĕndind că mĕ bine șeade unei fete să doarmă mĕ departe, colo, ĩn vr'un tufiș.

De mĕ multe-orĭ, ĩn tăcerea adĕncă a nopței, auđiĭu pe... nea Gheorghe chiĕmĕndu-mĕ cu glas ĩncetinel, iar eĭ din tufișul unde mĕ aciuisem, deacă vĕđui că focul arde, nu rĕspunsei, că pricepeam bine că numai așia, fĕră de nevoie mĕ chiama.

De la o vreme adormiĭ. Cĕt'oĭ fi ațipit nu șciĭ, dar de odată simt căldura a douĕ buze lipindu-se de obrajiĭ mei... Sar drept ĩn picioare, desfĕcĕnd o mĕnă care ĕmbła să se ĩncolăcească pe după grumaziĭ mei.

Era boerul, care la lumina sclipitoare a stelelor, dăduse de culcușul meĭ.

— Lasă-mĕ, boerule!...

Și mĕ răpeđiĭ lĕngă coliba Sihastrului.

El nu cuteză să mĕ urmeze acolo.

Pĕnă ce se lumineă de điuă, tot mĕ frĕmĕn-

tam apoi cu gândul : măi duce-mă-voiū măi departe cu boerul, ori să-l părăsesc în voia Domnului? Ca la un duhovnic să-ți spun drept, că printre gândurile astea, tot svâcnea neșciutoare de viitor inima și deacă închideam ochii, mi se arăta în vedenie chipul lui... nea Gheorghe tînăr și frumos, cum nu era nici un flăcău din Tesila. Și îmi diceam îndată: d'apoi ferește nu pot părăsi pe boer până ce nu-l voiū trece de pajurele nemțești... Așa vrea taica... Că? nu care cum-va o glumă de flăcău e în stare să te abată din calea cinstei?

Și m'am hotărit, lesne, prea lesne să duc măi departe a doua și pe... nea Gheorghe, după porunca tatei.

Măi tăcută decât în ajun ne fu calea... Boerului și lui par'că îi era silă de ceea ce făcuse.

Mergea acum el înainte și eu pe urmă și îi diceam din când în când : la dreapta ori la stînga. Și când așa îl povățuiam, el întorcea ochii spre mine, iar eu plecam pe ai mei spre pămînt.

Trecurăm așa de Vêrful-cu-dor, o tulirăm la vale spre Ialomîța, fără a întîlni țipenie de om, că ciobanii cu oile ce se urcaseră la munte la începutul verei, erau acum trecuți pe Gepi și Omul. Amblam numai noui două, în pustietatea munților, noi două, erî încă neșciind unul de altul, astă-și eu căutând să ajut la scăparea de la moarte a unui tînăr boer, dar simțind că mîntuirea lui poate fi peirea mea.

De decî de ori urcasem și tulisem cu taica Bucegii. El haulea mînînd șirul de cai încărcăți cu scînduri de la ferestraele din Valea Ialomîței, eu diceam o doină de răsuna munții.

Acum tăceam, dar oh ! nu tăcea inima în mine : iubeam pe necunoscutul de erî... Năprasnică-i dragostea !...

Aci mama bătrână se opri; vocea ei slăbi și rămase dusă pe gânduri și cu ochii înfipti pe vârful Bucegilor.

— Ș'apoi, mai departe? întrebaî eu.

Maî departe? Am dus pe... nea Gheorghe până dincolo de pajurele nemțești... Nea Gheorghe mă iubea.... el mî-a jurat că mă ia de soție.... Și am urmat lui... nea Gheorghe.... Am uitat de taica, de biata mamă, de căsuța noastră de la Teșila... Dusu-m'am unde s'a dus nea Gheorghe și anî mi-se părură lunî și lunile țile.. Rămăsam cu el, fericită și iubită și uitând pe toți ai mei... Și nu-mî păsa că neguțătoresele de la Brașov nu-mî dădeau bună țiuă, fără de a auđi șoptind între ele: «asta trăește nemăritată cu boerul din București». Nemăritată? Da, el se jurase că odată întors la București, mă ia și drept la prea sfințitul mitropolit mă duce, să ne cununăm.

Dar iacă într'o țî Gheorghe al meu primi o carte domnească din București... Pasă-mi-te muscalî se trăsese din țeară. Pe scaunul domnesc era iar domn pământean și «nea Gheorghe» era rudă cu Vodă cel nou, care'l chiama în țeară. M'am bucurat că o să fie fericit, dar m'am mâhnit când plecă, deși-mî țise : «Marioară, să șcii că pe loc ce voiî ajunge la București, trămit după tine să mi te aducă».

Aci iar conteni de a grăi Maria Tărăboanță și șterse o lacrimă mare care năvăli în ochii sêi...

— Ei și ?....

— Și am așteptat o lună, două, un an, douî...

și din București nu mai veni nimeni de la... nea Gheorghe al meu și eu n'aveam cu ce să-mi țin Țilele, de am ajuns să muncesc la cetate în Brașov, cărând petre cu *tărăboanța* și de atunci mi-a rămas numele *Mama Tărăboanță*... Vădui că nu mai este nădejde de veste bună de la București, că la toate cărțile ce rugam pe părintele Filotei de la biserica din Schei să mi le scrie, de le trimeteam lui nea Gheorghe, nici un răspuns nu-mi mai veni...

Ba-mi veni într'o Ți o veste, care auȚind'o am căȚut ca moartă la pământ. Când m'am deșteptat, eram sărită din minȚi și nebună; am āmblat apoi cinci ani, în neșcire, rătăcind prin Bucegi și trăind din mila creștinilor.

— Sērmana Mārionară !... Dar ce veste te-a isbit așa ?

— Mārionara ? A murit Mārionara... Eū sunt baba TărăboanȚă... Ce veste ? Bietul taica fusese aruncat în Ocnă, că s'aū aflat de muscali că el făcuse scăpat pe boeru... Acolo, în oȚele de la Slānic i-aū rămas oasele, iar sērmana mea mamă Sāftica a murit nebună de durerea morȚei taichi și-i mai veni tocmai în acele Țile și de la Brașov veste, că eū sunt muiere necinstită.

Sērmanul taica! Sērmana mama!

Plānsul sbucni din peptul bieteī bētrāne.

— «M'am însdrāvenit cu rugāciunile Sihastrului de la Sf. Anna. M'am întors la Tesila. căsuȚa risipită; toȚi ai mei în morminte fār' de cruci, fār' de miresme de tāmāeri... Numai Ursul, cănele cu care mă hārȚioniam când eram copilă, mai trăia, hrānit de buniī vecini, dar neurnit de la casa noastră pustie... Ursul singur mă cunoscū, mă întâmpinā gudurāndu-se.

Părintele Lukian de la biserică mă primi la el câte-va țile: preoteasa, suflet bun, îmi adună cu discul de la creștini cu ce să-mi dreagă casa și să-mi cumpere o văcuță..

De atunci cu Plăvana și cu urmașele Plăvanei mi-am ținut amăritele țile...

Și iacă de ce baba Tărăboanța e fermecătoare!

Ei, dar destulă vorbă de clacă... Mă iartă, domnișorule. Uite, mai am în doniță nițel lapte, de vre-o 10 parale, nu poștești să ți-l dau?

I-am dat un ban de aur.

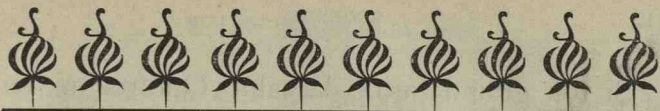
— O să-l pun bine de *comând* banul ce-mi dedeși. Când oi muri pe colț de munte, o fi cu ce să mă aducă în vale ciobanii, cu spețele, și să plătească la monăstire pentru pogribania babei Tărăboanță... Cu banul de la d-ta m'or îngropa ca pe o creștină, iar nu ca pe o fermecătoare.

— Da un lucru nu mi-ai spus, mamă bătrână. Cum se numea la București... nea Gheorghe?

— Numele lui?... îl șcie mormântul de la Sf. Sava... Numele lui? Ți-i boer și pace!

— Adevărat, mamă Mario; să-i Țic: boer!

AMOR CU CEL DE ALTA LEGE

În dimineața zilei de 30 Aprilie 1828, pâlcuri pâlcuri de orășeni de toate breslele în haine de alaiu domnesc, se îndreptau de pretutindenea spre strada Podul-Târgului-de-afară, în București.

— Și ȕici, dascăle, că astă-ȕi cu bună seamă intră Muscalii în București? întreba starostele de șalvaragii pe dascălul Onofrei, de la Mitropolie.

— Da, cu bună seamă, astă-ȕi... că au primit Prea osfințitul Mitropolitul Grigorie carte pe limba franțuzească de la mai marele general Gheismar, că astă-ȕi o să intre oastea împărătească a lor în București... I-a citit'o *Musu Fraival* arhitectonul, cu glas mare, poftorind'o pe româneșce, de au înțeles toți cei de era cu mine, în etacul Inalt P. S. Sale...

— Rězboiu, jupân dascăle, rězboiu!... Uite n'au trecut 16 ani deplin și iar rězboiu... Biata țeară!....

— Da ce jupân staroste? Păi nu-i mai bine să intre muscalii în București, mai curând, până nu dau vr'un iurăș pe aici Turcii de prin serhaturile Dunărei?

Și tot grăind așa, dascălul Onofrei și cu Manăilă, starostele de șalvaragii, ăla de are prăvălia peste drum de Bărăție, ajunge la Foișorul de foc... Aci lume multă era adunată în jurul unuia din cei 4 stâlpi mari pe care era durat foișorul.

— Ce o fi acolo? întreabă dascălul pe unul care după haina lui se vedea că este din breasla de foc (pompierei).

— Ce să fie? Citește psaltul Gîfăilă de la Sf. Gheorghe, cartea domnească lipită de stâlp ca s'o audă breslele, cari aci se adună, ca să înjghebe alaiul de primire al Muscalilor.

Era în adevăr lipit pe foișor un exemplar din proclamațiunea ce cu 3 zile mai înainte, adresase către țeară M. S. Vodă Grigore D. Ghica. Acesta cât oblici că Rușii au trecut Prutul pe 3 locuri, în Moldova, pe dată porunci să i se tragă la scară cea mai mare butcă, cu 12 cai de poștă și încărcându-se cu ce putu luă mai răpede din curtea lui domnească, plecă spre munții Ardealului, lăsând pe mitropolitul Grigore Caimacam țerei, *până la întoarcerea lui în scaunul Domniei*.—Adică vorba vine! exclamă starostele de șalvaragii, că pe tronul țerei românești M. S. Gr. D. Ghica Vodă nu se mai urcă deacă odată au apucat să intre Muscalii în București!

Acum alaiul se întocmi pe două lături ale uliței, iar în mijlocul lui se țin șir butcile boerești, duruind cu roțile lor aurite pe grințele rău închiate ale pavelei. Când ȋic că butcele țin șir, greșesc, că dimpotrivă, care de care din boeri căutaă să apuce cu butca lui mai înainte celor-l-alte. Arnăuții în fustanele crețe și albe și pe spete cu ilice muiate

în aur, cu turbane de șaluri de India, legați la cap, cu iatagane și pistoale cu plăselele bătute în ținte de argint, atârând la șalul care le strîngea șelele, abia se țineau pe capră din dosul trăsurilor, ținând strîns cu o mână de canafurile de mătase și cu cea-l-altă chiseaua cu tutun și ciubucul de lemn de cireș ori de iasomie, împodobit cu calâf de cilicuri și țeava încoronată cu imamele rotogoale de chihlibar și de diverse metale colorate bătute cu scântetoarele diamante.

Lumea, înghesuită pe la uși și pe la tărăbile prăvăiilor, între sticlele cu rachiu și vutce variu colorate, ori printre copăele pline cu făină, cu roșcove, cu mistopide, cu cremenii și amnare, cu lulele turcești, pe sub cercuri atârdate ca nișce policandre, de cari spunzurau lumânările de sevă și colăcei întortochiați de cositor, privea la butcile cari sburau prin nouri de praf...

— Asta-i Banu Barbu Văcărescu...

— Uite, mă... Mihalache și Alecu Ghica în butca cea dăruită de ruda lor M. S. Grigore D. Ghica Vodă.

— S'a dus Vodă, s'a dus chilipirul!

— Ia priviți podoabe de argint la caii boerului Grigore Brâncoveanu.

Da ian vedeți arnăutul lui: e muiat în aur!

Și trec în revizie pe toți, aninând la fie-care vre-o observațiune, care bine voitoare, care de limbă rea... Așa trecură în butcele lor Alecu Crețulescu, Alecu Nenciulescu, Grigore Băleanu, Gh. Filipescu, Manole Arghiropolo, Ștefan Bălăceanu, Nicu Ghica, Romanitis... Mai băgate în seamă de cât toate butcele fură acelea care

duceau întru întâmpinarea muscalilor pe mitropolitul Grigore, pe episcopul Cherasie de Buzău și pe Neofit de Râmnic.

— Ce e roata lumei, jupân dascăle Onofrei, exclamă starostele Mănăilă, privind laprocesiunea butcelor boerești, nu mai departe de cât acum 3 zile se înghesuiau tot boerii ăștia să sărute poala anteriorului lui Vodă și ași se întrec care de care să ajungă mai întâiu în fața muscalului....

— Păi ce, jupân Mănăilă? boerul nu poate făr'de stăpân!...

* * *

În ajunul zilei în care intrau muscalii pe podul Târgului-de-afară, într'o casă din mahalaua Sf. Elefterie se petrecea o scenă care poate interesa pe lectori.

Dar să facem mai întâi cunoștință cu stăpâna casei. E Medelnicereasa Zoița... o femeie din lumea mare bucureșteană, văduvă, în vârstă de 20 ani și frumoasă de-î mersese vestea până departe. Neavând destulă avere ca să poată trăi în huzur, Zoița închiria pe la uni și alții camere în cuprinsul casei sale. Unul din chiriașii ce Zoița ținea acum în casă, era un tînăr albanez, de lege mahomedană, servind în ceata *beșliilor turci*, lăsați de poarta otomană, sau mai drept grăind, impuși de dânsa Domnitorilor români.

Naima-Efendi se chiama acest june oștean turc.

Frumos, cu tipul lui corect oriental, nu întârzie de a face să bată inima tinerei văduve. În scurt timp ei se iubiră, cu toată puterea sufletului

lor. Creștina își uitase de lege ; de lege își uitase mahometanul...

În dimineața zilei de 29 Aprilie, junele arnăut primise porunca de la Beșli-aga, căpetenia beșliilor, ca imediat să-și ia toate armele și să apuce în goana calului calea Giurgiului, căci mâne intră muscalii în București. Dar cum să abandone Naima pe Zoița ? Atârnată de grumajii lui, Zoița plângea și-l ruga să nu plece.

— Te iubesc Zoiță, dar deacă muscalii mă prind în București sunt om pierdut ! Mă împușcă.

— Nu, nu pleca ! Părintele Evloghie de la biserica Sf. Elefterie îmi este bun prieten. În casă la el ascuns, nimeni nu te poate urmări... Nu pleca ; te iubesc ! Te iubesc ! Făr'de tine nu pot trăi !...

Și într'un lung sărutat înlănțuia brațul de grumajii lui Naima.

* * *

Peste drum de casa cucoanei Zoiței, în curtea bisericii Sf. Elefterie, locuia părintele Evloghie. Era un preot cuvios, cu barba albă ca zăpada. Cunoscut de toate cucoanele mari, cărora le era duhovnic ; la Ți de pês și în fie-ce Sâmbătă se ținea droae calescele boerești la Sf. Elefterie ; că nici un preot ca părintele Evloghie nu putea ceti cucoanelor măi cu râvnă un acatist la Maica Domnului.

Avea părintele Evloghie de la răposata lui preoteasă o fată frumoasă pe care o măritase, dar după 2 ani de căsnicie rămase văduvă, se întoarse la casa părintească, unde se ocupa cu

gospădăria. Mărioara, — așa se numea fata părintelui Evloghie, — era bună prietenă cu cucoana Zoița de peste drum. Văduvioare amândouă, ele se înțelegeau minunat și-și povesteau adesea durerile sufletești...

Zoița nu-î ascunsese dorul inimei sale, dar Mărioara cu una nu putea să se împace: cum să iubească Zoița pe un păgân?

— Păcat! păcat! coană Zoița, dicea Mărioara, fără să-și poată stăpâni ochii de a îndrepta o căutătură galeșă spre frumosul Naima.

*
*   *
*

Părintele Evloghie nu simțise de dragostea Zoiței pentru Naima. Când Zoița merse cu Naima la casa preotului să-l roage să dea adăpost tainic tînărului oștean mahomedan, bătrânul preot nu bănuî nimic și se învoi, suflet generos, să-l scape de la peire, după îndemnul cucoanei Zoița. Schimbat în haine bisericicești, de dascăl, Naima rămase imediat în casa preotului. Zoița era fericită că putuse, ast-fel, asigura viața iubitului ei.

Zoița se juca cu focul!...

Mărioara o asigură, ca bună prietenă, cum îi era, că va îngriji ea mai bine de cât părintele Evloghie de tainutul dascălaș, care, ca să nu dea de gol înaintea străinilor, se prefăcea că este mut.

Trecuseră acum mai multe zile de la intrarea rușilor în București, și nimeni nu băgase de seamă, că în casa părintelui Evloghie mai era un tînăr *palamar*, bietul om mut, de numai prin semne puteai grăi cu el. Nimeni nu pri-

cepea cum stătea de vorbă Mărioara popei cu bietul mut! Că stătea de vorbă Mărioara și încă adese-orî cu Naima, băgase de seamă și cucoana Zoița. De aci se stârni pîrdalnică de gelozie, care avea să strice toată treaba.

— Da bine, Marioară, prea duci grija lui Naima, îi ȳicea cucoana Zoița, mușcându-și buzele cu o vedită ciudă.

— Bietul tînăr! rĂspunde Mărioara. Cine n'ar îngriji de dĂnsul, dĂpĂ ce e atĂt de nenorocit!

— Da par'cĂ ȳiceai cĂ'i de legea turceascĂ?

— Poate cĂ s'o boteza cu vremea, cĂ pĂrintele Evloghie îi grĂeșce de cele bisericeșci ale noastre și el ascultĂ cu drag.

* * *

În sufletul cucoanei Zoița creșcea dragostea pentru Naima, pe mĂsurĂ În care Într'al Marioarei creșcea noua dragoste pentru același. Ce-i de mirare deacĂ coana Zoița, simțind cum Mărioara îi furĂ inima lui Naima, devenea pe toatĂ ȳiua mai aprigĂ dușmanĂ a fetei popei?

Într'o ȳi cucoana Zoița așteptĂ zadarnic la ea a casĂ pe Naima. Îi promisese sĂ vinĂ la ora tocei de vecernie. Cu cĂt dor l'aștepta! Dar Naima ÎnlĂnțuit de brațele Marioarei, pe cĂnd pĂrintele Evloghie fĂcea slujbĂ În bisericĂ nu putu a se smulge de lĂngĂ Mărioara, ca sĂ și ținĂ promisiunea datĂ cucoanei Zoița. Aceasta vĂdĂnd ÎntĂrđierea, Înțelege de sigur care'i cauza și ne mai putĂndu-și stĂpĂni agitațIunea sufletului, se rĂpede peste drum la casa pĂrintelui Evloghie. De nimeni ne ÎntĂmpinatĂ și

neoprită în cale, cucoana Zoița, ca o săgeată, se introduce prin câte-va camere, până ce străbate în acea în care se afla Naima și Mărioara. Naima se smulge din brațele Mărioarei și ese cu Zoița....

*
*   *
*

Trecuseră vr'o 10 zile de la intrarea musulilor în București. Graful Palin, numit de împăratul rusesc președinte al Divanurilor ambelor principate, era acum la București. Inconjurat de statul-major al oștirea, Palin ținea sfat chiar în marea sală a Divanului țerei, în cuprinsul casei în care cu puțină ani mai înainte ținuse școală românească nemuritorul Gh. Lazăr.

De odată se deschide ușa sălei și intră o frumoasă și tânără femeie. Toate privirile se îndreaptă cu surprindere spre această temee. Intr'o agitațiune extremă, ea se apropie de Palin și ne mai putându-și ține plînsul, în neputința de a articula două vorbe, înmânează generalului o hârtie. Generalul o deschide și citește : «In casa părintelui meu, preotul Evloghie de la Sf. Elefterie, s'a ascuns un beșliu turc, care a legat dragoste cu o creștină, cucoana Zoița».

Palin îndreptează jalba denunțatoare la Divan, iar pe de altă parte trâmite imediat câți-va cazaci, cari să aresteze pe junele turc.

— Ce-am făcut ! Ce-am făcut ! ținea cu o sfâșietoare durere Mărioara Popei, frângându-și mânele când eși de la Graful Palin.

Intr'un moment de turburare, vedând că cucoana Zoița ocupă până în adânc sufletul lui Naima, Mărioara înteețită de ascuțitul și venino-

sul bold al gelosiei turbate, luase hotărîrea să-î peardă pe amândouă.

Cazacii nu găsiră pe Naima în casa părintelui Evloghie, ci la cucoana Zoița. Când dânșii intrară în camera unde Naima petrecea acum liniștit și împăcat cu Zoița, aceasta înțelese pericolul și, îngrozită, leșină. Oștenii muscali luară între puști pe Naima și-l duseră la *obahtă* (corp de gardă). Când trecu Naima cu cazacii pe dinaintea porței sf. Elefterie, Mărioara, în genunchi lângă poartă, cu ochii înnecați în lacrimi, privi pe Naima. El întoarse scârbit ochii de la dânsa, iar caporalul conducător de gardă, întorcându-și și el capul spre poartă, dîse :

— Cito takoï?—ciorti znait!... Ce mai e și asta?... Dracul scie!

*
* * *

Divanul se adună în pripă, după convocarea Grafului Palin și luând în cercetare cațul lui Naima-Efendi, dete următoarea poruncă :

«*De la Divanul prințipatului Valachiei, către dumnea-lui vel Spătarul.*

«Fiind-că o muiere anume Zoița... se află înclinată cu Naima Beșliul, om de altă lege și cu greu de a se despărți de el, pe acela să-l fac zapt d-lui ghegeneralului Gheismar, iar pe aceea femeie, cucoana Zoița... să orânduiești d-ta un zapciū spătăresc, să o ducă surgun la schitul Bașcovul, din Sud (județul) Argeș, de unde să nu fie slobodă a eși afară, fără de al douilea poruncă, iar orânduitului mumbașir dându-i se adeverință de teslim (predare) de către starița acestui schit, să o aducă aici.

3 Iunie, 1828

Semnați: Grigorie al Ungro-Vlachiei, Neofit Râmnic, Barbu Văcărescu, Mihalache Ghica, Constantin Câmpineanu, Alexandru Nenciulescu, Alecu Crețulescu» *).

Ast-fel se termină romanul cucoanei Zoia. Nenorocitul Naima, predat de guvernul român Muscalilor, a fost împușcat ca spion turc, iar Mărioara părintelui Evloghie înnebuni de remușcare. Nenorocitul tată, din durerea ce resimți, vedând în ce stare să afle fiica lui, cădu bolnav la pat, nu se mai sculă, murind după o zăcere de câte-va zile.

— Dumneșeu a lovit casa popii Evloghie și a cucoanei Zoia, pentru că dragostea unei creștine cu cel de lege păgână e mare păcat! zicea prescurăreasa mătușă Despina de la Sf. Elefterie.

*) Documentul se află în condica No. 117 de la Archiva Statului.

STEFĂNICĂ ȘI TINCA

— NUVELĂ ADEVĂRATĂ —

Intr'o Duminică din luna Februarie, anul 1839, cine ar fi intrat în frumoasa biserică a Sf. Ioan din Peatra, cea zidită de Ștefan-cel-Mare, ar fi dat de mari pregătiri de nuntă. Părintele To-fănică și cu protopopul de ținut Economul Sta-vrică, cu tot soborul Bisericeii, așteptau în altar sosirea mirilor, pe când dascălul-paraclisier ve-dea de n'a uitat ceva din cele trebuincioase pe masa din mijlocul bisericeii, în jurul căreia a-vea să se facă nunta. Ce să lipsească? Masa era acoperită cu o minunată stofă grea de Ve-neția, iar pe ea odihnea evanghelia titoricească, cea ferecată cu argint și cu chipurile sfinților Apostoli la colțuri, cu mare măiestrie închipuiți de machedoneanul Nuși, argintarul curții dom-neșci de la Iași. De evanghelie stău reșimate două cununii, cercuri de metal cu cruce la frunte și împodobite cu flori; cădelnița cu cărbuni a-prinși așteaptă numai s'o ia diaconul de lanțuri și să scoată din ea miresne dulci de smirnă și de tămâe, iar între două tricheluri de argint cu lumânări de ceară albă aprinse se răsfață o ve-

che icoană a S-tului Nicolae, căci mirele s'a hotărît să ție acest sfânt de hram al casei sale. N'a uitat paraclisierul să întindă și o frumoasă velință vărgată sub picioarele mirilor și ale nunilor, nu doară că ținea el să calce pe moale piciorușele miresei și ale nunei mari, dar căci sub velință, în dreptul acelor picioare, nunul mare era dator să pue ceva rubiele de aur și irmilici de argint, ca să fie de bun augur mirilor, tot pe aur și argint să calce în viață.

Acum lume multă—și poftiți și nepoftiți—aū implut biserica ca un cuib de lăstuni. Toți așteaptă cu vedită nerăbdare sosirea mirilor. Avea să se cunune Alecu, fiul cel mai mare al Clucerului Alexandru, cu frumoasa fiică a paharnicului Gheorghe Economu și nună aveau să fie boerul Iordache Dărmănescul cu cucoana Casuca. Era nuntă *simandicoasă*, se vedea cât colo, după redvanele cari aduceau la pridvorul bisericeii cucoane și boeri tot unul și unul, tot ce era mai *moșat* în Peatra. D'apoi blăni, gătelii și juvaere pe cucoane! Mii de lei, nu sforicele de moșii, ci moșii întregi făceau salbele de la gâtul cucoanelor și cerceii de la urechiușile lor!

Dar iată că o mișcare mare se face în adunarea din biserică, iar Psaltul Parapanghel de la strana din dreapta, cocoțat mai sus de cât toată lumea, strigă, ca să fie aușit de părintele Tofănică, din altar: «Cinstite părinte, vine nunta!»

În adevăr, nunul mare își face intrarea în biserică, alături cu mirele. Ce mai blăni de samur, ce mai antereii albe de atlas! Ce mai brâne, șaluri de Hindia, de ți se par țesute de mâni de năsdărvane!

— E frumos mirele, șoptesc *duduiele*, tinerele fete din calea nunței.

— Dar e mai frumoasă mireasa, răspund flecăoandrii.

Era, în adevăr, o frumusețe rară Tinca Economu, care sosea și ea în biserică cu nuna mare, cucoana Casuca, urmată de toată familia mirilor.

Lumea se desfăcu în două, ca să lase să treacă nunta spre masa pregătită.

Acum protopopul, părintele Tofănică și tot soborul aū eșit din altar și înaintează spre masa pregătită, pe când psaltul face o gamă discretă *sottovoce*, un *pa-vo-ga-di-zo-ni-ke-pa*, care să-î ungă glasul, să nu scârție.

Nu-î vorbă, băuse el de dimineață două ouă necoapte, tot cu acest scop, dar mai cercase și ceva vinuri din podgoriile de la Bacău, pe cele *bolți* din ulița mare a orașului.

Ce să vă descriu eū frumusețea miresei? Era o adevărată «*Iliana Cosinzeana*» din poveste și sub beteala de aur ce-î învêluia capul adorabil și cădea în valuri de raze de soare până la pământ, Tinca nu mai semăna ca o femeie, ci era ca o aparițiune cerească.

— Ce frumoasă fată! era șoapta unanimă în toată marea biserică.

Nunii iaū locul convenit lor. Asemenea face mirele, dar mireasa plânge. Deacă nu era la biserică, lăutarii i-ar fi cântat «*Taci mireasă nu mai plânge!*» Toate miresele de acum o jumătate de veac se credeau datoare să plângă, să se prefacă barem că plâng. Eī, dar Tinca plânge deabinele.

— Ce ai drăguță? o întrebă nuna mare.

Părintele protopopul a băgat de seamă și el că plânsul miresei nu este numai *farafasticuri*, ci cu adevărat plânge din adâncul inimei. El se apropie de Tinca și o întrebă:

— Aă nu'ți este cu voie să te măriți cu boerul Alecu?

Mireasa rosti un energic *nu*, care emoționează toată adunarea.

— Nu, nu mi-e drag Alecu, ci Ștefănică, frate-său.

Scandalul era făcut, era la culme.

Ochii mulțimei se îndreptară spre fratele mirelui, spre Ștefănică. Acesta, băețan de 20 de ani, era în adevăr cu mult mai frumos de cât frate-său Alecu. Palid ca turta de ceară, cu privirea rătăcită, rămăsese ca înlemnit, în fața scenei din jurul mesei nunței. Ștefănică iubea pe Tinca, dar, fiu ascultător, nu protestase contra combinării matrimoniale a tată-său.

Bătrânul clucer Alexandru nu stete mult pe gânduri. El șopti o vorbă fiului său Alecu. Acesta se retrase de pe velința nunței, iar în locul lui, clucerul aduse pe Ștefănică.

Mireasa încetă de a plânge. Părintele protopop schimbă «*peciul*» adică biletul învoind cununia, pe numele lui Ștefănică... Și «*Isaia dăntueșce*» și părăluțele, liscăile de argint și cofeturile se aruncară din amvonă asupra adunării, la cununia lui Ștefănică cu Tinca, în loc de a fi aruncate la nunta lui Alecu. Apoi era și drept, că acesta doar «*bună-diua*» schimbase până acum cu Tinca, pe când pe Ștefănică ea de multe luni îl iubea.

Trei zile ținu nunta la casa Cluceriului. Sunetul vioarelor și al cobzelor acoperi ultimele

ceásuri ale vorbelor de scandal ale mahalagițelor, vinul curse gărlă, nunul și nuna mare implură la masă o cupă cu galbeni venetici și olandezi noi, ferecați, și meseni mai implură și al doilea pahar cu tot felul de bani, tot aur și argint și'l închinară pentru noii căsătoriți...

II

DUPĂ 19 LUNI

La mahala.—Auđiși, soro? Ci-că c'oana Catinca a lui Ștefănică, fiul Cluceriului Alexandru, s'a dat în dragoste cu boiarul de la Dobreni, Cartagi.

— Elei! dragă c'oană Tarsișo! Par'că nu-mi vine să cređ, că Tinca a luat din dragoste pe Ștefănică. Uitat-ai ce *scandela* s'a întemplat la cununia lor acum un an?

— Ba acum 19 luni, în capet...

— D'apoi bine, coană Tarsișo, d'abea a eșit din patru-đeci... Dumneđeu le-a dăruit o copiliță... Vai, ce păcat!...

— Ȣi mai bine: ce nerușinare!... Bietul bărbat! Un băiat de 22 de ani de-o fi...

— Și frumos coz!... Cine n'ar fi fost bucuroasă să-l ia de bărbat!...

— Păi ce te aștepti de la coana Catinca?... Soiū rău, soro, soiū rău, cumetă dragă... Nu șciī că măsa a înșelat și ea pe bărbatu-sēū toată viața?

Mahalaua de astă-dată nu minția.

Ce se întemplase?

Tinărul boer Cartagi asistase la nunta lui Ștefănică și încă de atunci punându-și ochii pe Tina, nu întirziă de a lega cunoștință mai de aproape cu Ștefănică, ba deveni «*amicul casei*»; mânca adesea la tinărul însurățel, seara venea regulat la partida de cărți, aducea din când în când zaharicale pentru coana și i le oferea tot d'a-una față cu boerul Ștefănică. Ș'apoi ce gură și om de duh era Cartagi! Ce plăcut grăia de toți și de toate! Că era om procopsit, învățase franțuzește la dascălul Xenopol, cel care creștea copiii lui Dum. Stan și pe băiatul cel mai mic al Cluceriului Alexandru. Ba citea *gazeturi* franțuzești, cari le împrumuta de la elvețianul Ballif, alt dascăl franțuz, ceea-ce nu putea să facă Ștefănică, căci șcia numai românește și ceva grecește.

Se făcea lumea roată în jurul lui Cartagi, când povestea seara, în 1840, la sindrofie ori la cărți, șcirile culese de prin «*gazeturi*». El spunea cum Louis-Napoleon a încercat pe la capătul lui Iulie să facă răscoală în Franța, la Bulonia, și cum a fost prins și aruncat în temniță, la Ham, în 24 Septembrie. Prea era legendar «*Napoleon Bunaparte*» ca să nu intereseze șcirile despre un urmaș al viteazului împărat. Dar ce impresiune nu făcu asupra adunării de la Ștefănică vestea sosită despre atentatul contra regelui Franței Louis Philippe, de la 3 (15) Octombrie!...

Și nu numai în politica din afară, ci și de cea internă era a tot știutor boerul Cartagi. Inșira ca boabele metaniilor de chilimbar, veștile din Iași, de la domnie. Mihalache Sturdza Vodă, era nașul boerului... deci avea mare trecere pe

lângă Domnitor. Tatăl lui Cartagi era «mădulariu» în *Obșteasca Adunare*, ales, cum se alegea pe la 1840, ba cum se mai fac—să nu fie nimănuî cu bănat — și ađi alegerile parlamentare, cu *concursul* de tot felul al ispravnicilor de județe... Dar cine avea telegari mai mândri, ungurești, ca boerul din Dobreni? Al cărui bucătar țigan șcia face cele mai vestite *blanc-mangele*, zaharicale cu migdale, alibiuri, cataifuri, prăjituri nemțești? Al boerului Cartagi! Ș'apoi cine șcie să danțeze bine ca acest tînăr boer, danțuri frumoase europenești? De! cum să nu se uite galeș cucoanele la el?

— Doamne, duduia, ăise într'o ăi moașa Gherinski către Tinca lui Ștefănică, ce fericită va fi femeea pe cari o va iubi-o cuconașul Cartagi! — Și ce bine mi-ași împlea punga de la el, dacă Tinca s'ar îndupleca, adăugă ea în sineși.

— Cređi, dragă moșică!

— Ce să cred? Nu încape vorba de îndoială...

Și ađi cu o vorbă ca asta, mâne cu alta mai ademenitoare, moașa pregătise pe Tinca să primească *destăinuirile* înfocate ale junelui boer.

De șease luni acumă întâlirile se succedaă întâlirilor, tainice negreșit, mai întâi în casa moașei Gherinski, mai apoi chiar în casa lui Ștefănică, la orele când el era nevoit să se absenteze pentru a merge la cancelaria tribunalului, unde tată-său — care era președinte — îi dăduse o funcțiune de *stolnacialnic* (șef de masă).

Șease luni de dragoste! Apoi vecinele ce treabă aű de cât să vađa cine intră și cine ese

de la vecina?... Și iată cum amorul Tincăi cu junele din Dobreni nu mai era acum o taină pentru mahala.

Numai Ștefănică, bietul, habar n'avea de ce se svonea prin mahala... «*Ce știe satul, nu știe bărbatul*».

Ștefănică nu prinse de veste, că Tincuța lui iubită îl înșela cu amicul casei—o! amicii casei!—cu Cartagi. Deacă Ștefănică iubia pe Tinca înainte de cununie, el o adora de atunci încoace și de la nașcerea primului lor copil, nu mai era iubire și adorare, ci *idolatrare* dragostea tinerului soț pentru mama Elenutei, fetița lor. Când Ștefănică se ducea la cancelaria lui, nu eșea din casă până ce nu pupa copilița în albia unde dormea, și până ce nu strîngea dulce la peptul lui pe Tinca... Nefericitul nu băgase de seamă, că de o bucată de vreme Tinca lui căsca, îi era nu știu cum, *silă* când el o alinta, o desmerda și se smuncia din brațele lui, tocmai atunci amintindu-și că n'a dat de la cămară ce-i trebuie bucutăresei. Dar unde să priceapă Ștefănică asemenea purtare? Dar de ar fi prins de veste, că cinci minute după ce el eșea din casă, să meargă la slujba lui, venea regulat să-l înlocuiască *amicul casei*, care cumpărase tăcerea tuturor servitorilor!...

III

MĂTUȘA DESPINA

Intr'o dimineată eșind Ștefănică de a casă, ca să meargă la cancelarie, prin dosul caselor cu două rînduri—minunea de pe atunci a orașului

Petrei—a boierului moșier Dumitru Stan, în dreptul șipotelor, acolo unde erau așezați tabaci, cari pregăteau pentru cismari pei tăbăcite, îl întâlnește o codoșniță bătrână, bătrână ca matracuca.

— Ian stai, evghenistule, să-ți spună baba o vorbușoară.

Se opri Ștefănică.

— Ce vrei, mătușa Despina?

Era doica mamei lui Ștefănică.

— Ce să vreau, puiul mamei? Rău faci, cuconășule, că după ce te duci la *clănțălărie* nu mai dai pe a acasă, că *ucigă-l toaca* nu citește evangheliu, ci strică casele creștinilor. Prost grădinarul care nu pune lacăt la ușa grădinei, deacă ține să nu-î fure trecătorii trandafirii...

— Nu te înțeleg. mamă Despina.

— Păi după ce-î ajunge la *clănțălărie* și-î scîrții cât îi scârții cu pana de gâscă pe ale hârtii, mai dă o fugă și pe a casă, că-î vedea cum merge șiretenia lumii... Că nu de geaba am alăptat eu pe mama d-tale, cuconășule. Adecă-te nu mi-ar fi păcat să nu-ți ieșă hobotul după ochi?

Fiori reci trecură prin corpul lui Ștefănică. De unde el mergea voios, gândind la Elenuța și la Tincuța lui și la ora când se va întoarce lângă ele, acum pășește agitat, cu ochii în pământ și se frământă cu gândul, că ce-o fi voit să spună mama Despina cu vorbele ei apocaliptice? Mai mult inconștient ajunsese la cancelarie. Delele (dosarele) erau așezate de arhivar pe masa lui, acoperită cu postav verde. Ciudat! altă dată îi ajungea să arunce privirea pe hârtiile din dosar, ca să le dea minunat de rostul fie-căreia. Acum cetea, cetea, cetea, dar nu pricepea nimic.

— Așteaptă d. prezident în *presudstvie* (sala de audiență) ȕice un *slujitor* (ușier) trămis să ceară dosarele cu procesele ȕilei.

Ștefănică se duse la Președinte.

— Tată, ȕise el acestuia, sunt cam bolnav, te rog să-mi dai voie să mă duc a casă, că nu pot lucra, mi-e capul greu ca un bolovan.

— Da, eșci galben, Ștefănică... vei fi rēcit. Dute și te odihneșce.

IV

FLAGRANT-DELICTUL. — NEBUNIA

Ștefănică lăasă toate baltă și plecă spre casă, precipitându-și mersul și inima bētēndu-i cu o bătaie neobicinuită. Stoluri, stoluri negre se rostogolesc, în mintea lui, gândurile dureroase... Dorul inimei tot măi luptă însă contra posomoritelor cugete și deschide în scurte soroace luminișuri de speranță. Nu, nu se poate!.. Prea ar fi mare mișelia!... Nu se poate! Tinca să mă înșele? Ticăloasa de babă mi-a otrăvit viața cu bârfelile ei...

S'apoī luminișului succeda furtuna: «Da, dar acum mi-aduc aminte: când am sărutat-o la plecare, Tinca s'a smuncit din brațele mele... De ce?... M'a întrebat la câte ceasuri mă întorc?... De ce m'a întrebat?... O! aș muri de durere!... Mē înșală Tinca mea!...

Și iar o clipă de înseninare: — Nu, nu se poate!... Tinca mă iubeșce...

Cu cât se apropia de casă, Ștefănică răria pașii, par'că ar fi dorit să amâne ora fatală a

constatărei realității ucigătoare. Iată-l sosit în pragul înaltei porți, acoperită cu șindrila, poartă pe sub care în fie-ce ȃi intrând în curte, i se părea că intră în paradisul vieții lui. Ștefănică se oprește... Inima-î săria din loc... Ochiul i se îndreptară cu repediciunea săgeții spre ferestrele de la iatac, acel altar al sfințelor lui iubiri... Perdelele sunt trase până jos... Ștefănică simți picioarele scăpătând sub el. Se rezimă de stâlpul porței... În curte liniște adincă. Numai Cioban, cânele cel negru, l'a văduț, el aleargă la poartă și se gudură la picioarele stăpânului său. Nici un servitor în curte. La atenanțele din adîncul fund al curței, nimeni... — Cu atât mai bine, gândi Ștefănică. Neobservat de nimeni, el se furișă pe din dosul casei, cu gând să intre pe ușa coridorului de la mijlocul caselor, care se deschidea spre grădină. Ușa era închisă, contra obiceiului. În partea opusă etacului era camera doicei și a Elenuței. Doica și copilița dormiau. Fereastra era întredeschisă. Fără sgomot, Ștefănică intră pe fereastră. În fața albiei Elenuței, el se oprește, privește copilița:

— Nu, nu se poate!... Ticăloasa de babă!...

Abia stăpânindu-se de a săruta pe Elenuța, ca să n'o deștepte, el deschide ușa... Vis-à-vis era ușa etacului.

— Ușa închisă?... De ce?... Tinco, deschide, sunt eu...

Nimeni nu răspunde, deși el aude bine mișcări răpedi prin iatac.

— Tinco, nu deschizi?... adaogă Ștefănică sgâlțîind nervos clanta ușei. Pentru numele lui D-ȃeu, ce este? Ce se petrece? Și mai cu energie sgâlție ușa, care rezistă.

Acum el zărește lângă o ladă de Brașov un topor. Il apucă și începe a da în ușa din care sar țândări. De sgomot Elenuța s'a trezit și plânge. S'a deșteptat și doica, care aleargă în pragul ușei, încremenită, vedând pe cuconașul cum sparge ușa etacului.

După trei-patru lovituri de topor, ușa e spartă. Ștefănică intră aproape nebun în etac.

— Nimeni!

Patul în neregulă, o rochie aruncată pe jos... Fereastra deschisă.

— Nimeni!... Ștefănică se răpede la pat. Era încă cald.

Se răpede la fereastră... În acel moment urechia lui este isbită de duruitul unei trăsurii, care a plecat de peste drum de casa lui. Se urcă pe un sipet de sub fereastră, să vadă mai bine...

— Tinca! Tinca, fugită cu...

Ștefănică nu isprăvi vorba și cădu jos leșinat.

Doica aleargă, cearcă în zadar să ridice pe bietul boer. Singură nu poate, și slugile toate le-aŭ trimis cucoana de a casă cu vi'o treabă oare-care.

Dar Ștefănică revine la viață.

Vai! se mai chiamă *viață* aceea ce-î rămânea de acum înainte? El se ridică de jos, merge iar la pat și un hohot groasnic, desordonat, ese din peptul lui. Apoi la ușa ia toporul și se îndreaptă iute spre camera unde plângea Elenuța. Doica, cum l'a vădut apucând toporul, avu un urît presimțimint. Ea ajunsese mai înainte acolo și închide ușa zăvorind-o, apoi luând copila în brațe, sare pe fereastra rămasă deschisă după intrarea lui Ștefănică și într'un suflet se duce

la casa vecină, unde locuia bătrânul Cluceriul Alexandru.

Ștefănică nu mai cercă a străbate în camera copilei, dar își rumpe, cu hohote bolnave, hainele după el și sparge tot ce e în casă și sfărâmă patul. Ștefănică e nebun.

V

LA CERNĂUȚI. — DUPĂ UN AN

Amantii, cari isbutiseră să sară pe fereastră, găsiră la oare-care distanță trăsura care aștepta pe Cartagi. Ei luaseră în goana cailor drumul spre moșia Dobreni. Aci nu rămăseseră decât două ore, timpul necesar ca să arunce în geamantane haine, rufe și bani de cheltuială. Peste puține zile ei erau în siguranță de ori-ce urmăriri ce ar fi putut încerca Ștefănică, deacă ar fi rămas zdravăn la minte.

Dar pedeapsa lui Dumnezeu nu e numai pe lumea cea-l-altă, ci și pe aceasta: pân la capul anului Tinca muri. Lumea ținea că remușcările de cuget o ofticară. Dar ceva mai miraculos: amantul înnebuni și el ca Ștefănică. Pe stradele Cernăuților îl urmăreau cu risete și urite glume ștregarii, iar el se apăsă aruncând cu petre după copii.

VI

NEBUNUL

Era nebun Ștefănică.

Trebue să aibă o organizațiune de creeri mai mult decât solidă, ca să rămâi cu mintea în-

treagă pe temelii, când te isbește o furtună groaznică ca cea care doborî la pământ pe sormanul Ștefănică.

El iubea, adora pe Tinca. Nu se împlinise doi ani de când, cu scandalul mahalelor din Peatra N., o luase în căsătorie, substituindu-se, chiar în ziua nunței, frate-său celui mai mare, căruia tatăl lor, clucerul Alexandru, destinase pe frumoasa fiică a lui Economu. Dumnezeu le dăduse apoi o copiliță, pe care Ștefănică, tot din dragoste pentru nevasta lui, o numi *Tinca*, ca și pe ea. El iubea acum—de se putea—și mai mult pe mama *Tincuței*, a îngerașului care, gândea el, avea să fie un lanț de aur care să lege într'un mănuchiș nespărțit pe aceste ființe : tata și mama.

Ași!.. «*Amicul casei*», buruiană otrăvitoare, ucigătoare, avea să desfacă acest lanț de fericire și de iubire, să smulgă din brațele lui Ștefănică pe Tinca și să sguđue din temelii mintea soțului, să'l aducă la nebunie. Și ce nebunie! În ziua fatală când Tinca fugi cu *Cartagi*, acel pretins *amic al casei*, Ștefănică era să ucidă cu toporul pe Tincuța, în leagănulei, deacă doica nu săria la timp, cu micuța în brațe, pe fereastră, s'o adăpostească, la casa vecină, unde ședea bătrânul *bunel*, clucerul Alexandru.

Ștefănică abandonă casa în care de 18 luni trăise fericit, și cu hainele sfâșiate pe el, amblă din acea groaznică ȃi a fugei iubitei lui, ȃile și nopți numeroase, rătăcind prin oraș și prin pădurile din munții Bistriței, trăind din mila creștinilor, cari îi aruncau vr'o coajă de pâne, ori vr'o bucată de mămăligă rece.

După o căutare zadarnică de câte-va luni,

clucerul Alexandru află pe Ștefănică adăpostit de un bun călugăr de la monastirea Pângărați. Intristatul bătrân îl luă a casă la el, dar avu grija să nu 'i pună în cale pe Tincuța, că prea semăna la chip cu mamă-sa. S'a temut bunelul să nu se înfurieze nenorocitul Ștefănică la vederea copilei și să cerce iar a o ucide.

Rămase Ștefănică câte-va zile în casa părintească. De dimineață până în noapte, priveghiat de vărul său Sotir Panaitiu, Ștefănică stătea nemișcat, tăcut, cu ochii stinși, pe capătul unui sipet de Brașov, din camera acestuia. În zadar îl întreba Sotir, el nu răspundea. Abia îl putea decide să guste ceva din mâncare, ori să se culce, noaptea târziu, îmbrăcat, pe sipetul de care nu se mai despărțea.

Între aceste, adâncă supărare ce pricinui bătrânului Clucer nenorocirea lui Ștefănică, îl duse la mormânt. Același părinte Tofănică, care citise cununia, la Sf. Ioan al lui Ștefan Vodă-cel-mare, lui Ștefănică, citi pogribaniile morței la capul Clucerului. Mulți copii lăsa orfani Clucerul. Însurat de a doua oară cu o tânără fată din cele două-spre-zece orfane crescute de Doamna lui Ioniță Sturza-Vodă, el lăsa două rînduri de copii, unii mari, însurați, pe la casele lor, cum fusese și Ștefănică, alți mărunței, de la cocoana Fotinia. Cel mai mare, Vasilică, era încă în acea vîrstă în care nu se pricepe ce este moartea. Când tată-său era întins mort pe o masă mare, în mijlocul salonului, el credea că doarme și țistuia servitorii să nu facă sgomot cu vorba, că deșteaptă pe *babaca*...

Profitând de ocupațiunile tuturor celor din casă, cu pregătirile în mormântărea clucerului,

Stefănică se furișă din camera lui vėru-sėu Sotir și se făcu nevăđut. Zadarnic il căută apoi Sotir, după înmormântarea unchiului sėu. S'o fi aruncat în Bistrița, ori o fi iar la Pângărați... Undele Bistriței deteră afară un cadavru, dar nu era al lui Ștefănică, ci al unui nenorocit plutaș, care alunecase după plută venind pe ea de la Broșteni. La părintele Paisie, de la Pângărați, nu se arėta Ștefănică... Căutări zadarnice!...

Rėmaseră cucoanei Fotinia a Clucerului, nu mai puțin de cinci copii mici. Ea nu se mai putea însărcina și cu Tincuța lui Ștefănică. Sotir își aduse aminte că la monăstirea de maice de la Rėsboeni era stariță o mătușă a lui, maica Csenia. Se decise să ducă copilița s'o încredințeze milostivei călugărițe, s'o crească și s'o consacre apoi altarului. Că de măritat nu va mai fi vorbă, săracă orfană cum era Tincuța...

VIII

BALUL NEBUNULUI

Pe când cu mare jale a tuturor, chiar și a strėinilor de familie, era îngropat bėtrănul Cluceriu la Sf. Ioan al lui Ștefan-cel-Mare, Ștefănică unde era și ce făcea? Intr'o mică poiană din codrii după Dealul Balaurului, pe drumul ce duce de la Peatra la Tg.-Neamț, ai fi putut afla pe bietul Ștefănică. El și-a atėrnat de crăcile ștejarilor, care ici, care colea, fie-care din hainele după el și, gol de tot, mergea de la o

haină la alta, adresându-le cuvinte de curtenire...

— D-ta, dudue, ești frumoasă.

— D-ta, dudue Sulfănică, îmi placî...

— Uite duduița Tîncă!... Geaba, nu este altă dudue măi frumoasă ca mata... Poftim la danț, dudue, cu Ștefănică.

Și luând haina anînată de ramură, nefericitul danțează cu ea la pept, până ce cade la pămînt leșinat.

Ștefănică, în trîsta lui nebunie, reconstituia «sîndrofia» la care făcuse cunoșcința cu frumoasa Tîncă a serdarului Economu.

Prin poiana unde Ștefănică cădu leșinat, era drumul la Tg.-Neamțului. De la înmormîntarea clucerului se întorcea cucoana Sulfana Urechîă. De odată cai de la «*nadinceancă*» se opresc speriați. Ei dăduseră de Ștefănică lungit pe marginea drumului, făr'de simțire. Se coborî vizitiul.

— E un om gol, cucoană, dar nu e mort, că e cald.

Se dă jos din trăsura cucoana Sulfana.

Ea recunosc pe Ștefănică, îl udă cu apă din șipotul ce murmura la deuce pași d'acolo, îl deșteptă... Ștefănică lăsă să'l îmbrace vizitiul.

— Vîno cu mine, Ștefănică, îi dîse cucoana.

Vizitiul sui pe capră lângă el pe nenorocitul care nu scoase nici o vorbă, orî-cât îl mîngăia buna femeie, dar lăsă să facă cu el vizitiul orî-ce va voi.

Pe dată ce sosiră călătorii la T.-Neamț, cucoana Sulfana se hotărî și duse pe Ștefănică la mînstirea Secul. Acolo este o icoană făcătoare

de minuni, de la ctitorii Urechești. Câți nenorociți cu mintea perdată nu s'au însănătoșit acolo! Ștefănică fu dat sub privegherea duhovnicului octogenar Pahomie, care promise cucoanei Urechioaia să îngrijească de nefericitul tînăr ca de fiul său.

IX

DUPĂ 15 ANI

Scriitorul acestei nuvele petrecea în veara anului 1855, vacanțele sale universitare, la unchiul său Paharnicul D. Merișescu, la Valea-Vieii, lângă Peatra-N. Acolo veni într'o Duminică Sotir Panaitiu. El mă găsi într'un misterios pavilion ascuns între pomi seculari și construit după planul închipuit de nemuritorul G. Asaki, amicul, dar amicul sincer și adevărat al Paharnicului Merișescu.

— Dragă vere Vasile, vrei să mergi cu mine acum îndată la Răsboeni?

— Răsboeni! Citeam tocmai bătălia lui Ștefan-Vodă la Răsboeni. Cum să nu primesc propunerea?

— Decât, adăogă Sotir, mai avem un tovarăș: e Ștefănică.

— Ștefănică? Dar ce? este bine, sănătos?

— Sănătos ca și d-ta și ca și mine, răspunse Sotir.

Și chiamă din trăsura, unde rămăsese, pe Ștefănică. Era încă tot frumos bărbat, dar cu trăsurile feței trase, slabe, palide. Rugăciunile și grija duhovnicului de la monăstirea Secul, înaintea

icoanei făcătoare de minuni a Prea Curatei, aș vindecat pe bietul nebun.

Dar ce folos? Ștefănică revenit la viață, după 15 ani, nu mai era decât un străin în mijlocul noii societăți române. Lui îi *adormise* conștiința în societatea de câți-va ani după regulamentul organic și acum se deșteptă, după 1848, după atâtea mari prefaceri sociale și politice. Era el, în vremea lui, un bun scriitor, un bun *cinovnic*: acum nu mai putea citi nici *slova* cea nouă introdusă în cancelarii și prin școli primare. De unde el purtase *antereu* și știa să arunce la scris minunat, în două și trei catură scrisoarea, acum era îmbrăcat în haine europenești și scrisoarea era la rînd ca oastea lui Mihaiu-Vodă Sturdzea. Ștefănică simțea că nu mai este om din lumea de față. Această convingere întipări asupra feței lui nu știu ce aer de melancolie, care te impresiona de la prima vedere.

X

LA RĚSBOENI

Plecarăm spre mănăstirea Răsboeni. Prima dată aveam să ved, să salut câmpul de bătaie, care l'au înălbit cu oasele lor mi de viteji moldoveni, căduți pentru apărarea patriei și a Domnului lor. Eram cu adevărat emoționat. Abstrăgându-mă de la cei ce erau cu mine în trăsură, revedeam cu ochii minței oastea lui Ștefan-Vodă cel-Mare și Sânt, făcând minuni de eroism în lupta cu oștirile nenumărate ale Turcilor. Vedeam

cu groază oștenii moldoveni cădând, stropșiți de mulțimea cailor turcești și pe Ștefan-Vodă, îndemnând cu vorba și cu fapta la luptă, pe ai săi.

— Am ajuns la monăstire, îmi dișe Sotir, deșteptându-mă din visurile mele.

Eram în adevăr înaintea unei porți practicate sub o clopotniță. Intrarăm pe sub ea. De jur împrejurul curței erau chiliile călugărițelor, iar la mijlocul curței o mică și veche biserică cu un pridvor la stânga, lângă *pisania* în limba slavonă, care amintește cum acest sânt locaș a fost ridicat de marele Ștefan-Vodă, pe chiar osămintele celor căduți în răsboiul de la *Vallea-Albă*.

În partea opusă, în dreptul altarului, se opri trăsura, în fața unui tîrnaș ori cerdac. Era locuința maicei Starițe.

Intrarăm.

Maica Csenia era în casă, țesea șaiac de lână sură. Ea recunoscă pe Sotir. Acesta șopti ceva la urechea maicei, care își întoarse cu mirare privirea spre Ștefănică.

— Doamne, Maica Domnului! esclamă călugărița, făcând o lungă cruce spre iconostasul din cameră, unde ardea trei candelă de argint, dinainte a nu mai puțin de șapte icoane ferecate și o mușama cu mormântul lui Crist, adusă maicei de la Ierusalim de un călugăr hagiū de la monăstirea Neamțului.

Apoi Maica Csenia eși.

— Dar ce este? întrebaî pe vărul Sotir.

El puse două degete la buze spre semn de tăcere și 'mă șopti: Veî vedea!

[[O clipă după aceea maica Csenia intră în-

soțită de o tină ră soră, îmbrăcată în antereu de călugăriță, dar fără să aibă pe cap acope-rământul de monahă.

Tinera fată se opri, cu mirare și nedumerită, în pragul ușei.

Ștefănică când o vădu, cădu pe marginea divanului și punându-și capul în mâni, sbucni în hohote de plâns.

Pe fată o podidi și pe ea lacrămile.... Ea privea totuși inconștientă, când la Ștefănică, când la Sotir, pe care îl cunoșcea, căci îl mai văduse altă dată. Simția biata copilă că scena ce se desfășura o privea pe ea...

— E tatăl-tău, ăse atunci Sotir, arătându'i pe Ștefănică.

Tincuța—căci era ea— se răpede la picioarele lui Ștefănică și îngenunche. El o ridică, o strînge la pept neputânduși opri plânsul...

Plânge Sotir, plânge maica Csenia, plâng și eă...—Cum îi seamănă! esclamă dureros Ștefănică...

— La chip numai, întrerumpe cu un zîmbit maica Csenia.

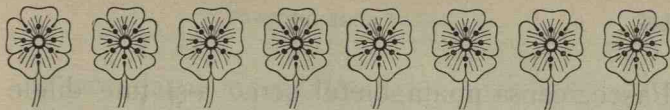
— Și eaca, veđi, ăce Sotir, cum nu moare nimeni de fericire !

Ștefănică desmerda acum pe Tincuța, o îmbrățișa, o alinta... Si te gândești că era s' o ucidă în ăioa cea de jale a sufletului lui !...

Plecarăm de la monăstire îndărăt spre Peatra, împreună cu Tincuța. Frumoasă, cum era ca măsă, ea subjugă inima unui tină ră, abia sosită de câte-va ăile în casa lui Sotir, unde trăia și Ștefănică. O cununie fără pompă se făcu la biserica din mahalaua Mărățeilor. Ștefănică regăsi veselia lui din tinerețe. El nu se mai despărți de copilă lui...

Vai ! pentru puțin timp, căci nu se împlini
anul și Tincuța, atinsă de boala de care mu-
rise la Cernăuți maica sa, se stinse în bra-
țele soțului ei și ale tatălui său. Puțin de nu
era să înnebunească din nou nefericitul Ste-
fănică !

PROFIRA LUI RALEA

EPISOD DIN FOAMETEA DE LA 1804

— Auți cum plâng și se olicăresc copiii noștri? Omule, ce-î de făcut? N'aŭ mâncat de ieri dimineață... În copae nu mai este nici un fir de făină de mălaiu, în bătătura casei n'a rămas nici urmă de pasere; în pod la ursoaică e numai cuiul de care atârnăm la afumat slănina... Am copt astă-ți de dimineață sub spuză o turtă de făină de lemn de la ferăstrău, unsă cu un cioric de slănină, dar bieții copii aŭ aruncat-o cât colo, cât aŭ pus dinții în turtă...

Așia grăia, acum 86 de ani, Maria, către bărbatul ei, Tudor Ralea, din sat de la Răsaga din județul Vâlcei.

— Ce-î de făcut, Mario? Inșelat-am foalele noastre goale barem cu vre-o fertură de mugur de pom? E luna lui Prier și nici mugur n'a dat pădurea, că Dumneđeŭ, după ce ne-a pe-depsit cu seceta an vară, după ce ne-aŭ perit vitele din lipsa de nutreț, apoi ne-a mai dat și o iarnă de nu s'a ridicat zăpada nici de

Pașce, ca să poată bietul sêrac a-și ține ȃpilele măcar cu rădăcini. Ce-î de făcut, mă întrebî, sêrmană Mărio? O să murim cu ȃpile... Da nu mi-î de mine, ci de tine și de biețîi copilașî...

Când 'i-aud plângênd, văicărîndu-se, mi se sdrobeșce inima...

— Dar cârciumarul orî arendașul nu ne mai pot ajuta cu vr'un căuș de mălaiu?

— Să ne ajute? Da ce a mai rămas în casa noastră, nepus amanet la ei? Țoale, velințe, fotele tale, cojoace, topor, plug, coasă, secere, tot, tot ne-aũ luat, tot am vîndut, tot, la acești nemilostivi... Cu ce am străbătut foamea și iarna și am rêsbit pînă în luna lui Prier, de cât golindu-ne căscioara pînă și de perna de sub căpușorul copilașilor... Oh! Mărio!... De ce Dumnezeu a mai lăsat pe lume pe țêran, deacă n'are grijă de el...

Neagra disperare coprînsese întreaga casă a lui Tudor Ralea. El însuși gema acum, tologit jos, lângă vatra rece, pe când Maria își strîngea cu amêndouê mânele stomacul, să-î mai stinchească sfășieturile, iar copilașii Ionel, Gheorghieș, Tudor, Zamfira și fata mare Profira, plîngeau de foame prin tindă și pe prispa casei. Lupeiũ, cânele, și el ajuns numai schelet, urla a pustiũ în bătătura casei...

II

ARENDAȘUL

Kir Iane Frangolea, grec cu nasul coroetec, cu privirea neagră și vicleană, ras în fie-care Sâmbătă, cu mustața groasă plecată pe *paliciu*,

era arendașul moșiei Răsaga, încă de la începutul secolului, de la 1800. În patru ani de arendașie adusese satul întreg la sapă de lemn, ajutat de alt grec, Kir Mistopidis, cârciumarul, pripășit în Răsaga cu două-trei ani mai înainte de el.

Și nu numai că amândouă se îmbogățiseră din *strînsoarea* agonisită cu sudoarea feței de bieții țărani, ci încă băgaseră necinstea prin casele lor.

Cârciumarul Mistopidis era omul de încredere al arendașului.

În amurgul serei de la 2 Aprilie anul 1804, Mistopidis sare pârleazul curței lui Tudor Ralea. Cânele Lupeiș, mort de foame, nu mai latră. Pe prispă stau întinși patru copii, cări încă mai trăesc, dar nu mai au putere să mai plângă...

Mistopidis intră în casă. Ralea ținea strâns la sînul său pe Maria, iar Profira, fata cea mare, mai găsisese destulă putere să se târie până lângă părinții ei și să-i mângâe:

— Nădejde în Dumnezeu, taică și măicuță... Nu se poate să ne părăsească el, cum ne-au părăsit oamenii...

Sgomotul ușei la intrarea lui Mistopidis face ca grupul celor trei nenorociți să-și îndrepte privirele spre cârciumar.

— Eă sunt, zice Mistopidis... Cum o să vă las eu și cu boerul Frangolea să periți de foame? Iacă un mălaiu v'am adus, copt în vatră, cu miez de nucă...

Speranța de a putea scăpa copilașii dă putere lui Ralea și Mariei. Ei primesc pitanul cu pripire și-l fărîmă în bucăți, ca să-l împartă la copilași...

— Să trăești, jupâne, ȕice ȕeranul, cu vocea aproape stinsă, Dumneȕeu să-ȕi răsplătească...

Ș'am să vȕ mai daȕ, din partea boerului Frangolea și făină... Haide, Profiro, vino cu mine la curtea boerească, să aduci merinde din belșug...

Fata se ridică în picioare, abia ȕinȕendu-se; un minut stătu pe gȕnduri, cȕ-și aminti cum în multe rȕnduri, Mistopidis și Frangolea, când o întâlneră în cale, îi împuiaseră auȕul cu vorbe de rușine... Cum era să meargă ea acum în casa lui Frangolea, despre care auȕise fel de fel de vorbe?

Dar în acea clipă pe prispă afară unul din copilași, deșteptaȕi de Ralea, care le împărȕea pita, începu să plȕngă..

— Să mergem, jupâne Mistopidis, zise Profira, hotărȕită să se sacrifice, numai să scape de moarte întreaga casă, pe tatăl seȕ, masa sa și cei 4 copilași.

— Da, să mergem, rȕspunde cȕrciumarul, dar ce gȕndiȕi voi, cȕ boerul o să vȕ dea făină și merinde numai așa din evlavie creștinească?... Ascultă, măi Tudore, iscăleșce zapisul ȕsta...

— Iscălesc bucuros, iscălesc jupâne, ca să-mi scap copilașii de moarte; dar ce ȕice în zapis?

— Ce să ȕică! Ca toate zapisele ȕeranilor din Popeșci, din Răsaga, din tot judeȕul Vȕlcea, cȕ adică d-ta badeo și cu tot neamul d-tale, v'aȕi vȕndut pe bani, ca să fiȕi supuși, în chip de robȕ, ai lui kir Frangolea...

— Eȕ rob?.. Copiii mei robȕ?

Pe prispă iar plȕng și se vaicără copiii reveniȕi ceva în putere prin porȕia de mălaiu îmbucată.

— Auzi-i!... Și mai stai pe gânduri?

— Adă zapisul! strigă Ralea. Și iscăli.

Profira, înfiripată și ea cu două-trei îmbucături de pită, se apropie de Mistopidis:

— Să mergem îndată la curtea boerească, să aduc merinde, că mor copilașii, ȳice ea cârciumarului. Se vede, gânda fata, că Frangolea se mulțamește acum cu zapisul iscălit de tata... Lui *robi* îi trebuie, robi să i lucreze ogoarele, nu o biată fată ca mine.

III

Foametea cea slabă ca moartea, cu oasele deșirate, se depărta de la casa lui nea Tudor Ralea. Acum copiii nu mai se văicără, Maria nu și mai comprimă stomacul să i aline sfâșieturile. Numai Lupeiū nu mai latră în bătătura casei, că din toți el a murit. Dar voia bună nu s'a mai arētat prin casa lui Tudor. Voie bună? Poate fi cu voie bună un om care din *slobod* a ajuns *rob*?

Și mai este cine-va în casă, care nu mai are în față rujele de anțert, nici mai ȳice vesel o horă, ca altă-dată, înșirând lână pe rischitoare, ori depănând pe mosor pentru țesut velințele vărgate ca toamna ogoarele.

Și totuși ce frumoasă e Profirița lui Ralea! Când o întâlnești în cale purtând pe cap donița închistrită, cu apă de la șipote, țanțoș pășind și făcând cumpenă doniței după cap cu sînul ei tremurător sub cămașa cu altițe și cu coșile negre lăsate pe spate, nu poți să nu te oprești, ca să privești la dēnsa și nu poți împedeca de a gândi: Ce fată frumoasă!

Dar rujele dupe obraji s'aũ ascuns, ca rujele ŝi aurul de la asfințit de soare, cãnd steoa dila a lunecat dupã geana cerului. Ŝi de cãnd rujele nu mai zimbesc pe obraji eĩ, Profrița tãnjeŝce, adesea plãnge în tainã, ŝi ȕi dupã ȕi, slãbeŝte, i se molãŝează carnea fragedã dupã corp...

— Ce ai, fatã dragã? o întrebã mãicuța într'o ȕi... Te usuci ca busuiocul la sf. icoanã a Maicei Domnului... Ce ai Profrițo? Oare *robia* tatã-tẽu la kir Frangolea te-a mãhnit aŝa de adãnc?

Si cãnd Profrița povesti, podidind-o lacrimile, cum ea plãtise cu cinstea eĩ, îmbelșugarea casei, scãparea de la moarte a copilașilor, a frașilor ŝi a pãrinșilor eĩ, Maria Ralea rãmase o clipã înmãrmuritã; apoi ŝi pe dinsa o apucã un plãns nepotolit, ținẽnd lãngã sinul eĩ capul frumos ŝi îndurerat al madonei «*de las dolores*»

De odatã, ca sub un gãnd ce ar fi isbit adẽnc mintea eĩ, Maria se ridicã:

— Rẽsbunare! rẽsbunare! strigã ea, cu vocea sugrumatã de mãnia nestãpãnitã.

— Rẽsbunare? Dar cum? îngãnã nefericita copilã. Tata e rob, noi roabe, Frangolea a-totputernic, cu prieteni la isprãvnicie ŝi la Episcopie..

— Eũ nu ŝciũ cum, dar rẽsbunarea va fi a noastrã, cã nu de geaba arde o candelã, ȕi ŝi noapte, înaintea icoanei Fecioarei...

IV

În 13 Aprilie 1804, M. S. Constantin Alecsandru Ipsilante Vodã ținea Divan mare la Curtea domneascã din Bucureșci. Eraũ de fațã toți

marii boeri, de la Vel (mare) Ban al Craiovei, până la marele Postelnic Gheorghe Mavrocordat. Vornicii Crețulescu, Câmpineanu, Samurcaș, des de dimineată veniseră la Divan, să ia cunoștință de la condicar de felul pricineler ce aveau să se cerceteze cu sfatul și hotărîrea M. Sale lui Vodă.

Iată că Divanul întreg s'a adunat. Douăspredece copii de casă cu toiage de argint preced cu sgomot intrarea lui Vodă în Divan. Cățuele cu miresme de odogaciū și de chihlimbar, fac giurul marei săli. M. Sa Vodă intră și înaintează spre fundul sălei, pășind între două rînduri de copii de casă și de idiclii și beșlii turci. Boerii sunt toți în picioare, de-alungul divanurilor. Pe dată ce M. Sa ia loc pe jețul înalt din fundul sălei, de sub iconostasul bogat în icoane ferecate în argint și aur, înaintea căroro ard nestinse candelile mari, marele Spătar depune pe masă, înaintea lui Vodă, buzduganul și iataganul Domniei, iar marele Hatman chiamă pricinele și introduce pe împricinați, strigându-i cu glas mare în tinda sălei.

Acum se judecaseră vr'o 4 *davale* (proces), când iată că intră în divan P. S. Mitropolit al Ungro-Vlachiei, urmat de două femei. Erau Maria și Profira lui Tudor Ralea din jud. Vâlcea.

—O strigătoare la cer nedreptate aduc M. Tale, Milostive Doamne, de îndreptat, ȕice Mitropolitul. Ingenunchiați la treptele Scaunului Domnesc, se întoarce el de adăogă către Maria și Profira.

Femeile ingenunchiară cu ochii plini de lacrimi.

Apoi în scurtă vorbire, Mitropolitul povestea cum în întreg județul Vâlcei și mai ales în sa-

tele Răsaga și Popești, lăcomia năsățioasă a arendașului Frangolea a adus în sapă de lemn pe sërmanii țeranî, și cum folosindu-se de bânțuiala foametei, de lipsa de hrană, a luat de la fie-care creștin zapis (înscris) prin care nenorociții, ca să-și potolească durerile foalelor, i s'aũ vîndut în chip de *robi*. Și mai adăogă Mitropolitul a spune, cum același netrebnic și-a rîs de femeile țeranilor și a necinstit pe această biată fată, care acum plînge și scaldă în lacrimile ei picioarele M. S. Vodă.

Cu așa foc grăi sfîntul părinte și cele două femei le podidiseră lacrimile, că tot Divanul se înduioșă și privea cu jale la Maria și la Profira, iar Vodă dă poruncă Aprodului-Mare să se chame pe dată în Divan Tutungi-Bașa Păun, omul de încredere al M. Sale. O clipă după aceea, însu-și Vodă ridică cu domneasca lui mână, de la picioarele M. Sale, cu bunătate, pe cele două biete femei:

— Nu plîngeți, sërmanelor, că deacă nu ați risipit numai cuvinte netrebnice și bîrfeli neînființate asupra aceluî om, îi vom arêta noi, că este împotriva legei și a omenirei de a supune om slobod la robie, iar pentru fapta lui mișelească cu această nefericită fată, vedea-va el că trăind în *fandasiî* și-a zidit lui-și rele asupra capului, nesocotind întru nimica curățenia fecioriei și cinstea căsniciilor.

— Să trăești, Măria ta, strigă într'un glas Divanul, mișcat de vorba otărîtoare a Domnitorului, care ordonă lui Tutungi-Bașa, să meargă la Râmnicul-Vâlcei, unde cu amêndouî ispravnicii, să cerceteze la fața locului, cu mare scumpătate, și găsind că adevêr aũ jăluit aceste fe-

mei, în fiare punând pe Frangolea, să-l aducă la judecata Domniei.

V

Cele patru uliți mari cari pe la 1804 erau arterele de comunicațiune ale Bucureștilor cu țeara, erau înțesate de lumea care se întorcea de la Herăstrău, din viile de la Vitan, din pădurea de la Băneasa, de la grădina cea minunată a Mogoșoaiei, unde petrecuse de 1 Maiu, după obiceiul țerei, golind damigene cu pelin, mâncând miei fripți ciobăneșce și chefuind pe iarbă verde la sunetul cobzei și al vioarei vrenor țigănași.

Dar toate aceste pâlcuri de oameni nu se îndreptau acum decât spre un singur punct din oraș, spre piața din fața temniței, în apropiere de Curtea veche.

— Toată lumea se duce să vadă dreptatea lui Constantin Vodă Ipsilante, țice jupân Briciuteșit, bărbierul din poarta bisericei Sărindar, către un arnăut de la un consul strein, pe care-l răsese cu perdaf și care-l întrebasese: că de ce atâta lume mișue pe ulițe?

În adevăr, pe la orele 12 din zi, era ca o mare de capete îndesuită pe stradele Șerban-Vodă, Șelari, Covaci, Lipscani, și mai ales în fața temniței. Aci armășeii păzeau în număr îndoit de mare, iar Vel-Armașul stătea călare la poarta temniței, făcând pregătiri cu oamenii lui, cari pregătiri și mai mult ațîțau *perierghia* (curiositatea) lunei adunate.

— E vre-o pedeapsă de cap? ¹⁾ Țiea Tănasă Cavaful, către Iordache, turnătorul de clopote, cel cu prăvălia de sub Dealul-Mitropoliei, în Țigănie.

— Ba, nu, jupâne, răspunde acesta. Am aflat de la un comișel de la grajdurile P. S. Mitropolit, că aũ să «rumânească» astă-Ți, în fața temniței, pe un nemernic, care a jăfuit județul Vâlcei și a săvârșit multe nelegiuiiri.

În acel moment poarta temniței se deschise și o ceată de armășei scoase în veleag pe Frangolea. Un crainic urcându-se pe o masă de zaraf citi apoi otărîrea lui Vodă, dată erî în Divan. Găsindu-se vinovat acest arendaș jăfuitor, că «împotriva legei și omenirei» aũ supus oameni slobodî la robie, M. Sa Vodă cu Divanul îl osândește a i se stinge mai întâiũ numele de d-lui Vistier din arhondologhia țerei, apoi să fie «rumănit», adică îmbrăcat în haine țărănești și să se arđă în piața, în fața lui, toate zapisele de robie adunate în Răsaga și la Popești, de Tutungi-Bașa, trămisul lui Vodă.

— Să trăească M. Sa Vodă! strigară într'un glas miile de spectatori, când armașul mare aprinđend o lumîinare de ceară, puse foc la un teanc de hârtii aruncate jos la picioarele osânditului de către Tutungi-Bașa, omul lui Vodă.

— Iacă, oameni buni — se preface în scrum zapisele cu care nelegiuitul Frangolea a cumpărat ca robî oameni slobodî! ²⁾

O palalae mare se ridică o clipă din hâr-

1) Pedeapsă de cap, adică condamnare la moarte.

2) Această pedepsire este istorică, deși necunoscută istoricilor noștri. Veđi documentul în vol. XII a istoriei Rom. de V. A. U. pag. 481.

tile aprinse, apoi vîntul spulberă resturile încă incandescente ale actelor... Mulțimea, luminată de lucirea flăcărilor, comentează voioasă acest *autodafe*... Toți strigău :

— Trăiască M. S. Vodă.

Apoi două armășei desbrăcără de brâu și de antereu pe Frangolea, palid ca lumînarea de ceară din mânilor armașului și tremurînd de groază de-î sălta cocoșa, ca spatele unui arișu la capul căruia bați niște clește răsuna-toare. În rîsul, în chiotele, în hohotele a mii de oameni, armășei aruncară peste sacșirii roșii și peste cocoșa lui Frangolea un sucman țărănesc și pe cap îi puseră o căciulă de oae în locul fesului roșu..!

— Aferim; strigă marele armaș. Așa se cuvine boerilor mișei!

— Tio! ho! urla mulțimea.

— Da de ce batjocorește Vodă haina noastră țărănească, acoperînd cu ea asemenea stîrpi-tură? strigă indignat un țeran din mulțime.

— Cu adevărat; răspunde un altul...

Toba bate, crainicul suit pe masă iar vorbește către norod.

— Oamenii buni! nu numai la atîta se măr-ginește pedeapsa nelegiuitului: acum el va fi dus la Mitropolie, unde P. S. Mitropolit îl va cununa, făr' de voia lui, cu fata necinstită...

VI

Mulțimea merge după condamnat pînă în Dealul-Mitropoliei. Cu mare greutate pot armășei și o ceată de panduri și de beșlii să apere pe Frangolea de turbarea mulțimei.

Și pe când *alaiul* acesta de un nou fel se îndrumază spre Mitropolie, în trapezarul din locuința înaltului cap al bisericei lectorul meu ar fi putut afla pe însuși Mitropolitul stând de vorbă cu Maria lui Ralea și cu Profirița, fata ei. Aceasta ținea :

— Nu, Prea Sfinte Părinte, nu voi să mă mărit cu asemenea om... Dă-mi cu milostivire bine-cuvîntarea P. S. tale să mă duc la monăstire, unde să mă fac vrednică de a îmbrăca rasa de călugăriță...

Maria plîngea.

Profira era resignată și mîngăia pe maică-sa.

Când convoiul ajunsese în curtea Mitropoliei, armașul-mare intră la mitropolitul.

— L'am adus, Inalt Prea Sfinte, ținea el, introducînd pe Frangolea.

— O ! nu ! Inalt Prea Sfinte, strigă Profira, aruncîndu-se la picioarele Prelatului : nu, nu-l voi... Să iasă de aci!...

— Pitacul (porunca) lui Vodă este, adăogă armașul cel mare, ori să fie cununat cu fata, seau să fie dus la groapa Ocnei...

— Da, la Ocnă ! întrerupse Maria. Sunt acolo hoți de pungă... Acolo să meargă și hoții de cinste!...

* * *

Peste un pătrar de oră mulțimea se retrase satisfăcută cu șcirea, că fata n'a voit să ia de bărbat un așa parpalec și că Vodă l'a înfundat în Ocnă.

Iar Maria însoțea pe jalnica Profirița la monăstirea Viforita, unde din porunca Mitropoli-

tului, ea era primită ca soră, sub ascultarea maicei Starița.

— Uita-vei de lume, Profiro, îi ڏise maica starița... aci *viforele* vieței încetează.

Și plângea Profira, și plângea și mai nemângâiată maica sa Maria, luându-și ڏioa bună de despărțire de la nefericita ei fiică, ca să se întoarcă la Rasaga, unde Tudor și cu copilașii erau acum *oamenī slobodī*...

Slobodī?

Ironie a vorbelor!

Putea fi *slobod* un biet țeran învêluit de nevoi și cu cârciumarul *Mistopidis* continuând a jă-jui pe nefericiții țerani?

O JUDECATA

SUB

ȘTEFĂNIȚĂ LUPUL VODĂ

Lumea se îndrepta pe toate ulițele Iașilor în spre curtea domnească. De la biserica catolică până la poarta cea mare a Curței, ulița era ieșită de lume. Tot așa în Sf. Vinerea, din dreptul turnului Sfântului Nicolae domnesc, lumea mișuia spre poarta Curței. Și din podul Roș și din podul vechiu, tocmai din dreptul caselor răposatului Nestor Ureche și a Carvasaralei, lumea curgea gărlă întetită tot spre Curtea domnească. Pâlcuri, pâlcuri de târgoveți, boieri divaniți călări pe cai arăbești, fie-care cal prețuind cât o moșie; oșteni înzăoați; mitropolitul Sava în leagăn tras de 4 cai și cu câte un comișel călare, lângă oblonul leagănelui... par-că fie-cine se grăbea s'ajungă mai întîiu în fața Domniei.

Prăvăliașii priveau, de la tărăbile lor, această mișcare neobicinuită, printre cercurile împodobite cu colăcei împlețiți de cositori strălucitori, ori cu luminări de seă, sau printre sticlele pântecoase pline cu spirturi, vutce, viși-

natură, ori printre jerbiile de lână vopsite în felurimi de fețe bătătoare la ochi, când nu prin chenaruri de căldări, căldărușe, tingiri de toată mărimea aninate de josnicile coperișuri din fața prăvăliilor...

— Face Vodă astă-ți Divan mare, țice jupân Traistă-goală, către nevasta lui, care auzind zgomotul din stradă, alergase din odaia din dărătul dughenei în fața prăvăliei, să vadă ce se petrece.

— Divan mare? Da ce? este iar vr'o judecată?

— Apoi ce, nevastă, te supără să judece Vodă omenirea? De când Mătracuca, Domniū judecară noroadele... Ștefăniță Vodă o fi semănând cu tată-său Vasile Vodă... En veți, ăla era judecător cum mai drept numai Sântul Hristos de o fi, la judecata de apoi. Mări a băgat odată în temniță chiar pe frații lui după mamă și i-a ținut trei zile întregi de-a valma cu făcătorii de rele, ca să-i pedepsească pentru că nedreptățiseră pe un biet român de țeran...

Țeū așa, Paraschivo, să dea DumneȚeū să semene ca două ochi neciacări domnia lui Ștefăniță Vodă cu domnia de dreptate neștirbită a tată-ne-său... Ar fi halal de țeară! Că țicea Vodă Vasile Lupul; că la el nu încape hatâr, nici n'are trecere la el, în Divan, nici frați, nici fi, nici fice, ci numai la una sfînta dreptate se uită țintă...¹⁾

— Așa-î, jupân Traistă-goală — împleți-o-ar sfîntul DumneȚeū, țice în glumă și rîdînd un

¹⁾ «Non fratres, non filios, non filias curare, sed unam sollam justitiam» țice Bandinus. (pag. 103 a memoriului meu).

mușteriu, ținând a mână sangiaca plină de rachiu vechiu de tescovină, gata a o da pe gât; așa-i, da și Lupu Vodă prea îndesea osînda la moarte, că cu miile aū perit cei osîndiți să-și peardă capul...

— De asta așa e, fărtate Hațmațuchiū, ȃce negustorul, de cāt ce rēspuns dat-a el, Vodă-Lupul, boerilor, cari il rugaū să nu mai pedepseascā cu moarte țărănimea, cā o să rēmānā pustie țeara? — Chiar deacā jumātate din țeara Moldovei, — ȃcea Vodă, — ar peri, ca să-și ispășeascā faptele rele, el va fi mulțamit cā-i va rēmānea încăi sãnătoasā și de Doamne-ajutā cea-l-altā jumētate de țearā... Pāi ce? Nu era bine sub Vasile-Vodă, cā putea omul cālētori în toatā țeara, în puterea nopței negre, acoperit de giuvaericele și cu punga doldora de bani, fārā de grije de hoți?

— Halal Domnie! nu ca cele ale urmașilor sēi, a lui Ștefan Gheorghiuță și a neguțitorului Gheorghe Ghica, adaoge a ȃce un mușteriu, care își ungea cizmele de iuft cu pāmātuful de păcurā din putina îngropatā în fața gārliciului pivniței prāvāliei...

— Numai nu prea sunt semne bune nici de la domnia cea nouā a feciorului lui Vasile-Vodă... Cā se prea desmeardā în bunātāți cu boerimea lui, și nu vede de pēsurile țerei!... șopti jupân Traistā-goalā.

— Ci-cā toatā ȃia joacā zaruri și cārți leșești cu Spātarul Neculai Milescu... Meșter de tot boerul āsta: dupā ce a ținut hangul la domniile lui Ștefan Gheorghiuță și a lui Gh. Ghica, iaca e mare și tare și pe lāngā Ștefāniță-

Vodă... Adevărat *îmbunătorii* (curtezan) domnesc).

* * *

În Spătăria cea mare a Curței soseaū mereū boerii divaniți. Iată Mitropolitul Sava împreună cu Dosofteiū episcop de Roman, Teofan episcop de Rădăuți, Serafim episcop de Huși, marele logofet Cehan Racovița, Toma Cantacuzino marele Vornic al Țerei de jos, Dabija marele vornic al Țerei de sus, Ilie Șeptilici Hatman și părcălabul Sucevei, Miron Costin Staroste, Costea Moțoc mare Spătar, marele Vistier Iordache și Nicolai Mogâldea paharnicul și alți mulți boeri *halea* (în activitate) și *paia* (foști).

Toți sfetnicii luară loc fie-care la scaunul ce-i este hotărît. Sala Spătăriei îmbrăcată în covoare aurite de Persia. În fund este tronul. La dreapta scaunul înalt pentru mitropolitul țerei. De asupra tronului, pe părăți, în partea răsăritului, un bogat iconostas cu multe icoane mari și mici ferecate în argint, înaintea cărora ard 3 candelile mari făurite de argintarul Curței, Panaite Ziga, al de face minunate zarfuri pentru ceștile de cafea de și se par flori de ghiață după ferestre iarna și horbote venetice.

Acum toți boerii divaniști și-au luat locurile hotărîte. Prea sfinția sa Mitropolitul, înconjurat de cler, încă stă pe scaunul său de a dreapta tronului. Iată că 3 postelniceî cu bastoane de argint poleite în mână intră pe ușa din fund. Boerimea se ridică în picioare, că acești 3 postelniceî vestesc sosirea lui Vodă. Marele Spătar urmează purtând buzduganul; al douilea și al

treilea Spătar poartă gladiul și spada și iaș loc la dreapta și la stânga tronului. Cinci-șeci de arcași se pun în linie în dărătul lui, ca un craiș nou, la dreapta și la stânga. Pășesc după dinșii 12 copii de casă în haine roșii. Apoi 30 de scutași cu scuturi aurite, de statură foarte înaltă, îmbrăcați în haine prețioase tot de culoare roșie. M. Sa Vodă poartă contășul cu nasturi de nestimate al tată-său Vasile Lupu, nasturi cari au costat peste o sută de mii de galbeni. Vodă seamănă bine cu tată-său: e de o statură mijlocie, cu fața brună, temperând culoarea rumenă și gălbue, sprincene negre, fruntea înaltă, nasul cam coroetic, buzele ușurel întredeschise, mustața și barba neagră, fața blândă.

În urma lui Vodă pășesc alți oșteni purtători de scuturi, mândru îmbrăcați și de la ușile spătăriei prin coridoare și până în curtea palatului oaste înșiruite până la 2000 de oameni¹.)

Vodă se urcă pe tron răspundând la salutul profund al boerilor divaniți, cu un semn din mână îndemnându-i să-și ia locurile. Marele Logofet Racoviță Cehan pășește la locul hotărât lui, în fața tronului, la stânga, iar Postelnicul depune pe o măsuță în fața lui Vodă buzduganul strălucitor de petre scumpe.

Acum, la porunca Domnitorului se introduce între mai mulți fuștași, în frunte pășind marele Armaș, vinovatul, care este să fie judecat de Divanul domnesc.

Acesta nu e un om de rînd, ci însuși boerul Milescu, prietenul cel mai bun, până în zilele trecute, a lui M. Sa Vodă, om foarte în-

1) Descriere întemeiată pe Bandinus.

vătăat, ca și care nu sunt mulți în țara Moldovei, că știe latinește, italienește, leșește, turcește, moschicește și mai ales grecește mai bine de cât însuși patriarhul de la Constantinopol. E boer bogat, cu moșii în județul Vaslui. E frumos de se uită cu drag lumea la el. Insuși M. Sa Doamna lui Vasile Lupu și Domnița Ruxandra nu se puteau opri odinioară de a privi fața frumoasă a boerului Milescu, când venia la petrecerile Curții domnești și era abia flăcăuandru.

Cu bogățiile sale, cu mintea sa deșteaptă și împodobită de învățături, boerul Neculai Milescu se bucura și sub Ștefăniță-Vodă de laude obștești. Cuvântul lui era băgat în seamă de aproape nu numai de boerii cei mici, ci și de cei mari, chiar de cei mai mari la treapta de cât el. Răzgăiat de soartă ast-fel, ce-î dete în gând lui Milescu? Adică de ce nu s'ar face el Domn? Ce-î lipsește, mă rog? Cu ce-l întrece pe el Ștefăniță-Vodă? Numai doară cu nasturii cei de briliante ai tatălui său!...

Și când odată te-a furat un gând rău, greu este să nu cași din greșală în greșală, până te afunzi. Boerul Neculai Milescu nu se mărgini să-și facă nume bun în țeară, să âmble cu pohodnici la leagăn aurit ca Vodă, să-și împodobească curțile pe întrecute cu M. Sa, să-și facă oameni de casă droae și nu din cei de rînd, ci tot din boerinași, din neamuri, așa că de câte ori Milescu eșia la preâmbulare, pe unde trecea i se închina lumea mai dihai de cât lui Măria Sa Vodă.

Ce se gândi Milescu? Deacă aș putea să ridic asupra tînerului Domn Ștefăniță Vodă vre-o

țeară vecină, de ce n'aș isbuti să mă fac eu Domn? Și tocmai era în țeara Leșească Constantin Vodă cel bētrân Basarab. Deacă l'aș asmuți pe el împotriva lui Ștefăniță Lupul?

De la gând la faptă nu-i departe. De cât, om isteț, Milescu așa cugetă, că nici chiar de i-ar fi frate omul ce va să trimiță cu cărți tainice la Constantin Basarab, nu e bine să i le dea pe mână și deci puse un meșter timplar să-i facă un baston găurit înăuntru ca o teacă de sabie. Când bastonul fu gata și frumos împodobit pe din afară, Milescu, în taina nopței, scrise răvaș cu multă îndemnare la Domnia Moldovei și-l băgă în gaura bastonului, închidându-l sus cu mănunchiū scump de argint.

Apoi chiamă pe Ghinea, neguțătorul cel bogat, și-i dīse: «Jupân Ghinea, mai erī-alaltăeri vėduși că ți-am stat de ajutor în judecata ce avuși cu Andreăș, nepotul răposatului mitropolit Varlaam și M. Sa Vodă, după sfatul meu, te făcu stăpân pe casele lui Andreăș. Acum e rīndul d-tale să-mī faci o slujbă: să trimiți cu neguțător de încredere bastonul acesta ce dăruesc eu M. Sale lui Constantin Vodă Basarab și să i'l încredințeze cu hârtiuța aceasta.» Ghinea primi bucuros. Cum să nu facă așa de puțină slujbă unui boier, care de dimineața până seara era nedespărțit de M. Sa Vodă?

Pe hârtie era scrise patru vorbe. O fi vr'un descântec, gândi Ghinea, neputând să le 'nțeleagă. Dar tocmai pentru că nu le 'nțelese, până să se pregătească de plecare omul lui Ghinea, spre țeara leșească, hârtia cu cele patru vorbe trecusă din mână 'n mână. Poiană, vestitul diac de taină a lui M. Sa Vodă, ceti

vorbele, cari erau vorbe latinești : « *In hoc signo vinces* ¹⁾ » și cum era un cărturar bun, își aduse aminte de un baston cu tainiță, trimis altă dată, în vremea republicei Rimului (Romei).

— Nu-î lucru curat, zise Poiană.

Diavolul nu face monăstiri și omului cu gând rău i se înfundă. Poiană, care nu avea la inimă pe boerul Milescu de mai multă vreme, duse hârtia și bastonul lui Ștefăniță Vodă. Acesta, după sfatul lui Poiană, cercetă mai de aproape bastonul și dete peste cartea ascunsă, scrisă cu mâna lui de Milescu, către Constantin Vodă Basarab, cel care fusese isgonit din domnia țerei muntenești la 1658, de-î urmă Mihnea.

Și iată pentru ce astăzi Milescu este dat de Vodă în judecata Divanului.

* * *

Marele Postelnic citi din porunca lui Vodă scrisoarea lui Milescu în auzul Divanului. Toți boerii rămaseră uimiți de fapta aceluia care era socotit de lume cel mai bun prieten a lui Vodă.

— Ce ai de întâmpinat — fiule? întrebă pe Milescu, Mitropolitul Sava.

Milescu tace.

— Ci dă-ți răspunsul înaintea dreptăței, boerule, adaogă a dice marele Logofet Racoviță.

Ce să răspundă jupân Milescu, când, negru pe alb, cu chiar mâna lui era veghiată trădarea domniei?

— Omul greșește, iar Domnul se milostivește

---

¹⁾ In acest semn vei învinge

ține Mitropolitul lui Vodă, vedând tăcerea îndărătnică a lui Milescu.

— Osândă! osândă! cinștiți boeri ai domniei mele, exclamă Ștefăniță Lupu. Fie-care după faptele sale. Osânda pentru cel care a viclenit, hăinindu-se de domnia mea!

— Osândă celor căduți în viclenie! ține și marele Logofăt.

O clipă de tăcere adâncă se face în Divan.

Neculaï Milescu ridică capul și privește roată pe boeri, par'că le-ar fi aruncat o desfidere.

Dar marele Logofăt, care a luat porunca domnitorului, strigă fustașilor în mijlocul cărora fusese adus Milescu din temnița de jos a curții: «Duceți înapoi pe vinovat în temniță».

Domnitorul amintindu-și de buna cătare în care Milescu fusese la curtea domnească și de prietenia strînsă dintre el cu boerul vinovat, avu un moment de milă și-l scuti de a auți însuși rostirea osândeï de către Divan.

— Orb norocul la suiș și lunecos la stare pe loc! ține Milescu îndepărtându-se între ostași.

* * *

Până în seară se lăți în tot orașul vestea osândirei boerului N. Milescu de către Divanul domnesc. Prin băcăniï, prin cărciumi, pe la scaunele de măcelării, dar mai ales în bărbieria lui jupân Titirez, bărbier-bașa, omul curții, se vorbea numai de această osândă.

— Da, jupâne Titirez, Milescu a fost osîndit după fapta lui, ține boerul fost Postelnic-mare Andronic, pe care 'l spăla la cap meșterul.

Boerul Andronic, omul credincios al lui Va-

sile Lupu, fusese nu de mult răsplătit de Ștefăniță-Vodă cu moșia Bogdăneșcii, pe Trotuș, moșie de care Ștefăniță-Vodă deposedase pe Gheorghiuța Ștefan, trădătorul Domniei lui Vasile Lupu.

Jupân Titirez, bărbier-bașa, n'avea mușterii de rînd, ci numai protipendadă, și pe neguțătorii chiaburii.

— Va să ȃică, boerule, o să-ȃ taie capul? întrebă Titirez, clăbucind cu săpun turcesc mirositor a odogaci, p rul fostului mare Postelnic.

— Nu, f rtate Titirez, capul nu  i-l perde, că nu-ȃ os nda numai de viclenie  i de hainia de Domn. Cine  mbl  după Domnie are pedeapsă mai cumplită : ȃ se taie nasul, ca să fie *insemnat*, că de omul *insemnat* fuge  i dracu, necum țeara nu 'l-ar primi vre-odată la domnie.

— Ce păcat, ȃice nevasta lui Titirez, aduc nd un vas de le ie proaspătă, pentru nouii mușterii de l utori. Ce păcat un nas a a de frumos.

Nu auȃeai ȃn toate părțile de c t vorbe ca cele de la b rbieria lui Titirez.

Lumea se gr madi de dimineață p n  ȃn seară  i a doua ȃi după judecată prin ȃmprejurimele Curții domneșci. B eții se urc u pe casele tupilate din Sf. Vinerea, ba  i pe bolțile din fața caselor lui Miron Costin, doar vor vedea c nd vor duce pe boierul Milescu să-ȃ taie nasul. Femeile se dădeau ȃn vorbă cu oștenii de streaj  la poarta curții, să afle c te ceva despre bietul boier os ndit. Celor frumoase oștenii *prujitori* (glumeți) le spuneau căi verȃi pe păreți, prăpăstii să-ȃ faci cruce  i lungeau vorba ca să-ȃ lungească căutătura asupra lor, iar celor

urite le răspundeaŭ cu un «*sictir*» turcesc. Nu-ŭ treaba voastră; la mătură! la oala cu borș!

*
*   *
*

Și pe când întregul tîrg ținea să știe când și cum și cine o să taie nasul boierului Milescu, în temnița Curții, chirurgul Gonfalonî, genovez, medicul Curții, din porunca domnitorului, pusă pe anaforaoa (raportul) Divanului, care constatase viclenia lui Milescu, era introdus de marele Armaș, însoțit de al 2-lea Armaș și de o ciată de armășei, în chilia unde nenorocitul boier aștepta cu grijă să i se împărtășească osînda la moarte.

— S'a sfîrșit, gîndi Milescu, vîdînd pe marele Armaș cu ceata lui.

— Boierule Spătar, fii cu inima vitează, ȕice marele Armaș.

Divanul domnesc te-a osîndit...

— La moarte? Bucuros.

— Nu boierule, osînda d-tale este mai mică... Iată gerahul (chirurgul) lui M. S. Vodă. Are poruncă să te *însemneze* cum se *înseamnă* cei cari âmbă după domnie.

— Să mă însemneze? Nu! Voiŭ mai bine să mor, strigă cu groază Milescu.

Doctorul grăește în limba lui italiană cu glas mîngăitor, nenorocitului boier, și-l asigură că-i va tăia atît de puțînă pîrticică din nas, că deacă neîntârȕiat se va duce la Beciŭ (Viena) ori și la Varșovia, va găsi gerahî în stare să 'l dreagă așa de bine că abia se va cunoașce... Tot mai bine cu viață și cu semn la nas de cît prada viermilor din negrul pămînt. Sunt oameni cîrni

din naștere și o duc bine, ba se însoară cu fete frumoase... Are boierul Milescu avere destulă, ca lumea să-i stea la genunchi de și cu nasul tăiat.

Și câte și mai câte nu înșiră Gonfaloni cu duioșie.

Operațiunea oribilă se făcu. Pe o tipsie de argint Armașul mare duse bucățica de nas s'o vadă M. Sa Vodă. ²⁾ Se întâmplase să fie la curte mai multe jupânese de ale boierilor divaniți. Frumoasa soție a Logofetului Racoviță Cehan leșină. Nu de geaba lumea rea șoptise, că boierul Milescu avea trecere pe lângă femeile boierilor.

Când pe cer se urcase sus cloșca cu puî, leagănul cu roți aurite, care gândea Milescu că 'l va duce ca Domn la Sf. Neculai domnesc, cu pohodnici înainte, «cu buzdugane și cu paloșe, cu soltare tot de argint. la cai», se opri de astă dată, numai cu două cai, la poarta din dosul curții domnești și primea, din temniță, pe stăpânul seî, boierul Milescu. Imbrobodit la cap de nu i se vedeau de cât ochii, el plecă din țeară spre Polonia, liber, dar «cu nasul tăiat».

Și de atunci, mai mult de cât ori când, se lăți dicătoarea: «*Ia tăiat nasul!*» pentru a designa la figurat un om care a fost împedicat de a realiza o aspirațiune care «*nu era de nasul lui*».

---

²⁾ Neculcea pretinde că însuși Vodă a tăiat cu iataganul nasul lui Milescu. Am preferit versiunea de sus, care se potrivește mai bine cu caracterul lui Ștefăniță Vodă, de om tânăr, desmierdat și inimos.

ANA DIN SĂCELE

Cu mari greutate și putu răsbi boerul Atanasie Bălăceanu în 1821 peste munți în Ardeal ca să scape de vâlmășagul răzmeriței, de Ipsilante și ai lui, și de pandurii lui Tudor.

Intr'o seară din luna lui Iunie 1821, chervanele, — care duceau tot ce putuse scăpa de jaf din averea sa, boerul Atanasie Bălăceanu, — nu mai puteau înainta, căzuți fiind caii mocănești ce le trăgeau. Ori cât ar fi dorit boerul să-și urmeze drumul, să ajungă la Brașov, chervanele cu chișu cu vai abia ajunseră în Săcele.

— Boerule, să rămânem pe noapte aci în Săcele, că de geaba bat caii, ei nu mai pot face un pas măcar.

Ce să facă? rămase boerul cu cucoana Săftica, cu fiu-său Iancu, un băețan frumos de 18 ani și cu tot argalicul ce împlăea un al douălea chervan, în Săcele, și trase în gazdă la Vasiu Bordiloiu, un țeran moșnean, bogat în turme de oi, care vara le pășcea prin munții Prahovei și cunoștea din nume pe boerii mari ai țerei muntenești.

— Bucuroși la oaspeți? întrebă boerul Bălăceanu pe jupâneasa Nuța, soția lui Bordiloiu,

care eși înaintea chervanului poposit la treptele târnațului din fața casei.

Nuța care ȕilnic vedea trecând chervane cu boeri emigrați din țeară, înțelese cu cine are a face și răspuse: Bucuros poftim, cu ce o da Dumneșeu!

Și strigă Nuța: Anico, Anico, vino fată hăi, de ajută și tu la boeri.

Anica, fata Nuței, sosi în pragul casei. Era o copilă de vre-o 15 ani, de o frumusețe uimitoare. De unde și boerul și cucoana și tinărul lor fiu Iancu ajutau la descărcarea chervanelor, cît vedoră pe Anica în pragul ușei, rămaseră cu toți ca buimăciți.

— Ce frumoasă fată, ȕise cucoana.

— Frumuseța rară, adăogă boerul.

Numai Iancușor gîndi, fără să spună, impresiunea primită. Toți continuară cu descărcarea, iar ochii tinărului boer urmau fata ca sateleți planeta.

*

De la sosirea boerului Bălăceanu în gazdă la Bordiloiu trecuseră mai multe ȕile. În loc de a pleca a doua ȕi spre Brașov împreună cu toată familia, se duse acolo numai el, cu gînd să găsească mai întii gazdă în oraș, căci i se spuse de părintele Onofrei, parohul din sat din Săcele, că Brașovul e plin ca o rodie de boieri și de neguțători fugiți din țeara românească, de nu găsești cameră unde să odihnești măcar o noapte.

Cucoana Săftica Bălăceanu rămase împreună cu junele ei cocon singuri, în Săcele, în grija Nuței și a fiicei sale, frumoasa Anica.

În primele zile Iancu își făcea mereu treabă pe la bucătărie, unde Anica, cu mânecele cămășei suflecate, lăsînd să se vadă niște brațe albe de o înfățișare invidiabilă pentru o Veneră, ajuta pe maică-sa la gătitul ospățului pentru musafiri. Ba-i trebuia cucoanei apă caldă, ba un pahar de apă rece, ba lui Iancu îi lipsea un nasture la haină... Pricină găsea Iancu ca să nu priceapă Nuța de ce atîtea ămblete a cuconașului prin bucătărie.

Dar Anica simțea fața rumenindu-i-se de cîte ori tînărul de ea se apropia, ca să-i ceară vre-un serviciu. Ea pleca ochii și împlinea cererea băiatului, care îi dicea: «Nu te grăbi, te rog, că pot aștepta».

Tînărul se codea doar o mai întîrșia fata să-l servească, ca mai mult timp, cu coada ochiului s'o urmărească și cu privirea s'o mîngîie, cu inima încălzită de o simțire lui încă necunoscută.

*

Intr'o seară pe cînd cucoana Săftica era dusă însoțită de Nuța în capul satului, la părintele Onofrei, Iancu stătea în fundul livezei, sub un nuc bătrîn, de vorbă cu Anica. El ședea pe o laviță albă, iar Anica în picioare lîngă dînsul ținînd sau lăsînd să-i țină tînărul strîns mîna ei.

Razele lunii strecurându-se prin frunzișul nucului, făcea ca o aoreolă pe capul fetei și desemna conturnul virginal al peptului ei palpitînd mai răpede decît altă dată, sub bondița înflorită.

— Da, Anicuța, îmi ești dragă. Te iubesc mai mult de cît pe mama și pe tata.

Cu obrajiî înflăcărați și ochii pironiți în jos, fetița asculta vorbele tînarului și ca «*Mărioara florioara, zîna munților și a codrilor*» din poveste acum sta și iar nu sta... și-î plăcea graiul înfocat și par'că nu voia să'l asculte și tînarul înainte de ce ea să-și dea seamă, așeza fetița lingă el și de lingă el pe genuchi, și o sărutare lungă răsună sub nuc în momentul cînd o privighetoare guralie cînta pe vîrfurile pomului, coperind cu cîntecul ei sgomotul sărutatului

*

Peste cite-va zile boerul se întoarce din Brașov. Găsise gazdă și acum a doua zi avea să se ridice cu toată familia și pojiția (bagajul) să apuce calea orașului.

Cît auzi Iancu de plecare îi veni rău. Cucoana Săftica îl vedu îngălbîninindu-se și gata de a cădea.

— Anică, Anică, un pahar cu apă, strigă ea, sărind să ajute și să sprijine pe fiul său.

Anica intră cu apa și cît vedu pe Iancu palid și răzimat de umărul mamei lui, scăpă paharul cu tava și se simți și ea ca trăsniță.

Cucoana Săftica se uită la fată, apoi la băiat, și iar la fată și-și dîse în gând: «Am înțeles»!

Cu toată graba boerului, cucoana Săftica, care iubea pe Iancu ca pe cel mai scump odor al ei, întârzie plecarea.

Cum era să plece la drum cu băiatul bolnav?

Și în adevăr, băiatul se culcă în pat. Era cuprins de friguri și minune, de friguri acum zăcea și Anica. Ba ea cu toată boala ce o cuprinsese, își făcea mereu treaba prin camera

unde era culcat tînărul sub grija mamei sale. Ba să-î aducă apă, ba să întrebe pe cucoana Săftica de nu-î trebuie tînărului ceva.

*

— Dragă Nuță, dă-ne pe fiica d-tale, să ne fie de ajutor în ale casei la Brașov, cît vom sta pe acolo, țice cucona Safta femeii lui Bordiloiu, care era la muntele Omul cu turmele.

Nuța care nu băgase de seamă la schimbarea sufletească a fetei, întîmpină numai, că fata-î bolnavă de vre-o două țile și nici nu prea se pricepe dînsa la slujbă boerească.

— O învêța, că nu-î vre-o greutate și cît pentru boală, cum vom ajunge la Brașov, o să-î treacă cu doctoriile ce-î vom da.

*

Cît auți Iancușor că pe Anica o ia maică-sa în casă la Brașov, numai ce-î trecură frigurile și sări din pat sănătos tun.

Și Anica acum încă era sănătoasă.

— Lasă mamă, că mă simt bine. Am mîncat niște mere verți din livadă și niște cucoși de prune.... Mă-a trecut.

— Dar tu, fată, ce știi din ale caselor boerești? Am auțit că boerii cari sunt așa de buni cînd îi ai în gazdă, sunt cam iuți și nemilostivi, cu slugile lor de a casă, și apoi tu ești fată cinstită de moșnean și la Brașov sunt fel de fel de oameni.

— Lasă mamă, că știu eu să mă păzesc!

*

A doua și cele două chervane plecău din curtea lui Bordiloiu în faptul țilei. Anica luă și densa loc în chervanul argalicului.

Iancu nu se sui în chervan cu tată-său și cu maică-sa, tot codindu-se că are treabă, că a uitat câte-ceva în casă până ce vădu aședată în chervan fetița; ba încă, cu pricină că are să vadă de i s'a pus în acel chervan o pușcă a lui, se duse s'o caute.

— Stai bine, Anică dragă? întrebă el încet, dar totuși destul de tare ca cei-l-alți servitori să audă și să-și facă între ei semne cu coada ochiului.

*

Dragostea purdalnica nu întrebă de ești boer ori țeran, împărat ori țigan, când se leagă de capul omului.

Dragostea Anichii pentru Iancu și a acestuia pentru fata lui moș Bordiloiu nu mai avu hotare. Ei își jurau unul altuia, cum că

«Pân la moarte,
Dragostea lor toată...»

ei și-o vor păstra...

Și și-o păstrău de acum un an întreg.

Numai boerul Bălăcenu, cât simți că fiul său s'a *îngurluit* cu o fată de țeran, pe loc otări, să pue capăt la o faptă necuviincioasă ca aceasta, necuviincioasă pentru «*evghemoniconul boeresc*». Atât numai, că prea târziu se deșteptă boerul.

Acum se duse la magistratul orașului și avu la acela trecere vorba lui. Magistratul hotări să fie întoarsă fata la părinții ei în Săcele.

— Nu ți-e rușine obrazului, dișe boerul lui Iancu, întorcându-se a casă de la magistratul,

să te îngurleuești cu o țerancă? Las că am aședat-o eū la zabetul de aici! O s'o ridice peste un ceas s'o trămită, nu la mama ei, ci într'un sat departe de aici.

— Mă-e dragă, babacă...

— Las că ți-o mai fi dragă și alta... vr'o fată de boer... sunt destule.

*

În ziua următoare dis de dimineață, când veni trămisul magistratului să ridice pe Anica, află-î urma! Anica nicăierea... Boerul turba rugând pe magistrat să trimită om la Săcele, c'o fi a casă la maică-sa. Nu că doar voia boerul alt-ceva decât să nu mai fie fata în calea lui Iancu. Apoi de s'o fi dus la Săcele, numai ce-o să veți că și Iancu se duce într'acolo.

— Frate,—strigă de-odată cu glas sugrumat de mișcarea sufletească, cucoana Săftica, din camera de alături,—frate, Iancușor nu-î în pat și hainele nu-î sunt în casă... O fi fugit cu fata țeranului.

— Nu vă spuneam eū? ȃice boerul către oamenii magistratului.

*

La Săcele trămișii magistratului nu găsiră pe cei două tineri. Când Nuța află de la ei cele întâmpalte se luă cu mânele de cap și se boci nemângăiată, iar părintele Onofreiu o muștra zicând: Nu ți-am spus să nu dai fata la slujbă în casă de boer?

Așteptară cucoana Săftica, și dēnsa în lacrimi și boerul seū cu grija la inimă, o ȃi, două, trei, o septēmână să se întoarcă Iancușor a casă.

Zadarnică așteptare, și nici-o veste despre dânsul.

Intre aceste, boerii din Brașov primiră veste bună din București. Poarta orînduise Domn pământean, alegînd pe Gr. D. Ghica, dintre boerii trimiși de țeară la Constantinopole, după cererea Sultanului. Noul Domnitor sosise în București și se grăbise a trimite cărți de mângâere pentru boerii pribegii și-i rechiamă la București. Câți-va din ei, mai ales cei cărora le părea rău că n'aŭ prins ei domnia, nu voriră să se întoarcă din pribegie. Bălăceanu însă, care avea bună credință, că de va fi dintre cei dintîi întorși la București va căpăta scaun înalt în Divanul țerei, se hotărî să plece de la Brașov, luând calea spre patrie. Ce să mai aștepte întoarcerea lui Iancu, ori barem ca autoritățile din Brașov să afle de urma lui? S'o fi dus de-a dreptul în țeară.

*

Intr'o dimineață din luna Octombrie a anului 1822 bătrînul călugăr Pahomie starețul de la schitul Peștera de pe Ialomița, se dusesese să taie ceva lemne în pădurea seculară din apropiere, că frigul se făcuse foarte simțit.

La vr'o sută de pași de la peșteră, bătrînul aude glas de om gemînd... Ce să fie? Prin ceața deasă și rece a dimineții, ochii slăbiți ai călugărului nu pot deosebi nimic. El se îndreaptă în partea de unde venea glasul, silit să treacă mai mult pe petre lunecoase Ialomița în sus spre obîrșia ei. La poalele unei stînci uriașe care făcea scorbura ca un cort, pe malul apei, Pahomie află îmbrățișați, dar a-

proape fără de simțire, pe cei două nenorociți copii, pe Iancu și Anica. Cu ajutorul altor doi călugări ei fură duși la mănăstire și în chilia bătrânului Pahomie, la un foc care pălpăia în vatră, membrele aproape degerate ale nenorociților copii se desmorțiră; ei reveniră la viața deplină și povestiră, cum de mai multe zile rătăciți de la casa părintească din Brașov — diceau ei — cu gând să se întoarcă în patrie la București, s'aũ furișat pe la graniță, mai jos de Bran... Dar li s'aũ sfârșit merindele, și pânea cumpărată în cale, și frigul mare de astă-noapte era să-i prăpădească deacă D-zeu nu trimetea înainte-le pe părintele Pahomie.

— Sunteți frați? întreabă călugărul. Și fără să aștepte răspuns adaogă: cu bună seamă frați, părinte Nectarie (era unul din cei doi călugări ce-l ajutase să transporte tinerii), că se iubesc ca bunii frați. Băiatul desbrăcase hăinuța lui ca să învelească pe soră-sa și-i ținea mânuțele într'ale lui, suflând, suflând în ele să le desghețe...

— Frați cu bună seamă? mai adaugă a întreabă călugărul, îndreptându-și privirea către Iancu.

Acesta căută duios la Anicuța și tăcu. Cum era să spună bătrânilor călugări ce fel de soră îi era Anicuța?

Al treilea călugăr răsturnă acum pe un fund alb, mirositor, de brad, o mămăliguță aurie fumegînd nouri parfumați și turnă în străchinii de Brașov lapte ferbinte.

— Aide copiii! mâncați, o să vă încălziți mai bine.

În ziua de Sf. Dumitru acelaș an 1822, părintele Pahomie întovărășind pe Iancu și Anica, băteau dis-de-dimineață în poarta unei curți boerești din podul Mogoșoavei de lângă hanul lui Filaret, acum Teatrul Național. Chelarul curții deschise poarta și cât vedu pe Iancu exclamă: Cuconașu! cuconașu Iancu!

Și dete busta la iatacul boerului.

Intr'o clipă boerul și cucoana Săftica erau eșiți întru întîmpinarea celor trei călători, intrați în sufragerie.

— Iancușor! strigă mama.

— Mișelule, exclamă boerul, — totuși apropiindu-l de peptul său.

După o minută de desmeticire, boerul bagă în seamă pe Anica:

— Dar tu ce cauți aci?

— Cum ce caută aci? soră-sa? întrebă părintele Pahomie, cari tocmai rămăsese uimit vedînd cum părinții îmbrățișează numai pe băiat, iar nu și pe fată.

— Afară! strigă boerul din nou. Cum? soră? E o țerancă din Săcele, care s'a «încărdoșit» cu băiatul meu. Afară țeranca!

— Babacă, îngină Iancu cădînd în genuchi. Mă-e dragă. Fără de ea nu pot trăi!

— Frate, șoptește cucoana Săftica înduioșată și cu glas rugător.

Biata Anică și ea căduse în genuchi acope-rindu-și cu mânele fața rușinată și îndurerată. Ea plîngea cu plîns înăbușit.

— Afară! Dați-o afară! urlă boerul către chelar și feciorul din casă.

— E păcat de D-zeu, boerule, ȳice călugărul înduioșat de nenorocirea copilei

Anica fu aşedată de bunul părinte Pahomie stareţul de la Peşteră, în mitocul din Bucureşti al maicelor de la Țigăneşti. Dînsul scrisese răvaş jupănesei Nuţa din Săcele, să vină să-şi caute de durerile sufletului, de biata Anicuţa. Şi veni într'o întinsoare sărmana mamă. Nu mai povestim dureroasa revedere între mamă şi fată, cum nu mai credem de trebuinţă să descriem scenele jalnice de la curtea boerului Bălăceanu, plîsetele neţinute în seamă ale lui Iancuşor, ameninţările că-şi face seamă de nu i s'o înapoia pe Anicuţa. Aşi! boerul pune două arnăuţi să stea Ți şi noapte pe lângă cuconaş.

— O plînge şi 'i-o trece! Şi apoi nici nu şcie unde se află acum Anica, chiar de ar cerca să fugă după ea. Aici nu-î la Braşov, unde e mai mare magistratul neamţ. La Bucureşti boerul e mai mare, că are scaun înalt în Divanul ţereî. Ba la urma urmei l'o înfunda boerul sub pază în vr'o monăstire până şi-o veni în simţire...

Totuşi Nuţa găsi un diac de Divan cu bun condei, cari, pe bani, îi alcătui o jalbă către M. S. Vodă Ghica, tânguindu-se cu vorbe amare, că tînerul boer Iancu Bălăceanu i-a înşelat şi necinstit fata şi că să-l silească Domnia a se ţinea de jurămintele, s'o ia de soţie, că şi Bordiloiu nu-î de neam de rînd: e moşnean de sute de ani, familie veche...

Anicuţa se ruga de mamă-sa să nu mai facă pricină, că-î mai mare ruşine:— dar ce şcie o fetiţă ca ea din ale lumii valuri?

M. S. Vodă rîndui jalba Nuţei în cercetarea P. S. Sale Episcopului de Buzău, vechil al Sf. Mitropolii. Păi, zadarnică nădejde punea biata Nuţa în dreptatea Vlădicăi celui mare de la

Buzău, că era văduv scaunul mitropoliei și Vlădica doar nu era să se strice cu boerul Bălăceanu, tocmai în prețuia alegerei de mitropolit! Judecata acestuia fu osînda sêrmaneî Anicuța și după judecată, la 9 Noembrie 1822, Divanul țerei puse capet dragostei lui Iancușor cu Anicuța, prin următoarea notă adresată Agenției Austriace din București :

«Din luminată poruncă prea înălțatului nostru Domn se face cunoscut cinstitei Agenții, că D-l Atanasie Bălăceanu avênd un copil nevrâstnic anume Iancu și din întâmplarea resvrătirei mergênd și el în Săcele în gazdă la un Văsiiu Bordiloiu și acel Văsiiu avea o fică anume Ana, care încârdoșindu-se cu Iancu, mult necaz a tras tată-sêu și cu ajutorul dregătorilor de acolo l'au depărtat de acea fată, și el ascunđându-se n'au putut să-l aducă; în urmă viind Iancu, fata și mama ei aici, s'au cercetat de prea sfinția Episcopul de Buzău, vechilul sf. mitropolii și s'au găsit, că această urmare nu este primită bisericei, mai virtos *fiind copil nevrâstnic și fără de voia și blagoslovenia părinților*, de aceea prin luminată hotărîrea M. S. ce s'a dat, *Iancu s'a trimes la monăstire a-și veni în cunoșcința*, iar fata împreună cu mamă-sa prin cinstita Agenție, să se trămită înapoi la Săcele, căroră să li se dea de către Bălăceanu taleri 50 pentru cheltuiala drumului și alți taleri 250 zestre fetei(?!), spre a se mărita după starea ei acolo, ci să bine-voiască cinstita Agenție primind banii ce li se dă, ca să se trămită fata și mama ei la Săcele, de unde să nu fie slobodă a eși în țeară aici. Și să avem cinste a

a lua răspuns de primire și că s'aŭ pus în urmărire».

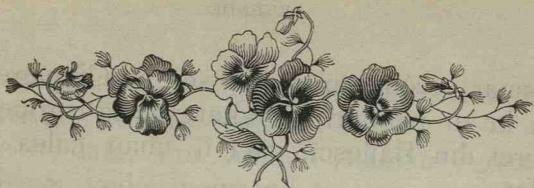
1822 Noembrie 9 (1).

Agentul austriac chiamă pe Nuța și pe Anica și le ordonă să plece din București, dându-le banii de la boerul Bălăceanu.

— Să și-î țină de comând, strigă în lacrimi Nuța, aruncând banii. D-zeu va purta de grijă pentru Anica mea!

1) Documentul se conservă la Archiva Statului.

N A Z A T !

Cât simțiră boerii craioveni, că Grigorie Dimitrie Ghica-Vodă părăsise Bucureșcii, temându-se de vre-un iuruș al turcilor, pe la începutul lui Maiu 1828, fugiră care încotr'o spre munți. Numai Solomon, Magheru și Ciupagea cu cetele lor de panduri, din cari mulți fuseseră ai lui Tudor, nu părăsiră Oltenia. Pe dată ce plecă generalul major Cneaz-Gorceacov, care fu primul muscal sosit în Oltenia, cu oșteni, în căruți de poștă, ca să ajungă la Craiova înainte de vre-un iuruș turcesc, cei trei căpitani români se pun sub comanda lui *Gorceacov*. Acesta este înlocuit însă la finele lui Iunie 1828 prin general-major Gheismar, care înaintează cu oștirea rusească spre Dunăre pentru a respinge pe turci, cari deja înaintaseră în Oltenia. Solomon, Magheru și Ciupagea, cu pandurii lor, făceau minuni de vitejie.

Turcii vidinlăi, sub căpetenia lui Ceapanoglu, nu mai puțin de 15.000 și cu o artilerie numeroasă și puternică, înaintaseră în Oltenia și își aședaseră puternica tabără în sat la Băileșci.

Gheismar, având în corpul său pe Ciupagea cu ceata lui de panduri, se hotărășce să isgonească pe turci din Băileșci, căci îi tăiau calea spre Calafat.

În dimineața zilei se împarte *votchi* din belșug la oșteni; se fac toate pregătirile obicinuite premergătoare bătăliei. Pandurii nu beau. Românul nu se bate cu capul ameuțit, el ține să aibă deplină conștința de făptuirile sale în luptă. Ciupagea e în mijlocul lor :

— «Mă băeți, le ȃice el, unde mă veți vedea, într'acolo să dați iuruș ! Greu e că nu pricepem comanda pe ruseșce, dar ca să răsbeșci tot înainte până la dușman, trebuie mai multă vitejie de cât comandă. Sunteți viteji voi și Dumneșeu nu vę părăseșce !»

*
* * *

Acum trâmbișele răsună, tunurile ruseșci aședate în baterii au deschis focul împotriva Băileșcilor. Grenadirii muscali, pîlcuři-pîlcuři, înaintează prin câmp d'a dreptul, fără drum, în spre sat. Ciupagea cu pandurii săi ocupă flancul drept al oștirea ruseșci. Sgomotul armelor este asurșitor. Fumul tunurilor și al pușcelor e luminat numai de focul fulgerător ce ese din arme.

Dar, turcii din Băileșci nu întârzie de a răsponde și ei cu cele 30 de tunuri ce au. Sub protecșiunea acestora, aședate pe o culme de lîngă sat, doboară, ca secera spicele, șirurile muscăleșci. Din sat ese întru întâmpinarea muscalilor oștirea turcească. Acum ei sunt față în față cu oștirea rusească ; încă câte-va sute de

pași și pușcele vor ajunge să bată, să împrăștie moartea în ambele oștiri.

De o dată, din ambele flancuri, generalul Gheismar vede înaintând în goana cailor cavaleria turcească.

— Suntem înconjurați, strigă Gheismar către ofițerii ruși de pe lângă el; suntem perduți!

La moment Gheismar oprește calul și dă comanda: *nazat! nazat!*

De la general până la cel din urmă prapurcic toți strigă: *nazat! nazat!*

Căpitan Ciupagea, aude și dânsul comanda *nazat!*

— Auziți voinicilor, generalul ne strigă: *La sat! La sat! La sat copii!*

Și fără a mai căta să deosibească prin nourii de praf cum oștirea rusească să pregătea să i-a fuga îndărăt, Ciupagea cu pandurii săi, într'un avânt nerezistibil, cu pas de goană, apucă înainte spre Băilești. Peste câte-va minute, înainte de ce cavaleria turcească să fi putut învêlui flancul drept muscălesc, pandurii isbeau pedestrirea turcă din fața satului. Comandantul turc e surprins de acest atac neașteptat; crede că în loc de a înconjura el pe muscal, din contră aceștia au înconjurat oastea turcească. Decî la rîndul său dă comanda de fugă îndărăt...

Gheismar, care a observat la timp mișcările pandurilor, trimete în goana calului ordonanța ca să strige lui Ciupagea *nazat!*

— Da, *la sat*, strigă viteazul căpitan.

Acum comandantul rus vede pe turci la rîndul lor dând îndărăt. El ordonă trâmbițașilor să sune semnalul de schimbare de front... Intr'o clipă soarta bătăliei e în mâna muscalilor. Ciupagea

ridică drapelul românesc în Băileșci de unde turcii au fugit, iar muscalii îi urmăresc dincolo de sat, pe când cavaleria turcească, care și ea primise ordin de retrocedare, nu se opri din goana cailor decât pe țărmii Dunărei...

Gheismar nu urmări departe pe turci, lipsit de cavalerie. Intors în sat, el chiamă pe Ciupagea.

— Când am ordonat *nazat*, țice generalul, n'ai înțeles comanda?

— Ba da, excelență, și am împrătașit-o pandurilor mei pe *limbă bună românească* strigându-le: *la sat! la sat!*

Prin intervențiunea unui ofițer care știa românește, se explică lui Gheismar talmăcirea dată de viteazul Ciupagea la *nazatul muscălesc*.

Gheismar rîse și luând după peptul unui ofițer crucea Vladimir, o puse pe peptul lui Ciupagea țicînd: Iată pentru talmăcirea românească a lui *nazat!*

PLUTA DOMNEASCĂ

I

Se întorceau cărăușii, cu poloboacele și antalele pline de vin nou, de la podgoriile din jurul Bacăului, tot pe malul Bistriței pe la Roznov spre Piatra.

Era dimineață de toamnă rece; — aburii din rîu copereau cu măramă subțire de mireasă lunca pe jumătate golită de frunze. Cărăușii erau la popas sub sălciile de la Budăile de apă rece.

Boii dejugați, slobodi, căutau iarbă care să le dea forță pentru drumul ce mai aveau de făcut. Boii or fi găsit sau nu câte-va fire, arse de brume, dar știu că în schimb cărăușii toată noaptea făcură chef la gura antalelor, bînd, după obicei, pentru toți și pentru toate, pentru vii, și pentru morți, și când nu mai avură nume de pomenit, făcură botezul resteiului, ca să aibă pricină de cumetrie și de dare de cep nou la vre-un alt butoiu.

Fedeleşul totuși, la urma urmei, se deșertă, trecînd pe sub buzele însetoșate ale cărăușilor,

carî adormiseră în jurul focurilor și ele mijind tot mai potolit până se stinseră.

Acum răcoarea vie a dimineții deșteptă pe cei mai subțiri în cojoace.

— Haide mă! sculați, mă! e ziuă albă și mai avem de furcă până la Peatra. Și de n'om ajunge la vremea hotărîtă de paharnicu domnesc, apoi vai de curelele noastre.

Intr'o clipă la strigătul acesta se deșteptară și cei mai somnoroși, adunară boii și înjugară.

De abia plecaseră de la Budăi, în apa cărora își răcoriseră fața aprinsă de vin, și iată că unul din cărauși aude, din spre Bistrița, țipete și larmă, strigăte de ajutor.

O fi românul greoiu la multe, dar când e să dea ajutor creștinului nu mai stă pe gânduri. Toți căraușii într'un suflet se îndreptară spre locul de unde venea alarma.

Priveliște groaznică:

O plută, cu cârma frîntă, încălecată pe o stîncă, era gata să se sfarme și să piară în volbure și în nahlapî să se înfunde cei de pe plută.

Și nu era pe plută numai oameni de rînd, ci și boerime.

Un tînăr boer ținea din răsputeri în capătul plutei, băgată în apă, să nu'i scapă din mîni, o frumoasă fată. Dar puterile lui slăbiau din ce în ce, căci cei doi plutași rămaseră cățarați pe stîncă de unde nu puteau face un pas măcar pe răpeșișul plutei care se înneca.

Valurile spălaseră tot de pe plută și tînărul boer nu mai avea afară din apă de cât capul și mînile. Cu una se ținea de un gînj care lega birnă de birnă, cu cea-l-altă susținea, d'asupra volburei, pe frumoasa fată.

Căraușii, la vederea spectacolului, se întrebară ce'i de făcut?

— Ce să fie, — dișe Nagăț, cel mai tînăr dintre ei; — faceți ca mine

Iși aruncă într'o clipă cojoacele, își fac o sfântă de cruce și se asvîrl cincî din ei în apa rece, înotând voinicește spre locul de des-nădejde.

Intr'o altă clipă Nagăț, urmat de Curcubeu, sunt lângă grupul ce se înneca. Ceî-l-alți trei aũ sosit la timp ca să ajute celor doi să tragă din volbură pe tînăra păreche, și o depun pe mal, ca să se întoarcă din nou în ajutorul plutașilor, să desfacă pluta de pe stîncă și s'o tragă la mal.

De la plutași aflare, cei cincî voinici, cum cei doi mântuiți de dênșii nu sunt oameni ori-cum. Erau înșiși fiica și fiul lui Ștefan Vodă cel Mare.

Care de care să aprinđă focuri, să usuce hainele domnești, care de care se întrebă ce'i de făcut pentru călătoria mai departe a tinerilor.

O a doua plută, în care era argalîcul curței se înnecase cu puțin mai la deal!... De acolo pluta domnească luată de șivoiu și cu cărmele frînte nu mai putu să fie oprită de cât când se isbi de ascuțita stîncă.

II

Ștefan Vodă cel Mare și Sant venise în 1498, Octombrie, la Peatra, să tîrnosească turnul Sf. Ioan.

Trăsese, cu toată curtea lui, la casele din nou zidite pentru îngrijitorul monăstirei, în apropiere de mărețul turn, care și pînă astă-đi, deși

schimonosit de restauratori, de măreția domniei lui Ștefan Vodă grăește.

Cu Măria Sa erau domnițele și Voevodul Bogdan.

Acum, mitropolitul și episcopii sfârșiseră de două zile toată parada bisericească și creștinii adunați de prin toate satele județului Camenei (Neamț), impleau rînduri rînduri minunata monăstire, ca să sărute icoana hramului (Sf. Ioan), apoi să admire mărețul turn. Așteptau în stoluri, pe la porțile monăstirei, doară doar vor zări mărețul chip al lui Ștefan Vodă.

Tinerii ca tinerii, zburdalnici și iubitori de lucruri noi:

-- Măria ta, taică dulce, ȕice domnița Elena, am vȕdut astă-ȕi un șir de plute scoborînd pe Bistrița. Ce minunată trebuie să fie călȕtoria pe plută, dă-ne voie să mergem până la Roznov.

Cum să refuzi o plăcere atȕt de nevinovată, când ești tată și ȕi se cere de fetița ta între două desmierdări?

Cu pitacul domnesc către starostele de che-restigii, cu pecetea mică, roșie, a lui Vodă, Domnița aleargă la Voevodul Bogdan, care îl trȕmite printr'un copil-de-casă la staroste, adăogȕnd că, încă astă-noapte, fiind lumină de lună plină, două plute să fie gata, plute de birne împodobite cu ramure de braȕi și cu pod de dulapȕ noi.

Măi încape vorbă? — încă înainte de ceasul hotȕrit, plutele erau gata, cu cȕte un rȕnd de plutași aleși pe sprinceană.

Personalul de serviciu se sui pe una din plute, însoțit de buciumași, surlași și trȕmbițași. Pe cea-l-altă plută luară loc numai Domnița și Voe-

vodul Bogdan, — și, în uralele tuturor celor de față, plutele alunecară, sub presiunea voinicilor cârmaci și răpede dispărură din vederea însoțitorilor, aușindu-se numai în soroace ȕiceri din bucium, aduse pe aripele vântului.

Măria Sa Ștefan Vodă, care și el venise la mal, se întoarse la egumenie, să-și cate de trebile domniei, că nu una, ci multe împresuraū, pe vremile acelea, pe stăpânitorii Moldovei.

Plutele înaintaū aurite de lumina lunei, cântările de pe cea din urmă nu încetaū de a stârni ecourile dealurilor păduroase. Din când în când păseri de noapte treceaū pe d'asupra plutelor și cârmaciū își făceaū cruce zicend :

— Doamne, apără-ne de rău! Auđi coabe!

Fără nici o grije, Domnița se lăsa cu totul cuprinsă de plăcerile plutirei și, în blănil sale de samur, nu simțea asprimea crescendă a răcorelei, fixând cu nesațiū privirea în tabelul mereū schimbător și mereū frumos ce se desfășura odată cu înaintarea plutei. In extazul ei, abia își mai aducea aminte, că lângă dînsa se găsea un frate iubit.

Acesta, la vârsta care era și cu educațiunea ce primise, vedea lucrurile și oamenii prin alți ochelari de cât Elena; el la alte se gândia... când, de odată pluta din urmă se sparge de un ascuțiș de stâncă. Strigătele, țipetele sunt zadarnice. Ce ajutor putea să mai dea douē tinere odrasle de Domn și doui plutași, cari nu puteaū părăsi cârma plutei domnești?

Domnița era adênc emoționată, dar Voevodul strigă :

— Inainte, Roznovul este aproape, le vom trămite ajutor de acolo.

Dar ceasul rău nu alege de-î Domn saŭ simplu muncitor acel pe care îl lovește.

Nu la mare distanță de la locul spargerei plutei servitorilor, se întâmplă sfărîmarea plutei domnești.

III

Nagăț, pe când cei-l-alți se întrebau ce-î de făcut cu Domnița și cu Bogdan Voevod, ajutat de alți două-trei, dau jos butea cu vin din carul seŭ și, aducând de pe la cărauși ce mai brumă de fin aveau pentru vite, gătește loc de ședut, comod pe cât se poate într'un car mocănesc și strigă căraușilor :

— Injuगाți, bre !

Apoi, îndeamnă pe Domnița și pe Voevod, să se urce în car :

— De, Măriile Voastre, nu-î leagăn domnesc cu roți aurite, dar să fiți Măriile Voastre sănătoși, și vă veți aminti odată cu plăcere, că ați călătorit câte-va ceasuri cum călătorește țeranul o viață întreagă.

— Isteț român, ȃice Domnița către fratele seŭ, cuibărindu-se cât puteau mai bine în carul mocanului.

Și Nagăț, deschidând șirul carelor căraușești pline cu poloboace de vin, se întoarse către Domnița și Voevod, își scoase căciula, și cu un ton glumeț ȃise :

— Mai bun vin am eŭ în car, decât toți cei-l-alți...

IV

Când era pe la amiaȃi, de se părea soarele un punct de foc pe turnul de la sf. Ioan, nu-

mai ce bātu la poarta monăstirei, cea despre Borzochian :

— Deschideți ! striga căraușul Nagăț, că sosește vinul domnesc !

Porțile se dădură în lături și unul după altul carele căraușești intrară în curtea monăstirei.

— Ce este ? întrebă Măria Sa Vodă, privind pe la fereastră.

În acel moment carul lui Nagăț ajunsese la scară și Vodă recunoscă în el pe copiii săi iubiți.

El descinse să-i primească. În câte-va clipe totul se lămură.

— Nagăț, — ȃice Vodă, — tu și ai tăi ați fost oameni vrednici. Pe tine și pe cei cari cu tine ați scăpat pe Domnița și pe Bogdan Voevod, vă fac răzeși. Lunca și sfoara de pământ din jurul ei, unde ați poposit astă-noapte, a voastră să fie, ocină în veci. Iar voi, cei cu poloboacele, răfuiți-vă cu pimnicerul Curței.

— Păi să veți, Măria Ta, hîtrul de Nagăț ne-a ȃis așa : Veniți și voi cu carele cu vin domnesc. Până s'o învechi al vostru de l'o putea bea de leac rumânul, veniți de gustați vin străvechiu, dătător de viață : să sărutăm mâna Măriei sale, ca bunți tovarăși ce-mi sunteți.

Și pe rînd sărutară mâna lui Vodă, iar Măria Sa Ștefan-cel-Mare și Sant ȃise :

— Deacă-i așa povestea, apoi cum voința mea este ca monăstirea ce am zidit și sfințit aci să nu rămână stingheră pe lume, ca a lui Alexandru Vodă, unchiul meu, vă dăruesc voue dealul Domniței Elena, de la coada Petricicăi până dincolo de Borzochian. Să vă faceți aședări pe el și să fiți tîrgoveți cinstiți ai Camenei (Petrei).

Descinđend din car, Domnița Elena întrebă pe Nagăț :

— Ești însurat ?

— Din cășlegile trecute, Măria Ta.

— Ia contășul ăsta cu blană scumpă și salba asta de nestimate și le du nevestei tale. Și când Dumneđeu vė va dărui un prunc, la mine să veniți să-i fiu nașă.

Bogdan Voevod împărți galbenii din punga sa, nu numai la mântuitorii lor, ci și la cei-l-alți țărani... ba nu, acum tērgoveți, đicēndu-le :

— La Peatra se chiamă aci, în limba moldovenească. Zid de peatră să fiți voi când dușmanul țerei va îndrăzni să răsbească într'acoace.

Și d'atunci în hrisoavele lui Ștefan Vodă, ispravnicii de Neamț, de care ținea Camena, erau pomeniți îndată după ai Suceavei și ai Hotinului.

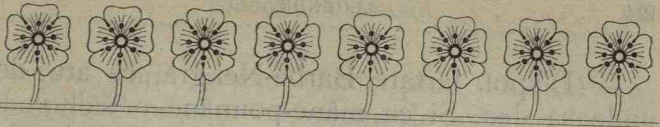
Numai ce sosi și starostele de cherestegii, care plângēnd đise lui Vodă :

— Măria Ta, am ales cele mai tari plute și dălcăuși neîntrecuți, dar când e ceasul rău, n'ai ce face. Oamenii Măriei tale cu toții sunt scăpați. Nu vor întârđia să sosească, dar ce mă fac eũ, sėrmanul, cu prețul plutelor, fiind strėine ?

— De când mare, la domnia lui Ștefan Vodă, a rămas păgubaș și nedreptățit un moldovean ?

Și cămărașul domnesc plăti îndoit prețul plutelor și căraușii descărcară vinul în pivnițele domnești, fără să li se țină în seamă măcar vinul ivosit cu botezul rēsteiului.

LOGODNĂ DOMNEASCĂ

I

Intr'o ȃi din luna Iunie 1677, pe c2mpia 2ntins2 a Cotrocenilor, des de dimineaȃ2 2ncepu a se aduna lume mult2 din Bucureȃci Ńi din toate satele vecine.

Pe la vremea toacei de vecernie, c2nd soarele mai stinchise din arȃtoarele lui s2rut2ri, 2ncepur2 a veni leag2nele boereȃci cu roȃi aurite. Sosesc, r2nd pe r2nd, marele vornic Mareȃ, marele Logofet Radu, marele Postelnic Ńerban, marele Sp2tar Dr2ghici Cantacuzen. Iac2 Ńi frumoasa jup2niȃ Epraxia, logofeteasa r2posatului Logof2t Radu Dudescu, cu t2nerul ei fiu, Radu.

— Uite, 2sta este Radu Creȃulescu, ȃice Pele-groas2, mai marele staroste de cavafi, c2tre ceata lui, care luase loc 2n jurul steagului breslei, 2n faȃa marelui podiȃ de lemn, ridicat 2nr'o parte a nem2rginitului c2mp.

— 2sta este Toma Radu N2sturel, adaog2 a ȃice Barb2-Neagr2, starostele cojocarilor subȃiri. Telegarii de la leag2n i-a cump2rat din Ţarigrad. Fie-care din ei face c2t o moȃie.

— D'apoi, fărtate Barbă-Neagră, că are de unde să dea. Și ca mâne-poi-mâne o să'l veți mai puternic și mai cu răsfăț la domnie de cât pe cum e Radu Crețulescu.

Când descinse, la locul rezervat, din trăsura sa, mult mai modestă de cât a tuturor boerilor, marele vornic Antonie, se făcu mare mișcare în mulțimea apropiată de estradă. Toată lumea cinstea pe bătrânul boer și măcar că el nu era în Divanul țerei, și mai tot timpul și-l petrecea la moșie, ne fiind dintre cei bogați, totuși lumea își punea nădejdea în sfatul lui, la di de mare cumpănă.

În curând podișul de lemn, cu locurile rezervate boerimei, era înțesat, nerămânând de cât în față locul trebuincios pentru Domn și curtea sa.

În față, un mare ocol era îngrădit și pregătit cum ar fi pentru un circ. La dreapta și la stânga se înșiraseră maimăriile (mai-mari staroști) cu steagurile breslelor și făcliile cele mari văpsite și împistrite cu sfinții hramului bisericeii fie-cărei bresle. Apoi, de-alungul drumului, pe unde veneau trăsurile, erau înșirați oșteni de toate armele, până departe în oraș.

— Veți, mă Sucilă, dicea un seimen mai apropiat de estradă, către vecinul său. Colo, la mijlocul podișului, unde scândurile sunt acoperite cu velinți de Anadol, acolo au să stea *amëndou* domnitorii. Iacă și masa coperită cu poală de mătase cu ciucuri de aur. Pan veți ce bogat e ferecată în argint și aur evanghelia de la Mitropolie.

Sunete de buciume și de trâmbițe vestesc din depărtare apropierea trăsurilor domnești.

Peste o clipă sosește Înalt prea sfințitul mitropolit Teodosie, înconjurat de arhimandriți și tot înaltul cler, și ia loc îndărătul mesei pregătită ca un altar.

De abia palamarii avură timp să aprindă făcliiile din sfeșnicile de argint sub cari era așezată evanghelia, și zgomotul neîntreput al trîmbiților și al buciumentelor, cum și marea mișcare a mulțimei preced imediata sosire a trăsurilor domnești, înconjurate de panduri călări, cu feciorașii de boeri mari, urmând leagănele pe caii lor împodobiți cu minunate șeli turcești. Doi-spre-zece copii-de-casă și două-spre-zece fete din haremul Doamnei primesc, jos, în fața podișului, acestea agitând cătuși de argint cu miresme, cei-l-alți ridicând spre cinste bastoănele de argint.

În un haos de strigăte: «Să trăiască Măriile lor!», din primul leagăn domnesc, tras de opt telegari, având câte un comișel călare la dreapta și la stînga, a câte două din telegari, descind Duca Vodă, Domnul Moldovei și Radu Leon Vodă, Domnul țerei românești;—și, după ei, Ștefan Voevod, fiul Domnului muntean. Din al doilea leagăn domnesc se coboară Doamna lui Radu Leon și Domnița Catrina, fiica lui Duca Vodă, o fată frumoasă de șea-spre-zece ani, pe care când o vedea mulțimea în București esclama:

— Uite! Ileana Cosînzeana!

Hainele ei, ca și ale Doamnei, erau muiate în aur, de Stofe venetice, de stătea singure în picioare. Năfrămii de Țarigrad, surguciuri de blăni scumpe cu tremurătoare de diamante,

erau obiectul de minunare și de vorbă al mulțimei.

Boerimea se închină, plecându-se adânc înaintea Domnitorilor și a Doamnei.

Domnița Catrina e dusă de Doamna înaintea evangheliei. Radu Leon Vodă duce lângă Domnița pe fiul său, Ștefan Voevod.

Atunci Mitropolitul citește ictenia de logodnă și Domnitorii, stând la dreapta și la stânga logodiților, împreună cu Mitropolitul, schimbă inelele tinerilor.

Miile de oameni, cari privesc această paradă, zducnesc în:

— Ura! Trăiască mirii!

Acum, boerii se întrec a «hiritisi» pe logodiți și pe părinții acestora, până ce, la semnalul dat de Radu Vodă, începe petrecerea.

Pehlivani, aduși anume, minunată lumea cu jocurile lor pe funii. Mai ales pehliivanul Hindiu Harap făcea jocuri minunate și nevădute pe locurile noastre, cum țice cronicarul. Iute om era și virtos. Punea de rând opt bivoli și sărind peste ei se da în văduh peste cap și cădea în picioare de cea-l-altă parte. Iși lega chica de coada unui cal domnesc, gras, mare, și un comișel bătea în cal cât putea și nu putea să-l miște din loc.

Se urca pe un «pom mare adus din pădure» și neteșit și făcea în vârful-i jocuri multe și apoi se dădea d'acolo cu capul în jos și cădea în picioare!... Ca acestea multe făcea, de era spre mare mirare și veselie a mulțimei.

După terminarea reprezentațiunei, curțile domnești, mitropolitul și boerii de Divan merseră să ospeteze la cortul anume pregătit în deal,

dinspre Mihai-Vodă. Și mai erau acolo corturi numeroase pentru boerimea cea-l-altă și pentru măimării și neguțătorime, iar în corturi mesele erau întinse, ca la o nuntă domnească. Afară din corturi încă era ospătat poporul, și buțile cu vin de Dealu-Mare le deșerta mulțimea în chiote și danțuri.

Până a doua-zi se prelungi serbarea, noaptea fiind luminată de masalalele purtate de masalagii domnești și boerești și de focurile de stâneni de lemne, la cari se frigeau boi întregi.

— Da bine, jupân Barbă-Neagră, numai logodna, nu și cununia?

— Ci-că, jupân Pele-Groasă, cununia o să se facă la Moldova. Ce mai veselie și pe acolo!... I-an dă o dușcă din fedeleș, în socoteala cununii, unde noi n'o să mergem.

Și fedeleșele, mereu împlute și mereu deșertate, plătiră cetelor și pentru nunta ce avea să fie în Moldova. *)

*) Cronicele moldovenesci nu menționează despre aceste serbari și nici despre cele ce s'ar fi făcut la Iași, ba nici chiar de logodna aceasta raportată de cronicarul Constantin Căpitanul. Totuși că asemenea încruscire între Duca Voda și Radu Leon s'a făcut, eū am probat-o în istoria mea, cu poemelnicul de marmoră de la Mitropolia din Iași, unde am aflat trecut pe Ștefan, fiul lui Radu Leon, cu soția sa Caterina, între membrii familiei Duca Vodă.

FLORICA ȘI CAROL AL XII

I

Fugeau care în cotro puteau oștenii rămași în viață ai lui Carol al XII-lea, regele Suediei, după groaznica lui învingere de la Pultava.

Înșuși regele, urmat de un mic număr de credincioși ofițeri, nu-și opri calul din goană decât ajungând la țărmul Nistrului.

Aci, perplexitatea monarhului e mare: cum va trece marele fluviu, căci pod nu este, și cu înotatul calului nu e de sperat, apa fiind lată și adâncă, iar valurile agitate?

La sfat, de călare, cu credincioșii săi, la umbra pomilor din luncă, toți ved cu groază că nu vor putea scăpa peste hotarul Rusiei, și se știu urmăriți de aproape de sotni de cazaci dușmani.

De odată o cântare dulce din apropiere, străbate la auzul lui Carol. E glas de femee. Chiar de ar fi rusă, o femee nu este un pericol. El se răpede în spre locul de unde auzea cântarea.

La câte-vazeci de pași se găsește față în față cu o tânăra țerancă, care privește cu mirare pe acest călăreț și se întreabă în mintea ei: de nu este Sântul Gheorghe, ori Sântul Gavril,

pe cari i-a vădut tot asemenea cu zale și călări, în biserica din satul ei de peste Nistru, din Moldova.

Călărețul descalecă și apucă cu blândețe mâna mândrei fete, grăindu-î, în limba suedeză, vorbe pe cari ea nu le pricepe.

— Nu te 'nțeleg! țise fata trăgându-și cu sfială mâna din a Regelui.

Dar Carol, în acelaș moment, zări o căulă (luntre) legată la umbra unui arbore.

— Sunt scăpat! țise regele. Și prin semne face să înțeleagă fata, că voeșce să'l treacă cu căula pe țermul Moldovei.

Intr'o clipă sosesc, în acelaș loc, ofițerii rămași în urmă.

Dar căula în care a sărit deja frumoasa fată nu poate să-i cuprinďă pre toți. Va trece întâiū numai Regele, și odată pe cela-l-alt țerm ajuns, în satul fetei, a căreia biserică se zărea la orizont, în depărtare, se vor găsi și alte căule care să vină să ia pre credincioșii săi.

Carol se desparte cu jale de calul său iubit, mângâindu-l ca pre un bun amic, care-i salvase viața. El sare în căulă.

Fata își sumete mânecele cămășei, apucă lopețile după ce-și face cruce și iată-i amëndouï, o țărăncuță română și cu un mare Rege fugar, plutind pe valuri de cari erau aperați abia de lățimea unei scânduri.

Dar acum Carol nu se mai îngrijea de moartea, care stătea amenințătoare lângă căulă... El avea ochii pironiți asupra tinerei fecioare, asupra brațelor ei albe și puternice, asupra ochilor ei negri, cum nu văduse în Scandinavia lui, a-

supra alțițelor viū colorate, cari ascundeaū pep-
tul mișcat după ritmul lopeților ce duc căula.

Atât putu să înțeleagă fata, din vorba blândă
a oaspei ei, că o întrebă cum îi este numele.

— Florica, mă chiamă, — duse ea, — Florica
lui Ghiață pescarul.

Se uita și ea pe furiș, pe sub lungile-i gene
negre, la frumosul oștean. De câte ori ochii ei
întâlneaū pe ai lui, sângele îi rumenea obrajiū
și ea se prefăcea că-și așează mai bine lopata
de cuiul de sprijineală.

De pe malul rusesc ofițerii urmăreaū îngri-
jați căula.

— Cel puțin să scape Regele, duse ea, deacă,
întârziind de a veni și pentru noi luntre, am că-
dea în mâna dușmanilor !

Căula merge liniștită și ea tot se apropie de
țermul Basarabiei. Peste o clipă ea este la mal,
Regele sare din ea, prinde funia ce-i aruncă fata,
de arborele vecin, și, până când să-și dea Flo-
rica seamă de ce se întâmplă, Carol o apucă
în brațe din luntre și o depune pe țerm, săru-
tând-o pe frunte.

II

— Iți aduc, tată, un oaspe de la muscali,
dice Florica intrând cu Regele în casa părintească.
Uite, în haine curat ca Sântu Gheorghe ! Așe-
dam plasa pe cela mal, când a venit să-mi
ceară să'l trec cu căula în partea noastră. Doară
prin semne că ne-am înțeles, că moldovenește
habar n'are. Aū mai rămas dincolo câți-va din
ai lui, că nu puteam să 'i iaū pe toți în căulă.

Carol inspecta cu privirea interiorul rustic al locuinței frumoasei Florica.

Pe pereți erau simetric aședate străchini, ulcioare, ploșce împuiate, toate împodobite cu năfrâmi cusute cu arniciuri vii colorate. Pe perețele din spre răsărit erau icoanele aședate pe o poală de catifea, strălucitoare de cusături cu betele și fluturi auriți. Înaintea icoanelor ardea o candelă, întreținută nestinsă de Florica. De jur împrejurul pereților, lăviți acoperite cu velințe artistic vârgate; iar, în partea din stânga, de la intrare, un pat bogat de plocade, la căpătâiul căreia se ridicau până în pod așternuturi și velințe, zestrea fetei.

Prima mișcare a lui Carol fu de a se închina la icoane, mulțămind în minte-i lui Dumnezeu, că l-a salvat din mânele dușmanului.

— Poftim, oșteanule, că după port te veți a fi oștean, — dice pescarul, — poftim, ca la casă de om sêrac. Oaspeții ce ni-i trimite Dumnezeu sunt bine-veniți.

Și Ghiață arătă Regelui, cu mâna, patul și camera cari i le punea la dispoziție.

— Florico, fată, da o fi știind oaspetele limba rusească? Dă fuga și chiamă pe Egor lipoveanul, să ne 'nțelegem cu ajutorul lui.

— Carol ia de mână pe pescar și ieșind afară, prin semne îl face să înțeleagă, că pe acela-l-alt țerm așteaptă oamenii lui.

Intr'o clipă, jupân Ghiață, — care era pescar bogat de avea decî de luntri și de dubasuri ¹⁾, chiamă argații săi și le poruncește, să treacă

¹⁾ Dubasuri, nișce luntri mari cari servă mai ales la podurile ămlătoare.

îndată cu două luntre și două dubasuri peste apă să aducă cameniî oaspelui său.

De abia sosise Egor lipoveanul și toată suita lui Carol debarca mântuită și,—la mirarea satului care se adunase la această prvelișce nouă,—cu toții își manifestaî iubirea către suveranul lor.

Cu ajutorul lui Egor, Regele putu afla, că nu departe de aci este orașul Bender, unde stăpâneșce un pașă, cu oastea turcească.

Politica lui Carol al XII-lea se silise a provoca Turcia în contra Rusiei, încă înainte de nenorocita bătălie de la Pultava. Cât auđi că la Bender este oaste turcească, el speră să isbutească a mișca pre turci contra muscalilor. In tot casul se va duce imediat cu ai săi la Bender, unde vor putea fi mai la adăpost la o năvălire a oștirea lui Petru, împăratul Rusiei.

Pe dată el dă ordin să încalice ai săi, și prin Egor cere lui Ghiață, să-l călăuzească până la Bender.

— Merg și eu tătucă cu d-ta, ție Florica, care fără să vrea, de la tată își îndrepta privirea spre Carol.

Plecară cu toții, lăsând casa pe seama argaților, căci Ghiață perduse pe nevasta lui încă pe când Florica era de trei ani.

III

— Ce păcat, tătucă, că oaspele nostru nu șcie moldoveneșce, ție Florica, pe când călărea alătura cu Ghiață.

Dar este o limbă universală pe care o pricep

mai ales fetele și flăcăii, — limba inimei, limba ochilor...

Cât ținut calea de lungă, fără să-și dea seamă de ce făcea, Florica grația această limbă, cu frumosul oaspe.

Iată însă că numeroasa ceată de călători sosește la poarta orașului Bender. Cât vedură oștenii de pază, că vin cavaleri înarmați, ei închiseră porțile și numai după lungi parlamentări cu pașa, ele se deschiseră, și Carol al XII-lea fu primit cu cinste de autoritățile turcești.

— Este Craiū, tătucă! duse fata neputând ascunde părerea sa de rău. Este Craiū și noi niște bieți pescari!

— Dar ce-ți pasă ție, fată, hăi? Cu atât mai bine; deacă e craiū, e bogat și tatăl tău o să fie cu mulți bani răsplătit.

— Răsplătit cu bani!

Și ea își ascunse fața în mâni, ca să nu vadă tată-său că o podidise lacrimile.

IV

Peste puține zile, relațiunile regelui Carol cu Turcia devin mai rele. Pașa din Bender a început să-l nemulțamească în toate chipurile. Prevede atunci Regele complicațiuni mai grele și se hotărăște, — pentru a le evita, — să părăsească Benderul și să-și așeze o tabără întârită, în apropiere, la Varnița.

Noroc că la timp luase această hotărîre.

Petru-cel-Mare amenință pre turci cu războiul imediat, deacă nu vor isgoni pe Carol din Bender.

În deșert diplomația suedeză căta să convingă pre turci, că e momentul să tragă spada contra Rusiei. Bătălia de la Pultava îngrozise Stambulul, unde vocea ambasadorului rus găsea acum ascultare.

Regele Carol nu se supuse ordinului ce-î comunica pașa de Bender, de a abandona Basarabia; el spera să triumfe în vederile lui politice.

Dilnic, de dimineată până în seară, dicta secretarilor săi note, ce le expedia în toată Europa. La ultimatul ce-î puse pașa, să iasă din Varnița, el răspundând negativ, tabăra fu înconjurată de oaste turcească, ca prin foamete să oblige pe suedezi a se retrage din Moldova.

La asemenea situațiune nu se gândise Carol și nu se aprovizionase pentru a putea să reziste la un asediū din partea turcilor.

Și în adevăr, după puține zile, în Varnița nu se mai găsea nimic de mâncare. O groaznică foamete rinjea sub corturi, până și în locuința Regelui.

Intr'o noapte, când pentru a doua zi nu mai era în bufetul regal nici un codru de pâne, un car se opri în fața reședinței regale.

Florica singură isbutise, ajutată de întunecimea nopței, trecând prin matca unui pâriū care nu era păzit de turci, să introducă acest car, încărcat cu pâni și merinde.

Se vesti Regelui de sosirea carului, și i se spuse că este adus de o tână ră țerancă.

— Florica! exclamă el și alergă s'o întâmpine.

Ce fericită fu dânsa, când «Craiul» îi apucă

mâna, ca altă dată în căulă, pe când îl asemăna cu Sântul Gheorghe !

Dar nu apucaseră oamenii Regelui să descărce carul, când, de odată, turcii, cari prinseseră de veste, sloboșiră salve de puști asupra taberei.

— Aci, Florico, în casă, dișe Regele, luând-o de mână după el.

Dar împușcăturile sunt tot mai violente. Carol dă semnalul de adunare, toți ai săi într'o clipă, sunt în preajma locuinței regelui cu armele gata de luptă. Regele însuși, lăsând pre Florica, care în genunche se ruga lui Dumneșeu, apucă spada și e în fruntea a lor săi.

Turcii dau năvală, suedezii culcă la pământ primele șiruri.

Carol, la intrarea locuinței, se luptă și el vitejește, și un observator ar fi putut înțelege, după locul de unde nu se depărta, că nu numai pe sineși are de a se apăra, ci și pe cine-va adăpostit în casă.

Dar Florica a încetat de a se ruga. Țilele «Craiului» sunt în primejdie, cum să stea ea ascunsă între patru pereți ?

Se răpede pe scară jos.

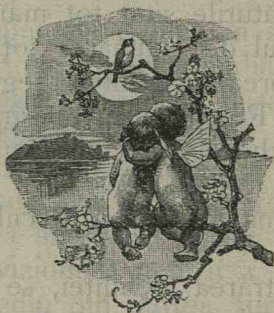
În acel moment, un turc care străbătuse printre suedezi, ridică paloșul să lovească pe Carol. Florica a văzut mișcarea, și, mai iute de cât ai gândi, ea s'a pus în fața regelui primind lovitura mortală, ce era destinată monarhului.

O lovitură de pistol doboară pre turc... Dar Carol îngenunche lângă cadavrul Floricăi...

Suedezii îl înconjoară, să 'l apere cu pepiturile lor.

— Un ânger mi-a scăpat viața de doue orî!
El este mort. Dați semnalul de încetarea focu-
rilor, ridicați drapel alb. Mă supun soartei.

Și iarăși în genunchi, Carol îmbrățișă cada-
vrul încă cald al frumoasei române.

NUNTA OPRITA

NUVELĂ ISTORICĂ

I

Lume după lume, toate mahalalele Bucureștilor împlu ulițele din vecinătatea curților marelui Ban Toma Crețulescu și privesc cum, în șirag lung, înaintează spre aceste curți leagănele, cu roți aurite, cu arnăuți muiiați în fir înderățul lor, ținând cu dreapta ciubucul de iasomie cu luleaua roșie turcească și virful împodobit cu calâf de cilicuri și bibiluri și sulițe de imamele din rotogoale de chilimbar în multe fețe și din inele de aur bătute cu nestimate, iar cu cea-l-altă mână strângând de aproape canafurile prinse de poclitul leagănelui, ca nu cum-va la vre-un hop (și de aceste pe podul învechit al Mogoșoaiei erau berechet), să fie aruncat jos, să-și murdărească în noroiu ciobotele roșii, poturiu împuiați cu arniciuri vioae și fustanela cea creață, albă ca zăpada. Și nu șciea mulțimea la ce să privească mai întieiu: la mândrul arnăut, la telegarii arăpești, ori la boerul din leagăn în mândre haine de sərbătoare cu șaluri de India încins, cu iatagan la

brău cu plăselele bătute cu stele de rubinuri, smaralde și diamante, cu calpacul de astrachan mare cât o roată de moară, de nu încăpeau două inși în trăsură.

— Uite, jupâne Limbă-dulce, grăi Veveriță, starostele de nisipari, către vecinul său, care stetea făcând ochii în patru lângă taraba lui de căvăfie, ca să nu i se șterpelească din ea, uite ăla din leagănul cu caii murgii, este Pan Dumitrașcu Racoviță, Vornic de țeara de sus, ruda Măriei sale Ștefan Mihaï Racoviță Vodă.

— Și ăla din leagănul cu caii negri și cu hamuri tot în cătărămi de argint, este Pan Radu Văcărescu, Vornicul de țeara de jos. Mândru boer! jupân Veveriță, adaogă a țice Limbă-dulce.

Și intrară în curtea marelui Ban Toma Crețulescu unul după altul: Const. Cândescu mare Logofet; Atanasie Ipsilanti, marele Spătar; Mihaï Cantacuzino, marele Vistier; Toma Rafael, mare Postelnic, omul de taină al lui Măria Sa Vodă; Ioniță Guliano, mare Clucer; Dimitrie Fotake, marele Paharnic; Iordake Caragea, marele Stolnic și Ianake Rosset, marele Comis...

Era nuntă mare la curtea marelui Ban Toma Crețulescu.

II

— Deacă te măriți, Zoițo, îmi fac seamă, șopti tînărul boer Radu Slătineanu către frumoasa fată a marelui Ban, întâmpinând-o la ieșirea din etacul maică-sei, unde o gătise în haină de mireasă și cu valuri de beteală cădend peste dulama ei de mătase albă cu margini de samur.

— Fugi, pentru D-zeu, Radule! De te-o întâlni tata, suntem perduți! El voește numai decât să ia de soț pe Iordake al Paharnicului Nicolae.

Ușa etacului se deschide iarăși și înainte de ce să iasă de acolo cele două drusce (fete de onoare), cari ajutaseră la gătitul miresei, Zoița grăbește pașii să nu fie vădută de ele, că stetea de vorbă cu tinerul Radu Slătineanu. Când fu în capetul tindeii ea mai îndreptă ochii săi întristați spre Radu, pe lângă care treceau în acel moment frumoasele fete. Ele îl priviră cu compătimire.

Bietul Radu! șoptiră aproape împreună cele două drusce.

— Dar bine, jupân Radule, ce faci aci singur prin tindă, când lumea e adunată la nunta Zoiței? — țise malițios Tinca, fata lui Pan Cândescu, una din fetele de onoare ale miresei.

Radu salută, dar nu răspunse, și luă direcțiunea opusă celei spre care se duceau fetele și mireasa.

III

Două ore după întâlnirea lui Radu Slătineanu cu Zoița, și tatăl acestuia, bătrânul Slătineanu, era la curtea domnească, primit de Ștefan Mihaiu Racoviță.

— Da, Măria Ta, — țise Slătineanu, — însuși Pan Toma Crețulescu, marele Ban, care a supus Măriei Tale, împreună cu tot Divanul, la 30 Iulie trecut 7264 (1756), hrisovul de oprire a căsătoriilor străinilor cu fete române, acum vrea

să facă nuntă dând pe fiică-sa Zoița după Iordake al lui Neculai Paharnicul, grec de erî de alaltă-erî oploșit în țeară și care a făcut avere mare pe spinarea bieteî țeri. Fiul meu Radu, care iubeșce pe Zoița, e gata să-și facă seamă Țilelor, deacă Măria Ta nu vei da poruncă să se oprească nunta nelegiuită cu un străin de țeară și de neamul boeresc.

Stete o clipă pe gânduri Domnitorul, căci el singur învoise cununia, ba chiar avea să fie nun mare fiul seü, Beizadea Mihaiü, împreună cu soră-sa, Domnița Ruxandra.

— De vreme ce străinii cari intră în neamul și rëndul boerilor, după vreme, aü pricinuit multă stricăciune țerei și neamului boeresc, se cade să se pue opreală acestui obiceiü ce rëü s'a înrădăcinat aici în pământul țerei; de aceea hotărât-am Domnia mea, acum o lună, ca de acum înainte nimeni din străini să nu se mai însoare aici în pământul țerei și să ia fată de pământean, și pământeni iarăși, nimenea să nu îndrăsnească a'și da pe fie-sa saü altă rude-nie, după străini.¹⁾

— Așa te-ai milostivit Măria ta, să dai strașnică poruncă, și ai hotărît, că cine o va călca să știe «*că cei însurați se vor izgoni din pământul țerei împreună cu femeea și toată averea lor se va lua pe seama Cămărei domneșci, părinții fetelor și nașii se vor pedepsi cu grea pedeapsă, iar preoții ce vor cununa, luându-li-se darul, se vor da la judecata politicească.*»²⁾

¹⁾ Veđi hrisovul lui Ștefan M. Racovița de la 30 Iulie 7224 în Istoria Românilor de V. A. U. pagina 147.

²⁾ Același document, de mine descoperit.

«Și iată Măria ta, că acum însuși marele Ban ședător pe scaunul cel mai înalt după al Măriei tale, nu ține seamă de strașnica-ți poruncă domnească.

— Iar la aceasta greșit este Domnitorul care a îngăduit abaterea de la cele legiuite. Dar greșeala, chiar când cel mai mare o face, se cade să fie îndreptată! Bine făcuși Arhon Vornice, că îmi deschiseși ochii. Cine va mai asculta de buiurdizmele (rezoluțiunile) și nizamurile mele, dacă eu singur nu le țin în seamă?

Și Domnitorul bătu în palme; un copil-din-casă (adjutant) intră.

Iute la boerul Agă, spune-i că porunca Noastră este să oprească căsătoria Zoiței, fata Marelui Ban Crețulescu, cu străinul Iordache.

IV

În vastele «*odăi de musafiri*» cum se diceau *saloanelor* pe la 1756, erau acum sosiți toți invitații. Se aștepta numai venirea nunilor și a mitropolitului, care avea să facă biserică logodna Zoiței, cu Iordache a lui Neculai Paharnicul.

Cucoanele așezate pe divanuri turcești, boerii pe scaune încrustate cu sidefuri albe după moda orientală, așteptau cu nerăbdare intrarea miresei și sosirea Mitropolitului.

Mirele cu socrul mare erau deja de față. Privirile fetelor și ale tinerilor feciori de boeri se îndreptau spre mire. Fetele își șopteau una alteia:

— Ce urît e!

— Parcă-î feciorul mamei pădurei!

— Da, dar e fecior de bani gata, tăta-său s'a ales din vîndarea vămilor și a ocnelor, cu saci de galbeni...

— Fie poleit cu aur, că eă nu l'aș vrea de mire!...

Tinerii șopteau și ei retrași pe lângă ferestrele camerei, făcându-se că privesc la lumea d'afară:

— Ce noroc pe el! Frumoasă fată!...

— Și de neam mare!

— Dar ce o să se facă bietul Radu Slătineanu?

— Eă, o face și el ca atâți alții: o uită!...

Feciorii, arnăuții și fetele din case întrerumpeau conversațiunea, oferind care șerbeturi, care dulcețuri, care cafele turcești în filigeane susținute de zarfuri minunat lucrate de Nușu argintarul Curței, din poarta Zlătarilor, care zaharicale din cofetăria lui Agop Țarigrădeanu...

De-odată ușa din fund se deschise de arnăuții de la perdea¹⁾.

Jupănița lui Toma Crețulescu intră însoțind pe frumoasa Zoița, care e susținută de *druscele* sale și urmată încă de alte două-spre-zece fete de boeri, purtând fie-care câte o fiolă cu miresme, din care stropeau în dreapta și în stînga pre mosafiri.

Zoița era palidă, par'că i s'ar fi luat după față giulgiul morței. Cu anevoie înainta, de și sprijinită, de brațele druscelor. Toată lumea din cameră își îndreptă privirea asupra tinerei fete, pe când Toma Crețulescu, tatăl ei, însoțit de viitorul cuscu și de tînărul mire, pășiră pentru

1) Era obiceiul să fie o perdea groasă pe din afara ușelor în casele boerești

a întâmpina lângă uşe pe Zoiţa. Când aceasta dete cu ochii de Iordake, puţin de nu cădu, poticnindu-i-se genunchii. Maică-sa o susţinu răpede şi îi şopti la ureche câte-va vorbe de încurajare.

— Zoiţo, dîse marele Ban într'un ton autoritar, iată mirele tîu!

Zoiţa nu putu articula de cât un singur cuvînt: *Tată!*...

Toţi cei de faţă o compătimiră, căci tîneră copilă dîse acest apelativ c'o voce şi tristă şi resignată. Lacrimile o podidiră, când maică-sa ne măi putînd resista emoţiunei, luă într'amîndouă mânele frumosul ei cap şi'l sărută.

De odată un mare sgomot se auđi afară în mulţimea din uliţe şi un duruit de trăsură se amestecă la sgomot.

Era leagănul cu beizadelele Mihai şi Constantin, fiii Domnitorului, şi cu Domniţa Ruc-sandra, sosiţi la scara curţilor lui Tomă Creţulescu. Acesta cu jupăniţa, cu mirii şi cuscrumare îi întâmpinară tocmai pe treapta de pe urmă a scării, înconjuraţi de boerii din Divan; taraful de lăutari cînta cu măi mare zor în pridvorul de sus de asupra pivniţei caselor şi meterhaneaua turcească, adusă anume din Rusciuk, făcea să rîsune vîzduhul cu flueraşele, cu tobele şi zamparalele.

O clipă după aceia sosi şi mitropolitul cu tot alaiul sîu. Şi pe Prea Sfinţia sa îl primi marele Ban şi cu ai sîi, cum primise şi pre beizadele.

După ce toţi luară scaune, începu şirul serbărilor. De după o perdea atîrnată în loc de uşă între camera unde era adunată lumea şi

între vasta sofragerie unde era gata ospetul ieșiră pe rînd pehlivani de Țarigrad, nemți cari mâncau foc și scoteau panglici pe nas, ȕicetori de cantece grecești, care de care mai ve-sele... și lumea ridea, făcea haz mare, iar Zoita, aședată lîngă maică-sa, cu mirele alătura și de-o parte și de alta ceî doî cuscrii, nu vedea nici n'auđia, ci adîncită în durerea sufletului sêu, cu ochii plecați, ascundea sub năframa bogată ce ținea în mîna dreaptă, lacrimile cari năvăleau de sub pleoapele sale împodobite cu mari gene negre.

După terminarea petrecerei, două arnăuți aședară în mijlocul camerei o masă așternută cu o bogată ștofă de Veneția. Diaconii mitropolitului scoaseră din tocurile lor trichelele archierești și sânta Evanghelie ferecată în aur și argint și le aședară pe masă. Prea sfințitul Mitropolit se gătea să înceapă rugăciunea de lo-godnă, iar cuscrii roagă pe nuniî mari, Beizadea Mihaiu și Domnița sora sa, ca, luând fie-care de mână, aceasta pe mireasa, acela pe mire, să înainteze în fața pristolului improvizat și la care Mitropolitul era deja înveșmântat și aștepta.

Dar Zoita era învinsă de durere; nu făcu două pași și cădu leșinată.

Emoțiunea e mare în adunare, când de-odată se deschide cu sgomot ușa despre ceardac și intră marele *Agă*, însoțit de un copil de casă de la Domnie.

— Opriți! strigă Aga încă din pragul ușei... Porunca Măriei sale lui Vodă!...

— Ce este? Ce este? întrebă toată aduna-rea, pe când jupănița lui Crețulescu și cu mai

multe cucoane cari săriseră în ajutor, ridicau după podele pe Zoița leșinată.

— Porunca Măriei sale de-a opri căsătoria fiicei mele? întrebă Toma Crețulescu pre Aga. Aceasta nu se poate! Căsătoria a fost învoită de Măria Sa și se va face, căci boerul Paharnic are cuvîntul meu de cinste...

— Ba nu, jupân mare Bane, nu se va face și iacă acest trimis al M. Sale a venit să spună Luminatelor Beizadele, că Măriile Lor să se întoarcă la Curte și să nu cunune pe jupânița Zoița cu fiul Pahanicului Nicolae...

— Luminățiile Voastre, adaoase a dice copilul-din-casă, Măria Sa Prea Înălțatul Domn nu dă voie de căsătorie între o fiică de boer pământean și un om nepământean... Măria Sa dorește să-ți fie milă, boerule mare Ban, de copila ce ți-a dăruit D-zeu și să o măriți cu tînerul boer care o iubește...

Cu Radu Slătineanu! întrerupse Aga.

La numele acesta Zoița își revine în sine. Toți cei din cameră auziră ochii pironiți asupra ei...

— Dar cum rămâne cu fiul meu, întrebă pe grecește, Paharnicul Nicolae... Voi merge la M. Sa Vodă și voi împedica necinstea neamului meu!

— Neamul lui! murmură unul din mulțime. Un plăcintar de la Țarigrad...

— Poftim, boerule Vornice, strigă Aga, deschidînd ușa pe care intrase el.

Și fostul mare Vornic Slătineanu, însoțit de Radu, fiul sevă, cari așteptau în ceardac, intrară, pe cînd Paharnicul Nicolae și fiul sevă Iordake eșeau furioși.

La Măria sa Vodă! strigă eșind Paharnicul. Veți vedea!..

Boerul Toma Crețulescu rămase o clipă în nedumerire. Ce să facă? Ce să țină?... O tăcere adâncă domni un minut în cameră: toți așteptau să vadă unde o să ajungă treaba.

— Boerule Bane, fiule de cinste și sufletesc al meu, ține Mitropolitul, supune-te poruncei domnești, că are dreptate M. Sa. Aă nu d-ta însuși cu întreg Divanul și cu smerenia mea, nu noi toți am pus credința noastră la nizamul (legea, regulamentul) dat de prea Înălțatul Domn la 30 Iunie trecut, de opreală a căsătoriilor de fete române cu străini, nepământenii?..

— Așa, boerule, adaogă Aga... Nu vezi, biata coconița d-tale? nu vrea pe Iordache, cel cocoșat și slut, ci pe d-lui.

— Induplică-te, Bane Crețulescu, la rugăciunea bătrânului d-tale prietin, adaogă a ține fostul mare Vornic Slătineanu. Copiii noștri se iubesc!... Nu-ți nenoroci fata și nu fii pricina morței lui Radu al meu...

Și până încă nu dete răspunsul său Toma Crețulescu, Mitropolitul aduse la pristol pe nunii mari și pe mireasă, pe când Aga aducea și el de mână lângă mireasă pe Radu...

— Radule!...

— Zoito!..

Numai aste două vorbe se auziră șoptindu-se de dragii tineri...

Dar Mitropolitul începuse deja icteniile lui...

— Fie voia lui D-zeu și a Măriei Sale, ține Toma Crețulescu, apucând și el de mână pe bătrânul Slătineanu.

— Cuscre!

— Cuscre iubite! răspunde Slătineanu... Nu numai logodna, ci ași chiar cununia. E joi și ți slobodă...

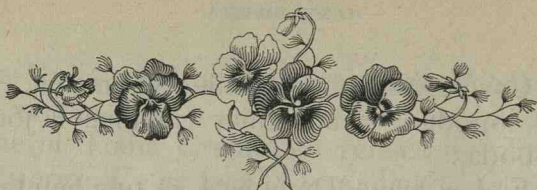
— Fie! și până Duminecă să țină nunta, că unul e neamul Crețuleștilor și al Slătinenilor!..

— Și nunii sunt Beizadele domnești.. 1)

1) Acest episod e veridic. Veți Istor. Română de V. A. U.

UN FIŪ AL LUŪ ENACHE VACARESCU LA VIENA

Acum 117 ani, la 26 Decembrie, Enache Văcărescu plecă din București, trimis de Alexandru Vodă Ipsilant, în Ardeal, ca să readucă în țeară pe cele două bezadele, fiī ai Domnitorului, cari fugiseră de la Curtea părintească împreună cu un român ardelean, înflăcărați de dorul necunoscutului și al călătoriei în țeri streine.

Celebrul nostru scriitor al uneia din primele gramatici a limbei românești, ne-a lăsat o minunată povestire a petrecerei lui la Viena ¹⁾. Ceea-ce nu ne-a spus marele boer, este că, deși în București lăsasese o frumoasă logodnică, pe mândra Elena Caragea, totuși în lunga cale de la Sibiu la Beci (Viena), cale nu mai scurtă de opt zile, și în timpul cât petrecu în cetatea împărătească, nu și-a putut stăpâni doară ochii

---

¹⁾ Veđi Tesaurul de monumente, de Papiu Ilarian tom. II, în Istoria împăraților otomanī.

de a arunca câte o pătimașă căutătură asupra vre-unei durduli maghiare la Budapesta, sau asupra vre-unei gingașe fiice a Beciului...

Apoi ce? Nu cum-va vom crede pe cuvânt pe Enăchiță Văcărescu, că adecă la Viena frumoasele vieneze se vor fi mărginit numai a descinge pe boerul muntean de bogatele brâne de șaluri turcești numai așa ca să le admire?... De la logodnă până la nuntă mai va... Și de, câte cununii chiar a împiedicat ceea-ce pudoarea modernă a numit «*flirtul*» și cari mai pe românește s'ar putea dice «salturi hop la o parte» ori sărituri de pârleazuri străine!

Boerul Enăchiță mai fusese însurat odată.... S'o mai însura d'a doua oară cu Elenuța din București. Dar te pui d-ta,—om tânăr,—în poară că nemțicuțele din Beci?

Și marele boer al lui Alexandru Ipsilant nu se împotrivi soartei, cari îl puse în așa stare, de a țese și el un mic roman, fie și numai de câte-va țile.

* * *

Cucoană, ori burgheză? Era ea, iubita din Viena a lui Văcărescu, din societatea cea înaltă, din marele doamne de la Burgul împăresc, ori de la serata de la palatul principelui Kautitz, sau vre-una din doamnele de la balul solului Spaniei? Era femeia iubită la Viena, în 1782, vre-una din cucoanele mari cari, cum scrie însuși Enăchiță, l'a descins de brâne? Ori era dânsa o necunoscută burgheză din Forstaturile (mahalalele extra-muros) Vienei, atât de rodnice în frumuseți voluptoase, vre-o Kati cu

albe brațe goale până la umăr, cu șortul strâns pe șolduri pline de *vino 'ncoace*, cu mica bonetă cochet cățărata pe vârful părului negru ori blond, care te înfășoară într'o privire caldă a ochilor, ca păianjenul musculița în pânza lui și cu peptul palpitând lângă al tău, la *Freibal*, într'un steier de ein, zfei, drei, te duce răpit, unde dânsa voește?

E mai probabil că iubita din Viena a lui Enăchiță Văcărescu a fost aceasta din urmă. Nu că doară frumosul și mândrul «Valah» n'ar fi putut pescui în lumea cea mare a burgului și nu punem mâna în foc ca să jurăm, că nu s'a găsit vre-o grăfină care să fie căutat galeș la boerul muntean; numai călătorul era grăbit, n'avea timp de dat prefețelor și romanul începea mai lesne și mai liber cu o *Lischen* de cât cu o principesă.

Unei pene de poet român las meritul de a cânta amorul, cari deși trecător, n'a putut fi mai puțin simțit, al boerului Enăchiță Văcărescu cu tinăra vieneză. Arete-ne poetul plimbările lor pe lună în grădinele burgului, prin bētrânele alee ale praterului, pe singuraticile glasiuri de dincolo de porțile cetăței, pe la *Schönbrun*... Cu ajutorul fantaziei înjghebe poetul nostru tablourile iubirei *Margaretei* cu boerul român... Ceea-ce ne propunem de a face noi, este de a aminti urmările acestei fericiri trecătoare.

*
* * *

Cât va fi fost de duioasă despărțirea lui Enăchiță Văcărescu de femeea cea iubită la Viena,

cară din două a plâns mai amar, nu ne interesează a ști. Nu cei cari pleacă sunt mai îndurerăți, ci acei cari rămân. Frumoasa vieneză avu, pare-se, motive și de altă natură decât despărțirea, pentru a plânge. Din amorul oră cât de trecător al lui Enăchiță Văcărescu, se născu un băiat. La anul 1810, în regimentul husarilor austriaci, era cunoscut prin frumusețea și deșteptăciunea lui un tânăr ofițer cu numele Văcărescu. Acest nume îi deschisese calea într'un regiment, unde ofițerii nu erau de cât fi de nobili. Făcutu-și-a studiile pregătitoare pentru cariera militară cu ajutor de la Enăchiță Văcărescu? Iată ce nu putem spune. Și apoi marele boer român și murise la 1797, pe când adică el nu putea fi mai mare de cât de 14 ani trecuți.

De câte ori frumoasa vieneză afla că a sosit în Viena vre-un boer din Bucureșei, mergea să afle știri despre neuitatul său iubit. Mai apoi, când băiatul fu mare, ajuns ofițer, mergea înșuși să întâlnească pe boerii munteni, călătorind la Viena. În 1810 *graful* Const. Dudescu și soția celebrului vistier Varlaam din timpul ocupațiunei muscăleșci de la 1806, a primit la Viena vizita frumosului ofițer. Nu putem spune deacă această vizită a dispăcut frumoasei visternicese, dar lui Const. Dudescu 'i-a dat ocaziune să apere într'un mod curios memoria lui Enăchiță Văcărescu.

Când junele Lieutenant de husari declară lui Dudescu originea sa, marele boer muntean nu putu admite, că Enăchiță Văcărescu, care întors la Bucureșci din călătorie la Viena deveni soțul Elenei Caragea și-a permis a iubi o mică

burgheză din Alser-Vorstadt de la Beci și s'o fi îndreptățit a'i da numele de familie unui copil născut din flori. Dudescu refuză să recunoască în junele ofițer pe un urmaș al lui Enăchiță

Mândrul tîner petrecu dureroase zile când primi asemenea refuz, și cu toată teama de scandal, el recurse la guvernul austriac și i ceru să intervină la București, ca să fie cunoscut de fiu, al răposatului Enăchiță Văcărescu și să și aproprieze armele vechei familii.

Intervențiunea se făcu către președintele Divanului din principat, prin agentul Cesaro-Crăesc. Generalul muscal Steter scrisese către Logofeția cea mare a țerei, comunicându-i copie după nota agentului austriac.

Dar marele Logofet al țerei muntenești, în Iulie 1811 era acelaș graf Const. Dudescu, care cu un an mai înainte respinsese ca impostor pe tînerul ofițer. Deci și de astă-dată Dudescu, aliat el înșuși cu familia Văcăreștilor, apără această familie de un nou pretendent la moștenire și la nume. Marele Logofet răspunse generalului Steter, în modul următor:

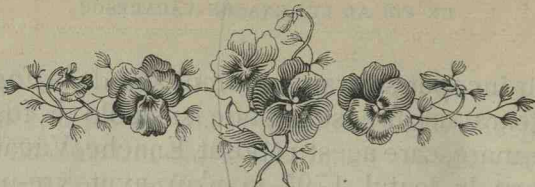
«Cu cinste arăt Excelenței Tale, că de la cinstita Agenție a Cesaro-Crăeșei Curți făcându-mi-se întrebare prin Excelenția Ta, pentru o familie *Enache Văcărescu*, din care familie ar fi un ofițer la oștirile Cesaro-Crăești, în regimentul Husarilor și mi se cere pliroforie — informațiuni — atît de acel Ipochimien — persoană, — cât și de *marca* ce are această familie; după care am făcut arătare slăvitului Divan, că răposatul Banul Enache Văcărescu a fost din o familie din cele dintîiu ale țerei, veche, iar

dintru început se trage neamul său de la Făgăraș din țeara ungurească, unde și acolo a fost familie mare, care acest răposat Enache Văcărescu a murit la leatul 1797 și n'aŭ avut vre-un fiŭ care după vremi să fie lipsit de aici, ca să se socotească că este acela ce se arată din familia lui Enache Văcărescu; însă spre plirofosie, arēt și aceasta, că în anul trecut când mă aflam la *Vghiena* (sic) făcēdu-mi-se cunoscut, că unul se numește pre sine familie din casa răposatului Enache Văcărescu, pre carele și vedēndu-l-am cercetat atât eŭ, cât și Dumneaei Vistierrea a d-lui Vistierului Varlaam și alții ce s'aŭ mai aflat acolo și l-am găsit *minciunos*, iar marca peceței acestei familii *se află la casa răposatului*, însă pe marcă nu se poate pune temeiŭ, căci cu vre-un mijloc luând cine-va închipuirea *marchi* (sic) ori în pecete pe ceară, saŭ cu alt mijloc și dând la meșteri ce lucrează, cu plată îi face una asemenea...» deci conchide neînduplecatul boer Dudescu, la 23 Iunie 1811, la nerecunoașcerea nemângăiatului ofițer, ca urmaș al marelui nostru Enăchiță Văcărescu.¹⁾

Ce va fi devenit sărmana odraslă a lui Enăchiță din Alservorstadtul Vienei după categoricul refuz al Divanului țerei muntenești, nu mai putem spune.

¹⁾ Acest document l'am descoperit în condica No. 66 de la Archiva Statului.

RĚSMERIȚA DIN 1815

Din județele oltene, Mehedinți, Jiul-de-sus, ispravnicii trimit cu *olac* (poșta răpede) șciri la Caimacamul din Craiova și acesta la Domnie, în București, lui Caragea, că o seamă din *pandurii* desființați s'au înjghebat de la sine în cete, în Ianuarie 1815, și că, înțeleși cu Turcii din insula Adacale, au ridicat steag de răsmeriță, cutreerând județele, jăfuind pe Greci, cari fug înspăimîntați care încotro. Ba Caimacamul încredințează lui Vodă Caragea, că pandurii pradă și se poartă mai rău de cât Turcii.

La primirea acestor șciri, Caragea, lipsit de oștire pământească, nu putu de cât să ceară ajutor de la pașa din Vidin și de la Aianul de la Oreava.

— Nu mai putem suferi nedreptatea, jafurile, omorurile! striga un pandur cu capul cărunț către cei-l-alți cetași ai lui, adunați la o monăstire din munții Jiului-de-sus. Mai erî oamenii cari adună birurile au schingiuit până a murit un copil de 7 ani al cumnatului meu. L'au desbrăcat gol, l'au băgat în Jiū și apoi l'au

aninat cu capul în jos de o cracă de brad pe un ger ca cel de astă-dî, strigând: «Plătești *havaetul*? (darea), ori corbiî vor mânca peste un ceas trupul băiatului tău? De unde să plătească bietul creștin, că sameșii și oamenii lor și taxildarii n'aũ lăsat nici o pisică pe la casa tuturor sătenilor. În tot satul nostru nu aflî un taler (un leu) de parale să dai popei de înmormintare!...

Așa strigă voinicul căpitan Păun, cari împreună cu ceata sa se adunase aci cu ceata lui Haidu bulucbașa, a lui Tâmpa căpitanul și a lui Năzdrăvan.— Așa, nu mai e de traiu cu boerii Greci și iată de ce mai bine cu Turcii din Adacale de cât cu Caimacamul Samurcaș de la Craiova. Pe dinșii copii! A venit vremea de apoi... Destul, destul ne-aũ căznit și schingiuit *Parpalecii*! Să nu le rămână ținc în copae, că-î sēmînța blăstemată și se plodeșce pentru păcatele Românilor!

Un singur glas rĂspunse căpitanului Păun:
— Pe Greci! RĂsbunare! RĂsbunare!

Cetele de pandurî ast-fel înjghebate, cât sosiră în păsul de la Vêrciorova, cetele turceșci din Adacale, se revĂrsară împreună ca un potop prin județele oltene de la apus, și prădară și jejuiră grecimea, care, aședată pe la moșii și prin orășele, îngenunchiase țĂranul român, la umbra puterniciei domneșci.

Nu-î vorbă, pe lângă Greci, periră și mulți negreci. Gloanțele nu nimeresc tot-d'a-una numai ținta. Caimacamul Samurcaș numai ce vedea sosind ziua când rĂsmerița va străbate și în Craiova. Ba cei mai cu dare de mână o și tuliră în ca-

pitala Olteniei, unii spre București, alții apucaseră drumul Cănenilor spre Sibiu.

*
* * *

Și pe când boerimea și Grecii fugeau sub groaza răsmeriței, țeranii de prin sate se ridicau cu ce brumă de armă le mai rămăsese în casă: topor, coase, pistol ruginit și luaă calea spre locurile unde credeau că vor întâlni celele fraților lor răsculați.

Dar nu avură timp să se împreune cu cetele lui Haidu, Păun, Năzdrăvan, Tâmpa, că iacă pe caice acum trecuseră din Vidin la Calafat oșteni turci și Sultanul trămisese firman unui aian credincios al său, să grăbească a trece și el în țeara românească cu altă oaste, ca o parte din ea să stea în Craiova, pentru apărare, pe când oastea din Vidin va urmări și desființa cetele de adaclăi și de panduri.

Turcii din Adacale cât vedură măsurile luate de pașa din Vidin și de aianul de la Oreava împotriva răscoalei, se pitiră pe sub munți și se întoarseră în cetatea lor. Pandurii, rămași singuri, se luptară însă ca niște smei, unul împotriva a o sută, cu turcii vidinlii. Dar ce poate vitejia împotriva mulțimei nemărginite? Cădură mulți din panduri. Năzdrăvan se îngropă de viu între trupurile Turcilor ce ucisese, ca într'un moșoroiu de stîrvuri cădute în jurul lui. Când vedu că nu mai este scăpare, își trase un glonte în cap. Păun, Haidu și Tâmpa cădură în mânele Turcilor. Minunați de vitejia lor, atribuindu-le puteri supra-naturale, Turcii nu cutezară să-iucidă...

La ce folos isbânda lui Caragea ajutat de Turci? Răsmerița încetă de o cam-dată, înecată în sângele generos al pandurilor, dar Oltenia, dar țeara întreagă avu să sufere de ocupațiunea cu trupe turcești în cursul anului 1815. Numai Vodă Caragea petrecu bine în urma acestei răpunerii a răsmeriței și a năvalei Turcilor de la Adacale. Sultanul îi trăsese firman de laude. Un cal arăbesc înșelat prețios și o blană scumpă. Cu deosebită plăcere va fi sărutat Caragea scarașelei și va fi făcut temenele înaintea blănei oferită de Sultan, după cum însuși firmanul îi poruncea să facă. Dar mulțămirea sufletească a lui Caragea nu era și a țerei, căci Poarta, ca să-și recheme oastea înapoi peste Dunăre, cerea despăgubire de război jumătate de milion. Visteria era seacă, așa că în Noembrie 1815, domnitorul împrumută în numele țerei acea jumătate de milion de la bancherul grec Gh. Sachelarie. Ba până în 1816, împrumutul ajunge milionul.

— Greșit-ați dragii mei, dicea Vlădica de la Râmnic, căpitanului Păun, lui Haidu și lui Tâmpa, cari pe la Râmnic erau duși sub pază la București, să fie judecați de Caragea. Greșit-ați fiii mei, că răscoalele supușilor împotriva stăpânirii mai adese aduc și mai grele ȃile pe țeară decât cele împotriva cărora se fac răscoalele.

* * *

Divanul domnesc era adunat în pěr peste câte-va ȃile la Curtea domnească, că avea să se facă judecata căpeteniilor răsmeriței Păun, Haidu, Tâmpa, Barbu-Rogovete și un Pătru

bimbaşa. Erau de faţă care-şi la locul său toţi boerii divănişti *halea* (în activitate) şi chiar din *paiale* (foşti). Venise şi vechilul de Caimacam al Craiovei Costin Samurcaş, ba şi episcopul de Râmnic, care însoţise în calea spre Bucureşti pe capiî mişcărei.

Intră Vodă Caragea în Divan, luă loc pe tron înconjurat de copii-de-casă, marele Postelnic având scaun mai jos, iar pe masa de lângă tron strălucind buzduganul şi paloşul domnesc. Armaşul mare introduse pe căpitanul Păun Nicolicescu şi pre cei-l-alţi.

— Cum de a'ţi cutezat să vă buntuluiţi împotriva domniei? întrebă marele Vornic de țeara-de-sus.

— Nu împotriva domniei, mărite jupâne, răspunse Păun, ci ca să scăpăm țeara de jaful Grecilor, că a ajuns cuțitul la os.

— Cu M. S. Vodă, adaose Haidu, nu avem nimic, dar M. S. să nu mai îngăduie ca Grecii să ne prade şi să ne schingiuiască copilaşii.

Toată lumea se aştepta ca Divanul să osîndească, de nu la moarte, cel puţin la groapa ocnei pe căpeteniile răsmeriței din 1815. Dar se ridică în Divan Vlădica de la Râmnic şi cu atâta căldură 'i apără, că nevoit fu Domnul Caragea să-i ierte, numai să dea chezăşie, că nu vor mai face altă dată «*buntului*ri».

Cu următorul pitac (poruncă), Caragea, la 30 Aprilie 1815, publică graţiarea revoluţionarilor:

«Cu toate că Haidul buluc-başa, Păun căpitan şi Tâmpa căpitan şi Barbu-Rogobet bim-başa şi Pătru bim-başa dimpreună cu cetele lor, fiind locuitori ai domneşcei noastre țeri, în sud (ju-

dețul) Gorj și acolo trăgându-se, s'a unit cu hoții Adaclâi, făcând și porniri tâlhărești împreună cu ei asupra țerei și a locuitorilor, sunt supuși la *englimaticeasca* (criminala) inovățire, ca unii ce s'a arătat vrăjmași chiar ai patriei lor, dar fiind-că acum, cunoscându-și această a lor greșală de sine-le, au căzut cu rugăciune către Domnia mea, prin mijlocirea iubitorului de D-deu, episcopul Râmnicului; a d-lui vechilului căimăcămiei ot (de la) Craiova și a d-lor boerilor Divanului nostru de acolo, ca să-i iertăm și să fie primiți a se întoarce la urmă și patria lor, milostivire făcând asupra lor, iată printr'acest al nostru domnesc sinet le hărăzimertarea lor și neținerea de minte a necuvioaselor fapte ce au urmat până acum; pentru care și poruncim d-tale cinstit și credincios boerul al domniei mele biv-vel (fost mare) Vornic Costine Samurcaș, vechilule al căimăcămiei Craiovei și d-voastră ispravnicilor ai județului, să aibă voie mai sus numiții, împreună și cu cetele lor, de a se întoarce la casele și locașurile lor, fără nici o bântuială».

* * *

Răscoala aceasta a pandurilor din Mehedinți și din Jiul-de-sus, are în istoria *renașterii noastre* o însemnătate pe cari n'au cunoscut-o istoricii noștri. Adevărat că Dionisie Eclesiarhul a calificat pandurii răsculați, cu epitetul de hoți și a afirmat că ucidea, ardea și prăda. Dar tot așa au calificat și alți scriitori contemporani mișcarea lui Tudor. Cetele de panduri ale acestuia n'au fost și ele numite cete de hoți,

de către boerime și Greci? Și Ungurii n'ați calificat de cete de hoți pe vitejii lui Iancu de la 1848?

Da, pandurii de la 1815 au ars, au prădat, au ucis, însă pe cine? Pe Greci, pe jăfuitorii țerei. Era sosită—credeați ei—ora răsunării. Pandurii de la 1815 sunt ante-mergători pandurilor lui Tudor și numai când ai știință că Oltenii s'au fost manifestat deja în contra regimului fanariot, poți înțelege cum un *necunoscut personagiū ca Tudor*, poate, șase ani după mișcarea de la 1815, să facă a izbucni o nouă răsărire.

Ceva mai mult: la 1816, tot sub Caragea, pandurii cercă o nouă mișcare și tot sub căpitanii de la 1815, cei iertați de Divanul domnesc, pe lângă cari se mai adaugă Grosu și și alți-câți-va. Și aceasta a doua încercare nu izbutește. Căpitanul Păun este prins din nou cu arma în mână și iar adus la judecata Divanului.

— Mișelule, îi strigă în Divan Vodă Caragea, de abia te-am iertat și tu iar te-ai apucat de rămerițe?

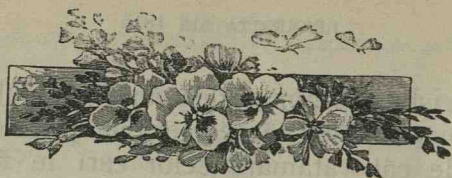
— Mai iertat, Măria Ta, dar țeara nu te iartă pe Măria Ta și pe Greci, răspunde fără de sfială Păun.

Groapa ocnei a putut mistui câți-va din pandurii de la 1815 și 1816, dar sămînța aruncată în brazda ogorului românesc încolți și 5 ani apoi, mulți din pandurii lui Haidu, Păun, Tâmpa și cei-l-alți se înșirau sub drapelul lui Tudor Vladimirescu.

Invățămîntul istoric dintr'acestea este, că res-

merițele isbutesc numai deacă purced sub sfintul drapel național și că răsmerițele pripite nu pot aduce de cât vătămare celor cari le fac, împinși mai adese ori de cei cari vor să pescuiască în apă turbure.

O SINUCIDERE ÎN 1817

Se înmulțesc sinuciderile. Pe fie-care ți jurnalele înregistrează asemenea cazuri. Înmulțite sunt părerile asupra cauzelor care provoacă asemenea acte. Unii dau vina lor pe diverse boale, între cari *pelagra*. Alții asupra lecturelor de cărți rele, pesimiste; ăștia susțin că *nereligiozitatea* a contribuit mult la înmulțirea sinuciderilor. Evident că sunt și de acele cazuri, cari se explică prin *alienațiune mentală*. Prea puține pot avea însă o origină într'un *sentiment nobil*, ca acel al *punctului de onoare*: un administrator de fonduri publice care se sinucide pentru că a delapidat banii Statului este o *rara avis*; e mai lesne pentru un asemenea individ să apuce calea Americei, de cât să-și tragă un glonte. Tot asemenea de rari sunt *slujbașii* cari se sinucid pentru că au putut displăcea monarhului lor. Numai jupân *Cupidon*, când găsește minți desechilibrate, își dă plăcerea de a le pune la dispozițiune cutii de chibrituri, când nu câte un pistol cu care să-și pună capăt ȃilelor, sub pretext de iubire neîmpărtășită...

Eû cunosc o sinucidere care nu seamănă cu cele de astă-zi. Acum 82 de ani trecuți s'a întâmplat asemenea caz în București. Nici pelagra, nici pesimismul, nici nereligiozitatea, nici sminteala de creeri nu pot explica sinuciderea popei Mateiû, de la biserica lui Sf. Nicolae, din Șelari, întâmplată la 2 Aprilie 1817.

Părintele Mateiû era om în vîrstă, dar în toată puterea și deplin sănătos. De sărăcie nu ducea grijă, că era om cu bună strînsură, măcar că preoteasa era cam cheluitoare și cam bună prietenă cu butoiul de «Dealul Mare», care nu lipsea din pimnița părintelui Mateiû. Preot cunoscut în toată lipscăniade *omul lui Dumneđeû*, nu el era *nereligiosul* din zilele noastre.

Și cu toate acestea, în 2 Aprilie, anul arêtat, părintele Mateiû e găsit mort înjunghiat cu un cuțit, în camera lui de culcare. Cât ajunse vestea la marele Spătar, el alergă la fața locului. Toți poporenii de la Sf. Neculai din Șelari alergaseră și ei la casa mortului, în cât abia putu rêsbi Marele Spătar cu Gerahul (chirurgul) care'l însoțea. Cea d'întâiu treabă a Spătarului fu de a-și da seamă de nu cum-va preotul a fost ucis, căci toți cei din casă arêtau că el s'a sinucis. Prima impresiune a Marelui Spătar fu că bietul om fusese ucis de 2 fii ai săi, Mateiû și Ioniță. Amêndouî aceștia erau cunoscuți de netrebnicî. Mateiû fusese diacon și din cauza re-lor lui purtări, mitropolitul îl făcuse *argos* și îi dîcea lumea Mateiû Rêsdiaconul. Bănuiala asupra acestora nu dăinui însă mult, deși în primul moment Marele Spătar îi trâmisesse la temniță. Ei putură proba în mod neîndoios unde petrecuseră în momentul când tatăl lor se în-

junghia. Mama preoteasa nici ea nu era a casă. Duhovnicul părintelui Mateiū, popa Constantin, din hanul lui Șerban-Vodă, veniatunci să aducă lumină asupra acestei sinucideri. El povesti o altă încercare de sinucidere a preotului Mateiū în modul următor:

Cu puține zile mai înainte, în săptămâna luminată a Paștelui, părintele Mateiū slujise la mitropolie. După eșirea din biserică, preotul se îndreptase spre casa lui. Ajungând pe podul Tîrgului își lasă de odată pe pod șalul de la gât, bastonul, papucii și basmaua și s'aruncă în Dâmbovița, ca să se înece. Noroc că prin apropiere se aflau câți-va trecători, cari săriră în ajutorul preotului și'l scoaseră pe mal, încă cu viață. Doctorul Costandinache, chemat în pripă, îl însănătoși după câte-va zile de grije.

— Dar de ce voise să și facă seamă bietul popă? întrebă Marele Spătar pe duhovnicul Constantin.

— Din muștrare de cuget, boerule, răspunse bătrânul preot.

Mitropolitul dând bine-cuvîntare, duhovnicul spuse cauza remușcării de conștiință, care împinse la sinucidere pe sormanul popă Mateiū: «Am dat, țise dânsul, *mărturie minciunoasă*, ca să scap de pedeapsa *criminalionului* pre fiul meu Ioniță, care plăsmuise un zapis minciunos pe numele cucoanei Tarsița. Ioniță a fost scăpat, dar eū din acea ți n'am mai avut odihnă: rău mă muștra cugetul. Apoi, cucoana, s'aū jăluit la Prea-sfințitul Mitropolit împotriva mea și Prea-sfințitul m'aū chemat și mi-aū învăpăiat și mai mult muștrarea de cuget prin muștrările duhovnicești ale Inalt prea Sfinției sale».

Așa se spovedi popa Mateiū a doua-zi, după ce încercase să se sinucidă prin înecare în Dâmboviță. Onestul suflet al părintelui Mateiū nu se liniști nici cu canonul ce'i dete duhovnicul. Muștrările Mitropolitului răsunaū mereū groaznic la urechea lui și de aceea, câte-va zile numai după ce nu reușise a se îneca, părintele Mateiū, profitând de absența preotesei, se sinucise prin junghiere.

* * *

— Sărmanul părintele Mateiū! zicea toptangiul Meriuță, a doua-zi, luându-și căciula și făcându-și cruce, ca și alți negustori, cari eșiseră în fața teșghelelor lor, vedend că trece prin stradă o căruță cu un sicriū.

— Fără preot! fără rugăciuni! fără pomeni! observă Negoită, starostele de șalvaragiū.

În adevăr, era sicriul, în care cei două fii stricați duceau la câmp, afară din București, să îngroape pe cel de *sine'si ucis* popa Mateiū, tatăl lor. Preotesea cu al 3-lea băiat nevrâstnic urma într'o altă căruță.

Toată ulița lipscanilor lăuda pe bătrânul răposat, desaprobându-i însă sinuciderea. Mitropolitul respinse ori-ce mijlocire de a permite înmormântarea la biserică, iar Domnitorul Caragea, măcar că nu se dovediră vinovați de moartea tatălui lor, surghiuni la câte o monăstire pe rēdiaconul Mateiū și pe fratele său Ioniță. Pe averea mortului Domnitorul numi episcopie, nēputend'o încredința bătrânei preotese, prietenă tot mai înfocată a butoiului de la Dealu-Mare. Ast-fel cărmuirea asigură averea minorului copil Neculai.

Iată documentul, din care culeserăm această informațiune:

«Io, Ioan Gheorghe Caragea, voevod i gospodar zemle Vlachschoe. Cu cale fiind anaforaua aceasta, a d-lui biv vel Banul epistatului Spătăriei, poruncim, d-tale vel Vornice al Obștirilor, să se facă urmare întocmai după cum mai jos se cuprinde, cerându-se însă de la Spătărie și acea catagrafie a perusiei mortului preot, după care făcându-se două asemenea, una să se iscălească de d-ta și să se dea în mâna epitropilor, ce se vor orându și alta să se iscălească de acei epitropi și să stea în păstrare la Epitropia Obștirilor, cari epitropi să îngrijească și pentru cele trebuincioase ale acelor două vârstnici fii ai mortului preot, ca unii ce și aceia sunt împreună clironomi cu cel nevârstnic, iar pe de altă parte poruncim d-tale, vel Logofete, de țeara de sus, să se facă domneșcile noastre volnicii, după orânduială, prin carele să se trimiță surgun acești 2 vârstnici fii ai mortului, fieș-care la câte o monăstire, ca să nu fie amându doi la un loc.

VEL LOGOFET

1817 Aprilie 10

Prea înălțate doamne,

«La două ale următorului Aprilie, s'au vestit Spătăriei că un preot, popa Matheiū, de la biserica sfintului Niculae din Șelari s'ar fi ucis singur prin junghiere de cuțit, și Spătăria după datorie și ca să afle adevărul de s'a ucis de sine și sau de către alt-cineva, și'au făcut pe loc tot felul de cuviincioase cercetări și alt nu

s'aă putut afla în adevăr, de cât aceasta, că în sēptēmāna cea luminatā viind de la mitropolie, din orāndueala slujbei sale, aflāndu-se între clerici, și ajungēnd pe podul Tārgului, de la poarta din sus, și-ar fi lāsāt asupra podului șalul de la gāt, bastonul, papucii și bazmaua și îndatā s'aă aruncat în apā spre a se înneca, asupra căruia în apā nāvāind oameni, cari s'aă întāmplat a'l vedea afundāndu-se, abia mai mort l'aă scos, l'aă dus la casa sa și ca pe un bolnav l'aă cāutat doctorul Constandinache, iar Lunī de dimineatā la mai sus đisa datā gāsind vreme cu pārlej cānd preteasa lipsea, din casā spre a ei trebuințā, și rămāsese înāuntru numai cu Niculae, nevārstnicul copilul sēu, s'aă înjunghiat cu un cuțitaș, tāindu-și beregata și peste puțin aă și murit, iar acel cuțitaș unde l'aă gāsit mortul nu s'a putut dovedi, dar pentru ca sā se poatā afla mai bine, atāt pricina aruncārei sale de sine'și în apā a se îneca, cât și de aă fost cu mințile întregi cānd s'aă înjunghiat, s'a chiamat spre cercetare și un preot, popa Constantin, duhovnic bētrān din hanul lui Șerban-Vodā, care dupā încercare aă ispovedit pe mortul și aă arētat într'același chip, că în toatā viața mortului numai de 2 orī l'ar fi ispovedit el, cea d'intēiū ispovedanie aă fost în Vinerea mare a sfintelor patimī, dintr'acest timp, iar cea de a doua aă fost Vinerī, în sēptēmāna cea luminatā, a doua đī de înneacăciune, cānd se afla nu tocmai bolnav și ar fi fost cu mințile întregi, și cā întrebāndu-l pricina înneacăciunei, i-ar fi mărturisit, cum că s'ar fi iscālit martor la un zăpis al unei cucoane și mărturia lui ar fi fost minciunoasā, pentru care pri-

cină muștrându-l cu sudalme părintele Mitropolitul, i-ar fi intrat în cuget frică de vre-o urgie, și cu această frică pogorându-se de la mitropolie, asupra podului peste gărlă, la poarta din sus ajungând, i-ar fi venit o amețală, și într'acea amețală de sine-și s'aũ aruncat în apă să se înece; s'aũ întrebat iarăși numitul preot de s'aũ plâns mortul cevași asupra spovedaniei sale pentru Mateiũ rësdiaconu și Ioniță, vârstnicii s'eii feciori, (fiind acești doi feciori cu totul netrebniți și apurarea mortul ar fi cerat supărări de la dânșii, asupra căroră și bănuială aũ fost că ei îl vor fi ucis, dar nu s'aũ găsit pricina urmată așa) și aũ rëspons ȃicând că nimic de fii s'eii nu s'ar fi plâns și pentru ca să nu se risipească cele rëmase, fiind și copil nevârstnic la mijloc, pe de o parte mortul, cu șcirea părintelui Mitropolitul, ca unul de *sine'și ucis s'aũ îngropat afară în câmp*, iar pe de altă, Spătăria aũ făcut catagrafia tuturor celor rëmase și s'aũ și pecetluit. Matei rësdiacuncul, ce din multele lui netrebniții este despărțit de nevastă și făcut argos, cum și Ioniță fratele s'eiu amëndouï se află în propeală la Spătărie, înteiũ că aũ fost bănuïți despre uciderea tatăluï lor de către dânșii, care s'aũ dovedit, că adecă Matei s'aũ aflat atuncea dormind într'o odăe, jos, sub casa părintească, cu paracliserul bisericeï împreună, iar Ioniță a fost rămas la un ceasornicar *unde se afla ucenic* și mortul s'aũ dovedit că s'aũ ucis de sine'și, fiind fost pornit a se ucide încă de când s'aũ aruncat în gărlă a se îneca, iar acum se țin ca niște rëi viețuelnici; și pentru ca să nu se risipească rëmasul mortuluï de către preoteasa

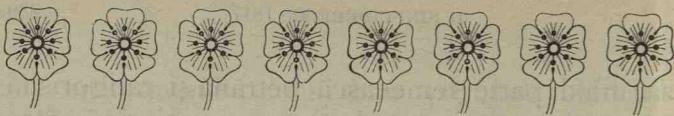
sa, fiind parte femească bătrână și catigorisită că ar fi încă și cam bețivă, cum și de către acei vârstnici ai ei feciori și copilul cel nevârstnic să rămâe sorman, gălesc cu cale să fie luminată porunca înălțimei tale, Vornicia Obștirilor a orândui doi epitropi oameni cu frica lui D-zeu și cinstiți asupra a tot venitul lui și asupra preotesei și a nevârstnicului copil, din neștatorii aceeași mahalale, cari se vor găsi și vor vrea a se însărcina cu această facere de bine, ca să dea preotesei și copilului hrană și îmbrăcăminte lor, numai cât vor chibzui acei epitropi că se cuvine, iar nu mai mult, iar nu miții netrebniți să se trâmăță unul la o mănăstire și altul la alta, spre înțelepțire și viață plăcută, sau cum se va mai bine chibzui de către prea Înălțimea Ta pentru toate.

VEL SPĂTAR

1817 Aprilie 8.

Nu prea sunt mulți, cei cari, așă, se sinucid din cauză că li se revoltă conștiința când fac vr'o faptă neonestă.

IOAN BOGDAN MOVILĂ

ȘI VENEȚIANA

O broșură italiană tipărită la Padova în 1880 de Leon Wolleberg, cu titlul: «*Nozze Mendl-Basevi*», aduce—cine ar putea crede?—șapte documente, cari se referă la un episod din viața unui domn al Moldovei, foarte puțin cunoscut, și care episod, prin înlanțuirea evenimentelor, alcătuește un adevărat roman.

O să cerc să aduc o prescurtare din acest roman.

*
* * *

Ne spun cronicile noastre cum vestita doamnă a lui Irimia Movilă, cu ajutorul ginerilor ei Poloni, isbutise un moment să alunge, după războiul de la Tătărani, din tronul Moldovei, pe Ștefan Tomșa Vodă și intrase triumfătoare la Iași, împreună cu minorul său fiu Ioan Bogdan Vodă. Ștefan Vodă se retrase în țeara Muntenească la Radu Vodă și de aci răzbea oamenii lui până la Bêlad și până la Vaslui, respinși însă de Leși din oastea doamnei Elisabeta, văduva lui Irimia Vodă. Aceasta luase reședință în Iași, cu fiul

său Bogdan, « Inșă divanurile toate erau prin Nistor Ureche vornicul ».

Aproape un an ținu această domnie, până ce Poarta trâmise pe Skinder-Pașa de Silistria în contra doamnei Elisabeta Movilă, hotărînd isgonirea ei și dând tronul Moldovei lui Radu Vodă, feciorul lui Mihnea Vodă.

Skinder-Pașa bate oastea polonă a Doamnei Elisabeta la Dracșani, în jud. Hârlău. Am publicat în 1887 o inscripție păstrată la monăstirea Sucevița din Bucovina, aceea cu care Tudorașcu Urechiă, nepotul lui Nestor Urechiă, a depus la șa monăstire o tristă suvenire de la nenorocita doamnă Elisabeta.

Ce era acea suvenire? Doamna și fiul ei Bogdan cădură în război pe mâinile lui Skinder-Pașa. Inscripțiunea amintită spune, ca și cronica lui Miron Costin, că «Doamna la mare ocară a ajuns, de care singură a mărturisit către boieri; trecînd cu rēdvanul, vēdēnd pe boeri și lăcristmānd a șa: « Boieri cinstiți, m'a rușinat pāgānul! » și atunci tundēndu-și cosițele sale și plāngēnd cu jalē amară, a rugat pe un nepot al lui Nistor Ureche, anume Tudorașcu... care sta cu alți boieri: «să bine-voești a duce acest pēr la monăstirea noastră Sucevița, că nu m'am învrednicit a fi cu rēposatul la un loc și după moarte măcar acest pēr să fie de pomenire ». Cronicile noastre spun apoi, că pe Doamna a trāmis-o Schinder-Pașa la împērăție «și a cădūt după un agă turc până la moartea ei ». Iar despre fiul ei Bogdan, Miron Costin adaogă, că s'a turcit și că ajunse la împērăție de era Capegi-pașa ».

* * *

Documentele din «*Nozze Mendl-Basevi*» privesc pe nenorocitul Bogdan Vodă și în parte pe mama sa, doamna Elisabeta.

Mândra Doamnă, din familie ilustră a Ceamartorilor din Transilvania, ajunge în haremul lui Iusuf-bey, cumnatul lui Omer-Aga, șeful seraiului împărătesc. Bogdan călătorește prin Europa. Așa la 21 Septembrie 1599 îl aflăm la Brunswick. Călătoria aceasta nu o face de plăcere, ci solicitând ajutoare pecuniare și morale de la capetele coronate europene.

În 1599 Bogdan era la Veneția. Acolo nu era cu totul străin, căci poseda, după maica-sa Doamna Elisabeta, legături de sânge cu ilustra familie *Zuane Zane*.

Intr'o zi Bogdan revenind la gazdă, după ce ascultase leturghia în minunata catedrală de la San-Marco, dice lui messer Zuane:

— Intre surorile de la monăstirea *Corpus-Domini*, care se afla astăzi în biserică, am văzut una de o frumusețe rară. Dar ce-î mai curios este, că seamănă cu portretul ce am văzut în casă la Iusuf Aga la Constantinopol, atât numai că portretul este al unei fete mai tinere cu câțiva ani de cât sora de la *Corpus-Domini*. Ce fericit aș fi să pot vedea de aproape dragă-lașa această fată.

Nu trecură multe zile și stărița de la *Corpus-Domini*, însoțită de sora Elena, vizita pe messer Zuane, după îndemnul acestuia, care-î scrisese că o rudă a sa pare că ar putea să dea informațiuni despre familia sărmaneî orfane.

Bogdan rămase uimit vădând de aproape pe Elena, dar și mai mirat când de la stărița află, cum tînăra fată a fost răpită acum 4 ani de

corsari în marea de Marmara și apoi răscum-părată la Venetia din fondul de bine-faceri al Republicei și cum, botezată cu numele de Elena, copilă de atunci a rămas sub îngrijirea maicei Honorina de la mănăstirea *Corpus Domini*.

Mai mult decât ori-când, Bogdan găsi ase-mănări între frumoasele trăsături ale feței Elenei și ale medalionului făcut de un meșter italian la Constantinopol, al fetiței lui Iusuf-Aga.

Cu prima ocaziune Bogdan trămise înștiințare vitregului său la Constantinopol despre desco- perirea făcută și răspunsul nu întârzie să so- sească, răspuns plin de voieșie, căci Iusuf re- cunoscă în notele date de Bogdan pe propria sa fiică. Elena însăși își amintea de casa paternă și povestirile ei către Bogdan nu mai lăsaū acestuia nici o îndoială că Elena de astă-ăzi era identică cu *Fatmé* de acum 4 ani.

De cât tot povestind lui Bogdan peripețiile vieții sale, Elena băgă de seamă că Bogdan nu le mai audia, ci avea numai ochi pentru a o vedea și a o iubi... Și se iubiră.

Dar la Venetia nu era numai Bogdan care să fie admirat pe frumoasa Elena, când, împre- ună cu cele-lalte surori, trecea pe piața San-Marco ca să meargă, conduse de bătrâne călugărițe, în zile de sărbători mari, să asculte oficiul în marea catedrală. Nu se afla june sim- țindu-și mustața mijind la buză, care să nu fie distins dintre toate surorile pe Elena. Unul cu deosebire, Giovanelli Sforza, străin Venetiei, era dintre admiratorii Elenei. Acesta simțind în Bogdan un rival, începu a respândi zgomotul, că Bogdan nu era creștin, ci turc.

Între acestea, o activă corespondență era schimbată între Bogdan și Iusuf Aga. Doamna Elisabeta, cât află despre relațiile fiului ei Bogdan cu Elena și cum Elena nu este alta de cât *Fatmé*, pe dată în mintea sa ageră încheagă un plan, care, după credința sa, putea să readucă la tronul Moldovei pe fiul ei. A însura pe Bogdan cu Elena era a-și asigura sprijinul lui Omer Aga, capul seraiului împărațesc, pentru izbânda lui Bogdan. În adevăr, nu întârzie și fostul și actualul reprezentant al Veneției pe lângă Poarta Otomană de a interveni, după stăruințele lui Omer-Aga, cumnatul lui Iusuf-bey, pe lângă Dogele, în favoarea lui Bogdan. Acesta cerea permisiunea pentru sora Elena de la *Corpus Domini*, de a eși de acolo și a se mărita cu el. Giovanelli Sforza nu perduse nici el timpul și din Constantinopol și de pe unde putu, adunase dovezi, că Bogdan nu mai era creștin, ci mahomedan. Șcirea asta, răspândită de rivalul lui Bogdan, străbătu până în monăstire și deveni o pedică din cele mai mari la mai departe întrevedere între Elena și Bogdan. Gerolamo Capello, fostul Bail și Gradenigo, noul reprezentant al Veneției la Constantinopol, în 27 Decembrie 1599, scriu Dogelui, că Bogdan e cu adevărat *cristianissimo*. Capello afirmă că l'a ținut în casă la el 2 ani, apărându-l contra neamicilor săi, deci îl cunoaște bine și că de nu ar fi creștin, nici nu ar putea fi pretendent la tronul Moldovei, pe care nu se pot urca decât creștinii. Prin urmare, este demn de toată favoarea Dogelui, cu atât mai mult, că este înrudit prin sânge cu *illustrisimus messer Zuanne Zane*, din senatul Republicei.

Insuși Bogdan scrie Dogelui, în 26 Decembrie, că se află în Veneția de mai mult timp și caută să desmintă afirmațiunile lui Sforza și altor neamici ai săi, că el s'ar fi turcit și că are în gând numai să înșele pe Elena, s'o ducă la Constantinopol, ca iar s'o facă mahomedană.

Bogdan dăce, că primește a nu scoate afară din Veneția pe Elena decât după ce își va redobândi tronul Moldovei, lăsând-o în casa lui Zanne împreună cu sora sa. Pretendentul la tronul moldav, ori *clironomis tis Bogdaniyas* cum își dăce însuși, amintește și el Dogelui, că de n'ar fi creștin n'ar putea pretinde tronul. Omer-Aga interveni și el pe lângă Doge în favoarea lui Bogdan, afirmând că acesta e de legea Dogelui și în strînsă legătură de sânge cu una din principalele familii ale Republicei.¹⁾

Recomandațiunile din Constantinopol de la creștini și turci, rămân fără efect. Elena, ori-cât iubea pe Bogdan, sub influența morală a stăriței monăstirei, refuză să se mărite și Senatul venețian constată, ca răspuns la cererile din Constantinopol, că sora Elena a încetat de a mai putea să iasă din monăstire, că dînsa nu mai se chiamă Elena, ci *Deodata* (dată lui D-zeu) «sodisfacendo in questo modo alla bontà della sua conscientia et obedendo all'intentione publica ch'è stata di liberar-la dalle insidie di Giusuf-Aga, suo padre, et Omer-Aga, suo zio, che la invitavano ad andare á Constantinoполе con speranze di gran fortuna»²⁾.

1) Aceste 2 documente se gășesc și în Hurmuzache vol. III. «...Satisfăcënd așa bunătatea conșcinței sale și ascultând de dorința publică, care era de a o mântui de insidiile lui Iusuf-Aga, tatăl-său și a lui Omer Aga, unchiul său, cari o îndemnau să meargă la Constantinopol, cu speranță de mare noroc».

Giovaneli Sforza birui ast-fel pe nefericitul Ioan Bogdan-Voevod, rivalul său, dar nici el nu putu dobândi de la monăstirea *Corpus Domini* să iasă în lume *Mielușeaua lui D-deu*. Sforza se duse din Veneția în alt oraș al Italiei, unde află consolare la închipuita durere ce-î cauzase un amor neîmpărtășit de maica *Deodata*, iar Bogdan Movilă căută zadarnic mai multe săptămâni mijlocul de a revedea pe adorata inimei lui.

Intr'o seară Bogdan stătea adâncit în amare gânduri, pe o bancă în piața San Marco, privind cu ochii sufletului în direcțiunea în care pentru prima dată văduse pe Elena cu surorile din Monăstirea «Corpus Domini». O maică bătrână se apropie de el și-î ȳice:

— Ești principele Bogdan? Nu mă înșel?

Junele tresări răspunȳend afirmativ.

Călugărița îi dete un plic și fără a mai adăsta o vorbă de răspuns, dispăru.

Bogdan deschise plicul. În lăuntru era oșuviță de pěr negru și o hârtiuță pe care erau scrise aceste vorbe: «*Uită-mă! Nu mai sunt fata lui Iusuf, ci Deodata monaca. Acest pěr este din cel adus jertfă la altar de Elena ta*».

Lacrimile podidiră pe nefericitul amant. El sărută nebun pěrul iubitei, ascunȳându-l apoi pe inima-î zdrobită.

* * *

A doua zi, la 7 Aprilie 1600, consilierii Republicei și anume: Vincenzo Capello, Bernardo Thiepolo, Niclo Donado, Marc'Antonio Memmo, Marc'Antonio Erizzo și *Mattio Zanne*, chiar

ruda lui Bogdan, țineau sfat în Senat și scrieau reprezentantului Republicei la Constantinopole următorul act:

«Drept răspuns la intervenirea ce ai făcut, după stăruința lui Omer Aga în favoarea căsătoriei nepoatei lui cu Voevodul Bogdaniei, vei spune, că ne displace a nu putea să-î satisfacem dorința, fiind-că fetița s'a călugărit în Monăstirea *Corpus Domini* și nu mai e posibil ca să iasă de acolo (*non e piu possibile che lei esca di là*) mai ales că este foarte constantă «*in voler continuare quella vita spiritual*. Să-î spuî aceasta cu atâta rezoluțiune, ca să nu-î mai dai ocaziune de a mai stărui în viitor».

Tot odată Senatul acordă maicei *Deodata* o dotă în bani, pentru susținerea ei în Monăstire.

* * *

Bogdan âmbлъ ca un nebun toată noaptea prin stradele strîmte și întortochiate ale Veneției.

În dimineța zilei următoare niște gondolieri vędend cum un om se aruncă în canal, la Giudeca, alergară acolo cu bărcile și-l pescuiră.

Era bietul Bogdan Voevod.

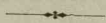
Gondolierii 'l îngrijiră și 'l readuseră la viață...

— A! tu Doamne al creștinilor, mi-ai răpit scumpul odor al inimei mele, ȃcea câte-va zile după aceea Bogdan, deplin însănătoșit, — apoi revinit la sine: Deviu fiu lui Iusuf Aga...

Și plecă din Veneția pe primul vas care se îndruma spre Constantinopole, unde avea să ajungă câte-va luni după aceea «Capigi-Bașa».

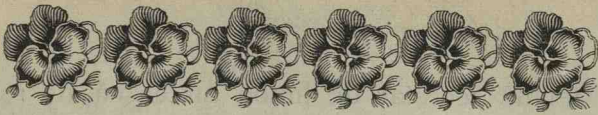

REMINSCENTE

„POTRIVIRI DE VREMI“

ACUM 74 DE ANI

Icoana trecutelor vremi se cade a fi adesea pusă înaintea nouelor generațiuni. A cunoaște prin ce faze dureroase a trecut neamul românesc până să ajungă la starea de față, care celor necunoscători de trecut li se pare lucru natural și atât de simplu și fără să resulte din această stare de lucruri, nici un merit pentru cei cari au făcut-o, este foarte folositor, este modul cel mai bun de a asigura apărători ai acestei stări de lucruri, este mijlocul prin care nouele generațiuni învață a iubi și a venera memoria celor cari au realizat evoluțiunea națională a neamului românesc.

Astă-ți când Curtea românească primește vizite de regi și împărați, tinerimea crede că așa s'a întâmplat tot-d'a-una. Să amintim acestei tinerimi, că nu mai departe în trecut de cât 74 de ani, o viață de om, Domnul românesc și nu un Domn fanariot, ci primul Domn român după revoluțiunea lui Tudor, Grigore D. Ghica V. V. era nevoit să serbeze în București *buiuc-baiaramuri* și *curban-baiaramuri*, ca la Constantino-pol și să acorde onoruri umiltoare pentru domnie la două impiegați inferiori turci.

Acești impiegați inferiori erau Divan-Efendi,

un fel de secretar de limba turcească, de religiune mahomedană și Baș-Beșleaga, comandant plătit de țeară ca să apere județele, prin oamenii săi, de supărări și jăfuiră din partea supușilor turci.

Acestor slujbași de o însemnătate relativ foarte mică, Grigore D. Ghica era nevoit, cum țisei, să le dea onoruri extra-ordinare și chiar umilitoare domniei.

Deacă ar fi existat pe la 1824 jurnale în București, iată ce am fi citit în ele:

« Ieri, în ajunul zilei ceremoniei, crainicii au *publicuit* pe la răspântii cu batere de darabană, că astă-zi 1 Maiu 1824 se va face la Curtea domnească «obicinuită țeremonie de huiuc-baiaram, ori de curban-baiaram lui Divan-Efendi și Baș-Beșleagă».

«După porunca domnească, astă-zi s'au închis prăvăliile și orașenii, pâlcuri-pâlcuri, s'au adunat împrejurul curței domnești la priveliștea meterhanelei și a neferilor înșiruiți de la poarta curței până la scara domnească. Caretele velișilor (marilor) boeri curgeau gârlă pe podul Mogoșoaiei, cu arnăuți în haine muiate în aur, ținându-se în capra de din dos a trăsorei sprijiniți de canafuri de mătase, ținând în mâna stângă ciubuc de iasomie, ori de cireș, împodobite cu calâfuri de mărgele și cu tacâmuri de rotogoale de chilibar, bătute cu petre scumpe. Privea norodul căscând gura la roțile aurite ale leagănelor, pe când caii de la ele stârneau cu copitele lor nouri de praf.

— Uite, asta-i cartea boerului Mihaï Racoviță, pe care 'l-a făcut Vodă mare logofet în locul lui Costache Bălăceanu.

— Iacă trăsura lui Iordache Știrbei, mare logofet al țerei de jos.

— Priviți, vine Neculai Golescu, mare vornic al III-lea, boer de treabă; lângă dînsul e Nestor, al de scie pe de rost toate pravilele.

— Da ia 'n veți ce cai minunați la leagănul Hatmanului Ștefan Bălăceanu! Cai arăpești; a dat pe ei o moșie întregă.

— La o parte! oameni buni, strigă rîspintiașul învîrtind gîrbaciul, că vine boerul Vornic al poliției, Mihăiță Filipescu.

«După careta lui Filipescu, careta Mitropolitului Grigorie, atrage băgarea de seamă a norodului.

— Veți, jupâne Stanciule, țice un măcelar către rîspintiaș, asta-i careta dăruiță de M. S. Vodă părintelui Mitropolit. An, cînd l'a chemat la curte Vodă, de la Căldărușani, unde petrecea în călugărie, ca să-l facă Mitropolit, a fost tras în gazdă coala, la hanul lui Filaret, (ați teatrul Național) și s'a dus pe jos la curte. Vodă i-a dat la întoarcere careta asta bogată.

«Și tot curg, tot curg caretele divaniștilor, ba unii din ei se duc călări la curte, urmați de câte un arnăut pe al douilea cal.

«La curtea domnească Mitropolitul, P. S. Episcopi și boerii veliți iaă locurile lor obicnute în Spătăria cea mare (sala tronului). La ceasurile turcești 6 (12 europenești) își face intrarea M. S. Vodă Grigore Ghica în Spătărie însoțit de Luminația S. Beizadea, care este Spătar și ia loc pe tron, așteptând să sosească, aduși cu alaiū, Divan Efendi și Baș-Beșleagă. De la poarta curței pînă la capul scării stau rînd neferii ogeacurilor și de a dreapta și de

a stânga, cu orânduiala lor și de la capul scării, de jos până la ușa Spătăriei, toți satării și ciohodarii în uniformele lor, apoi spre tronul domnesc, baș-ciohodar, deli-bașa, tufecci-bașa, cârc-serdarul, ghiuleraga și toate agalele ogeacurilor, cum și toți idicliii și icioglanii, asemenea stau la rând după orânduială întru întîmpinarea sîrbătorii turci; jos la scară îl așteaptă muhurdagibașa (cel care pune pecetea domnească pe hrisoave) cu iamacul (ajutorul său). Ambii țin în mîni cății de argint în cari ard miresme. După ei stau așteptînd al II-lea postelnic, al II-lea portar, al III-lea postelnic, al III-lea portar și postelniceii. Postelnicii al II-lea și al III-lea, cum și portarii iaș de subțiori pe Divan-Efendi și pe Baș-Beșleagă și îi urcă scara până la ușa Spătăriei. Aci îi întîmpină d-lui marele Postelnic și d-lui marele Logofet de Obiceiri, cu orânduiala d-lor și cu toiagele în mîni și le fac alai până înaintea M. S. Vodă Ghica. Când ei sosesc în fața Scaunului domnesc, M. S. se scoală în picioare și 'i poșteșce să stea pe divan, dîcîndu-le: *Baiaram mubarechi!* adică baiaramul să vă fie cu sănătate. Doue-spre-zece fete din haremul domnesc cu stropitori de mirezme trecură în fața lor și a veliților, stropindu-i, apoi se dete dulceață și cafea de cafegi-bașa, întîiul lui Vodă și celor două sîrbătoriți, iar de al douilea cafegiul la Veliții boeri.

Ce mai miros de ambroazie cerească se ridică în rotogoale de fum din felegenile aședate prin zarfuri de argint și de aur cu măestrie lucrate! Și profumul cafelei se amestecă cu al ciubucelor bogate, împărțite de primul

și al douilea ciubucciū și rezimate pe tăvițe de argint pe velințele și covoarele persienești întinse de-alungul sălei.

Acum Bezadea ca Spătar dă semn la fereastră de începură trâmbițele; meterhaneaua cântă, se slobod pistoale de câte trei ori, iar tuiurile domnești stau descoperite lângă scaunul domnesc și în fața lor ard făclii de ceară albă în sfeșnice de argint.

Când eșiră din Spătărie Divan Efendi și Baș-beșleagă, M. S. Vodă îi însoți până la ușa Spătăriei, ca pe niște ipochimene (persoane) foarte înalte (!) La scara curței, după obiceiul turcesc, cât se iviră la eșire, cei două slujbași turci, vătaful de măcelari cu Taie-Vacă măcelarul de la scaunele lui Brâncoveanu, aū înjunghiat două berbeci în mijlocul șgomotului pistoalelor și al meterhanelor. Turcii aū aruncat parale mărunte la norod. Neferii strigău: Ișala! Mulțimea se făcea val-vârtej să prindă câte o lăscăe, iar M. S. Vodă și bezadele priveau de la fereastră la petrecerea din curte.

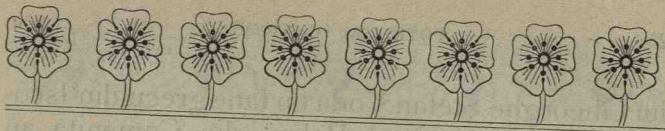
«Intreagă ziua de astă-ți 1 Maiū ținu sərbetoarea. De trei ori în ți cântă meterhanaua de trei ori în ți răsună vėzduhul de zgomotul pistoalelor. La curban-baiaram ceremonia o să țină 4 țile».

«Așa ceremonie halal!»

Când astă-ți preămlăm mintea noastră în fața unor priveliști ca cea de la 1 Maiū 1824, ne întrebăm: cum de nu simțeau «patrioții, urcându-li-se de rușine sângele la cap?» Două tur-

culeți, slujbași ai țerei, erau sărbătoriți de Domnitor, de prelații bisericei și de boerii cei mari, cu umilința mai sus arătată! Ce deosebire între cele ce se petreceau la București, acum 74 de ani, și între actuala stare de lucruri!

CUM SE RESPINGEAŪ ÎN SEC. XVII

INCĂLCĂRILE DE HOTARE ALE ȚEREI

Cu mai puține schimbări de note diplomatice, dar cu mai multă energie și bărbăție, respingeaŭ străbunii noștri încălcările de hotare ale țerei.

Iată două cazuri demne de a fi cunoscute și pe cari noi, pentru întăia dată, le semnalăm istoricilor.

Primul e din Maiu 1632. Egumenul și tot soborul de la monăstirea Bisericană se jălușce lui Al. Iliăș, că «Săcuii din țera ungurească și alți oameni străini din acea țeară, calcă hotarul țerei și își țin și bucatele lor pe locul sfintei monăstiri».

Domnitorul, deși nu era dintre cei viteji ai țerei, ordonă pârcălabilor de Neamț, ca numai de cât, pe dată ce vor fi înșciințați de egumenul monăstirei, că ămblă de calcă hotarul țerei, sau ămblă venînd fiare, ori pășunează cu dobitoacele lor, să aibă a le da certare și a-î goni după locul țerei. «*De aceasta mai mult jalbă, să nu vină la domnia mea!*»¹⁾

Al douilea caz e în Ianuarie 1658. Se jălușce

1) Veđi documentul la Arhiva Stat., între ale monăstirei Bisericană.

lui Gheorghe Ștefan Vodă un Iane grecu din Iscoveni, că nișce oșteni Poloni din Camenița au trecut hotarul Moldovei noaptea, la casa lui, de i-au jăfuit casa și i-au luat tot ce a avut, preț de vr'o 2000 și mai bine de taleri.

Domnitorul ordonă pârcălabilor de Hotin, să scrie dinșii la polcovnicii poloni din Camenița *«cu prieteșug de la noi, să facă plată de pre acei oameni, iar de nu vor face plată, să tăbăriți și voi pe ce veți putea afla de acea parte și să aduceți aci la noi pentru paguba lui Iane. Aceasta vă dăm în șcire și așa să și faceți!»*¹⁾

Așa dar, nu note diplomatice, cari n'ajung la nici un rezultat, ci o expediție de voinici, după preceptul biblic: «ochiū pentru ochiū, dinte pentru dinte», deci: jaf pentru jaf.

De sigur, nu recomandăm metoda pentru Ți-lele noastre, dar constatăm, că din Țiua când asemenea îndirjală n'a mai fost în întreprinderile Domnitorilor români, din partea vecinilor n'am avut decât numeroase încalcări de hotare, rășuirii de pământuri din pământul țerei, cari nu șcim deacă și astă-Ți nu se întâmplă prin locurile puțin ămblate ale munților noștri.

1) Veți documentul la Academia Română.

OPOZIȚIUNEA!

Opozițiunea e «*Mama soacra*» guvernelor. În contra *cicăliturilor*, ba chiar a mușcăturilor acestei *soacre*, ce n'aŭ făcut, ce nu fac guvernele de pretutindenă! Nu de procedările guvernelor moderne pentru a astupa gura bîrfitoare a opozițiunei am de scop să vorbesc aci. Cred că ar putea interesa mai mult pe lectori informațiuni de mijloacele la cari se recurgea, acum 70—80 de ani, la București ca să se facă a tăcea «*Opozițiunea*».

* * *

Domnia lui Gr. Ghica Vodă, de la 1828, a fost agitată de grea *opozitiune*, atât din partea boerilor emigrați în Ardeal în timpul revoluțiunei de la 1821, cât și din a ceea a țărâ-nimei.

Mijloacele ordinare — aceleași și până astăzi de a molcămi gurile rele ale protivnicilor, sunt cunoscute:

- Chiămare în slujbă, un colțișor de ciupit din sântul budget;
- Acordare de favoruri la «*opozanți*» și la rudele lor;

— Cinstire cu ranguri ori decorațiuni:

— Cu titluri diverse, dăruiri de bani...

Deacă cu de aceste nu se potolește opozițiunea, — că de! sunt și opozițiuni de principii! — apoi intervin alte mijloace:

— Asprimea legilor (?)

— Procesele de tot felul;

— Inchisorile preventive;

— Lovituri date rudelor și amicilor opozanților;

— Reteveiu, adică aplicarea pe spete a constituțiunei...

— Asmuțirea maniacilor și epilepticilor, ca să dea iuruș prin opozanți cu bēta... fie și cu condee din cari curg bale veninoase și se: «*opiniuni sincere*».

* * *

Pe la 1822 — 1828 lupta Domniei contra opozițiunei e mare. Boerimea conspiră: «*Perruque blonde et collet noir*». Și în adevăr conspiratorii contra lui Grigore Vodă Ghica își iaă ca semn de raliare modul cum își făceau tunsoarea părului.

Intr'o bună dimineață Vodă observă prin ulițele Bucureștilor âmbând *feciorii de boeri* cu alt-fel de tundere de păr decât era moda. Pricepe Vodă că așa ceva nu poate fi fără de explicațiune și decî dă pe dată următoarea poruncă:

«Io. Grigore Dim. Ghica Voevod.»

«Cînstite și credincios boerule al Domniei mele, D-ta biv-val clucere Costache Ralet, ispravnice al străinilor: fiind-că între feciorii de

boierii am vădut pe unia cu asemănare ca și când ar fi *Ungurenii, cu părul capului lăsat dindărăt*, de aceea perierghie (*curiozitate*) având Domnia mea, ca să aflăm din ce țară sunt veniți? cine și cum chiamă pe fie-care, cu numele și cinul său poruncim, D-tale, ca pe câți vei găsi întru acest feliu de asemănare, precum mai sus dicem, pe toți aceia făcându-i catagrafie cu numele și cinul lor, să-i arăți Domniei mele... — (1826 febr. 7).

Ralet făcu mai mult decât o catagrafie: pre mai mulți din acei conspiratori, îi aduse «*la prochimen*» cu promisiuni de tot felul și într'o zi isbuti să aducă lui Grigore Vodă Ghica suvițele tunse de «*bună voie*» de la 28 de oposanți. Ba mai tunse pre unia și fără de voia lor, cu cinste și alaiu, prin Barbier-Bașa al Curței Gospod.

Intr'altă zi Vodă dice lui Ralet: «Arhon Clucere, prea s'aun înmulțit răsvrătitorii. Dinșii poartă haine *a la franca*. Ian desbracă-i și fă-le rost cu anteree părintești».

Vodă nu se mărgini la atâta, ci dete pitac (poruncă) domnesc oprind portul, care începuse a se introduce, de haine europenești.

Dar opozițiunea pârdaľnică răsbia acum și între slujbașii domniei. Așa Dumitrache Ciocârdie, al II-lea Vistier, era unul din cei mai aprigi cărtitori asupra domniei. De cât Grigore Vodă Ghica dispunea de un mijloc pe care de sigur guvernele moderne regretă că nu'l mai au: surghiunul la monăstiri. Iată pitacul domnesc prin care Domnitorul «*regularisește*» pe boerul Dumitrache Ciocârdie:

«Fiind-că Dumitrache Ciocârdie, al 2-lea Vis-

tier, din urmăriile sale se vede că nu înțelege nici cele ce se socotește, nici cele ce vorbește; de aceea, spre a se mîntui de această *uimire* întru care se află și a'și veni în cunoștință, volnicim pe sluga domniei mele... Ciohodar, ca luându'l de aici să'l ducă surgun la monăstirea Cernica din județul Ilfov, unde poruncim, cuvioșiei tale starițe de la numita monăstire, să'l ții acolo în bună pază, de unde slobod să nu fie a eși fără a doua poruncă a Domniei mele, iar orînduitului mumbașir (executor) să i se dea adeverință de primirea lui.

PECETEA GOSPOD.

contra semnat vel. Logofăt.

1826, Aprilie 15.

Monăstirile erau Bastilia Domnilor noștri, dar câte odată Domnitorul se mărginea de a exila pe oposant la moșia acestuia. Așa trâmite în 1826 Octombrie, pe Nicolae Holteiu la moșia Vadastra (Romanați), pentru că «se încunjiură de atâta vreme aici în politia Bucureștilor, supărând cu felurimi de pîri neadeverate și mincinoase... ca un obrasnic neînțelegător și supărător liniștei...»

Mare păcat! Constituțiunea a lipsit pe guvernanții noștri moderni de asemenea mijloace eficace la astupare a gurei oposanților!

Dar încă ce înlesnitor mijloc mai avea la îndemână Grigore Vodă Ghica, de a face să tacă opozițiunea țărănească: suprima pe țeranî, trâmîțându-î la groapa Ocnii!

CULOAREA ALBA

REZERVATĂ FAMILIEI DOMNESCI

Multe năzbutii pune istoria pe comptul Domnilor Fanarioți. Să mai amintim una, de la începutul secolului acestuia.

Intre 1812—1818 domnea la București Ioan Gh. Caragea. Cunoscută este și frumusețea și conduita Domniței Ralu, una din ficele lui Caragea.

Cunoscută este și frumusețea, dar și desfrînată purtare a fiului al doilea al acestui domnitor, al lui Beizadea Costachi Caragea, cel care băgase groaza în toate casele boerești, unde numai șcia că se răsfață vre-o cocoană frumoasă.

Domnița Ralu și Beizade Costache își încadrau de preferință frumusețea lor în haine de atlas alb. Ca tot-d'a-una, culoarea preferită la curte ajunse în 1816 culoarea la modă. Lipscanii nu pridideau să aducă din străinătate *atlazuri, rip-suri și croazele albe*.

Poate că culoarea albă ajunsese culoarea favorită a țilei și prin împregiurarea restaurațiunii regalității în Franța. Drapelul alb fâlfâia la Paris în urma intrării acolo a lui Ludovic al XVIII-lea și frumoasele marquize și contese

arboraseră și ele în costumul lor culoarea regalității. La București, unde triumful regalității în Franța este serbat ca un triumf al Rusiei, Caragea nu întârzie a se crede în drept și el, în calitatea sa de Domnitor, de a decreta culoarea albă ca *față* adică culoare rezervată Domnitorului și familiei sale. Cu bună seamă la aceasta a fost împins Caragea și de solicitările Domniței Ralu și a frumosului Beizadea Costache, cu care se întreceau în haine de atlas alb, tinerile și tinerii *evgheniști*. Iată decretul prin care Caragea, la 12 Ianuarie 1817, ordonă, ca nimeni din boerime sau neguțitorime, să nu măi cuteze a purta haine cu *față albă*, această față rezervând'o pentru Domnitor și familia sa.

«*Iw Ioan G. Caragea Vv. etc.*

«Cinstit și credincios boerule al Domniei mele, d-ta vel Post. fiind-că *atlasul cel alb și fețele albe*, de giubele i binișuri i de alte haine, ce se îmblănesc (fie măcar de orî-ce materie) este o *față* dată spre *purtare numai obrazelor cărorora le vor fi încredințate Domniș și oblăduiri de noroade*, spre deosebire de către cei supuși ai lor; iată dar și Domnia mea le propriu cu totul de a nu le purta nimene altul atlasurile albe, însă întru nici un fel de haină. Iar din alte albe materii numai în giubele i binișuri i alte haine ce se îmblănesc, decât numai luminăția lor Beizadelele și Domnițele. De aceea și poruncim d-tale, să o faci cunoscută această poruncă a Domniei mele către obștea d-lor boerilor mari și mici, ca să fie următori întocmai

de acum înainte, căci la orî cine, ver parte bărbătească séu femeiască, se va găsi purtând ast-fel de haină din cele de mai sus arătate, să şcie că se va rupe şi se va sfărâma. Care această poruncă spre a fi şciută şi de către obştea neguţitorilor, s'aũ făcut osebit pitac al Domniei mele către d-lui Vel Camaraş, spre a o publicarisi prin starostea za neguţitori. Tolco etc. ¹⁾.

(Pecetea gpd)

1817 Ghen. 12
Vel Logofët

Acest decret nu împedică pre unele semeţe boeroaice, ale căror bărbaţi făceau opoziţiune Domnitorului, de a sfida pre Caragea, continuând de a purta haine de culoarea oprită. Cu deosebire familia Filipescu, nu de mult intrată în luptă înverşunată contra lui Caragea, dă exemplu de nesupunere la decretul domnesc de sus. Frumoasa Vorniceasă Tarsiţa Filipescu cutează a trece chiar pe sub ferestrele palatului domnesc, mândru îmbrăcată într'un salup de atlas alb, împlănit cu samur.

Domniţa Ralu denunţă fapta lui Caragea. Mare scandal la Curte!

Domnitorul înturiat dă un noũ pitac, la 21 Ianuar. anul 1817, în următoarea cuprindere:

«*Iw Ioan George Caragea Vv. etc.*

«Cinstit şi credincios boerule Domniei mele, d-ta vel Agă! După ce atâtea ðile sunt trecute de când după domneşcile noastre pitace s'aũ publicarisit aice în poliţie, pentru *atlasurile cele albe* de a nu fi volnic nimene să poarte nici un fel de haină dintr'această materie (bez Lu-

¹⁾ Originalul se află la Bibl. Urechia din Galaţi.

minăția lor beizadelele și Domnițele) și nu rămâne nici o îndoială, că și cei mai proști aș aflat până acum această poruncă a Domniei mele și aș înțeles, ne cum treapta boerească. Dintre cari numai *Vorniceasa Tarsița Filipeasca* s'aș arătat *neghioabă, neînțelegetoare și nebăgătoare de seamă* domneșcei noastre porunci, în cât a îndrăsnit nu numai a purta asupra-și salup de atlas alb, ci încă a și trece cu acest fel de haine, fără cătuși de puțină sfială, pe la domneasca noastră Curte. De aceea dar, ca să-și cunoscă ființa și să înțeleagă ce este porunca stăpânirei, iată cu strășnicie poruncim d-tale, ca atât d-ta însuți să privighezi, cât și zapcii agieșci într'adins să orînduești de a se înconjura prin politie și veri unde pe drum vei găsi, ori d-ta ori zapcii d-tale, pre această făr de rușine și făr de sfială femee, cu acel salup purtându-l, numai decît luîndu-i-l din spinare și fărămându-i-l bucăți, bucăți, să-l aducă așa rupt înaintea domniei mele».

1817 Ianuar 21,

(Pecetea gpd)

Vel Log.

Ce timpuri!

Pecat că nu am putut afla deacă cucoana Tarsița a mai cutezat să treacă cu caleasca deschisă prin podul Mogoșoaei, pre la Curtea Domnească, care venea în curtea actualului club al «Junimei».

(Din Tom. X al Istoriei Române).

CU DE-A SILA LA BISERICA

Amintim unele din vechile obiceiuri ale țerei cu privire la mergerea în zilele de sărbători la biserică.

În cei mai vechi secoli, nu numai mergerea la biserică era o trebuință sufletească, dar biserică avea oare-cum drept de stăpânire asupra *poporului* său. Pe când vorba *popor* își perduse semnificațiunea și era înlocuită cu vorbele *neam* sau *norod*, singură biserică conservă în jurul său un *popor*.

Fie-ce biserică disputa la alte biserici *poporul* său. Așa, nu era permis unui membru din *poporul* cutărei biserici, pe cât timp locuia în jurisdicțiunea aceleia, să meargă la altă biserică.

Mitropolitul Atanasie al Moldovei și Sucevei arată domnitorului, că i s'a jăluit, în Ianuarie 1622, soborul monăstirei Nicorița, din Iași, că nu mai vor *poporanii* să mai meargă la acea biserică și se duc la altele. Mitropolitul, cu învoirea Domnitorului, dă carte monăstirei Nicorița: «să fie tare și puternică ași ține *poporul* cât a fost și mai dinainte vreme și aceia *poporanii* săși ducă *prinoșenia* (darurile) lor la acea sf. biserică a lui Sf. Ioan-cel-noș, iar cari nu vor vrea săși ducă *prinoșenia* lor acolo, ci

se vor duce la alte biserici, monăstirea să aibă a'i globi (amenda), cumu'i *legea poporanilor*; iar de nu vor vrea nici așa, ei să fie *proclat* și *triclet* și să fie *opriți* și de lege și de biserică și *acel popă ce'i va primi la biserică încă să fie proclat, iar de vor merge la biserică să fie blagosloviți.*»

Va să ȃică deacă'ți schimbai biserica la care trebuia să mergi *cu de-a sila*, ca poporan al ei, pe dată erai afurisit de nu'ți mai putredea corpul în veci. Dar deacă nu mergeai nici la biserica din poporul căreia făceaî parte? Vai de sufletul tĂu!

Astă-ȃi mulți afurisiți am mai avea deacă s'ar prinde blăstemul mitropolitului Atanasie, din timpul lui Ștefan Tomșa-Vodă, căci, mai ales în Vinerea-mare, tineretul merge la *biserici*, iar nu la *una biserică*... După ce tot anul calea bisericeî n'o mai știu, acum 'și fac din biserică o privesite și loc de întălnire. Cel puțin merge lumea la oficiul divin al *Epitafului* pentru că frumosul sex nu lipsește de acolo. Din biserică în biserică trece tineretul, ca prin niște galerii ori pinacotece de fințe vii...

Bine și așa! Măcar de Paște mai veți lume prin biserici.

În secolul trecut țărănimea era dusă *cu de-a sila* la biserică. Ce ȃic în secolul trecut? Chiar în ȃilele mele de copilărie am văduț funcționând pe la biserici, în sate și în târgușoare, în curțile lor, un jug, în care, pe timpul leturghiei, era pus țăranul sau tĂrgovețul, carele a lipsit mai mult de o Duminică de la sf. rugăciuni. Puțin credinciosul era dus de forța publică și îngenuchiat înaintea jugului în care i se băga

capul, având mânele legate îndărăt. În așa pozițiune stătea tot timpul leturghiei.

Nu-î vorbă țeranul bogat, seaă nu-măi cu oare-ce strînsură, scăpa lesne de jug, căci părintele preot primind de la el *prinoase*, dicea: «—*Fiule să fî ertat de D-zeu!*»

Acum nu măi avem jug în curtea bisericilor și nici prinoase nu măi duc la biserică decât babele și câți-va români, cari țin la vechile noastre obiceiuri.

PRIMA BAIE ÎN BUCUREȘCI

În luna Aprilie 1900 s'a-ă împlinit 75 ani de la instalarea în București a primului local de baie mai sistematică. Până atunci Bucureștii n'auvură de cât băi turcești, adecă prin aer cald.

Se șcie atât de puțin istoria evoluțiunei noastre culturale în toate direcțiunile, că am pune prinoare cât de grea, că nu se vor găsi trei bêt-râni în București, cari să ne spună, din propria lor amintire, cele ce ne propunem să povestim aci, după documente.

În Martie 1825, Divanul domnesc al lui Gr. D. Ghica Vodă e poruncit de Domnitor, să cerceteze o petițiune prezintată de francezul Lagarde. Acesta cerea voie de a deschide un stabiliment de băi, cu un privilegiu de 20 de ani.

Cine n'ar ride astă-đi primind o asemenea cerere de privilegiu pentru a stabili o baie publică? La 1825 lucru se păru extra-ordinar până într'atâta, în cât Domnitorul institui o comisiune de doctori, cari să cerceteze deacă e nevoie de de o asemenea baie în București, de oare-ce pentru curățirea oamenilor de *murdalic* sunt cele-l-alte băi turcești.

Comisiunea e compusă din doctorii Filitis și Arsaki, după recomandarea Divanului domnesc.

Ei sunt însărcinați să cerceteze *de sunt asemenea băi, propuse de Lagarde, folositoare la sănătatea omenirei?* Cei două d-rî raportează Divanului, la 2 Aprilie 1825, că au cercetat propunerile lui Lagarde «și au luat pliroforie (informație), că acest fel de băi sunt trebuincioase și folositoare la multe boale, mai ales că mulți din bolnavi având trebuință de acest fel de băi și neavând mijloc a le face în casele lor, pot să se înlesnească cu urmarea aceasta».

Divanul domnesc, la 8 Aprilie, intră cu raport la Domnitor și propune, să se acorde lui Lagarde privilegiul așezării în București a unor băi, într'un local special, cu următoarele condițiuni:

1) Stabilimentul va posedea 10 camere de băi în bună stare «cu uși și ferestre bune, cu pălimarul lor și cu câte un pat de scânduri pentru odihnă, cu o mescioară și cu o oglindă cu cele trebuincioase pentru gătire și cu două jgheaburi, cari jgheaburi au să se păstreze curate și adese se vor schimba».

2) Doritorii de baie să afle «după gust, apă caldă seacă rece, prin șurupuri».

3) «Orî-ce fel de frumos mirositoare băi poate porunci cine-va și a se face în cădi, după cum se vor orîndui de doctori».

4) Intreprinzătorul acestui stabiliment, Lagarde, dobîndește monopol de 10 ani în loc de 20 cât cerea, în care timp «să nu mai fie volnici alții a mai deschide aici în poliție acest fel de băi».

Această anaforă către Vodă e semnată de marele Postelnic Mihalache Ghica și boerii Iordache Goleșcu, Scarlat Grădișteanu, D. Bi-

bescu, vestitul legist Nestor, mare logofet, Ion Fălcoianu și St. Bălăceanu. Domnitorul dă lui Lagarde hrisov întocmai.

Acest hrisov stârnește în București, mai apoi, în Octombrie, o mare agitațiune între proprietarii de vechi băi orientale. Cu mare jalbă în proțap pleacă kir Stanciu, arendașul băii de lângă casa Beilicului, adecă casa unde se găzduiau musafirii turci, din strada actuală Șerban-Vodă, însoțiți de toți *frecătorii* băiași și de două babe cari făceau aceeași meserie pentru cocoane, spre curtea domnească. Lumea se ia după dênșii, așa că d'alungul stradelor, grupul băiașilor se înmulțește, în cât când ajunge pe Podul-Mogoșoaei, în dreptul caselor unde acum se află Legațiunea rusească locul era ieșit de lume neșciutoare adevăratei cauze a aglomerațiunii. Prăvăliașii închideau răpede tărăbile; răspintiașii nu mai făceau apel la bicele lor, ca să îndemne *delicat* lumea de a deschide drumul.

— O fi iar vre-o răsmeriță, țicea inginerul Freywald, care, prins în mulțime, căuta să-și deschidă drum cu orice preț, către tovarășul său logofetul de Divan Dincu. Să ne dăm iute la o parte, că nu-î a bine.

— Ba nu, *musiū* Freivald, răspunde Dincu, nu-î răsmeriță ci sunt băiașii lui kir Stanciu și de pe la alte băi, cari merg la Vodă, să ceară desființarea hrisovului dat de M. Sa franțuzului Lagarde, învoindu-l să facă și el o baie nouă. D-ta, musiū, șciî ce băi frumoase au și făcut.

Când băiașii ajunseră la Curtea domnească, M. Sa Gr. D. Ghica Vodă tocmai aușind zgomotul din uliță, privea la fereastră și se mira de atâta lume, care se grămădise, unii venind

despre Zlătari și alții despre hanul lui Filaret (ați Teatrul Național).

— Căminare Trăsnea, strigă Vodă credinciosului său, care la o masă de nuc cu postav verde pentru joc de cărți, număra galbenii primiți de la cumpărătorul vămilor, ca să 'i dea în primirea M. Sale; Căminare, ian veți ce vrea mulțimea îngrămadită în uliță. Uite, este unul cu o jalbă în proțap.

Căminarul Trăsnea se închină adânc și eși ca să împlinească porunca lui Vodă.

— Iar o fi vr'o pornire dușmănească a boerilor haini, cari nu se mai întorc în țeară, din Ardeal, se gândi Vodă, învîrtind cu agitație mătaniile de chihlimbar.

Căminarul Trăsnea reveni însoțit de kir Stanciu. Acesta, cum vădu pe Vodă, se aruncă la picioarele lui, sărutându-i poalele anteriorului.

— E Stanciu de la baia turcească, țise Trăsnea. Insoțit de oamenii săi, a venit să se jăluască cu lacrimi la M. Ta.

— Citește, Căminare, jalba.

Trăsnea o ceti. Se jăluia Stanciu, că el și băiașii săi, cari aū avut cinstea să îmbăieze pe toate pașalele turcești din vremea răsărîței până chiar și pe M. Sa Vodă, când era numai boer și pe toată boerimea din protipendadă, acum aū să ajungă să cerșească pânea de toate țilele, pentru că un păgân de franțuz a căpătat voie de la M. S. să facă aședare de baie, ca la *Viana*, cu odăi deosebite pentru mușterii, cu paturi și oglinzi și aū adus din țeara ungurească 10 băiașe tinere, parcă ar fi să meargă la baie numai cucoane tinere și s'a svonit în toți Bucureșcii, că de acum înainte la baia tur-

cească nu mai aŭ ce căuta boerii și mai ales feciorii de boeri. Adică ce? Unguroaicele cele tinere ale lui *musiu* Lagarde vor fi mai pricepute decât băiașele mele, orî săpunul meu cu miros de odogaci și de trandafir, spală mai puțin bine decât al franțuzesc, făcut din seŭ de câne?

Și tot așa și tot așa, o jalbă scrisă pe 4 fețe, pe hârtie *tricapelă* de un meșter calemgîu (scriitor).

Vodă, după ce ascultă cu răbdare citirea jalbei, porunci Căminarului Trăsnea să *buirdisască* hotărîrea M. Sale pe jalbă către d-lui Mare Logofăt, să cerceteze cursul pricinei și să-î aducă anafora (raport). Vodă adăogă cu propria lui mână în rezoluțiunea către marele logofăt Nestor: «ca să nu se pricinuiască nici o *zătîcnire* la cele-l-alte băi din București, unde merg oamenii de se spală de murdalic, baia lui musiu Lagarde să fie numai pentru bolnavi».

După ce Trăsnea puse pecetea roșie sub rezoluțiune, M. Sa o dete lui Stanciu dîcîndu-î :

Mergi cu hârtia la boerul mare Logofăt și n'avea grijă, sunt în București destui boeri murdari, ca să aî mușterii și d-ta și Lagarde și încă orî câte băi turcești mai sunt. Și apoi Lagarde nu are voie să dea băi decât la bolnavi.

— Să trăești, Măria Ta, fie mila Măriei Tale peste noi, vechii băiași, dîse Stanciu sărutînd din nou poala anteriorului lui Vodă și eși fără să înțeleagă că nu câștigase nimic cu jalba 'n proșap.

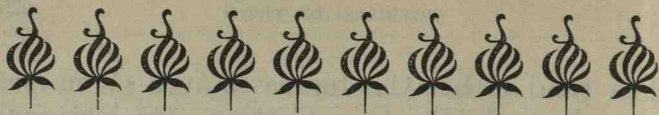
În adevăr, Lagarde rămase cu hrisovul în buzunar și cu cele 10 băiașe unguroaice gata la *slujba* protipendadei, iar kir Stanciu vîdu

șina când la baia lui turcească avea să nu mai vină decât de Pașce și Crăciun, cei cari nu mai găseau loc în cele 10 odăi ale lui Lagarde.

Iată, mi se pare, o curioasă pagină din istoria igienei publice bucureștene.

PRIMUL „HĂINE-VECHİ“ DIN BUCUREȘCI

Cine și-ar putea închipui, că primul «Haine vechi», adică individ care preface în *nouă* hainele vechi, s'a arătat în București acum 70 de ani trecuți și că acel industriaș, de felul său, na fost un evreu, ci un român?

Acesta era un *Toader Sin Mămăligă*.

Numai fiind-că nimeni nu e profet în țera lui, Toader, fiul lui Mămăligă, ca să isbutească în întreprinderea sa industrială și comercială, își schimbă numele de familie: în loc de Toader *Sin*, adică fiul lui Mămăligă își dăse Toader *Mamaligioglu*, care acelaș lucru însemnează, căci vorba «*Oglu*» *fiu* va să dăcă.

Odată *innobilit* așa, jupân Toader merge la M. S. Vodă Grigore D. Ghica, de curând numit Domn al țerei românești, după căderea revoluțiunei nemuritorului Tudor Vladimirescu și'i dă o jalbă scrisă pe hârtie albă *tricapelă* de un meșter calemgiu ¹⁾ din *Departamentul-de-opt* ²⁾.

¹⁾ Scriitor de calem, la o direcțiune administrativă.

²⁾ *Departamentul de opt* era o specie de curte apelativă. Erau în București două curți apelative și una penală (*criminalion*).

— Ce vrei? întrebă Vodă, primind în audiență pe Toader Mămăligă.

— Păi, Măria Ta, ce să vrea? Am fost, ca mulți alți români doritori de a scăpa țera de greci, amestecat în rězmerița trecută și după uciderea Domnului Tudor, m'am bejenărit peste munți în Ardeal și de acolo am ămblat prin Europa, de am învățat pe la vestite fabrici un meșteșug nou, cu care să'mi câștig pânea de toate dăilele.

— Ce meșteșug?

— Am învățat să prefac postavurile cele vechi în postavuri noi. Șciū să prefac *hainele vechi* de țî se par tocmai haine noi, fie ele de postav ori de *pambriuri*, *șaliuri*, *șofuri*, cașmiruri, buhururi și ori-ce alte feluri de materii. Toate le spăl, le curăț de pete, le văpsesc cu meșteșug.

Cu multă seriozitate, Vodă Ghica pune la încercare pe Toader sin Mămăligă, dându-i o giubea de postav s'o facă nouă. Era tocmai giubeaua cu care Măria Sa călătorise de la Constantinopol la București și de !.... ca haina de drum lung, era rău ponosită, mototolită și păstrase suvenirii de la multe feluri de bucate cari, pe la conace, restauraseră puterile Voevodului român.

Incercarea isbuti.

— Vedeți, boeri d-voastră, — țice Vodă marilor boeri adunați la Divan, — giubeaua asta? Așa 'i că vi se pare nouă?

— Nouă, Măria Ta, frumoasă de tot...

— Și cu toate astea, — continuă Vodă, — e o giubea veche, ce eram hotărît s'o dau cre-

dinciosului meu Trăsnea să facă din ea fermele pentru copiii lui...

Și Ghica Vodă arătă boerilor mari cum giubeaua a fost reînnoită prin meșteșugul cel nou al lui Toader Mămăligioglu.

— Auți minune! — exclamă boerii.

Toader e chemat pe dată la Curte, unde se ținea Divanul. El este laudat și boerul Nestor, cel mai mare legist din acel timp, îl îndeamnă să introducă în patrie acel nou meșteșug «*spre podoaba țerei și binele neamului românesc*».

— Bucuros, răspunde Toader. Tocmai aceasta am cerut eu la M. Sa Vodă prin jalba mea. De cât, ca să așed o «*kerhanea*» (fabrică), îmi trebuie să fac cheltuială. Apoi de cheltuială nu mă dau în lături, numai deacă înaltul Divan va cere Măriei Sale să'mi dea *monopolul* kerhanelei pe 15 ani, ca să-mi scot cheltuiala...

Monopol de 15 ani pentru rennoirea hainelor vechi!

Așa-i că ridem ați citind aceste informațiuni? Divanul și M. S. Vodă Ghica nu riseră, ba desbătură cererea lui Toader mai multe zile serios.

— Numai de n'ar jicni monopolul acesta dreptățile boiangiilor, observă tot *pravilistul* Nestor, că de, la urma urmei, jupân Toader înnoește haina veche *boind-o* în alte fețe...

Divanul conveni, că noul meșteșug al lui Toader nu încalcă drepturile *boiangiilor*, căci Toader nu are a văpsi mătăsură, ci numai stofe de lână.

— Și nici nu aduce pagubă la *minghineaua* dată ca monopol de văpsiri mari, în favoarea *Bisericeii-dintr'o-di*, de chiar Vodă Ghica.

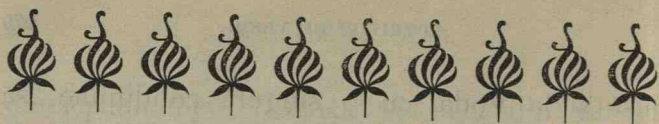
Mamaligioglu câștigă cauza la Divanul Dom-

nesc și la Vodă, cu o singură condițiune, să aplice la fabrica sa *dece copii de români, ca să-i învețe meșteșugul și să-i scoată ceraci* în cei 15 ani ai monopolului.

Mare caz face Vodă de acest nou meșteșug în preambulul hrisovului ce dă lui Toader Malmaligioglu. Când citești rîndurile emfatice din fruntea acestui act, ți se pare că o să fie vorba de cea mai mare industrie cu care Domnia dota țera românească...

Și era vorba numai de primul *Haine vechi!*

O RĂSVĂTIRE ȚĂRĂNEASCA

SUB

GR. D. CHICA-VODĂ

Revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu, de la 1821, a înscris pe drapelul ei și chestiunea țărănească: desființarea clăcei, a *pontului*, cum se mai dicea pe atunci, și ușurarea birurilor.

Venind la tron în 1822 Grigore D. Ghica-Vodă, ca Domn român, țărani așteptați o eră nouă în acel sens, că se vor realiza cele promise de Tudor.

Și în adevăr, noul Domn român se simți obligat, mai ales vedând cum boerimea conspiră mereu contra lui, să-și apropie cât mai mult țărănimea. Cu acest scop el se adresa marelui Divan al țerei, compus din boeri *halea* (în activitate) și *paiale* (foști) și le ceru desființarea clăcei.

Divanul se opuse mereu, chiar când Ghica Vodă isbuti să capete de la Poarta otomană un firman în sensul desființării Pontului.

Dar opozițiunea boerimei nu făcu decât să ațite și mai rău țărănimea, mai ales peste Olt. Și atunci numeroase sate refuzară a face claca și a da *adeturile*, cum se diceau, adecă a da

proprietarilor moșilor veniturile și slujba ce, după *Ponturi*, erau obligați să le dea.

Dar o manifestare mai zgomotoasă a mișcării țărănești fu aceea de sub căpetenia lui Simion, fidelul căpitan de panduri al lui Tudor.

Căpitanul Simion era născut, ca și Tudor, în Oltenia și anume la Cerneți. Aceleași aspirațiuni, provenite din aceleași nevoi, ce înarmară brațele pandurilor olteni încă de la 1816, apropiaseră pe Simion de Tudor.

Când Vladimirescu cădu victima mișeilor eteriști, Simion isbuti să scape în Ardeal, la Brașov. Aci stătu până după instalarea unei domnii pământene, a lui Grigore D. Ghica.

Acum Simion și cei de o credință cu el așteptară să vadă pe Domnitorul pământean înaugurând era cea nouă promisă, cu desființarea clăcei.

Dar această eră nouă nu mai venea.

Boerimea din Brașov, neamică lui Gr. Ghica, asmuția dilnic pe Simion și ai lui contra lui Vodă, căutând a-l convinge că de geaba așteaptă de la noul Domnitor dreptate pentru țărani. Ba unii din boeri nu se deteră în lături de a înlesni lui Simion ceva bani. Voiau aceia să turbure Domnia, în speranță că așa vor răsturna pe Domnul, lor neplăcut.

În țără și mai ales în Oltenia agitarea țărânilor era tot mai mare. Neresolvirea cestiunii clăcei, urmată de greli pedepse: bătaie prin târguri, aruncare la ocne a țărănilor mai îndrăsneți, pregătise terenul unei noue mișcări. Simion credu momentul sosit. El înjgheba o ceată de răsvrătiți, la hotarele țerei, în Banatul Timișoarei, și de odată țîșni cu ea în țără pe la

Ruşava. Primele ştiri sosite la curtea lui Grigore D. Ghica vorbeau de această ceată ca de o bandă de hoţi. Asemenea ştiri le desminţi imediat o proclamaţiune a lui Simion. — «N'am venit să prădăm la drumul mare, dicea Simion, nici la târg, nici la sate, ci să cerem la M. S. Vodă dreptate pentru noi, ţerani!».

Olac după olac (curier) sosea de la ispravnicii de peste Olt, aducând ştiri lui Gr. Ghica, care de care mai exagerate. Ba că Simion a izbutit să ridice în picioare mii şi mii de ţerani, ba că puterile trimise în contra răsculaţilor s'au înfrăţit cu ei. Altele, de la ispravnicul de Mehedinţi, Glogoveanu, erau mai liniştitoare pentru Domnitor. În adevăr, Glogoveanu izbutise să taie comunicaţiunea între cetele lui Simion şi satele, cari, la apelul lui, cercau să se adune, să meargă spre a se împreuna cu Simion. În fruntea unor puteri de 200 de oşteni, Glogoveanu pridideşce a eşi înaintea lui Simion, care ajunsese cu ai săi la apa Motrului.

*
* * *

— Prins-am limbă că Glogoveanu este pe aproape de tabăra noastră, dice Simion, la căpitanii tovarăşi cu el. Ce ne facem? Ne batem cu el, ori ne îndărăptăm, până ce vor sosi ţerani cari îi aşteptăm să vină?

— Să ne batem, răspunde căpitan Cristea.

— Suntem însă prea puţini, îutîmpină Ghiţă, alt căpitan.

Un bucium al santinelei, pusă de Simion pe o movilă de peste Motru, vesti, că nu mai era

timp de sfat, ci de război. Glogoveanu sosea în goana cailor, cu cei 200 de oșteni ai lui.

Peste două-trei minute lupta se încinse, aprigă, îndușmănită. Glogoveanu era un brav. În not trecură Motrul poterașii lui cu el în frunte.

Dar viteaz era și Simion. Acesta prin o mișcare răpede, trecu, la rîndul său, Motrul, cu o parte din pandurii săi, pe când pe Ghiță și pe Cristea îl lăsase ținînd pept lui Glogoveanu.

Acesta se vedu împrejurat ast-fel, pe din-dărăt.

În mijlocul vălmășagului luptei, Simion se găsi față în față cu un oștean din ceata lui Glogoveanu. Simion se răpede cu iataganul asupra lui.

— Nu da, Simioane, sunt eă, Strâmbeanu.

— Tu, Strâmbene?

Strâmbeanu era un vechi și bun prieten al lui Simion. Căpitanul răsculaților lasă să-i cadă în sec lovitura de paloș și dînd mîna cu Strâmbeanu:

— Tu, Strâmbene, împotriva oamenilor lui Tudor?

— Nu, Simioane, ci viu să vă scap. Voi sunteți o mîna de oameni. De geaba așteptați să vă vină țărănimea. Glogoveanu a oprit-o în cale. Deacă vă mai împotriviți, sunteți perduți.

Dar pe când asemenea dialog răpede se schimba pe malul stîng al Motrului, la picioarele morilei, Ghiță și Cristea răsău, cu mîna lor de voinici, pe ai lui Glogoveanu. Acesta crede prudent, mai ales când lovituri de pușci de pe la spate îi spuneau că este înconjurat, să se retragă din luptă, retrecînd Motrul ceva mai în sus.

Simion v z nd această mișcare retrecu și el Motrul, l s nd rămas bun lu  Strâmbeanu.

* * *

Intr' o clipă Simion iși dete seamă de situațiunea micei sale trupe. El o opri de a urmări pe Glogoveanu.

— Stați, copii... Lăsați-i să fugă... Iar noi, colo, la monăstirea Topolnița! Să ne adăpostim între ziduri p n  ce țeara isbuteșce să vină cu noi.

Și Simion, în fruntea cetelor sale,  i conduce la monăstire, în cari intrați, porțiile grele de stejar se închid cu zgomot îndărătul lor.

Glogoveanu, oprit pe malul Motrului, se mulțami să taie capetele la doi din ceata lu  Simion, cari c duser  în luptă și le porni cu un olac la Bucureșci, raport nd că a bătut vitejeșce ceata lu  Simion.

Domnitorul ordonă, să se pună cele două capete pe poarta temniței.

Glogoveanu merge apoi de împresoară monăstirea.

— Sunt ai mei,  ice Ispravnicul către Strâmbeanu. N' u în monăstire merinde nici pentru o s pt m n , ba nici ap , că am tăiat olanele prin cari se bagă ap  în curtea monăstirei.

Grăia adevărat boerul Glogoveanu.

Đi și noapte Simion și ai lu  stătură la meterezele zidulu  monăstirei, cređ nd că vor fi atacați de Glogoveanu. Acesta însă nu strică nici o încărcătură de iarbă de pușcă, căci șcia bine, că o să fie siliți cei închiși în monăstire să se predea, din cauza lipsei de proviziuni și mai ales din lipsa de apă.

Cât se mai găsi prin beciurile monăstirei un strop de vin și cât mai putură da călugării cetei lui Simion mămăligă goală, asediații ținură pept impresurătorilor.

Veni însă ziua când nu se mai găsi în hambar nici o mână de făină...

Atunci Ghiță și Cristea merg la căpitanul Simion:

— Căpitane, nu mai putem urma împotriva... Să ne predăm.

Simion ridică steag alb pe poarta monăstirei.

Strâmbeanu ceru lui Glogoveanu să meargă el să parlez cu cei din monăstire.

— Ne supunem de voie bună, Strâmbene, țise Simion, dar cu o tocmeală: să ne dea ispravnicul, mie și tovarășului Ghiță Olteanu, teșcherea ca să ne ducem nevătămați la M. Sa Vodă, la București. O să-î dovedim noi, că nu împotriva M. Sale facem resmeriță, ci cerem numai ușurare de biruri pentru bietul norod și scăderea clăcei. Când o afla Vodă cele ce șcim noi că fac boierii din Ardeal împotriva M. Sale, numai ce-î vedea, prietene Strâmbene, că în loc de pedeapsă, el o să ne dea răsplatire frumoasă.

Cât auți Glogoveanu vorbele căpitanului, le vesti cu olac Caimacamului Craiovei, care era tocmai fratele lui Vodă, Alecu Ghica. Acesta porunci lui Glogoveanu, să se facă după dorința lui Simion. De cât Simion nu primi să se depărteze din monăstire până ce Glogoveanu nu primi să dea ca *ostatic* celor din monăstire pe însuși Strâmbeanu, ca nu cum-va, în lipsa celor două șefi, să atace ispravnicul pe cei din monăstire. Ba încă silit fu Glogoveanu să îngă-

due aprovizionarea monăstirei pe câte-va zile, cu merinde și cu apă.

— Cristeo, ți se Simion, înainte de plecare spre București, iacă boerul Strâmbeanu, amanet dat nouă de ispravnic. Veți de el, să nu-i se facă nici o supărare: e prietenul meu... Dar ori cât mi-e el de scump, vă dau capul lui, deacă Glogoveanu nu se ține de cuvânt și năvăleşce asupra monăstirei.

Cristea rămase în locul lui Simion.

Simion și Ghiță Olteanul sosiră cu cai de olac de la monăstirea Topolnița, la București. Ei traseră de-a dreptul la poarta Curții Domnești. Pe dată ce Vodă fu înștiințat de sosirea celor două căpitani ai răscoalei din Mehedinți, el ordonă să nu fie primiți și să nu fie aduși înaintea lui, ci Armașul mare să-i arunce în temniță și să fie ținuți în tainiță, ca nimeni să nu-i vadă și cu nimeni să nu grăiască.

— Dar nu ne-a fost așa vorba! boerilor, protestă Simion când armășeii îi duceau la pușcărie. Duceți-ne la Vodă... Avem să-i arătăm noi cine sunt dușmanii Măriei Sale...

* * *

Și nu numai că Vodă, rău sfătuit de prieteni tainici ai boerilor din Brașov, nu ascultă pe cei două căpitani, ci încă, cu olac trâmise poruncă lui Glogoveanu, să nu mai îngăduie aprovizionarea monăstirei Topolnița și, prin foame, să aducă la supunere ceata lui Simion.

— Moarte, moarte lui Strâmbeanu! strigară pandurii și țeranii rămași cu Cristea, când vădură că Glogoveanu nu mai da voie de băgare de merinde la monăstire. Moarte trădătorilor!

— Aveți dreptate, fraților, strigă Strâmbeanu, dar eă nu sunt vinovat... Faceți cu mine ce voiți.

Cristea se puse în fața lui Strâmbeanu, când unii din cetași înaintară spre el cu amenințare :

— Omoriți-mă și pe mine! Boerul Strâmbeanu e nevinovat!

Când străbătu la monăstire șcirea, că cei doi căpitani fuseseră aruncați în temniță, exasperarea, furia, fură la culme.

— Să murim cu toții!... La luptă!... Trădătorii să peară!...

Numai așa strigăte împlură monăstirea.

* * *

Strâmbeanu era indignat de făptuirile de la București.

— Deacă așa li-î vorba, ăise el lui Cristea ; deacă așa li-e cinstea, trebue să le arătăm și noi că nu dormim... Căpitán Cristea te simți în stare să-ți jertfești viața, ca să scăpăm pe cetașii d-tale ?

— Da boerule, da ! din tot sufletul ăic da ?

— Apoi bine, pune steagul alb pe poartă. Când va veni om de la Glogoveanu, lasă-mă să ies pe poartă... Vino cu mine... Nu te îndoi de mine, sunt om cinstit și prietenul lui Simion... Cât voiă eși eă pe poartă, d-ta să pari că fugi după mine să mă prinăi, iar cetașii d-tale să iasă pe poarta despre apus, care dă spre pădure... Și ca să nu piardă vreme, să iasă cum vor auăi sunând trâmbețașii lui Glogoveanu.

— Dar bine, boerule, și în pădure, dincolo de poarta de la apus, sunt înșirați poterași de ai Glogoveanului.

— Jumătate de oră după ce vor fi dat trâmbetașii semnul, nu va mai fi nici un poteraș într'acea parte.

Cristea se supuse. Ca să creadă Glogoveanu că asediații fac o eșire pe poarta pe unde eșea Strâmbeanu urmărit de Cristea, acesta puse două-trei panduri de ai lui să dea din puști la poartă, până ce vor suna trâmbițele Glogoveanului. Cu această stratagemă, ispravnicul încredințat și de Strâmbeanu, că asediații dau năvală la poarta pe unde venise el, chiamă prin trâmbițași pe toți ai lui în această parte a monăstirei. Cristea este prins de oamenii lui Glogoveanu, pe cari Strâmbeanu îi împedică de a'l ucide.

O clipă după aceasta, în monăstire nu mai era nici un om de ai lui Simion. Când Glogoveanu prinse de veste, ei erau departe. Poterașii totuși îi urmăriră... Două dintre rebeli cădură morți. Alte două capete înfipse în poarta temniței din București!

— Mi-aū scăpat din mâni buntușnicii! esclamă Glogoveanu, frângându-și mânele de necaz. Dar se gândi și el:

— Apoi cinstit lucru e și purtarea lui Vodă la București cu Simion și cu Ghiță?...

Rebelii scăpară în Ardeal.

Cristea însă fu trămis și el la București.

Aci fu și el aruncat în o tainiță din pușcărie, unde așteptau judecata tovarășii lui, Simion și Ghiță Olteanul.

* * *

Era și de obor la capetul Podului Târgului de afară. De cu seară mai mulți ridicau în câmp trei clădiri de bârne...

— Ce-o fi lucrând meșterii? se întrebau țărani adunați la târg.

— Ce să fie? oameni buni, Țise cărciumarul din colț, bătând cu zgomot cleștele cu care învêrtea pe cărbuni *mititei* și *fleici*; ce să fie? Că dor nu o fi durând scrânciob, ca de Paști... Ia nișce spânzurători.

— Spânzurători? Da pentru cine?

— Păi nu știu ȡeă... cică pentru buntușnicii de la Topolnița.

În adevăr, în acea ȡi, cu mare alaiū aduși, căpitani Simion, Ghița Olteanul și Cristea fură spânzurați, în mijlocul oborului plin de oameni.

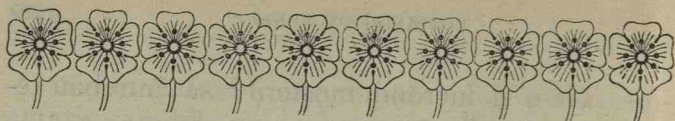
— Mor nevinovat! strigă Cristea, când, pe el mai înteiū il urcară pe scaunul fatal.

— Să murim ca bărbați Cristeo, strigă Simion... Nevinovați, sângele nostru pe capul celor cari nu aū îngăduit lui Vodă să asculte măcar o vorbă de la noi...

Peste cincî minute trei cadavre atârnaū, bătute de vînt... Țărani—pentru dreptatea căroro luptând, muriseră aceștia, treceaū pe dinaintea lor, făcendu-și cruce și ȡicînd în taină:

— Dumneȡeu să-i erte!

PRIMA BERĂRIE ÎN BUCUREȘCI

Cine din astă-dî numeroșii adoratori ai lui Gambrinus știe de cînd *Bucureșcii* s'aŭ *bucurat* de introducerea blondului lichid, care curge gârlă de câți-va ani pe gâtsejele însetate ale Românilor, fără distincțiune de partidă politică?

Theistul ¹⁾ raportează creațiunea firului de iarbă ca și a Bucegilor mînelor lui Dumneșeu.

Atheistul, întâmplărei, saŭ nu mai șciŭ cărei combinațiuni a materiei.

Blonda băutură n'aŭ adus'o în Bucureșci nici D-șeu, nici *Gambrinus* el zugrăvit în strada Câmpineanu, ci un necunoscut neamș, cu numele de *Iohan*.

Cu o bună porție de *cuarghel* înainte, în mîna stîngă luând cornul sărat, în formă de iatagan, clienții lui Gambrinus vor putea citi mai jos scurta istorie a introducerii berei în Bucureșci.

Era pe la 1811. Muscalii ocupaŭ principatele de la 1806. Intr'o Duminecă noapte din luna lui Maiŭ, rîspîntiașul (guardistul) din colțul de la hanul lui Filaret (acum Teatrul Național) găseșce căduți lângă cișmeaua de la Sărindar, două *prapurcici* (ofișeri) ruseșci.

1) Creșătorul în Dumneșeu.

— *Cito-tacoï?* Ce-î asta? exclamă răspântiașul.

Se convinse el îndată ce era: două ofițeri beți turtă.

— Ați beut multă *vothi* gospodin, ȃice omul Agiei (poliției).

— *Niet votchi, piva!* Nu rachiū, ci bere! ȃise unul din ofițeri pe care'l ajuta răspântiașul să se ridice în picioare.

— Auȃi colo, să se îmbete cu bėutura a nouă de la Iohan neamțu!—gândi răspântiașul. Cu *votchi*, da, mai înțeleg, dar cu zama neamțului! Măre, gustul *filonichie* nu are!

— *Te vėd! te vėd!* strigă răspântiașul după cum era dator să strige în timpul nopței, ca să se sperie hoții, rezemând și pe al douilea muscal de cișmea, de care sprijinise și pe cel-d'intėiū. *Te vėd! te vėd!*

Va fi auȃit ori nu vre-un pungaș strigarea răspântiașului, nu știū, dar ea ajunse la urechea ștrajei agieșci, care întâlbindu-se cu cea spătărească ¹⁾ intraseră în cârciuma din colț, ca să se cinstească cu cȃte o *votchi rusească*. Nu poate bietul străjear toată noaptea să cutreiere podurile orașului nemȃncat și mai cu seamă nebăut.

Cȃt auȃi straja agiască, cȃ în semtul (circumscripția) Agiei strigă un răspântiaș, dȃ busta din cârciumă afară (ocaziune bună de a nu plăti consumația!) și aleargă la cișmeaua de la Să-rindar. Aci muscalii înjurau bolborosind, iar bietul răspântiaș punea umėrul cȃnd la unul

1) Străjile erau împărțite în «agiască», care ȃmbლა numai în centrul orașului, și «spătărească» cea care cutreera mahalalele.

când la altul ca să-i oprească de a cădea cu nasul în noroiu.

Noroc că veni straja de putu scăpa răspântiașul. Ceî douî muscali fură duși în părângă de strajă la *obahta* (corp de gardă) ostășească, iar răspântiașul mormăi între dinți: — mă, ce drac de *pivă* o fi și aia? Și ca să-și dea seamă, ca om luminat, de cele ce nu le șcia, intră și el la musiu Iohan neamțu, în hanul lui Filaret. Aci i se servi obișnuitul cuarghel..

— Ia-l musiu Iohan, că prea miroase!... strigă răspântiașul repezindu-se la halba de bere.

— Mai dă una, musiu!

Care va să dîcă, istoricește vorbind, după metoadele cele mai nouî europenești, ca și după cele vechi și răsuflete, se vindea *bere* la București în timpul ocupațiunei muscălești de la 1806—1812. Primul introducător al berei a fost *musiu Iohan Neamțu*. Eū, om de școală veche, n'am putut da de numele de familie al primului berar bucureșcean; să sperăm că istoricii moderni, cari îți șciū spune numele vizitiului lui Moise când a eșit din pămîntul Egiptului și numărul puricilor câți a prins pe gâtul cățelei sale Madame Putifar, marea admiratoare a jupânului *Iosif*, nu vor întârđia să descopere, să lumineze acest punct rēmas întunecat din cauza ignoranței mele.

Până atunci să vă mai spun numai, că răspântiașul nostru nu mai trecu la al treilea pahar.

— Destul, jupâne, că prea îmi face pe la inimă (pânțece) bēutura d-tale: ior, ior, ior!

— Adevērat? întrerumpe un client de lângă răspântiaș; mie îmi face ga, ga, ga!

— Proastă băutură, musiu Neamțu! adaogă al treilea musafir.

După eșirea muscalilor din țară, în urma păcei de la București din 1812, Iohan Neamțu duse lui Vodă Caragea 12 sticle de bere.

— Să guști, Măria ta, din această băutură și vei vedea cât e de minunată, țise Iohan Neamțu depunând ploconul său pe masa lui Vodă.

Marele paharnic, urmat de al doilea paharnic, serviră licoarea spumegândă în cupe de argint tuturor celor de față.

— Fui! ce amară e! țice frumoasa domniță Raluca.

— Face spume ca Tănase epilepticu, țise rîdînd boer Brâncoveanu.

— Pêlin amar, adaogă Vodă. Nu face de noi, Domnule Kreuzcheli.

Acesta era agentul prusesc, care tocmai venise să stărue pe lângă Caragea să acorde lui Iohan Neamțu privilegiu și monopolul fabricării berei în cherhaneaua (fabrica) de lângă București.

Domnitorul acordă la 16 Iulie 1815 monopolul acestei fabricațiuni, cu condițiune de a da pe fie-care an la cutia milelor 300 de taleri.

Se pare că, de și berea fabricată n'o beau pe atunci bucuroși Români, afacerile fabriciei lui Andrei Cube, clironomul lui Iohan Neamțul, merseră bine.

Acest succes îndemnă pe Gheorghe Kreptul, alt neamț, să ceară, în 1824, de la Grigorie-Vodă Ghica, voie de a fabrica și dînsul bere, cum și osebite spirturi, rom și oțet de vinuri și din diverse poame. Domnitorul Ghica acordă voia cerută, ceea ce obligă pe Andrei Cube, să reclame pázirea monopolului ce i-a fost acordat

la 1815 și reînnoirea cerută a hrisovului anterior, legându-se a da 350 de taleri pe an la cutia milelor.

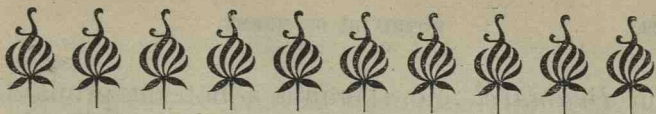
Intre motivele aduse de Divan în anaforaua (raportul) către Domnitor, mijlocind reînnoirea monopolului în favoarea lui Cube, este și acela, că «la facerea berei nu trebuiește mai mult pe an de cât numai 60—70 chile de bucate *proaste și stricate (!)* fiind-că mai mult nu poate să se lucreze la fabrică, *mai vêtos că această bere o beău numai evropeii*».

Numai evropeii!...

Ce ar țice Grigorie Dimitrie Ghica și cu boerii Divanului său, dacă ar putea să vadă astă-ți, după 75 de ani, cine s'adună ții și noapte în atâtea mari săli, în cari se vinde bêtura introdusă la Bucureșci de Iohan Neamțu.

Nu-î vorbă: ne-am *evropenizat* și noi Români!

DIN POVEȘTEA VORBELOR

Vorbele aū și ele povestea lor, ca tot ce naște și curând orî mai târziu ajunge la mormînt.

Câte-va reminiscențe din povestea unor vorbe și locuțiuni.

Pe la anul 1850—51, vizitam, cu inima plină de amintirile copilăriei, satul Oșlobeni din județul Neamțu.

Acolo, în familia elvețianului Ballif, căruia mama mea îi arendase această moșie, învățam limba franceză împreună cu copiii lui. Nu mai era aproape nimic din casa unde trăisem... Bradul cel nalt, secular, de lângă apa Cracăului, dispăruse și el! Numai pre un bătrân care îngrijea de stupi în livedea curței d-lui Ballif și prindea roiurile de albine, de făcea admirațiunea noastră a copiilor, numai pe moș Niță îl mai găsiu din vechile cunoștințe ale copilăriei mele.

— Da bine, moș Niță, ce s'aū făcut curțile boerești? întrebaî.

— Păi aū ars de *sân-Văsie* lui Faur.

Eram în perioada vieței mele, când îmi plăceaū studiile filologice. Vorba *sân-Văsie* mă isbi și de la moș Niță, aflaî că aceasta este numele cu care sătenii indică prima-đi a fiecăreî luni. *Sân-Văsie* lui *Cuptor*, sau *Văsie*

lui *Brumărel*, etc. Țăranul a botezat prima Ți din fie-care lună cu numele sântului Vasilie din prima Ți de Ianuar al fie-cărui an.

Intors la Iași, am utilizat, eă mai întâi, această vorbă într'o urare versificată, adresată nu'mi aduc aminte cui:

«*Sân-Vasii* treacă-vă miia, mai bine,
«*Si să beți* cupele, dulci de plăceri,
«*Țese-vă* Domnul Țile senine....»

Cu multă timiditate — și înțeleg pentru ce — a mai găsit loc apoi această vorbă și în lucrările unor tineri confrăți moldoveni, între 1852—1860. De atunci vorba mi se pare că a dispărut.

Pe la 1857—58, fiind director general la ministerul Cultelor și Instrucțiunei publice, eram cu neplăcere isbit în fie-ce Ți de întrebuințarea în cancelarie a unei vorbe rusești: *delă*. Arhivarul cosea hârtiile la *dele*, ținea *opis*, adică cataloage de *dele*, *șnurua* adică *încordela* și *scripisea* *delele*.

Sub influența școalei neologiste, doream să înlocuesc asemenea vorbe și nu găseam termenii echivalenți. În înțelegere cu colegii mei directori generali de pe la ministere, mai ales cu regretatul dr. Apostoleanu, de la ministerul justiției, înlocuirăm de o cam dată vorba «*delă*» prin «*acta*».

Vorba aceasta însă nu prindea de loc, între *paretcarii* din cancelarie.

Ba, într'o Ți, mi se întâmplă una nostimă: pusesem rezoluțiuni pe un număr de hârtii, intrate la minister și care n'aveau curs, formula: «*ad acta*».

A doua Ți venind la cancelarie în «presud-

sfia», adică în biroul directoriatului, aflu nu numai biroul, dar și toate mesele gemând de grămățile de *dele*, un adevărat cataclism arhivăresc.

— Ce'i asta, d-le Buță? întreb eu pe bătrânul arhivar al ministerului.

Buță era un tip de arhivar, care ar ocupa un loc de onoare într'o nuvelă descriind viața cancelaristului dintre 1830—1860. Era cel d'întâi la cancelarie și cel din urmă care eșea din podul în care regula și cosea hârtiile la *dele*; el își acoperea chelia cu o căciuliță care când-va fusese brodată cu arniciuri colorate. Peste mânecele surtucului trăgea în fie-care dimineață, înainte de a se pune la lucru, câte o pereche de mâneci de *pelea dracului*, o materie de bumbac colorată, lucioasă, cea mai efină ce se putea găsi în prăvăliile de la poarta bisericeii catolice din Iași până la hanul lui Ghimuș. Pe un nas coroiatic, în proporțiuni mai mari decât l'ar fi reclamat fața, încăleca o pereche de ochelari la mijloc sfăruiți cu ață de care se servea Buță la cusutul hârtiilor, pentru ca să nu se rupă oțelul îmbinător celor 2 sticle ale instrumentului. În fie-care dimineață sătrarul Buță, după ce 'și atârna în cuiu după unul din dulapurile arhivei, șapca, și, după anotimp, paltonul ori blana de oaie, își trăgea mânecările; slujitorul Niță i le lega cu sfori pe mâni apoi Buță își făcea cruce dicând: «Doamne ajută!» și intra în exercițiul funcțiunilor sale, alegând hârtii din grămada primită de la secții și distribuindu-le după natura lor pe *dele*. El nu 'și întrerumpea lucrarea decât pentru a pune în gură câte o bucată de semiț ori de covrig și

a răspunde molfăind la întrebările împiegaților de pe la secțiuni, despre soarta cutărei său cutărei hârtii.

— Ce sunt toate hârțiile acestea? d-le Buță.

— Apoi le-am adus după poruncă, că ați *rezolarisit* hârțiile *adâ acta*.

«*Ad acta* al meu îmi făcuse posna!

Și atunci hotărîi ca fie-care *delă* să aibă în frunte un carton cu marca țerei, cu numele ministerului și indicațiunea secției respective, lăsându-se loc pentru scriere cu mâna a naturei hârțiilor ce se vor coase sub această copertă.

— Uite, d-le Buță, o să botezăm, de ađi înainte, *delele* d-tale cu vorba *dosar*, și o să le îmbrăcăm cu haina asta curată.

Bine orî rău, eă cel întîiă am împrumutat de la francezi vorba *dosar*. Buță al meu dete din umere și explica șefului seă de secție, regretatul Melidon, ce va-să đică *dosar*.

— Veđi d-ta, boerule, unde are cartonul *dos* de aia le đice *dosare*.

Creațiunea mea s'a adoptat imediat de toate ministerele și a rămas până astă-đi. Vai! drep-tatea nu se mai pune la *delă* acum, ci la *dosar*!

În 1859, adresam o circulară cu instrucțiuni didactice către institutorii școalelor din Moldova. Lî povětuiam cum să predea diversele materii de invěțămênt, după program. Asupra predărei *Istoriei Românilor*, insistam îndemnând pe invěțători, să nu pearđă din vedere necesitatea ce este de a deștepta în tinerime iubirea de patrie, simțul *românismului*.

Românismul! Iată o vorbă ce ș-a făcut drum mare. Pretind că prima utilizare a acestei vorbe a fost de mine. Ași rămânea mult recunoscător

aceluï confrate, care ar găsi acestuï termen o nașcere mai veche.

Românismul a trecut, de la 1859 prin multe faze; cea mai din urmă nu este cea mai de laudă....

Nu numai vorbele, dar și locuțiunile aū câte o dată soartă curioasă.

Era anul când divanurile *ad-hoc* aveau să aleagă pe nouii domnitori. Printre candidați aspirând la tronul Moldovei era și fostul Domn Mihaiu Sturdza. Acesta venea la Iași de la Paris, unde își luase reședința de mult timp, socotind că doară Moldova a rămas tot în stadiul în care fusese nevoit să o lase, părăsind tronul. Alături cu marele nostru magistru M. Kogălniceanu, eū, de puțin timp întors de la studiū în patrie, publicam împreună cu vechiul meū amic I. Codrescu, un jurnal unionist și liberal: «Zimbrul și Vulturul». Aci făceam răsboiū înverșunat candidaților la domnie neprișiți de partidul național-liberal. Aflu că peste douē zile va sosi în Iași Mihaiu Sturdza și că i se fac pregătiri mari la Socola, la câte-va kilometri de bariera orașului.

Aceste pregătiri constau într'un arc de verdeață încălecând șoseaua de la Răpedea în fața cârciumei cunoscute «La trei sarmale». Pe frontonul acestuï arc, partizanii fostuluï Domn cocoșaseră trei litere: M. S. V.

În «Zimbrul și Vulturul» eū esplic a douē și aceste inițiale nu prin vorbele: «*Mihaiu Sturdza Voievod*» ci prin: *Maï Stăi Voinice!*»

Mare ilaritate, care ține mai multe zile, în toată Moldova, și vorbele acestea devin pentru mai mulți ani proverbiale. «*Maï stăi voinice!*»

rămâne în uz și probabil că și ați tot cu semnificațiunea ce le-am dat la ocasiunea amintită.

Când cu războiul de la Plevna, neuitatul meu amic și învățător C. A. Rosetti, care mă onora cu o iubire ce n'am mai întâlnit-o la alți șefi, la alți fruntași de ai partidului politic pe care de aproape jumătate de secol îl serv credincios, face ca adunarea țerei să mă bage în comisiunea de răspuns la mesagiu și să fiu ales raportator al acestui răspuns. De câte ori 'mă-e sufletul plin de admirare pentru vre-o faptă, mintea mea se rapoartă cu mândrie la faptele mari străbune, laudate de bătrânii cronicari și de națiunea română în baladele sale. Sub inspirațiunea marilor noștri vechi istorici, am scris acel răspuns la mesagiul domnesc, care începea cu o reînviată expresiune din cronice: *«La ȕi de mare cumpănă»*.

Regretatul meu amic Pantazi Ghica, *zeflemist* fără a fi *junimist*, critică în ședință publică stilul arhaic al proiectului meu de adresă. Ca să probeze teza sa, Pantazi ȕicea: «Dacă o frază nu se poate traduce în limba franceză, atunci nu e bună. Cum voiți să fie bună o frază care ar ȕice: *«au jour de la grande balançoire»*, la ȕi de mare cumpănă?»

În parantez să amintesc, că Pantazi era un cunoscut admirator al actriței franceze *Keler*.

— De *«quel air»* me parlez-vous? răspund eu printr'o întrerupție al cărui joc de cuvânt este înțeles de toată adunarea, care sbucnesce în rîs și aplauze. Soarta reînviatei locuțiunii: *«La ȕi de mare cumpănă»* era asigurată. De atunci nu numai o dată în Parlament, ci și în diverse scrieri am reafiat asemenea cuvinte,

deși une-orî rău utilizate. Așa cetii mai dăunădi în versurile unui nou poet, prefăcută expresiunea în «*cumpheni grele*», iar într'un jurnal de provincie se dicea stupidamente: «*In cumpe-
nele îngreuiate cu mi de ocale ale țerei* nu
mai încăpea nici un dram...».

La *di de mare cumpană* ajunge și biata limbă românească atunci când intră pe mâna celor care n'o cunosc seaă n'o iubesc!

D-SOARA STOLTZ

- Facem Paștele la monăstire?
- La care? La monăstirea Neamțului e prea multă lume.
- La Văratec? La Agapia?
- Ba nu, la o monăstire mai tăcută, mai uitată de lume. Să mergem la Pângărați.

Am primit propunerea amicului meu Panaitescu. În Joia săptămânei patimilor plecarăm cu birje din Peatra (N.), nu mai puțin de opt inși și ne îndrumarăm prin pitoreasca cale ce duce spre monăstirea Pângărați.

Pe atunci monăstirea nu era secularizată și nici destinată la alte servicii decât ale cultului.

Părintele stareț Varnava ne primi la arhondaric, cu bună voință, cel puțin aparentă. Poate că în gândul lui ne dădea la toți draci, căci eram singurii musafiri, cari aveam să-î știrbim budgetul, cu întreținerea noastră vr'o 4—5 zile.

Instalați în două largi camere din arhondaric, după serviciul de seară la biserică, numai târziu putui adormi, de gura și de glumele amicilor.

A doua zi de la sosire, eă colindam satul, săă măi bine casele țărăneșci aședate pe moșia înconjurătoare monăstirei. De o dată, trecând pe lângă pârlazul ultimei case, din dosul căreia începea un crâng, care abia înmugurea, auđul meă este isbit de o cântare de harpă.

O harpă într'o casă țărănească, din fundul munților?

Mirărei succede curiozitatea, măi ales când, încetând cântarea, vėd eșind în tinda casei, măi cu îngrijire ținută decât la ori ce altă casă țărănească, o tinără femee, în costum de oraș. Cât mă vėdu se opri și dēnsa în pragul ușei tindei și privi lung la mine. Instinctiv duc mâna la pălărie și o salut. Rēspunde la salut, nu numai cu politeță, dar lasă pe frumoasele ei buze rumene să sboare un suris îndemnător de vorbă măi departe.

— Pare că v'ași cunoașce? întreb eă rezimându-mē de pârlazul de lângă poarta bătăturei.

— Mē cunoșci? Se poate... și eă te cunosc... te-am vėduț la Iași când dedeaī lecțiunii la pensionatul d-nei Grand-Jean... Da ce stai acolo la pârlaz? Poftim în casă.

Nu aștept o a doua invitațiune. În casă juna femee imi spuse că e d-ra Maria Stoltz, fosta guvernantă la pensionatul unde mă întrevėduse.

— Ai venit la monăstire să petreci Paștele? întreb eă. Ca și mine, ca și alți evlavioși. Ești cu familia d-tale?

Și dicēnd acestea priveam cu ochi cercetători interiorul camerei, ale cărei ziduri de vălătuci, făceaū contrast cu eleganța mobilelor și cu cu-

rățenia generală ce domnia peste tot. Mult vorbăreț este modul de a fi al unei camere locuită de o femeie. Vrei să știi ce fel este o femeie? întrebă cu pricepere cuibul în care trăesce. De sigur d-ra Stoltz nu era *ori-cine*, nici o femeie din duzină...

— Am venit să fac Paștele aci, la monăstire? Ca d-ta? Ca o creștină evlavioasă? Vai! nu!... Și nu putu opri o lacrimă să se anine trădătoare pe blondele gene ale albaștrilor ei ochi.

Intrigat de acea lacrimă și de contracțiunea involuntară a feței junei femei, iaă mâna ei dreaptă și o strîng simpatic, însoțind gestul cu o întrebare *mută* despre originea lacrimei, care acum după gene alunecase pe obraji.

— Familie? n'am pe nimeni pe lume.... De ași avea o mamă ași fi eu aci?... Da, adaose ea a țice vădend noua întrebare ce muria, necutezătoare, pe buzele mele, da, sunt aci, nu ca d-ta, la un pios pelerinagiū, de Sfintele Paști; sunt aci victimă a sorței, condamnată la rușine, la infamie...

Și lacrimile o podidiră și-și acoperi fața cu batista. Urmă un lung minut de pauză.

Din gura mea vorbele eșiau căltoase, nerespicate. Ce să-î țic? Ce să nu-î țic?... Ș'apoi numai atât cât îmi spusese, din mișcare spontanee, nu-mi explica nimica...

— Mă iartă, d-le Urechia, adaose ea, după o clipă, oferindu-mi un scaun,—mă iartă... De dece luni n'am văđut alte fețe pe aici decât țărani și... călugări. Pasărea din codru își spune păsul frunđisului... Eu nu pot spune pe al meu nimănu... Te știu om de inimă.... Nu mă ținea de rău, că n'am comprimat în peptu-mi ofta-

tul adînc, înțetit adineaore de harpă, unica-mă amică.

* * *

Mă-a povestit apoi sërmana femeie istoria ei scurtă, dar dureroasă. O scriu aci, așa cum am ascultat'o.

Sunt, țise ea, fiica unui profesor de la universitatea din Heidelberg. Mama mea murise născîndu-mă. Tatăl meu mi-a dat o creșcere care mă pregătea pentru alt mijloc de cît acel în care soarta mă asvîrli... Eram de 14 ani cînd tatăl meu muri și el fără să-mi lase cea mai mică stare. De a doua țî eram peritoare pe străđi, deacă nu eram culeasă de o mână generoasă, o doamnă francesă, care mă bagă la o monăstire de maice de lîngă Paris. Maica superioară mă încredință mamei Heloizei, o bêtîrînă călugăriță, care avea grija porței monăstirei. Două ani de țile rêmăsei pe lîngă ea, ocupată cu slujba chilie, cu biserica și cu citirea și recitirea celor 3—4 volume, care constituiau biblioteca ei: Massillon, Bourdaloue, Părinții bisericei și o carte de rugăciune. Aproape le șciam toate pe din afară! In acești doi ani eă n'am vėđut la monăstire alt bărbat decăt pe părintele Anselmus, oficiînd sfînta leturghie. El era și confesorul maicelor. In fiecare dimineată Pater Anselmus trecea pe la portărie, venind de afară să meargă la biserică. Adese mama Heloiza, ocupată în chilie, îmi țicea: «Soră Maria, a sunat la poartă, uitate prin gratiile de la ferestruia porței... Nu poate fi decăt pater Anselmus. Deschide-î și te va bine-cuvênta».

Era pater Anselmus un om tînăr, tot să fie avut 45 de ani. Nu era ceea ce se poate numi un om frumos, dar avea o păreche de ochi, cari cînd te priviaŭ, te sileaŭ să pleci în jos pe ai tîi.

De cîte ori îi deschideam poarta, pater Anselmus se uita rîpede la dreapta și la stînga și deacă nu vedea pe nimeni, mă bine-cuvînta și pe dată, cu frumoasa lui mînă albă și moale mă desmierda pe sub bărbie, căutînd la mine cu ochii lui focoși, de mi se suia sîngele la obrazi. Aveam atunci 16 ani. Imaginațiunea mea era vie și ce e de mirare, că stoluri stoluri o năpădeau gînduri și icoane atrăgătoare...

— Să vii astă-đi la confesional, îmi đise într'o dimineață pater Anselmus, intrînd și dîndu-mi obicinuita desmerdare cu mîna pe sub bărbie, cu obicinuita adîncă privire, care-mi scormonea tot sîngele din corp.

Ba de astă-dată îmi mai dete și un volum «*Atala și René*», de Chateaubriand.

— Citește, dar să nu te vadă maica Heloiza. E o carte frumoasă... O să-ți placă.

Adevărat că de la prima pagină m'a fermecat... Era prima carte în care găseam, ca într'o oglindă, reflectate propriile mele simțiri... Pe furiș—și nu lesne mi-a fost să aflu momente în care maica se îndepărta din chilie—pe ascuns am citit cu nesațiu volumul. Nu mă puteam despărți de paginile în care autorul povestea iubirea celor două tineri, peptul meu bătea sgomotos, sîngele mă ardea... Iubiam și eă, iubeam necunoscutul... Il visam, ce đic? el îmi apărea sub figura unui tînăr frumos, elegant... Și cînd mă surprindeam cu asemenea

emoțiuni, îmi făceam cruce și recitam un «*Ave Maria*».

* * *

Mi-a ținut pater Anselmus să mă duc la Confesiune. Știe el, gândeam eu, că volumul ce mi-a dat o să-mi răscolească toată ființa... Am fost și altă dată de i-am spus păcatele... dar ce păcate?... Astă-zi însă gândurile mele le simt că's vinovate. Mirele meu nu poate fi de cât Isus Christos...

Și tot așa îmi imputam vioiciunea simțirei și mă convingeam, că sunt greșită înaintea lui Dumnezeu. De aceea deacă chiar nu mi-ar fi ținut pater Anselmus să merg la Confesional, mă duceam din propriul îndemn al sufletului meu.

Și m'am dus.

— Ai păcate multe? — mă întrebă pater Anselmus, cu o voce care era și voioasă și mult mai dulce decât ori-când.

I-am destăinuit tot sufletul meu, toate agitațiunile lui.

— Ai citit volumul? — mă întreabă el.

— L'am citit și mai adânc aș scormoni mintea și inima mea.

Iar pater Anselmus mă apucă de mână. Simții că a lui tremura și tremurul ei se comunică la a mea. Ce să-ți spun? Mi s'a făcut negru înaintea ochilor când el depuse o sărutare pe mâna mea.

— Iubește! — șopti preotul, — iubirea e temelie omenirii și a religiunii.

* * *

După stăruințele lui pater Anselmus, Maica Superioară mă mută de la Maica Portăreasă la Maica Veniamina, la sora lui pater Anselmus.

El convinsese pe superioară, că sora sa mă va putea mai bine îngriji sufletește și fiind mai învățată, îmi voiu cultiva mai bine spiritul decât pe lângă maica Heloiza. Ș'apoi și pater Anselmus îmi va da lecțiuni de limba franceză.

Scopul acestei strămutări era altul : ca să mă poată întâlni mai lesne pater Anselmus. Acolo în fie-care și rămâneam singură cu el, căci maica Veniamina își găsea de lucru pe afară, tocmai la ora vizitei fratelui său. Mărturisesc, că în primele zile, asemenea *tête-à-tête* îmi displicuse, dar pater Anselmus era așa de bun și așa de învățat și așa de dulce îmi grăia, că mi se potoli orî-ce simțire îndoelnică.

Cu multă delicateță și cu mult tact el se însinuă în nevinovatul meu suflet și trebuinței mele firești de a iubi, el îmi oferi un suflet nobil, plin de frumoase simțiri... De ar fi fost violent, brutal, manifestându-și patima, eu îl evitam și eram salvată. Dar el procedă ca adevărat strategian practic și cu o răbdare care îmi asigură succesul,— ducea investirea și asaltarea sêrmaneî mele inimî. Mai multe luni trecură ast-fel, fără ca pater Anselmus să-și permită în lungile ore de stare împreună, decât de a apuca mâna mea, a o ține strîns în ale lui și a nu mi-o lăsa de cât acoperită de o caldă și tot mai prelungită sărutare. Se vede că mișcarea această nu-mî displăcea, căci deacă în primele zile îmi retrăgeam iute mâna din ale lui, acum nu i-o mai disputam... Așa de frumos grăia!.. Era atît de învățat! Așa de lu-

minoase podoabe ale minței lui comunica la a mea !....

* * *

De câte ori venea pater Anselmus să mă găsească, după ce termina slujba bisericească, el îmi aducea ori cărți, care în sufletul meu aprindeau tot mai mult simțirile fizice, seaă bunătați de la primii cofetari din oraș. Intr'o zi mi-a adus o cutie cu nișce lisă delicioasă și—lucru ce nu se întâmplase până aci—el mă îndemna să mănânc îndată din ea, laudându-i bunătaea.

L'ascultai. Fructul era delicios, mai delicios decât toate bunătațile ce-mi adusesese Anselmus până aci.

— M'ai ascultat, țise el rîdînd, meriți să te sărut... ca mulțămire.

Și fără să mă gîndesc de a mă apăra, el luă capul meu între mânele lui și depuse pe fruntea mea o sărutare de foc...

Cum ? Nu știu, dar adormii în brațele lui.

Cînd mă deșteptai el nu mai era lingă mine, ba eă eram transportată în patul meu și lingă mine, la căpătâiul meu, stătea maica Veniamina.

— Nu-i nimica, soră iubită, îmi țise călugărița... Fii cuminte... vei fi fericită.

Fericită ! La 4 luni după acea oră fatală, maica Veniamina mă scoase din monăstire, unde nu puteam sta decât cu pericolul scandalului și pentru mine și pentru Anselmus. Ea mă aședă într'un garnit, la marginea orașului, pe comp-tul fratelui său».

Aci d-ra Stoltz își acoperi fața cu mânele și o lungă clipă nu mai auđii decât năbușitul ei plâns. Am luat cu sfială o mână de la

ochii ei și i-am sărutat-o... Ea se uită lung la mine, cu o căutătură care seamăna cu un punct de întrebare : — Ce-mi vrei și tu tinere ?

— Și apoi? întreb eu.

— Și apoi? Rușinea după nouă luni... Un copil născut mort... Lacrimi nesecate... Abandonarea, nenorocirea... Ași fi voit să mor, dar soarta n'a voit. Desgustată de viață, am încercat să mă otrăvesc, bând o soluțiune de apă cu chibrituri. Gazda a prins de veste și m'a dus la spital, unde știința s'a bucurat că m'a readus la o viață infamă... Abia însdrevenită am mers la un biuroū, care expediază guvernante pentru străinătate. Alte nenorocite, adese alte infame. Am primit să merg la Iași, la un pension de fete.

— Și acum?

— Și acum?... Un păcat zămislesce alt păcat... N'am putut suferi mizeria și viața de școlă, viață groaznică de *păzitoare* de copii și...

— Și...

— Și iacă de ce sunt la monăstire...

— Nu înțeleg... Aci nu e o monăstire de călugărițe...

— Apoi unde ar fi păcatul, deacă ar fi aci Văratiful ori Agapia?

În acel moment porțița de la bătătura casei scîrții. D-ra Maria Stoltz se răpede la fereastră:

— Privesce, amice, cine vine..

Era starețul monăstirei!... El intra cu oarecare mister, după ce se încredință cu privirea că nu e vădut de mine.

— Acum ai înțeles de ce nu sunt și eu aci, la monăstire, de ocasiunea Pascelor, ca toți creștinii? Dar ți-o povesti și aceasta altă dată...

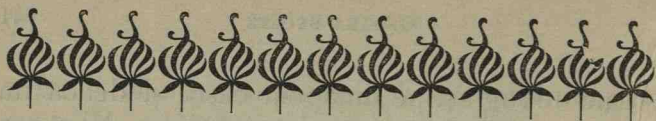
Acum te rog ești pe dinapoia casei și deacă nu mă desprețuești prea mult, mai vino. Mi-e așa de plăcut să ved alte figuri de cât...

— De cât pater Anselmus ori Părintele Var-
nava.

O strinsură de mână amicală și ești pe la partea indicată.

Nu eram încă la gardul casei în crâng și auđii iar cântare de harpă... Pare că sërmana femeie ținea să-mi arēte, că și după sosirea starețului nu avea conversațiune mai plăcută decât harpa, amica rănitei sale inime.

PRIMELE PAVELE CU PEATRĂ

Cine chiar din cei mai bătrâni mai știu astăzi cele ce s'au petrecut în sfera edilității publice în București, nu mai departe în trecut de cât viața mijlocie a unui om? Ne-am permis a crede, că șcim istoria țărilor române deacă îndrugăm câte-va nume de domni și câte-va fapte de răsboaie dintre turci și muscali, depe la jumătatea a II-a, a secolului 18 încoace, fapte și acele culese de prin cărți și documente străine. Dar istoria culturii noastre proprii rămâne *terra incognita* nu numai pentru comunul muritorilor români, dar și pentru cei cari fac instrucțiunea și educațiunea nouelor generațiuni. Istoria românilor așa cum se face astăzi în școlile noastre secundare, pentru secolul al XVIII-lea și începutul celui al XIX-lea, se reduce la înșirarea în câte-va pagine a câte-va nume de domni fanarioți și la obicuințele blăsteme înșirate de istorici asupra lor. Nimic, absolut nimic, din istoria evoluțiunii noastre culturale, decât doar laude exagerate și nedocumentabile asupra lui Gheorghe Lazăr, din care fac, ca și din Tudor Vladimirescu, niște ființe fără nici o legătură istorică cu trecutul țerei. Nimic asupra

organizărei noastre administrative, judecătorești, școlare, bisericești, comerciale, de edilitate publică, etc. De aci urmează credința răspândită, că neamul românesc își începe existența abia la 1821! De aci urmează că un oare-care profesor de la o școală de comerț din Capitală îmi înapoia acum cât-va timp un volum din istoria românilor, ținându-mi că ce-i trebuiește lui documente, cari sunt prin arhiva Statului. *Invățatul* profesor, după ce în manualele existente află numele a câtor-va domni din Moldova și Muntenia, nu-l mai interesa povestirea documentată alt-fel de cât prin clișeurile de înjurături contra fanarioților, a instituțiilor de toată categoria existând în principate și din cari regulamentul organic 'și are origina și numai cu care acest regulament se poate explica.

Credem a face un serviciu, nu d-lui profesor de la școala de comerț, care se mulțamește a ști că există la arhiva Statului documentele culturii noastre, pe care nu le știe nici citi, dar nici voește ca altul cu o muncă de 50 de ani să le pună la dispozițiunea celor cari voiesc a se instrui, ci lectorilor noștri, aducându-le, din când în când, fără să le îmbrăcăm în haina pedantă a dascălitului, șciri documentate din istoria, singura *adevărata istorie*, a culturii noastre naționale.

Cu câte-va file mai înainte am amintit despre înființarea celor întâi băi *europenești* în București. Aci găsim ocașiunea să arătăm: când s'a început pavarea stradelor din București cu bolovani de peatră.

În ultima domnie fanariotică, a lui Alexandru Suțu, inginerul Freiwald luase în întreprindere la *cochiveachi*, adică la licitațiunea publică, întreținerea celor 4 poduri, artere principale de comunicațiune a Bucureștilor cu județele și anume: podul Têrgului de afară, podul Moșoșoaiei, podul Calicilor și podul Șerban-Vodă. Aceste strade se numeau *poduri*, pentru că erau podite cu bârne de lemn. Încă din secolul al XVII-lea aflăm întrebuințat acest sistem de pavare în Principate. Sub Vasile Lupu exista la Iași *Podul Lung*, *Podul Vechi*, etc. Freiwald făcuse contract cu Eforia Podurilor, instanța însărcinată cu grija de pavage, dar intervenind revoluțiunea de la 1821, contractul remase nelucrător, așa că la sosirea în București a noului Domn pământean Gr. D. Ghika Vodă, în toamna anului 1822, găsi stradele capitalei țerei într'o stare groaznică, că nu mai puteau servi nici la comunicațiunea cu piciorul. Noul Domnitor, la îndemnul lui Gr. Romanet, *Eforul casei podurilor*, ordonă repavarea celor 4 strade principale după vechea sistemă, adecă cu lemn. Dar Freiwald și arhitectul Hartel insinuiază lui Vodă, că mai bună ar fi pavarea cu peatră decât cu bârne. Și la Brașov este cu peatră și e mai trainică decât cea cu podine.

Grigorie Ghika adună Divanul, în Martie 1824, și dă propunerea celor două specialiști în cercetarea velițiilor (boerii mari). Un contract capătă Friewald și Hartel, cari se obligă să dea gata în 12 ani cele 4 artere principale ale orașului pavate «*cu peatra cea mai tare aflată în munții țerei românești, așa ca să fie acest caldarâm mai bun decât cel care este făcut*

la cetatea Braşovului, făcându-l cu toată orînduiiala, după meşteşugul ingineresc».

Cei două ingineri se obligă a pogori nivelul stradelor pavate şi a le da pantă, aşa că toate apele să se scurgă spre Dâmboviţa, ba încă aŭ să facă şi mai multe canale de scurgere, canale de zid «de la 6—8 palme de adânci şi de la 4—6 de largi, cu boltă d'asupra, pe sub caldarâm, de la Curtea Veche până la Vadul-sacalelor de apă, ce este la uliţa din colţul hanului lui *Manuk*, avînd gurî canalul cu grătare de fier, din loc în loc, după trebuinţa scurgerei apelor. Un asemenea canal de scurgere se leagă întreprindătorii să facă şi pe podul Mogoşoaei, din colţul hanului lui Constantin Vodă, din jos, până în dreptul porţei caselor baronului Sachelarie.

Pentru asemenea lucrări, cele dintîi de aşa natură în Bucureşti, întreprindătorii aŭ a primi în timp de 12 ani, întregul venit al casei podurilor de circa 115.000 lei (vechi) pe an.

*
* * *

În ziua de 28 Iunie 1824, mare era mişcarea în Bucureşti. Încotro se îndreaptă atâtea caleşti cu roţi vopsite, cu arnăuţi în capră? Iată caleasca p. s. Grigorie, mitropolitul Ungro-Vlahiei şi a celui-l-alt Grigorie, episcop de Argeş şi aceea a episcopului de Râmnic, Neofit... Uite trece călare marele postelnic Const. Creţulescu.. Iată veliţii boeri Barbu Văcărescu, Istrate Creţulescu, Const. Bălăceanu, Gr. Filipescu, M. Ghica, C. Filipescu, Iordache Golescu, I. Ştirbei, marele Vornic Fotache Ştirbei, D. Bibescu,

Mihalache Racovița mare Logofăt, vestitul cunoscător de pravile marele Logofăt Nestor, Ioan Fălcoianu...

Dar butcele pline cu cocoane, mari? Dar lumea, pâlcuři, pâlcuři, care urmează după trăsuri? În cotro se îndreaptă această lume? Nu e doar *fugă boerească*, că resmerița s'a sfirșit în țără; nu este la Colentina serbarea geredului; n'a eșit de la mitropolie cu icoanele și cu moaștele sf. Dumitru Basarabov, ca să dea D-zeu ploae, să râcorească ogoarele însătoșate...

— Ce este, ce întâmplare?

Hartel și Freivald terminaseră două crâmpeie de pavagiu cu bolovană de peatră, unul pe podul Mogoșoaiei în dreptul Cherhanelei (fabricii) de luminări de ceară albă a episcopiei de Râmnic (astă-đi grădina Ateneului), și al douălea în dreptul foișorului de foc de pe podul Tîrgului de afară. Toată lumea, la invitarea întreprinđetorilor pavagelor, mergea, ca la un lucru extraordinar, să vadă, ba să încerce bunătatea caldarâmului făcut de cei două ingineri.

A doua đi, la 28 Iunie, întregul Divan supunea domnitorului Ghica următoarea anafora (raport):

«Prea înălțate Doamne,

«La pontul al 18-lea din contractul ce s'a întocmit cu Freivald și cu Hartel arhitecton pentru facerea podurilor de peatră, se coprinde, că după ce se va începe lucrul caldarâmului și se va vedea acel caldarâm lucrat, că nu este cu puțință de a se sluji cu el la trebuința trecerei carelor și a butcelor, atunci slobodă să fie

cârmuirea să strice contractul și numiții să nu aibă a face vr'o cătuși de puțină pretenție cu vr'o cerere. Și fiind-că după această legătură au început numiții de au și făcut 2 bucăți, una în capul podului Mogoșoaei și alta pe podul Tîrgului de afară, unde mergend atât noi smeriții arhieriei, cât și d-lor boerii, am vedut aceste doue bucăți de probe că sunt lucrate prea bine, adică și pământul este bătut bine și tare și petrele s'au pus toate pe muchi îngropate bine în pământ, cum și printre aralîcuri s'a pus și nisip și petre bătute cu maiele și peatra s'a vedut de cea vînată și tare pe care această făptură a aședărei vedui că se putea sluji trebuința trecerei carelor și a butcilor și fiind-că dintr'aceste doue probe, una din capul podului Mogoșoaei s'au făcut cu doue scursuri, ca să se scurgă apa prin șanțurile ce s'au făcut la capul podului, iar cea-l-altă din josul podului numai cu o scurgere prin mijlocul drumului, ca să se scurgă apa la puțurile ce se fac prin mahalale. De aceea găsim cu cale, să se dea luminată poruncă a M. Tale, că după acele doue probe ce au făcut numiții contraccii, așa să se urmeze de către dânșii lucrul la câte 4 poduri, adecă la capetele podurilor, după proba cu doue scursuri, ca să meargă apa în șanțurile ce este să le facă, iar în jos spre tîrg să le facă cu o scursoare numai, prin mijloc, păzind a pune și peatră mare tot ca cea pusă până acum și aședată după cum s'au aședat la probe, cum și pământul, nisipul și peatra printre aralîcuri să se bată tot asemenea, puțurile să se facă adânci până vor da de nisip, păzindu-se contractul și între cele-l-alte toate și pentru ca să

se urmeze acest lucru după cum s'a urmat pînă acum la cele doue probe, ce le arătăm mai sus, de se va găsi cu cale de M. Ta să se orînduiască un boer ca epistat, a îngriji de a nu pune alt soiu de peatră, seú a o așeđa în lat, ca să sporească lucrul și a face la toate cele-l-alte vre-un cusur împotriva contractului lor și a probelor ce s'aú vëđut de noi, iar hotărîrea cea desăvêrșită rëmâne a se face de către Măria Ta».

1824 Iunie, 29.

(Urmează semnăturile boerilor).

Domnitorul în aceeași ți aprobă continuarea lucrărei după modelul întocmit.

— Ce deosebire de pavagele de ađi?

TABLA DE MATERII

LEGENDE

1. Ghemul vieței	6
2. Zarva de la Paraipan	10
3. Judecata lui Solomon	25
4. Boerii lui Grigore D. Ghica-Vodă	35
5. Povestea balaurului	49
6. O soacră din 1823	63
7. Ilieși Sturdza (episod istoric)	71
8. Țeară fără bătrâni	78
9. Vodă vrea iar Hâncu ba!	82
10. Jupân Vântură-vești	92
11. Mama Tărăboanța	98
12. Amor cu cel de altă lege.	111
13. Ștefănică și Tinca (nuvelă adevărată)	121
14. Profira lui Ralea (episod din foametea de la 1804)	143
15. O judecată sub Ștefăniță Lupul-Vodă	156
16. Ana din Săcele	168
17. Nazat!	181
18. Plută domnească	185
19. Logodnă domnească	193
20. Florica și Carol al XII.	198
21. Nuntă oprită (nuvelă istorică)	207
22. Un fiu al lui Enache Văcărescu la Viena.	218
23. Răsmerița din 1815	224
24. O sinucidere din 1817	232
25. Ioan Bogdan Movilă	240

Reminiscențe (Potriviri de vreme)

26. Acum 74 de ani	251
27. Cum se respingea în sec. XVII încălcările de hotare ale țerei.	257
28. Opozițiunea	259
29. Culoarea albă, rezervată familiei domnesci .	263
30. Cu de-a sila la Biserică	267
31. Prima baie în Bucuresci	270
32. Primul «Haine vechi» în Bucuresci	276
33. O răsvrătire țărănească sub Gr. D. Ghica-Vodă.	280
34. Prima berărie în Bucureșci	290
35. Din Povestea vorbelor	295
36. D-șoara Stoltz	302
37. Primele pavele cu piatră	312

